

VERNEVERDIGE HUS OG BYGNINGSMILJØER I RØYKEN

Fagrappport for nyere tids kulturminner

Høringsutkast august 2015

**Utarbeidet av Kulturminnekompaniet
ved Unni Broe**

Forside: Oldtidsveien ved Askestad.

Bakside: Bolighus i Ødegårdsbakken, Slemmestad

Foto i rapporten: Kulturminnekompaniet ved Unni Broe og Solrun Skogstad.

Kartgrunnlag: Røyken kommunes nettsider.

Forord

Rapporten er utført av Kulturminnekompaniet på oppdrag for Røyken kommune og er et bidrag til det pågående arbeidet med kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljø.

Rapporten bygger på registreringer og verdivurderinger som er utført i samarbeid med kulturvernkonsulent Jørn Erik Jensen ved Buskerud fylke.

Kåre Selvik fra Røyken historielag har bidratt med informasjon om området rundt Nærsnes.

Øistein Mangset ved Felix arkitekter har bidratt med å tilrettelegge registreringsmaterialet digitalt.

Oslo, juli 2015

Unni Broe

Innhold

Innhold

Fagrapport for nyere tids kulturminner	1
1 SAMMENDRAG	7
1.1 Hus som er foreslått med vernestatus A, svært høy verneverdi	8
1.2 Oversikt over utvalgte kulturmiljøer	12
Oversiktskart kulturmiljøer	17
2 INNLEDNING	18
2.1 Definisjon av kulturminner	18
2.2 Bakgrunn og formål	18
Kulturminneprosjektet	18
Slemmestad	18
2.3 Verneverdi og kriterier	19
2.4 Grunnlagsmaterialet	22
2.5 SEFRAK	22
2.6 SEFRAK-registreringene i Røyken	22
2.7 Registreringen 2012–2013	22
3 HISTORISK RISS	23
3.1 Naturgrunnlag og landskap	23
3.2 Befolkningsutviklingen	23
3.3 Næringsgrunnlag	24
3.4 Kulturminnebestanden som kilde til historien – hva de registrerte bygningene forteller	25
Alder	25
Hustyper og samfunnssektor	26
Yrker og sosial miljøsammenheng	31
Stilpreg	32
3.5 Hva har skjedd siden den første SEFRAK-registreringen	41
3.6 Nyregistreringer – bebyggelsen fram til 1940	43

4 FORDELINGEN AV KULTURMINNER OG KULTURMILJØER MED VERNESTATUS A OG B. 45

4.1 Geografisk fordeling 45

4.2 Landbruksbebyggelsen 45

4.3 Tettstedene 46

4.4 Industrien og de nye næringene 46

4.5 Samferdsel..... 50

4.6 Offentlige hus – kirker, sykehjem, skoler, forsamlingshus m.m. 51

5 UTVALGTE KULTURMILJØER 54

301 Stasjonsbyen Spikkestad 54

401 Brøholt 56

402 Askestad og Transet 58

403 Øvre Myre og Spikkestad 61

601 Stasjonsbyen Røyken 63

602 Røyken kirke og Klokkegårdshøgda 66

603 Bebyggelse ved Spikkestadveien 68

801 Nordre Auvi 70

802 Liverud bruk 2 71

803 Vang 72

804 Syltingli 74

805 Søndre Bryn 76

806 Kjekstad med Hannestad 78

901 Vestre Hyggen med Jonsbu 81

902 Hyggenstranda 83

903 Skogheim, Døves feriehus og naboer 87

904 Hernestangen 89

905 Bakken–Brudeberget 91

1001 Mortensrud og Klemmetsrud 93

1002 Ølstad 96

1003 Haug 98

1101 Bjerknes i Bødalen 100

1301 Grodalen mølle 102

1302 Fossum, "Hjulmakerstua" 104

1401 Bevaringsområdet Nærsnes 106

1402 Ved Nærsnes brygge 109

1403 Strandheim 114

1404 «Tangekleiva» 115

1501 Morberg 117

1502 Grundvik 119

1503 Morbergholmen 122

1504 Nærsnes – gårder, skole- og kirkested 124

1601 Kleiva 128

1602 Båttstø 131

1603 Nedre Høvik 134

1604 Solvang, Sole, Østvik og Solstrand 136

1605 Fagertun	139
1606 Granli.....	141
1701 Nybråten	143
1702 Frydenlund skole	145
1703 Åroselven, Verven	147
1704 Ivers vei	150
1801 Kulturlandskapet ved Åroselva	154
1802 Skogsborg–Beston.....	158
1803 Høvikvollen–Volloddveien.....	161
2001 Prestegården og Grini	163
KILDER	166
KART OVER REGISTRERINGSKRETSER.....	168
VEDLEGG 1. REGISTRERINGSKRETSER, OVERSIKT OVER STATUS.....	169
VEDLEGG 2. BYGGEPERIODER, OVERSIKT OVER STATUS	170
VEDLEGG 3. SOSIAL MILJØSAMMENHENG, OVERSIKT OVER STATUS	170
VEDLEGG 4. HUSTYPER, OVERSIKT OVER STATUS	172
VEDLEGG 5. LISTE OVER HUS MED VERNESTATUS A OG B.....	173

1 Sammendrag

Denne rapporten gjelder registrering og verdivurdering av nyere tids kulturminner i Røyken, primært bygninger. Øvre aldergrense for registreringen er 1940. Rapporten bygger på SEFRAK-registreringen som ble avsluttet i 1995 og ny registrering som ble foretatt 2012–2013.

Formålet med arbeidet er å gi en vurdering av de registrerte bygningene og å avgrense verdifulle kulturmiljøer.

Til sammen er 1220 bygninger vurdert. Samlet verneverdi over lav verneverdi fører til forslag om vernestatus. Resultatet er som følger:

A: Svært høy verneverdi: 16 hus, 1 % av de vurderte.

B: Høy verneverdi: 351 hus, 29 % av de vurderte.

C: Middels verneverdi: 415 hus, 34 % av de vurderte.

F: Fredet: gjelder hus som har status som fredet etter kulturminneloven: To hus i Røyken er fredet, Røyken middelalderkirke og steinhuset på Store Åros.

Lister som viser vurderingen av de enkelte husene følger som vedlegg.

Røyken middelalderkirke og «Steinhuset» på Store Åros er de eneste bygningene i kommunen som er fredet etter kulturminneloven. Som middelalderkirke er Røyken kirke automatisk fredet. Røyken kirke er del av kulturmiljø 602 Røyken kirke og Klokkergårdshøgda og omtalt der.

Steinhuset på Store Åros står som bryggerhus på gården og fikk dagens form etter påbygg først på 1900-tallet. Underetasjen var trolig del av en større bygning som er datert til slutten av 1600-tallet. Steinhuset er fredet etter vedtak.

1.1 Hus som er foreslått med vernestatus A, svært høy verneverdi

Bygningsnr.	Bygning og sted	Gnr/Bnr.	Byggeperiode	Bygge-år	Del av kulturmiljø
161005819	Festlokale Høyenhall, Røyken sentrum	014/0026	1925–49	1928	
140439738	Folkets hus Samhold, Hyggen	075/0012	1925–49	1928	
140446521	Kornmagasinet, Grette, Midtbygda.	021/0091	1900–24	1915	
140442569	Møllehuset, boligshus, Grodal Mølle	036/0005	1700-tallet		1301 Grodalen mølle
140442577	Mølle og sag, Grodal Mølle	036/0065	1875–99	1895	1301 Grodalen mølle
140444057	Isarbeiderbrakke, Søndre Nærnes	043/0001	1875–99		1504 Nærnes – gårder, skole- og kirkested
161048143	Nærnes Kirke, Kapeltomten	043/0063	1875–99	1893	1504 – « –
140444065	Bolighus, Søndre Nærnes	043/0573	1900–24	1921	1504 – « –
140444073	Stall, Søndre Nærnes	043/0573	1900–24	1921	1504 – « –
161054550	Fritidsbolig, Solstua, Høvik	046/0011	1900–24		
161075981	Fritidsbolig, Damhytta, Nærnes	043/0112	1900–24	1918	
140444219	Bolighus, Solaas, Kleiva, Båttstø	047/0010	1900–24	1900	1601 Kleiva
140444863	Bolighus, Lyngås, Kleiva, Båttstø	047/0016	1900–24		1601 Kleiva
140444871	Sidebygning, Lillestuen (Lyngås), Kleiva, Båttstø	047/0150	1900–24		1601 Kleiva
161087726	Utedo, Lillestuen (Lyngås), Kleiva, Båttstø	047/0150	1900–24		1601 Kleiva
140438871	Skipperhuset, Stranda, Østre Hyggen	075/0009	1775–99	1780	902 Hyggenstranda

Nærnes kirke har bakgrunn som bedehus fra 1893, men dagens utseende skriver seg fra en utvidelse og ombygging i 1925. Arkitekt var Chr. Dahl fra Oslo. Den er en gjennomført arkitektonisk bygning med rike detaljer fra 1920-tallets romantiske, historiske panelarkitektur, inspirert av både klassisme og rokokko. Autentisiteten er høy. Kirken er sentral i kulturmiljøet ved Nærnes-gårdene og isdammene. Den dokumenterer, sammen med skolen like ved, den store befolkningsveksten som fulgte utviklingen av tettstedet Nærnes. Høy autentisitet gjør det lett å lese tilknyttingen til perioden og forsterker den arkitektoniske verdien.

Høyenhall har vært bygdas festlokale siden 1928. Det har tidstypisk, nyklassisistisk utforming med fine detaljer bevart, dels fornyet som kopier. Huset er en fin representant for mellomkrigstidas forsamlingslokaler. Dets identitetsverdi for bygda, og en særlig markant beliggenhet ved Røyken sentrum, er vektlagt.

Samhold, folkets hus i Hyggen, ble bygd av Hyggen arbeiderforening i 1899. Innen sin kategori den den best bevarte av de gamle forsamlingslokalene i Røyken. I dag er det speiderne som bruker huset.

Grodalen mølle. Mølle og sagbygningen ble satt opp i 1893–94 etter en brann, men representerer et av Røykens eldste industristeder. Sammen med Møllehuset utgjør Grodalen Mølle et komplett og lesbart industrihistorisk miljø knyttet til utnyttning av vannkrafta (Kulturmiljø 1301 Grodalen Mølle).

Møllermesterens bolig i Grodalen går for å være et av Røykens eldste hus. Det har i dag ytre preg fra ombygging i sveitserstilperioden. Grodalen mølle representerer faser og virksomheter av særlig betydning for Røykens historie. Oldtidsveien, som passerer tett ved, forsterker opplevelsesverdien.

Solstua ble bygd som fritidsbolig ved Høvikstranda i de første 10-årene av 1900-tallet, trolig rundt 1917 da tomte ble skilt ut. Huset utmerker seg med forseggjort arkitektonisk utforming i nyklassisistisk stilpreg. Til eiendommen hører en fin hage med steinterrasser. Eiendommen er et sjeldent og særlig fint eksempel på variasjonen i byggeskikken knyttet til fritidsbosettingen ved røykenkyste.

Damhytta skal være det først huset bygd som fritidsbolig på Nærnes. Den ble satt opp i 1918. Karakteristisk er natursteinsmur, smårutete vinduer med dekorative skodder og mørkbeiset trepanel. I et hjørne av huset er det en veranda som før hadde stolper fra jubileumsutstillingen på Frogner. Et par av disse er tatt vare på. Hytta er lite endret og typisk for en nasjonalromantisk inspirert hyttestil som har holdt seg lenge. Den ligger ved restene av en Nærnes mange isdammer.

Hovedbygningen på Søndre Nærnes ble reist da det ble etablert et nytt «tun» sør for det gamle på Nærnes i 1921, konsentrert om næringsvirksomheter knyttet til istrafikken og skogbruket med sagbruksvirksomheter. Dette er et herskaplig hus i sjelden arkitektonisk utforming, tilnærmet nybarokk med innslag av nasjonalromantikk.

Uthuset på Søndre Nærnes ble bygd som stall og dokumenterer betydningen det store hesteholdet hadde i tidligere tiders næringsliv. Tunet på Søndre Nærnes inngår i et større kulturmiljø (1504 Nærnes – gårder, skole kirkested) og utgjør kjerneelementer i dette miljøet, som representant for en viktig næringshistorisk epoke. Det har også arkitekturhistorisk interesse.

Isarbeiderbrakka på Søndre Nærnes ble satt opp som spisebrakke, varmestue og verksted for isarbeiderne rundt 1900. Den er i dag den eneste bevarte bygningen som har direkte tilknytning til produksjonsmiljøet i isnæringen. Sammen med tunet på Søndre Nærnes og isdammene i miljøet, representerer isarbeiderbrakka faser i historien av særlig betydning for veksten av tettstedet Nærnes og Røykens kystkultur. Høy autentisitet gjør tilknytningen til epoken godt lesbar. Huset er i dag innredet som isarbeidermuseum.

Kornmagasinet på Grette ble satt opp som matvarelager for Provianteringsrådet i 1915, under 1. verdenskrig. Huset ble restaurert og overtatt av historielaget midt på 1980-tallet. Det er oppført i en stabbursinspirert form med nasjonalromantisk preg, typisk for tiden. Det er lagt vekt på at huset dokumenterer sentrale begivenheter nasjonalt, at det har høy lokal identitetsverdi og er bevart på en måte som gjør tilknytningen til epoken lett å lese.

***Skipperhuset på Hyggenstranda** står i en særstilling når det gjelder å dokumentere den opprinnelige strandsitterbebyggelsen i Røyken. Huset er en liten toromsstue, datert til slutten av 1700-tallet. Det er sjelden at de minste bolighusene er bevart så intakte. Svært få av husmannsstuene i Røyken er bevart med et preg fra før 1850. Skipperhuset ligger også i et kulturmiljø (902 Hyggenstranda) som har bevart flere elementer av det opprinnelige strandstedet.*

***Eiendommen Solaas** ble bygd ut rundt 1900 som bolig for mureren Anton Abelsen. Bolighuset er en tidstypisk sveitserstilvilla med alle detaljer bevart. Det ligger i Kleiva i Båtsø og er del av et kulturmiljø (1601 Kleiva) med flere godt bevarte bolighus fra samme tid. Det er også lagt vekt på at huset har en spesiell tilknytning til kjente bygningshåndverkere fra perioden.*

*På **Lyngås** i Kleiva ved Båtsø bygde byggmester Julius Kristiansen sitt eget anlegg tidlig på 1900-tallet med flere hus. Foruten bolighuset, en sidebygning med snekkerverksted, bryggerhus og rom andre uthusfunksjoner på rad, og for enden av denne et lite utedo. Også et stabbur hørte med. Bolighuset og uthusene har en rik utforming preget av sveitserstil og nasjonalromantikk. I dag er det svært sjelden å finne et så helhetlig anlegg med inn- og uthus fra perioden. Uthusene er senere skilt ut som egen eiendom (**Lillestuen**), men anlegget framstår som en enhet. Bolighusene på Solaas og Lyngås er sjeldent godt bevarte representanter for hustyper som ble vanlige i perioden. De forteller om en periode med sterkt vekst i befolkningsgrunnlaget, da de gamle strandstedene ved kysten av Oslofjorden utviklet seg til tettsteder.*

1.2 Oversikt over utvalgte kulturmiljøer

En fylldigere presentasjon følger i kapittel 5.

Kultur- miljønr.	Verdi	Kulturmiljø navn	Kulturmiljø tekstfelt
301	H	Stasjonsbyen Spikkestad	Utgangspunktet for tettstedet Spikkestad – eldre bebyggelse med jernbanestasjon, meieri, landhandel og skole. <i>Spesielle hensyn:</i> Det er viktig at sammenhengen mellom stasjonsområdet og Spikkestadveien ikke svekkes ytterligere.
401	H	Brøholt	To gårdstun i verdifullt kulturlandskap. Komplette tun med mange hus av ulike typer. Arkeologisk lokalitet. <i>Spesielle hensyn:</i> For å ta vare på hovedtrekkene i det historiske gårdslandskapet, er det viktig at innmarka som ligger i sammenheng med tunområdet ikke bygges ut.
402	H	Askestad og Transet	Godt bevart parti av Oldtidsveien. Vakkert kulturlandskap med variert gårdsbebyggelse – komplette gårdstun typiske for større bruk, og småbruksgrend med utgangspunkt i husmannsplasser. Gravfelt. <i>Spesielle hensyn:</i> Her er siktlinjene fra Oldtidsveien til den historiske bebyggelsen og gravfeltet særlig viktige. Men også utsyn mot hele kulturlandskapet fra Spikkestadveien, fra området ved Spikkestad ungdomsskole/Nordhagen. Forståelsen av Transet som en småbruksgrend vil være sårbar ved ytterligere foretting.
403	M	Øvre Myre og Spikkestad	To gårdstun ved Oldtidsveien med gårdslandskap som grenser mot Spikkestad tettsted. Variert bebyggelse og spenn i alderspreg. <i>Spesielle hensyn:</i> For å ta vare på hovedtrekkene i det historiske gårdslandskapet, er det viktig at innmarka nær tuna ikke bygges ut. Det er særlig viktig å bevare fri sikt til de to gårdsanleggene sett fra veien.
601	H	Stasjonsbyen Røyken	Røykens første kommunesenter, vokst fram rundt jernbanestasjonen på Drammenbanen fra 1872. Stasjonsbygninger, gammel skysstasjon som ble herredshus, landhandel og bankbygning. <i>Spesielle hensyn:</i> Her er det særlig viktig at sammenhengen mellom stasjonen og de øvrige husene i miljøet ikke svekkes.
602	H	Røyken kirke og Klokkergårdshøgda	Miljø rundt Røykens middelalderkirke og første skolested, med skolebygninger, villabebyggelse og gravhauger. <i>Spesielle hensyn:</i> Området er del av større et kulturlandskap av høy verdi, og det er viktig at sammenhengen til dette landskapet ikke svekkes. Det må ikke bebygges slik at siktlinjer til og fra Røyken kirke forringes. Likeens er siktlinjene fra Oldtidsveien til det kulturhistoriske kulturlandskapet viktige.
603	M	Bebyggelse ved Spikkestadveien	Bolig- og forretningsbebyggelse langs innfartsveien til Røyken stasjon. <i>Spesielle hensyn:</i> Bebyggelsen har grodd fram langs Spikkestadveien, og det er viktig at lesbarheten av sammenhengen til veien ikke svekkes.
801	M	Nordre Auvi	Tidsenhetlig og komplett gårdstun fra sveitserstilperioden. <i>Spesielle hensyn:</i> For å ta vare på hovedtrekkene i det historiske gårdslandskapet, er det viktig at den delen av innmarka som fortsatt ligger i sammenheng med tunområdet ikke bygges ut. Tilstand og situasjon for driftsbygningen må avklares.
802	M	Liverud bruk 2	Komplett gårdstun i avgrenset gårdslandskap. <i>Spesielle hensyn:</i> For å ta vare på hovedtrekkene i gårdslandskapet, er det viktig at innmarka som ligger i nær sammenheng med tunet ikke bygges ut.
803	M	Vang	Sammensatt miljø langs Oldtidsveien. Gårdsbebyggelse med tre tun, boligbebyggelse og smie. Tradisjonssted knyttet til rettersted. <i>Spesielle hensyn:</i> Den smale ryggen med Vang-gårdene er et karakteristisk element i kulturlandskapet rundt tettstedet. For fortsatt å kunne lese de historiske elementene, er det viktig at innmarka som ligger i sammenheng med den eldre bebyggelsen ikke bygges ut. Tilstanden til våningshuset på bruk 1 må avklares. Tilstand og status til retterstedet må avklares.
804	H	Syltingli	Gårdstun og gårdslandskap med markant beliggenhet til Oldtidsveien. Bygningsmiljø som viser typisk utvikling på større bruk fram mot midten av 1900-tallet. <i>Spesielle hensyn:</i> For å ta vare på hovedtrekkene i det historiske gårdslandskapet, er det viktig at innmarka som ligger i sammenheng med tunområdet ikke bygges ut. Det er viktig å bevare frie siktlinje fra Oldtidsveien/Mølleveien til gårdsbebyggelsen.

Kultur- miljønr.	Verdi	Kulturmiljø navn	Kulturmiljø tekstfelt
805	H	Søndre Bryn	Sentral gård i Midtbygda med nær tilknytting til kommunehistorien. Komplette gårdstun som viser typisk utvikling på større bruk ved utgangen av sveitserstilperioden. Gravfelt i tilknytting til innmarka. <i>Spesielle hensyn:</i> For å ta vare på hovedtrekkene i det historiske gårdslandskapet, er det viktig at innmarka som ligger i sammenheng med tunområdet ikke bygges ut. Bryn-gårdene er del av et åpent gårdslandskap i Midtbygda, og det er viktig at denne sammenhengen ikke brytes.
806	H	Kjekstad med Hannestad	Storgårdsmiljø med mangesidig bygningsmiljø og herregårdslandskap. <i>Spesielle hensyn:</i> For å ta vare på hovedtrekkene i det historiske gårdslandskapet, er det viktig at innmarka som ligger i sammenheng med tunområdet ikke bygges ut. Området er del av større kulturlandskap i Kirkebygda, og det er viktig at sammenhengen til dette landskapet ikke svekkes. Det gjelder spesielt siktlinjene fra Oldtidsveien.
901	H	Vestre Hyggen med Jonsbu	Gårdsbebyggelse til et større bruk med særpreget hovedbygning og arbeiderstue/husmannsstue ved fjorden. Sjøhus, steinbrygge og spor etter granittbrudd ved stranda. <i>Spesielle hensyn:</i> For å ta vare på hovedtrekkene i det historiske gårdslandskapet, er det viktig at innmarka som ligger i sammenheng med tunområdet ikke bygges ut. Viktige sammenhenger i miljøet er mellom gården, plassen ved stranda, brygga og steinbruddene.
902	H	Hyggenstranda	Lite tettsted ved Drammensfjorden med bakgrunn i gammel strandsitter-bosetting. Variert bygningsmiljø med gårdstun, strandstue og tidligere landhandleri og boligbebyggelse. Flere av husene hører til det eldste sjiktet bebyggelse i Røyken. <i>Spesielle hensyn:</i> De viktigste sammenhengene i miljøet er mellom gårdstunet på Østre Hyggen, bebyggelsen ved stranda og sammenhengen til strandlinja. Det er derfor viktig at jordveien sør for gårdstunet ikke bygges. Det gjelder også strandlinja. Tilstanden for Skipperstua må avklares.
903	H	Skogheim, Døves feriehem og naboer	Feriehem og hytter fra midten av 1900-tallet, for sosial institusjon og private. <i>Spesielle hensyn:</i> For å ta vare på inntrykket av et tidsenhetlig fritidsmiljø, er det viktig at ny bebyggelse ikke bryter den visuelle sammenhengen mellom husene i miljøet.
904	H	Hernestangen	Liten husklynge ved Drammensfjorden med bakgrunn i tidligere husmannsplasser. Småbrukertun fra sveitserstilperioden, som i dag er Røykens bygdetun. Hyttebebyggelse fra midten av 1900-tallet.
905	M	Bakken-Brudeberget	Smal strandbrems langs Drammensfjorden med små stuebygninger som har bakgrunn i tidligere strandsitterplasser.
1001	H	Mortensrud og Klemmetsrud	Gårdsbebyggelse til flere bruk langs gammel bygdevei i et avskjermet, variert kulturlandskap. Bygningsmiljø med tradisjonell gårdsbebyggelse med ulike typer hus fra 1800- og tidlig 1900-tallet. <i>Spesielle hensyn:</i> For å ta vare på hovedtrekkene i det historiske gårdslandskapet, er det viktig at innmark som ligger i sammenheng med tunområdene ikke bygges ut. Siktlinjer mellom gårdstuna, og fra den gamle veien til tun og kulturlandskap, er viktige. Det er viktig å bevare den gamle veiens karakter. Tilstanden til driftsbygningen på Nordre Klemmetsrud 30/1 må avklares.
1002	M	Ølstad	Gårdsbebyggelse til flere bruk på rad langs felles gårdsvei i et åpent kulturlandskap. Overpløyde gravfelt. <i>Spesielle hensyn:</i> Ølstad er en sentral del av et åpent jordbrukslandskap i Midtbygda, og det er viktig at denne sammenhengen ikke brytes. For å ta vare på hovedtrekkene i det historiske gårdslandskapet, er det viktig at innmarka som ligger i sammenheng med høyden med tunrekka ikke bygges ut. Det er viktig å bevare utsynet til miljøet fra vest, bl.a. fra Hurumveien. Tilstanden til driftsbygningen og bryggerhuset på Nordre Ølstad 23/4 må avklares.
1003	M	Haug	Gårdsbebyggelse til ett bruk med markant beliggenhet i landskapet. Komplette og tett tun bygd opp av hus fra 1700- til 1900-tallet. <i>Spesielle hensyn:</i> For å ta vare på hovedtrekkene i det historiske gårdslandskapet, er det viktig at innmarka som ligger i sammenheng med tunområdet ikke bygges ut.
1101	H	Bjerknes i Bødalen	Arbeiderbruk i Bødalen fra tida rundt 1900, med hus og jordvei intakt. <i>Spesielle hensyn:</i> For å bevare karakteren av småbruk, er det viktig at resterende jordvei ikke bygges ut, og at området sør for husene ikke ytterligere fortettes.

Kultur- miljønr.	Verdi	Kulturmiljø navn	Kulturmiljø tekstfelt
1201	M	Vaterland	Slemmestadrappporten 2010: Kulturmiljø 1 er markert med middels verdi for miljøet, ulik verdi for enkelthus.
1202	H	Sementfabrikken med gårdene Nedre Slemmestad og Lillejordet	Slemmestadrappporten 2010: Kulturmiljø 2 er delt i områder med ulike verdier på kartet. Portnerstua (012-076), Kontorbygningen (012-006) og Laboratoriet (12-077) har et enhetlig klassisistiskpreget eksteriør. Disse ligger i et område som er markert med høy verneverdi på kulturmiljøkartet til Slemmestadrappporten 2010.
1203	H	Store Slemmestad	Slemmestadrappporten 2010: Kulturmiljø 3 har som helhet og ved enkelthus høy verdi.
1204	H	Arbeiderboliger	Slemmestadrappporten 2010: Kulturmiljø 4 er delt inn i fire områder som er vist med høy verdi på kartet. Verdien på enkelthus og delmiljøer varierer. Heimannsgårda omfatter Heimansbakken 1, 3, 5 og 7. De ligger et nivå høyere enn bebyggelsen i Boligveien bygd 1910. Uthusene er revet. Slemmestadrappporten 2010: Middels verdi som enkelthus, høy som del av miljø. Heimansbakken 1, 3, 5 og 7 er nylig ensartet pusset opp med liggende staffpanel, krysspостvinduer med sveitserknekt under vannbrett og krum sementstein.
1205	H	Slemmestad kirke og Heimen	Slemmestadrappporten 2010: Kulturmiljø 5 har høy verdi som helhet og ved enkelthus.
1206	L/M	Slemmestad-Ødegården	Slemmestadrappporten 2010: Kulturmiljø 6 har som helhet lav/middels verdi, huset høy. Slemmestad-Ødegården ble ikke en del av sementfabrikkens eiendom, men ble kjøpt opp av kommunen i 1917 for å utparsellere byggetomter. Tunet lå på en liten høyde like ved Bøbekken. Kun våningshuset står, andre hus i tunet er revet. Tunområde og omgivelser er sterkt nedbygd av dels store bygningsmasser.
1207	H	Skolene	Slemmestadrappporten 2010: Miljøet verdi er todelt: Området med de eldste skolebygningene er vist med høy verdi. Det øvre, nyest utbygde inkludert Lillelien og det tilflyttede staburet, er vist med lav verdi. Nyskolen: Enhetlig anlegg med tofløyet hovedbygning, uthus og leskur. Nyskolen på Slemmestad ble innvidd 1917. Byggherre Røyken Herred, arkitekt Walstad fra Drammen (SEFRAK-info). Ligger i sammenheng med nytt skoleanlegg og idrettsplass. Eldre skolehus/skolerelaterte hus har reg nr. 012-014, 041, 085.
1208	L	Slemmestadveien	Slemmestadrappporten 2010: Kulturmiljø 8 er som helhet vist som "Uten vurdering" på kartet. Den spredte bebyggelsen i miljøet har varierende verdi.
1209	M	Strandvik - Tåje	Slemmestadrappporten 2010: Kulturmiljø 9 er som helhet vist med middels verdi på kartet.
1210	M	Slemmestadbråten/ Dølstua	Slemmestadrappporten 2010: Kulturmiljø 10 er som helhet vist med middels verdi på kartet.
1211	H	Odden/Neset	Slemmestadrappporten 2010: Høy verdi på Kulturmiljø 11 som helhet. Rest av fisker/småbrukerplass. Kjøpt av sementfabrikken 1888. Siden vært brukt av fabrikkens ansatte, fortrinnsvis som feriested for direktøren. Området opptil husene er båndlagt grønt på kommuneplankartet.
1212	L	Ødegårdsbakken og nedre del av Nyveien	Slemmestadrappporten 2010: Kulturmiljø 12 er som helhet vist med middels verdi på kartet.
1215	L	Oddalsveien	Slemmestadrappporten 2010: Kulturmiljø 15 er som helhet vist med lav verdi på kartet.
1301	H	Grodalen mølle	Miljøet omfatter en stor tofløyet mølle-/sagbygning med tilhørende møllemesterbolig tett ved, og enkelte løsligere tilknyttede boliger/småbruk i nærområdet. «Oldtidsveien» går gjennom miljøet. <i>Spesielle hensyn:</i> For å ta vare på lesbarheten av mølleanlegget ved elva og dammen, er det viktig at området rundt mølla, på hver side av Mølleveien, ikke bygges ut.
1302	H	Fossum, "Hjulmakerstua"	Småbruk med hjulmakerverksted tett ved gammel bygdevei. <i>Spesielle hensyn:</i> Småbruket har lokalisering ved veien som en historisk forutsetning. For å ta vare på sammenhengen mellom gårdstunet på den ene siden av Bøveien og hjulmakerstua på den andre, er det viktig at området rundt hjulmakerstua ikke bygges ut. Siktlinjer fra Bøveien til bebyggelsen er viktige.

Kultur- miljønr.	Verdi	Kulturmiljø navn	Kulturmiljø tekstfelt
1401	H	Bevaringsområdet Nærnes	Tettsted ved Oslofjorden med bakgrunn i et gammelt strandsted, men med tyngdepunkt i sveitserstilperioden rundt forrige århundreskifte. Istrafikkens historiske senter i Røyken. Variert miljø der bebyggelsen har vokst fram etter hvert langs strandkanten og smale veifar, i et småkupert terreng. Deler av miljøet er sterkt fortettet med nyere bolighus. I struktur og hovedpreg er det likevel lett å lese Nærnes som et eldre, selvgrodd tettsted/strandsted ved Oslofjorden, slik det framsto i tida rundt forrige århundreskifte. Noen områder skiller seg ut med en konsentrasjon av eldre hus som har bevart høyere grad av antikvarisk kvalitet – autentiske hus eller kulturminner som forteller om spesielle sider ved historien. De er gitt egen omtale og kulturmiljønummer. Det gjelder særlig sjøsida mot bukta, området ved Nærnes brygge fra Saltbutangen til Skjæret (1402 Ved Nærnes brygge). Det gjelder Strandheim ute på Tangen (1403 Strandheim) og et miljø ved Tangekleiva (1404 Tangekleiva). Øvrige eiendommer innen bevaringsområdet Nærnes er gitt nr. 1401 i registreringslisten.
1402	H	Ved Nærnes brygge	Det gamle senteret på Nærnes, med dampskipsbrygge og tidligere landhandleri. Tettstedsbebyggelse fra forrige århundreskifte med bakgrunn i eldre strandsitterboplasser. <i>Spesielle hensyn:</i> Viktige hensyn gjelder lesbarheten av bebyggelsens lokalisering til strandkanten og langs veifaret Nærnestangen. Eksisterende siktlinjer mellom de eldre husene må ikke fortettes.
1403	M	Strandheim	Leir- og feriested fra midten av 1900-tallet med bakgrunn i herskabelig boligeiendom ytterst på Nærnestangen.
1404	H	«Tangekleiva»	Karakteristisk og tettbygd boligmiljø midt på Nærnestangen. <i>Spesielle hensyn:</i> Viktige hensyn gjelder lesbarheten av bebyggelsens lokalisering til veifaret Tangekleiva. Eksisterende siktlinjer mellom de eldre husene må ikke fortettes.
1501	H	Morberg	Markant og komplett gårdstun med bygninger typisk for større bruk, fra 1870-tallet til mellomkrigstid. Gårdslandskap med isdammer. <i>Spesielle hensyn:</i> For å ta vare på hovedtrekkene i det historiske gårdslandskapet, er det viktig at innmarka som ligger i sammenheng med gårdstunet ikke bygges ut. Det gjelder hele området på sørsida ned til dammene og gartnerboligen.
1502	H	Grundvik	Smal kyststripe langs Oslofjorden. Et lite miljø som har bakgrunn i fiskerbosetting fra midten av 1800-tallet. Hus og andre minner etter skipsbyggervirksomhet og enkle sommerhytter fra 1900-tallet. Her er også tysk bebyggelse fra 2. verdenskrig. <i>Spesielle hensyn:</i> Her er sammenhengen mellom bebyggelsen og kystlandskapet viktig. Eksisterende siktlinjer mellom de eldre husene må ikke fortettes.
1503	H	Morbergholmen	Liten øy med gammel strandsitterbebyggelse og fritidsbebyggelse fra ulike perioder. <i>Spesielle hensyn:</i> Her er sammenhengen mellom bebyggelsen og kystlandskapet viktig. Eksisterende siktlinjer mellom den eldre bebyggelsen må ikke fortettes.
1504	H	Nærnes – gårder, skole- og kirkested	Sammensatt miljø med gammelt tunområde, offentlige hus som kirke og skole, minner etter istrafikken i form av isdammer, spisebrakke og hus for administrasjon og eiere. Bygningsmiljøet gir et særlig godt bilde av 1920-tallets arkitektur. <i>Spesielle hensyn:</i> Dette er et sammensatt miljø med mange hensyn. For å ta vare på hovedtrekkene ved det opprinnelige gårdslandskapet, er det viktig at innmarka som ligger i sammenheng med det gamle tunområdet på Nærnes ikke bygges ut. Her er siktlinjer til Nordre Nærnes fra Nærnesbukta også viktige. Sammenhengen mellom de gamle gårdstuna på Nærnes og kirke- og skolebebyggelsen må ikke reduseres ved fortetting. En annen viktig sammenheng som ikke må brytes, er mellom det nye tunet på Søndre Nærnes, isarbeiderbrakka og dammene.
1601	H	Kleiva	Miljø med boligbebyggelse fra forrige århundreskifte, vokst fram langs gammelt veifar mot strandstedet Båttstø. Bygningsmiljø preget av sveitserstil og nasjonalromantikk. Spesiell tilknytning til kjente bygningshåndverkere. <i>Spesielle hensyn:</i> Viktige hensyn gjelder lesbarheten av bebyggelsens lokalisering langs den gamle veien. Eksisterende siktlinjer innen den eldre bebyggelsen må ikke fortettes.
1602	H	Båttstø	Sammensatt miljø i den nederste delen av den gamle strandveien til Båttstø. Miljøet dokumenterer flere lag av Båttstøs utvikling – strandsitter-bebyggelse, småbruk, boligbosetting og handelsvirksomhet rundt 1900. Isnæringen er representert i form av lasteberg med skutebolter og rester av isdam. <i>Spesielle hensyn:</i> Her er bebyggelsens sammenheng til sjøkanten, særlig Lasteberget, og sammenhengen langs den gamle veien, viktige å ivareta. Eksisterende siktlinjer innen den eldre bebyggelsen og til havna, må ikke fortettes.

Kultur- miljønr.	Verdi	Kulturmiljø navn	Kulturmiljø tekstfelt
1603	H	Nedre Høvik	Komplett gårdstun med mange tradisjonelle og sjeldne hustyper. Stor tidsdybde i bygningsmiljøet. Representerer den eldste bosettingen i Båttstø. <i>Spesielle hensyn:</i> For å ta vare på hovedtrekkene i det historiske gårdslandskapet, er det viktig at innmarka som ligger i sammenheng med gårdsbebyggelsen ikke bygges ut.
1604	H	Solvang, Sole, Østvik og Solstrand	Sammensatt kystmiljø med hus som har røtter i den opprinnelige strandsitterbosettingen. Sommerpensjonat for feriegjester fra århundreskiftet. Boliganlegg og hus for handel knyttet til knutepunkt ved brygga i første halvdel av 1900-tallet. <i>Spesielle hensyn:</i> Her er lesbarheten av bebyggelsens opprinnelige lokalisering i kystlandskapet viktig. Området sør for Solvang og Sole må ikke bebygges slik at siktlinjene fra havna blir redusert. Det er viktig at sammenhengen mellom strandsonen og Østvik holdes åpen.
1605	H	Fagertun	Herskaplig sveitserstilvilla bygd som pensjonat for fritidsbruk, men med enda lengre historie som kommunens gamle hjem. <i>Spesielle hensyn:</i> Her er lesbarheten av Fagertuns lokalisering i kystlandskapet viktig. Området mellom bukta og hovedbygningen må ikke bebygges.
1606	H	Granli	En jakteskipers bosted ved stranda, komplett boliganlegg i sveitserstil. <i>Spesielle hensyn:</i> Her er lesbarheten av anleggets lokalisering i kystlandskapet viktig. Det er viktig at den visuelle sammenhengen til fjorden bevares.
1701	H	Nybråten	Liten boligeiendom ved kysten, med bolighus og sidebygning slik de i hovedsak var i tidlig mellomkrigstid. <i>Spesielle hensyn:</i> For å bevare lesbarheten til det opprinnelige boliganlegget, er det viktig at eiendommen ikke bygges ut. Det er viktig til å ta vare på sammenhengen til strandlinja og siktlinjer til husene fra Fjordveien.
1702	H	Frydenlund skole	Et skolemiljø med to generasjoner skolehus fra 1800-tallet og lærerbolig fra 1923. Det første skolehuset som kommunen selv var byggherre for etter den nye skoleloven i 1860. <i>Spesielle hensyn:</i> Det er viktig å holde siktlinjene til skoleanlegget fra bygda i sørvest åpne. Området rundt skolebygningene må ikke bebygges her. Tilstanden til den gamle skolestua må avklares.
1703	H	Åroselven/Verven	Kyststripe i Åros med variert bebyggelse som har utgangspunkt i gammel strandsitterbosetting. Dokumenterer skipsbyggernæringens betydning for tettstedet og viser ulike sider av fritidsbebyggelsen. Marinarkeologisk skipsfunn. <i>Spesielle hensyn:</i> Her er sammenhengen mellom bebyggelsen og kystlandskapet viktig. Eksisterende siktlinjer innen den eldre bebyggelsen må ikke fortettes. Sammenhengen mellom hus som opprinnelig hørte til samme anlegg må ivaretas. Tilstanden til bebyggelsen på Tangen må avklares.
1704	M	Ivers vei	Spredt småkårsbebyggelse langs gammel hovedvei, dels med bakgrunn i husmannsplasser. <i>Spesielle hensyn:</i> Viktige hensyn gjelder lesbarheten av bebyggelsens lokalisering langs den gamle veien. Eksisterende siktlinjer mellom de eldre husene må ikke fortettes. Tilstanden til stuebygningen på Finstad må avklares, eventuelt bør ytterligere registrering/dokumentasjon vurderes.
1801	H	Gårdslandskap ved Åroselva	Åpent og vakkert kulturlandskap knyttet til fem store gårder på hver side av Åroselva. Varierte bygningsmiljøer som speiler gårdenes posisjon og historie og gir tidsdybde til kulturminnebildet. <i>Spesielle hensyn:</i> For å ta vare på hovedtrekkene i det historiske gårdslandskapet, er det viktig at innmarka som ligger i sammenheng med tunområdene ikke bygges ut. Det er viktig å ta vare på siktlinjene mellom gårdstuna. Tilstanden til driftsbygningen på Søndre Hov 47/178 må avklares.
1802	H	Skogsborg–Beston	Sammensatt miljø. Gammel kystgård og strandsitterplass som ble fasjonabelt landsted og deretter arbeidernes feriehus. Et variert kulturminnemiljø som viser stort spekter i type kulturminner og alder – også isdammer og marinarkeologisk skipsfunn. <i>Spesielle hensyn:</i> Her er sammenhengen mellom bebyggelsen og kystlandskapet det viktigste. For å bevare lesbarheten av det opprinnelige landstedet Skogsborg, er det viktig at parken rundt hovedbygningen ikke bebygges.
1803	H	Høvikvollen - Volloddveien	Fritidsbebyggelse fra mellomkrigstid og friområde med dammer og andre minner etter istrafikken.

2 Innledning

2.1 Definisjon av kulturminner

Riksanantikvaren sier om kulturminner: Kulturminner er spor etter menneskelig aktivitet i vårt fysiske miljø. Eksempler på dette kan være bygninger, hager, gravhauger, helleristninger, båter eller veifar. Begrepet omfatter også steder det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til, og naturelementer med kulturhistorisk verdi.

Kulturminnene kan være fra tidligere tider eller fra vår egen tid, og kan fortelle oss mye om hvordan mennesker har levd til ulike tider, og hvordan menneskelig aktivitet har endret seg gjennom mange tusen år.

Når kulturminner inngår som del av en større helhet, kalles dette et kulturmiljø. Kulturmiljøer kan for eksempel være et byområde, ei setergrend, et fiskevær eller et industriområde med fabrikker og boliger.

2.2 Bakgrunn og formål

Kulturminneprosjektet

Formål

Røyken kommune vedtok Kulturminneprosjektet 2011-2013 for å registrere kulturminner, utarbeide kommunedelplan for kulturminner, samt drive formidlingsarbeid knyttet til kulturminnene i kommunen. Prosjektet gjennomføres i samarbeid med Buskerud fylkeskommune.

Selve planarbeidet består av tre deler: (1) kontrollregistrering av automatisk fredete kulturminner og vurdering av potensial for funn i planlagte nye byggeområder, (2) registrering og vurdering av nyere tids kulturminner og (3) registrering og vurdering av andre viktige kulturminner og kulturmiljøer.

Denne rapporten gjelder registrering og verdivurdering av nyere tids kulturminner i Røyken, primært bygninger. Det skal utarbeides forslag til verneliste i form av et excelark og kartfestede, begrunnede forslag til hensynssoner og bevaringsområder i en egen fagrapport om nyere tids kulturminner i Røyken.

Omfang

- *Det skal utarbeides verneliste for bygninger bygd før 1940. Bygningene skal kartfestes, både som enkeltobjekter og som del av større kulturmiljøer. Arbeidet skal utføres ved befaring til hvert enkelt bygningsanlegg og skjematisk vurdering av verneverdi.*
- *I arbeidet skal følgende inngå:*
- *Vurdering av verneverdi for alle SEFRAK-registrerte kulturminner etter forhåndsbestemte kriterier (alder, autenticitet, kulturhistorisk verdi, arkitektonisk verdi, miljøverdi m.fl.).*
- *Vurdering av verneverdi av bygninger oppført inntil 1940 og for bygninger med åpenbar arkitektonisk eller kulturhistorisk verdi.*
- *Arbeidet skal resultere i en fagrapport med forslag til verneliste og kartfestede forslag til verneområder og hensynssoner.*
- *Arbeidet skal resultere i et oppdatert fotoregister av tidligere SEFRAK-registrerte hus og de Nyregistrerte bygningene.*

Slemmestad

Slemmestad er dokumentert og vurdert i en rapport for kommunedelplan 2010, «Bygninger og bygningsmiljøer – vurdering av verneverdi» ved kulturvernkonsulent Jørn E. Jensen, Buskerud fylkeskommune. Resultatet fra denne rapporten er lagt inn i en felles database med nyregistreringene 2013, og inngår i oversikter og lister i denne rapporten (2015), men for nærmere beskrivelser av kulturmiljøer i Slemmestad henvises til rapporten fra 2010.

2.3 Verneverdi og kriterier

Det strategiske målet for kulturminneforvaltningen er: "Mangfoldet av kulturminner og kulturmiljøer skal forvaltes og ivaretas som bruksressurser og som grunnlag for opplevelse og videreutvikling av fysiske omgivelser. Et representativt utvalg av kulturminner og kulturmiljøer skal tas vare på i et langsiktig perspektiv som kunnskapsressurser og som grunnlag for opplevelser." (St.prp.nr 1.)

Hvordan velge

Alle spor etter menneskelig virksomhet er kulturminner, og alle kulturminner er bærere av vår tradisjon og felles historie. Hensynet til andre samfunnsinteresser gjør at ikke alt kan vernes, det må gjøres et utvalg.

De fleste kulturminnene har et spekter av ulike egenskaper ved seg som har verdi for oss. Hvilke egenskaper som samfunnet vektlegger vil variere over tid og er gjenstand for en kontinuerlig revurdering.

En vanlig første grovsortering er en inndeling i kunnskapsverdier, opplevelsesverdier og bruksverdier. Til grunn for *kunnskapsverdier* ligger egenskaper som forteller om bygningshistorie, næringshistorie, bosettingshistorie, sosialhistorie, forvaltningshistorie og forhold knyttet til person og hendelse.

Opplevelsesverdier er knyttet til estetikk, kunstnerisk nivå, arkitektonisk verdi, alderspatina, refleksjon og nysgjerrighet, symbol- og identitetsverdi. *Bruksverdier* gjelder slike ting som ressursverdi, økonomisk verdi og næringspotensial for den enkelte og samfunnet, men også tilgjengelighet og kulturminnets evne til å formidle historien. Ifølge Riksantikvaren er det kunnskapsverdiene som bør utgjøre selve fundamentet i utvalgsprosessen. Det er kunnskapsverdiene som gir kulturminnet/-miljøet dets kulturhistoriske innhold. Opplevelses- og bruksverdiene er av mer supplerende karakter.

I tillegg til disse grunnverdiene kommer en rekke kriterier som forteller om kulturminnets egnethet «som kulturminne», egenskaper som er avgjørende for hvordan vi graderer verdiene. En av de viktigste er *autentisitet*, graden av opprinnelighet og ekthet i forhold til en periode eller en sammenheng. Graden av autentisitet vil virke inn på både kulturminnets evne til å fortelle historien og vår opplevelse av det. *Alder* er kanskje det kriteriet som mest direkte knytter an til stadier i Røykens historie. I denne utredningen har vi valgt å la graderingen av aldersverdi følge stigende alder. Alder og autentisitet er sterkt knyttet til det kulturhistoriske innholdet, til kunnskapsverdiene. *Sjeldenhet* og *representativitet* forteller noe om forholdet mellom kulturminnet og kulturminnebestanden som helhet. *Miljøverdien* forteller om hvilke sammenhenger kulturminner og kulturmiljøer står i dag. *Tilstand* er den egenskapen som mest direkte er knyttet til kulturminnets fysiske egnethet for bevaring.

Oversikten over verdier og kriterier kan gjøres lengre og kan være delvis overlappende. Listen under gir en forenklet oversikt over delverdier og kriterier som er brukt under vurderingsarbeidet. Utvalget kriterier bygger, etter ønske fra Buskerud fylkeskommune, på «Jo Sellægs metode for vurdering av kulturminner» slik den framkommer i kulturminneplan for Lier (*Fagrapport for Kulturminner og kulturmiljøer*. Lier kommune 2008–2012. Kristoffer Dahle og Jo Sellæg.).

I bryggene langs Fjordveien i Åros er tradisjonell byggemåte holdt i hevd. Andre typer kulturminner enn hus (og arkeologiske kulturminner) er ikke en del av denne rapporten. De ligger ikke inne i listeoversikten, men de som er del av de utvalgte kulturmiljøene er omtalt der.

Kunnskapsverdi, historisk kildeverdi	Kulturminnet/—miljøet som kilde til kunnskap om fortiden. Gjelder hele spekteret av kunnskapsverdier – som for eksempel bygningshistorie, næringshistorie, bosettingshistorie, sosialhistorie, forvaltningshistorie og forhold knyttet til viktige hendelser eller personer.
Alder	I denne utredningen har vi valgt å la graderingen av aldersverdi følge stigende alder etter følgende skjema: Før 1750: Svært høy verdi; 1750–1849: Høy verdi; 1850–1924: Middels verdi; Etter 1925: Liten verdi. Stort sett er det den eldste, kjente del av bygningen som bestemmer aldersverdien, men om et hus er mye ombygd og/eller flyttet kan det være senere stadier som definerer verdien.
Autentisitet	Gjelder graden av opprinnelighet og ekthet i forhold til en definert periode, funksjon eller annen sammenheng.
Representativitet	Hvor representativt er kulturminnet/—miljøet som type i en periode, for en gruppe eller i en annen sammenheng.
Sjeldenhet	Er knyttet til forekomst. Et kulturminne kan alltid ha vært sjeldent, eller det kan ha blitt det som følge av tidens gang og utviklingen. For å ta vare på størst mulig spekter i kulturminnearven er det viktig å ta vare på det sjeldne i tillegg til det representative. Oversikten i kap. 4 over ulike aspekter ved bygningsarven i Røyken er til hjelp i vurderingen av sjeldenhet.
Miljøverdi/strøksverdi	Sammenhengen mellom elementer innen et kulturmiljø, f.eks. egenskaper som homogenitet, variasjon, tidsdybde. Forholdet mellom kulturminnet/—miljøet og omgivelsene – beliggenhet i landskapet, forhold til terreng, historiske strukturer som samferdsel, eiendomsmønstre osv.
Kunstnerisk/arkitektonisk	Vekten er her lagt på den estetiske siden ved opplevelsen av kulturminnet/—miljøet. Kriteriet er tolket strengt for å fremheve bygninger som skiller seg ut i denne sammenhengen. Vanlig god byggeskikk er ikke gitt verdi her, men vurdert under Historisk kildeverdi og Representativitet.
Identitet/symbolverdi	Kulturminnet/—miljøets betydning som identitetsskapende element for et lokalsamfunn eller en gruppe. Et kulturminne kan også stå som symbol for et miljø eller en hendelse. Kriteriet er tolket strengt. Det er kun der det foreligger konkrete opplysninger som tilsier en slik egenskap at verdi er tillagt. Det kan være at mer inngående lokalkunnskap vil endre vurderinger på dette kriteriet.
Tilstand	Her er kulturminnets fysiske tilstand vurdert. Den er kun basert på en rent visuell ytre vurdering, den er med andre ord overflatisk og heller satt for høyt enn for lavt. Videre undersøkelser kan endre disse verdiene.

Vekting av verneverdier

For hvert verdikriterium er det gitt en verdi på en firedelt skala: Svært høy (S), høy(H), middels(M) og lav(L). Graderingen gir et bilde av hvilke aspekter som det er lagt vekt på. Deretter er det konkludert med en samlet verdi. Samlet verdi er ikke framkommet som et matematisk regnestykke. Kriteriene er tillagt ulik betydning og vekt. Kunnskapsverdiene, sjeldenhet og autentisitet veier tungt og vil ofte være utslagsgivende, men det er vanskelig å sette opp en fast formel for dette. Det vil alltid være et stort innslag av skjønn i vurderingene. Miljøkriteriet er viktig, særlig ved valg og avgrensing av større kulturmiljøer, men det viser seg at det er et kriterium svært mange kulturminner skårer relativt høyt på.

Samlet verneverdi over lav fører til forslag om vernestatus og har følgende symboler:

A: Svært høy verneverdi

B: Høy verneverdi

C: Middels verneverdi

F: Fredet etter lov om kulturminner

Lokalt, regionalt, nasjonalt

Utgangspunktet for vurderingene er kulturminnearven i Røyken. Målet er å bevare et representativt utvalg av Røykens bygningsarv som kan være med å synliggjøre og fortelle bygdas kulturhistorie. Det er kulturminnenes betydning som primærkilde til Røykens kulturhistorie som har vært målestokk for graderingene av verneverdi. Men i tillegg til den lokale betydningen har kulturminnene også en rolle i et større bilde – regionalt og nasjonalt. I praksis vil forslag om vernestatus A – svært høy verneverdi gjelde kulturminner av regional eller nasjonal interesse/betydning. Svært få kulturminner/—miljøer er gitt vernestatus A.

I en vurdering av kulturminnearven i regional sammenheng blir karakteristiske særpreg ved Røykens historie viktig. Steinhoggerindustrien og istrafikken er eksempler på virksomheter som har satt tydelige spor etter seg i regionens næringshistorie. F.eks. gjør kvaliteten på røykengranitten, med høy syrebestandighet, at stein fra bygda i dag er et viktig element verdensarvmiljøet Rjukan. For å sikre bredden og spekteret i kulturminnebestanden i en større sammenheng, har Røyken derfor et spesielt ansvar for å ta vare på kulturminnearven etter disse virksomhetene. I samme klasse kommer deler av fabrikkindustrihistorien i bygda, særlig sementindustrien på Slemmestad. De mange arbeidernes arbeidshus har sin bakgrunn i disse virksomhetene og er viktige elementer i dette bildet.

I denne utredningen er kulturminner knyttet til steinindustrien, isindustrien og miljøer med tilknytning til fabrikkindustrien gitt en spesiell oppmerksomhet. De beste representantene er klassifisert med vernestatus A. Kategorien gjelder også flere kulturmiljøer og enkeltminner med vernestatus B.

Røykens kulturminner har en viktig rolle å spille i å formidle historien om Oslofjordens kystkultur. I tillegg til istrafikken og utviklingen av strandstedene til tettsteder, gjelder det historien om Røyken som rekreasjonsområde for folk fra Oslo og Drammen. Dette er aspekter som er vektlagt under vurderingen av fritidsbebyggelsen. Også her er det bygninger som har kvaliteter som tilsier vernestatus A.

En annen viktig gruppe er kulturminner som forteller om «fellesskapets» historie. Kirker, skoler, forsamlingshus, gjestgiverier ol. har ofte en spesiell tilknytning til milepeler i historisk utvikling. De har gjerne høy identitetsverdi lokalt, og ofte klare referanser ut over det rent lokalhistoriske.

Samferdsel er et annet «overordnet» aspekt som har strukturert bebyggelse og som har betydning for opplevelsen av dagens kulturminner. Kulturminnenes forhold til to av de viktigste gamle veifarene, «Oldtidsveien» og Iversvei er kartlagt og gjort rede for, den siste i form av et eget kulturmiljø.

Ellers er det som sagt et hovedmål å bevare et representativt utvalg kulturminner, det vil si et bredest mulig spekter fordelt på, alder, samfunnstilknytning og sosial miljøsammenheng, i tillegg til geografisk fordeling. Et markert skille i bestanden går ved kulturminner som dokumenterer tetsedsvekst og nye næringer og kulturminner knyttet til «de gamle» primærnæringene. Men det er en utfordring at kulturminnenes egnethet, som autentisitet og fysisk tilstand, ikke fordeler seg like representativt som ønsket. Det går ofte utover hus brukt til næringsvirksomheter og hus som dokumenterer småkårsfolks historie. Stor slitasje og behov for endringer gjør utvalget i disse gruppene snevre, med tanke på tidligere tiders utbredelse og betydning.

I det følgende skal vi prøve å gi en oversikt over hvordan kulturminnebestanden fordeler seg på ulike historiske emner. På hva de forteller fra Røykens historie gjennom egenskaper som alder og stilpreg, hustyper, hvilken samfunnssektor de tilhører og sosial miljøsammenheng. Vi skal se etter hva som har skjedd siden registreringen, om noe peker seg ut som særlig sårbart. Deretter vil vi med utgangspunkt i historien gi en oversikt over hvordan de høyt vurderte kulturminnene og de prioriterte miljøene fordeler seg, hvilke aspekter de dekker.

Etter mønster fra «Jo Sellægs metode for vurdering av kulturminner» er registreringen og trinnene i evalueringsprosessen oppsummert i form av en tabell i vedlegget bak. Den inneholder en registerdel med identifikasjon av kulturminnene, en del med ekstrakt av historisk beskrivelse og forslag til vernestatus. Tilknytning til særlig verdifulle kulturmiljøer er angitt.

2.4 Grunnlagsmaterialet

Grunnlagsmaterialet er todelt og bygger på 1) SEFRAK-registreringene og 2) en forenklet nyregistrering av hus eldre enn 1940 foretatt i 2012 og 2013. Materialet ble sommeren 2015 korrigert for hus man kjente til var blitt revet etter 2013.

2.5 SEFRAK

I 1970 ble det tatt initiativ til en landsomfattende registrering av faste kulturminner i Norge. Registreringen ble først ledet av et eget sekretariat, "Sekretariatet For Registreringen Av faste Kulturminner i Norge", forkortet til SEFRAK. Arbeidet ble konsentrert til i hovedsak å omfatte bygninger og rester av bygninger eldre enn år 1900 (med en del lokale unntak). I 1989 ble ansvarsområdet overført til Riksantikvaren, men navnet SEFRAK ble beholdt som en betegnelse på det registeret som ble bygd opp. SEFRAK-registreringene ble i hovedsak avsluttet omkring 1995. Da var det ved hjelp av standardiserte skjema registrert over 515 000 objekter. (Av disse var ca. 20 000 miljøregistreringer og "andre minner enn hus".) Opplysningene ble lagt inn på data og kartfestingene digitalisert.

Fra 2009 har Matrikkelen vært det offisielle registeret for eiendom, bygning og adresse. Opplysningene fra bygningsdelen i SEFRAK har siden vært koblet sammen med bygningsdelen i Matrikkelen. På Røyken kommunes kartside på internett er "SEFRAK-bygg" markert med bokstaven "S". Originalskjema og fotografier fra SEFRAK-registreringen er arkivert hos fylkeskommunen.

2.6 SEFRAK-registreringene i Røyken

SEFRAK-registreringene i Røyken begynte i 1985 og ble avsluttet i 1995. I første omgang omfattet registreringen i Røyken kun hus eldre enn år 1900. I forbindelse med planarbeidet for ny hovedflyplass på Hurum ble registreringen utvidet til å omfatte hus fram til ca. 1924. Registreringen av den yngre bebyggelsen var imidlertid ikke like konsekvent gjennomført som for hus eldre enn 1900. Det ble brukt mer skjønn, og det var ikke alle kretser som ble gått over på nytt med tanke på dette. Grovt regnet ble litt over halvparten av bygningsmassen fra perioden 1900–24 tatt med. Flyplassvedtaket førte også til at det ble registrert flere tufter og ruiner, og andre typer minner enn hus – som isdammer, brygger og lignende. I alt omfatter SEFRAK-registeret i kommunen 1075 bygninger og rester av bygninger. 70 av disse var i form av ruin på registreringstidspunktet, slik at det egentlige tallet på registrerte hus var 1001.

Registreringskretser

SEFRAK-registreringen ble organisert i felt etter de samme grunnkretser som Statistisk sentralbyrå (SSB) brukte i folketellingene i 1970. Disse tar utgangspunkt i befolkningstetthet. Tabellen i vedlegg 1 viser den geografiske fordelingen av registrerte hus fordelt på kretser.

2.7 Registreringen 2012–2013

Tilleggsregistreringen er organisert etter de samme grunnkretsene som SEFRAK og framkommer i egen kolonne i tabellen (vedlegg 2). Samlet viser tabellen den geografiske fordelingen av husene som er vurdert i planen.

Vurderinger av bygninger som ikke tidligere er registrert, bygger på en forenklet registrering i forhold til SEFRAK-systemet. Feltregistreringene tar utgangspunkt i lister fra kulturvernkonsulent Jørn Jensen ved Buskerud Fylkeskommune og baserer seg bl.a. på eldre eiendomsregistre og eldre flyfoto, men også på lokalkunnskap og andre kilder. Bygningene er oppsøkt i felt og fotografert. Bildefilene er merket med SEFRAK-nr., eller for de nyregistrerte, bygningsnummer. Feltregistreringen er i hovedsak visuell, kun unntaksvis er det innhentet ny informasjon fra eiere/brukere.

SEFRAK-registrerte hus og de nye registreringene er lagt inn i en felles database der et ekstrakt av historiske opplysninger fra SEFRAK-registrert følger med. Resultatet er et excelark med informasjon om alder, hustype og stilpreg. I noen grad er tilknytting til samfunnssektor og sosial miljøsammenheng også tatt med, men det er mer begrenset for de nye registreringene.

3 Historisk riss

3.1 Naturgrunnlag og landskap

Røyken er en skog- og jordbruksbygd som ligger på en høyderygg mellom to fjorder. En rikt sammensatt geologi og topografi preger naturgrunnlaget. Strandbredden er smal så det meste av jordbruksbygda ligger på høydeplataet. Her har marine avsetninger skapt leirjordsbygder der brede landskapsrygger med gårdstun og innmark på høydene veksler med bekkedaler. Mest utpreget er dette ravinelandskapet i vest. Ved Oslofjorden, særlig i nord, er grunnfjellet dekket av kambrosilurske skifere og kalkstein, noe som gir et fruktbart jordsmonn. Kystlinjen her er preget av vik og øyer, som har gitt grunnlag for gode havner. Berggrunnen vest for Grodalsbekken domineres av Oslofeltets dypbergarter – granitt og syenitt. Røykengranitten er mest framtrædende mot Drammensfjorden. Jordbruk, skogbruk og beliggenheten mellom Oslofjorden og Drammensfjorden, med hver sin karakteristiske kystlinje, har fra langt tilbake gitt grunnlag for et variert næringsliv og bosettingsmønster.

Stor åpenhet preger jordbrukslandskapet mellom Åsaker nærmest og Askestad – Prestegården lengst inn. Driftsbygningen på Åsaker er revet etter at dette bildet ble tatt i 2013. 38 % av driftsbygningene i jordbruket er revet siden registreringen på 1980-tallet.

Løkkeberg ved Båstø har bakgrunn som strandsitterplass under Sundby. Stuebygningen var datert til 1800-tallet, men kan vise seg å være langt eldre. Eksteriøret er preget av endringer på 1900-tallet.

3.2 Befolkningsutviklingen

I løpet av 1800-tallet tredoblet folketallet i Røyken seg. Det var vekst fra tidlig i århundret, men den tok særlig av etter 1850. Den fortsatte i samme sterke takt fram til 1920, for å flate noe ut på 1930-og

1940-tallet. Veksten skyldes både fødselsoverskudd, som følge av lavere barnedødelighet, og tilflytting. Det meste av veksten kom i de nye tettstedene. I 1946 utgjorde befolkningen i tettstedene 56 %.

Ved folketellingene i 1801 og 1865 var de aller fleste røykenbøringer tilknyttet primærnæringene, i hovedsak jordbruk. Fiskere og sjømenn gjør lite av seg i forhold til bønder, husmenn og tjenestefolk i oppgaver over folks erverv fra folketellinger i 1835 og 1855. Men fiske har sikkert vært viktig som del av livsoppholdet og som binæring for mange. Skipsbygging er kjent i Røyken fra 1700-tallet. I siste del av 1800-tallet kommer en større variasjon i næringene og yrkesbetegnelse. Etter 1900 skyter denne utviklingen fart.

Under hele 1800-tallet stiger tallet på gårdsbruk gjennom gårdsdeling. I tillegg er det en sterk vekst i antallet husmannsplasser. I 1865 er det blitt like mange husmenn som selveiere. 10 år senere er mange av disse oppført som leilendinger eller bygselmenn i kombinasjon med andre yrker.

Nærsnes mellom Saltbutangen og Stranda. Promhavn Slipp AS, til høyre for småbåthavna, er i dag eneste virksomhet som kan sies å videreføre de gamle båtbyggertradisjonene på Nærsnes. Men til høyre for denne ligger en sliskeslipp fra 1920-tallet som Nærsnes kystlag har restaurert.

3.3 Næringsgrunnlag

Tida etter 1850 er preget av store samfunnsendringer, og i Røyken er det mange ting som trekker sammen. Tidsskillet midt på 1800-tallet blir gjerne referert til som «Det store hamskiftet», og da er det først og fremst jordbruket man tenker på, med overgangen fra sjølberging til salgsjordbruk. Røykens beliggenhet, med kort avstand til Kristiania og Drammen, bidro nok til at denne overgangen skjedde raskere enn i mange andre bygder. Utbyggingen av kommunikasjonene med jernbanen, nye veier og etter hvert også fast rutebåttrafikk på fjorden, forsterket prosessen.

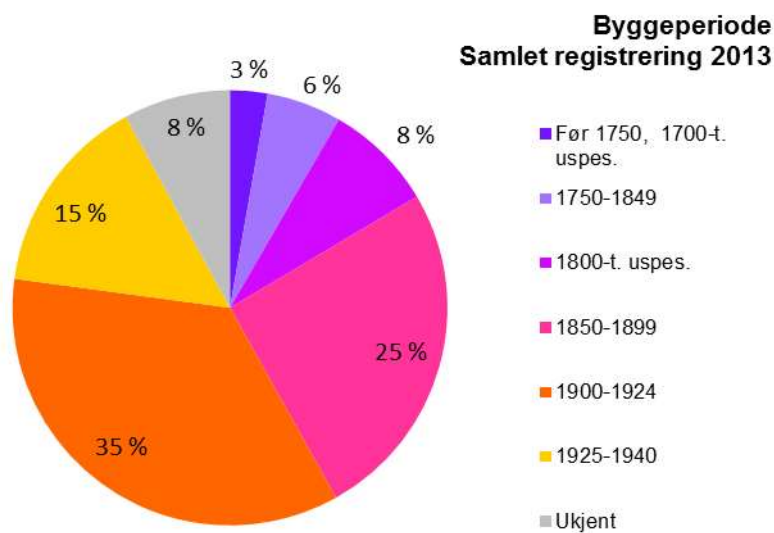
Omlegging til handelsjordbruk med meieri- og kjøttprodukter, førte til nye driftsmåter og nye driftsbygninger. Behovet for tjenestefolk i landbruket ble redusert. I mange bygder førte denne prosessen til nedlagte husmannsplasser og utflytting. I Røyken ble utviklingen kompensert med en rekke nye næringer som hadde stort behov for arbeidskraft. Røyken ble et sted man flyttet til. Husmannsplasser ble lagt ned i Røyken også, noen er dokumentert som tufter ved SEFRAK-registreringen, og tapsandelen blant de registrerte er relativt høy. Men, mange ble skilt ut som småbruk. Vi finner dem i tettstedene og spredt omkring. I Bødalen, som ligger i sammenheng med industristedet Slemmestad, var denne boformen den dominerende. De mange små arbeider- og boligbruka ble karakteristisk for bosettingsstrukturen i Røyken.

Istrafikk, steinindustri, skipsbygging, skogbruk og teglverk er stikkord for virksomhetene som karakteriserer mye av det nye næringslivet fra andre halvdel av 1800-tallet. Og fra slutten av århundret gjorde fabrikkindustrien seg gjeldene med sementfabrikken på Slemmestad og dynamittfabrikken på Engene i Hurum.

3.4 Kulturminnebestanden som kilde til historien – hva de registrerte bygningene forteller

Foruten å inneholde en standardisert beskrivelse av byggemåte med planskisser, foto og nøkkelopplysninger om den enkelte bygnings historikk, inneholder SEFRAK-registret data som speiler Røykens bosettings- og næringshistorie. For å kunne sammenligne hovedtrekk, følger de nye registreringene fra 2013 noen av de samme inndelingene. De følgende figurene viser hvordan det registrerte materialet fordeler seg på alder, hustyper og samfunnstilknytting og opprinnelig yrke/sosial miljøsammenheng.

Alder

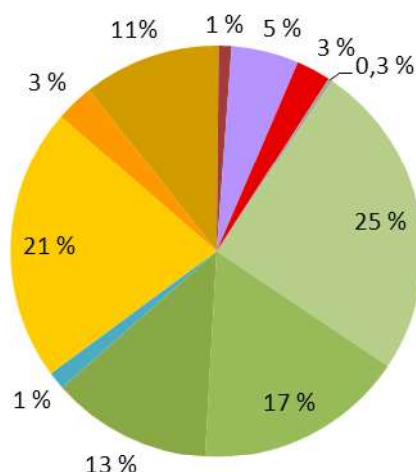
I forvaltningen gis hus eldre enn 1850 spesiell oppmerksomhet. I flg. § 25 i Kulturminneloven skal tiltak med huset vurderes av kulturvernmyndighetene. Figuren over alder viser hvor smalt dette segmentet er i Røyken, kun 9 % har en slik datering (102 hus). Men ytterligere 8 % har en uspesifisert datering til 1800-tallet (99 hus), og her kan flere være eldre enn 1850. I denne planen er alle hus datert før 1850 gitt høy verdi på delkriteriet «Alder». Den største bolken utgjøres av hus datert mellom 1850–1924 med 60 %. Hus datert før 1900 utgjør 42 % av de registrerte, men med et klart tyngdepunkt etter 1850. Hus fra denne perioden er gitt middels verdi på delkriteriet «Alder». At segmentene mellom 1850 og 1924 tar så stor plass, reflekterer at jo yngre et hus er, jo mer sannsynlig er det at huset er bevart. Men like viktig er det at dette var en periode i Røyken med sterk vekst i befolkningsgrunnlaget.

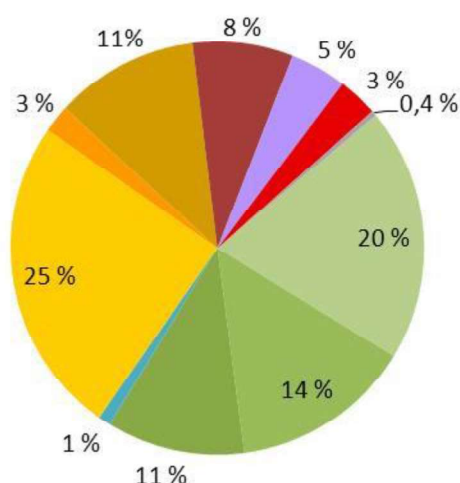
Stabburet på Rud har tradisjoner for å være fra 1700-tallet og er typisk for de eldste stabburene på gårder av en viss størrelse. Ved registreringen var det kledt og tilbygd kornsilo, men tilbygget og kledningen er siden fjerna. Stabburene utgjør 12 % av de 102 husene i kommunen som har en datering før 1850.

Hustyper og samfunnssektor

SEFRAK-registreringen 1995

Samlet registrering 2013

Samfunnssektor, hustyper

- Våningshus i gårdstun
- Sidebygninger og uthus ved gårdstunet
- Driftsbygninger i landbruket
- Naust, sjøbu, hus i utmark
- Bolighus, frittstående
- Arbeiderboliger
- Uthus boligeiendom
- Fritidsbebyggelse
- Næringsbygg utenom landbruk
- Hus for forvaltning, fellesskapet
- Annet/ukjent

Figurene over viser fordelingen av hus sortert etter hustyper og samfunnssektorer. Figuren til venstre gir et bilde av bygningsarven slik den framsto ved SEFRAK-registreringens avslutning i 1995, da man hadde en litt flytende grense for hvor mange hus fra 1900-tallet som skulle med. Figuren til høyre viser dagens situasjon, dvs. ved registreringen i 2013, og er inkludert hus datert fram til ca. 1940.

Den mest synlige forskjellen er at segmentet med fritidsbebyggelse har vokst fra 1 til 8 %. Den relative andelen hus knyttet til landbruk er noe mindre i 2013, men fortsatt er dette den største sektoren. Frittstående boligbebyggelse kommer deretter og har økt sin andel i 2013, mens næringshus og offentlige hus har små og stabile andeler.

Gårdsbebyggelsen

Landbrukssektoren utgjør den største andelen ved begge registreringene – litt over halvparten i 1995, litt under i 2013. *Våningshusene* har det største segment og i dag en andel på 20 %. Ca. 11 % av husene registrert i 2013 er *driftsbygninger*. Langt de fleste er såkalte enhetsbygninger eller enhetslåver – hus for flere dyreslag og før under ett tak. Enhetslåven forbindes med utviklingen i jordbruket etter hamskiftet, den fikk sin utforming i sveitserstilperioden og sveitserstillåven ble et symbol på den nye tida. Store sveitserstillåver er et kjent syn i gårdslandskapet i Røyken. De gir et bilde av et jordbruk som tidlig ble modernisert. Egne hus i form av fjøs, staller, låver, som var vanligere før hamskiftet, er svært sjeldne i Røyken. Men flere av de «moderne» enhetslåvene i bygda har en historie som strekker seg bakenfor sveitserstilens ytre. Gamle låver og fjøs ble ombygd og påbygd i 10-årene før og etter 1900. Det finnes eksempler på gamle steinfjøs, som med ny overbygning i form av sveitserstillåve, blir del av en «moderne» enhetsbygning. Gamle tømmerlåver kan skjule seg bak det røde panelet i de nye bindingsverkslåvene.

Oversikten over gårdsbebyggelsen i Røyken viser et variert utvalg av *uthus*. Dette er ofte små hus bygd for spesifikke funksjoner. 14 % av alle hus registrert (2013) i Røyken er slike uthus. Mange kan ha en høy alder. Det gjelder særlig noen av stabburene og deler av enkelte sidebygninger, som kan vise seg å være gjenbruk av tidligere våningshus. Den ganske store gruppen, som i oversikten er kalt *sidebygninger*, omfatter bryggerhus, drengestuer, kårbygninger, verksteder, vognskjul og vedskjul i ulike kombinasjoner. Vanlig betegnelse i Røyken er bryggerhus, selv om de inneholder flere funksjoner. Sammen med driftsbygningene dokumenterer sidebygninger og de andre uthusene tidligere gjøremål og driftsformer. Mange hus i tunet blir gjerne sett på som et alderdommelig trekk. Men selv om det ble færre hus i tuna med enhetslåvene, var det fortsatt mange oppgaver som krevde egne bygninger.

Liten driftsbygning på arbeiderbruket Solstad i Bødalen, med fjøs/stall i fin gråsteinsmur. Selv om det er mange høye og fine gråsteinskjellere fra slutten av 1800-tallet, er gråstein som veggkonstruksjon sjelden.

Steinfjøset på Nordre Guttersrud er trolig bygd da stedet ble sjøleierbruk rundt 1820–30. Det er blant de eldste driftsbygningene. Registreringsmaterialet gir noen få eksempler på gamle steinfjøs bygd om til gjødselkjellere. Men dette fjøset er alene om å representere sin type og alder i tilnærmet opprinnelig stand.

Stabbur og grisehus står på rekke på Huseby. Begge er bygd tidlig på 1900-tallet.

Bryggerhus med skjul på Søndre Auvi, bygd rundt 1880. Bryggerhus i vinkel med hovedbygningen er typisk i Røyken. Sammenbyggingen har er kommet senere.

Stabburene står i en særstilling i tunet, de skiller seg ut bygningsmessig og er den hustypen som er minst endret. Etter våningshus og driftsbygninger er stabbur den største enkeltgruppen og utgjør 5 % av alle registrerte (2013). Tradisjonen med å bygge stabbur holdt seg lenge i Røyken, aldersmessig er de fordelt på hele undersøkelsesperioden.

En nesten forsvinnende liten bolk av de registrerte husene gjelder *utmarkshus* – 1 % om vi tar med naust og sjøbuer. Det forteller at det er lenge siden jordbruket i Røyken var basert på ekstensiv utnyttelse av utmarksressursene. Men en del av ruinene og tuftene som ble tatt med i SEFRAK-registreringen, gjelder utmarksminner. De dokumenter at slike driftsformer også var vanlig her. Tatt i betraktning av den lange kystlinjen til Røyken synes kun åtte registrerte hus av typen *naust og sjøbuer* bygd før 1940 å være lite. Ved den opprinnelige SEFRAK-registreringen var også tallet åtte, men av disse er to siden revet – og to nye kommet til. I motsetning til utmarkshusene er dette en type hus det fortsatt er behov for.

I Røyken er det registrert fem eldre sjøbuer og tre båthus. Sjøbua i Grimsrudbukta kan være bygd på 1860–70-tallet.

Små bolig-/arbeiderbruk var særlig karakteristisk for Bødalen. Fortsatt finnes noen små lommer opprinnelig småbruksbebyggelse igjen. Her ses Bekkelaget nærmest og Foss på motsatt side av Slemmestadveien.

Bolighus, våningshus, arbeiderboliger

Oversikten over hustyper (se også tabell i vedlegg 4) viser at bolighusene dominerer i antall. I denne rapporten har vi tillagt betegnelse *bolighus* og *våningshus* forskjellig innhold. «Våningshus» brukes om hus knyttet til jordbruket, både på gårdsbruk, husmannsplasser og småbruk. Om den øvrige frittstående boligbebyggelsen brukes «bolighus», det gjelder også fiskernes hus. Betegnelsen «arbeiderbolig» er reservert bolighus bygd av fabrikken for sine ansatte. Dette er gjort for oversikten skyld, i daglig tale er det ikke slike klare skiller.

Boligbebyggelsen

38 % av alle registrerte hus i 2013 er knyttet til den frittstående boligbebyggelsen, dette er inkludert arbeiderboligene til industrien. Denne bebyggelsen utgjør 45 % av alle nyregistreringene i 2013. Andelen uthus er ganske stor her også, 11 %. De gir et like karakteristisk bilde av eldre byggeskikk som uthusene i gårdstuna. Dette er hus for sekundære boligfunksjoner som i dag ofte er flyttet inn i hovedhuset. Som i gårdstuna finnes sidebygninger med bryggerhus og verksteder, foruten utedoer og vedskjul. Også her er bryggerhus den vanlige betegnelsen på uthus med oppholdsrom. Det var vanlig med rom for dyr, hønsehus og grisehus, men materialet har også dokumentert tradisjoner om større dyr, som ku og hest.

Ved registreringen er det brukt skjønn når det gjelder å bestemme om et boliganlegg med uthus er klassifisert som ren boligbebyggelse eller gårdsbruk. Mange småbruk og større boligeiendommer med frukthaver og uthus er et karakteristisk trekk ved bosettingsmønsteret i Røyken. Både småbruka og den relativt store andelen ren boligbebyggelse har sin bakgrunn i et stadig mer differensiert næringsliv.

Sundby i Røyken sentrum ble satt opp rett etter 1900 av en som arbeidet på jernbanen. Uthuset, som opprinnelig kan ha vært en liten driftsbygning, ble bygd om til bolig på 1970-tallet.

Lien i Bødalen ble bygd på slutten av 1800-tallet og leid ut til fabrikkarbeidere de første årene. Det lille uthuset er trolig fra samme tid, og inneholder do, bod og vedskjul.

Dette var opprinnelig bryggerhus, do og grisehus på boligeiendommen Kjærnes på Nærnes. Veranda-utbygget røper ny funksjon som sommerbolig. De fleste bryggerhusene på Nærnes har tilsvarende verandaer.

Uthuset på Hagen på Nærnes inneholdt fjøs, vedskjul og do.

Næringsbygg utenom landbruket

Boligbebyggelsen og arbeiderbruka er, om enn på en indirekte måte, med å dokumentere Røykens industrihistorie. Hus som mer direkte er knyttet til næringsvirksomheter, verksteder og fabrikker, er klart i mindretall. I figuren over hustyper utgjør de et segment på knappe 5 %. Dels skyldes den lille andelen at husgruppen som sådan nok ikke har vært svært stor i antall, men beretninger om næringsbygg som nå er borte, er mange. Dette er hustyper som utsettes for stor slitasje, som har behov for bygningsmessig fornyelse over tid etter som næringene utvikler seg, og som det kan være vanskelig å finne nye funksjoner til.

Røyken klædesfabrikk ble anlagt i Årosdalen i 1898. Kraft til drift kom fra Åroselva hvor det ble bygd dam. Tekstilfabrikken var i drift til 1930, men bygningene har siden huset ulike virksomheter, bl.a. Åros Keramikk i perioden 1936-50. Anlegget har fått mange tilbygg, men den opprinnelige delen framstår klart lesbar.

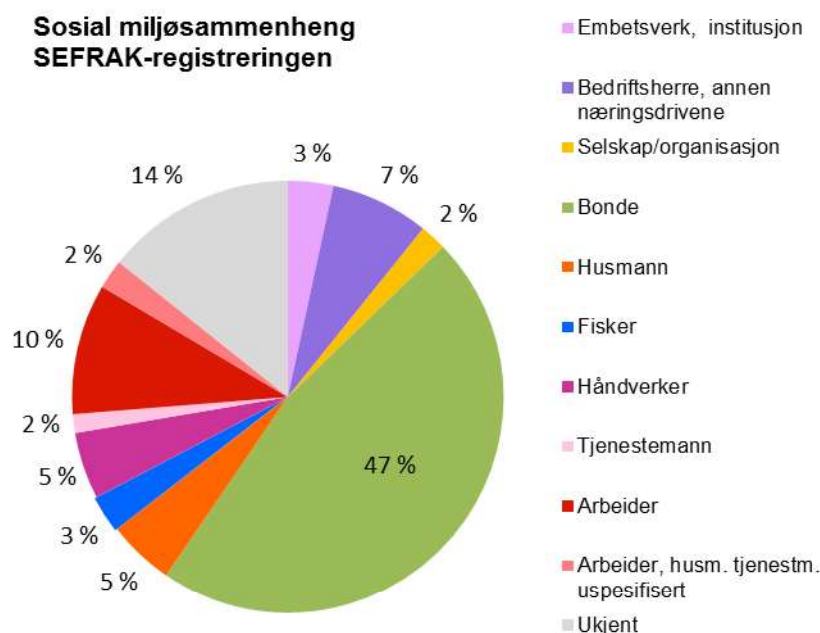
Det offentlige hus

Kun 3 % av de registrerte husene er knyttet til «det offentlige», til hus som på ulike måter er bygd for «fellesskapet». Gruppen er uensartet og består av kirker, skolehus, jernbanehus, forsamlingshus m.m. Andelen er den samme ved registreringen i 1995 og i 2013, selv om en nå har med hus opp til 1940.

Som svar på befolkningsveksten på industristedet, ble Slemmestad egen skolekrets i 1896. Først holdt skolen til i leide hus, men fikk egen ny skolebygning i 1899. Den var på én etasje og ble straks for liten. Andre etasje på påbygd 1910.

Yrker og sosial miljøsammenheng

Ser vi på fordelingen av yrkesgrupper som den registrerte bebyggelsen opprinnelig var knyttet til, finner vi som ventet at bøndene, med 47 %, er den største enkeltgruppen. Samlet utgjør bygningsarven etter fiskere, husmenn, arbeidere og håndverkere et segment på 26 %. Husene det her er snakk om, gjenfinner vi både i tettstedene og på de mange arbeiderbrukene i kommunen. For 14 % kjenner man ikke byggherres eller den første brukers yrkessammenheng, trolig hører flere av disse til det samme segmentet. Øvre samfunnslag i det private næringslivet, bedriftsherrer og kjøpmenn med mer, utgjør sammen med embetsverk og organisasjoner en bolk på ca. 13 % – omtrent likt fordelt. Registreringen i 2013 var ikke så finmasket på dette feltet, slik at å sette opp en sammenligning har mindre for seg, feltet med ukjent er for stort.

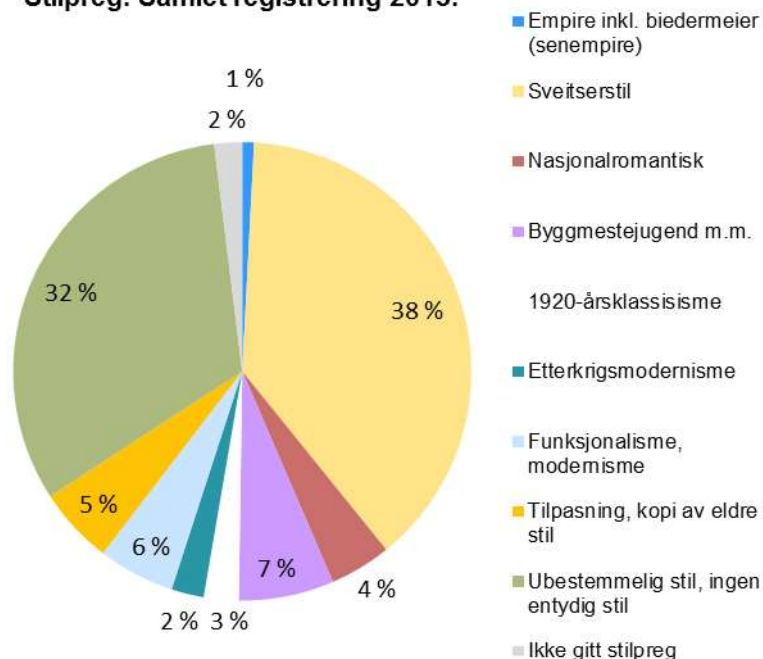

Berget var husmannsplass under Kjekstad, og beliggenheten i bunnen av den relativt trange dalen er typisk.

Stilpreg

Stil	Vanligst i perioden
Rokokko og barokk	1660–1790
Louis-seize	1780–1820
Empire	1805–1840
Biedermeier (senempire)	1830–1870
Historisme	1850–1920
Sveitserstil	1850–1930
Nasjonalromantikk, Dragestil	1890–1920
Jugend (Art nouveau), rendyrket	1900–1910
Jugend-inspirert, "byggmesterjugend"	1905–1925
Romantisk rokokkobarokk	1910–1920
1920-årsklassisisme	1920–1935
Funksjonalisme, modernisme	1930–1940
Etterkrigsmodernisme	1945–
Ubestemmelig stil, ingen entydig stil	
Tilpasning, kopi av eldre stil	

Stilpreg. Samlet registrering 2013.

Stilpreg er det ytre kjennetegnet på alder, men bare til en viss grad. Det kommer tydelig fram ved å sammenligne med aldersdiagrammet i kap. 3.4. Det er svært få av de eldste husene som framstår med et ytre preg fra den perioden de ble bygd. Mange av disse kan være bygd om flere ganger, særlig har byggevirksomhetene i sveitserstilperioden satt sitt preg. Men selv ikke sveitserstilen framstår med så stor andel som byggeperioden skulle tilsi, på grunn av senere endringer.

Fra rundt 1900 blander nasjonalromantiske elementer seg inn i sveitserstilen. Ca. 4 % av den registrerte bebyggelsen i Røyken er inspirert av den såkalte dragestilen. Det gjelder først og fremst bolighus i tettstedene og i noen grad fritidsbebyggelsen. I en mer moderert utgave er retningen også representert i gårdstunet, men da helst ved stabburet. I Åros kapell hadde Røyken et flott eksempel på dragestil i kirkearkitektur, men den ble siden ombygd.

Jugendstil, nybarokk, nyrokoko og nyklassisme er stilretninger som forbindes som særlig typiske for 1900-tallets første tiår – introdusert av arkitekter, dels som motvekt mot sveitserstilen, men snart i mer folkelige utgaver. Overgangen mellom disse stilartene kan være flytende. Dette er panelarkitektur som gjerne har en fri bruk av elementer og historiske referanser. Sluttete bygningskropper og store, bratte tak er felles kjennetegn. Denne mer maleriske og romantiske trehusstilen avløses igjen av funksjonalismen, men også her er det glidende overganger fra klassisismen. Samlet setter disse stilretningene fra 1900-tallets første halvdel fortsatt sitt tidspreg på rundt 18 % av bebyggelsen i Røyken.

Nest etter sveitserstilen utgjør gruppen «Ubestemmelig stil, ingen entydig stil» et stort segment. Den er uensartet. Dels består den av enkle hus, som oftest uthus, som mangler kjennetegnene til arkitekturhistoriens stilepoker, men likevel har bevart alderspreg. Dels består den av hus som er bygd om til det ubestemmelige.

Ved endringer i dag er det blitt mer vanlig at hus får et «tilpasset eldre stilpreg». Ca. 5 % er definert å tilhøre denne gruppen. Det gjelder da tilpasning basert på et generelt grunnlag. Hus med dokumentert tilbakeføring er ikke tatt med her, men definert som opprinnelige i sine stiluttrykk. Tilpasningshusene har som oftest hentet dekorelementer fra sveitserstilen. Det gjelder også flere helt nye hus.

Hovedbygningen på Spikkestad 6/1 er et av få hus i Røyken som har bevart et stilpreg fra før sveitserstilperioden. Tross detaljendringer framstår det som et typisk empirehus fra begynnelsen av 1800-tallet, men er trolig eldre. Karakteristisk er symmetrisk planløsning og fasade, gjerne med halvvalmet tak som her, men også med vanlige saltak. Kun ti av Røykens eldre våningshus har bevart et tilsvarende alderspreg.

Bolighuset i Østvik framstår som en typisk liten sveitervilla fra 1890, men bygger på et eldre, mindre hus. Byggherre var fisker og skipsfører i Båttstø. Sveitserstilen preger alle miljøer og forteller om en periode det ble bygget mye i Røyken.

Karakteristiske trekk er rik snekkerglede og markert listverk, krysspostvinduer med høyt kors og stort takutstikk. Det er sjelden å finne så mange elementer bevart som her.

Stilen er i dag relativt sett noe mer utbredt på våningshus i gårdstun enn i den frittstående boligbebyggelsen, der andre stilretninger etter hvert fikk litt mer innpass.

Hyggen nye skole ble bygd i 1900 med Otto Fosshaug som byggmester. (Han var fra Hyggenstranda, se kulturmiljø 902). Stort takutstikk er et av sveitserstilens mest karakteristiske kjennetegn. I dag er takformen ofte det eneste stiltrekket som er bevart og røper et hus fra perioden. På Hyggen skole har Fosshaug utnyttet elementet til fulle og laget et skjermtak med dekorerte skråstivere mot skolegården. Trolig etter mønster fra jernbanearkitekturen, som i sin tid introduserte stilen og nettopp dette elementet.

Hovedbygningen på Øvre Askestad er datert til 1888. Den er karakteristisk for våningshus fra sveitserstilperioden på større bruk. Planløsningen er gjerne symmetrisk med markering av midtpartiet. Men takløftet her kom først i 1934.

Bolighus i Jaklandsveien i Røyken sentrum, trolig bygd rundt 1910. Huset er typisk for sveitserstilhus i tettsettsbebyggelsen og basert på tilnærmet firedelt grunnplan. Huset er et av de mest opprinnelige i Røyken. Det er kjent som den tidligere telegrafstasjonen.

Lille Follestad ble skilt ut som boligeiendom for en skogsarbeider i 1908. Huset har bart loft i 1. etasje og kledt bindingsverk i loftsetasjen, en vanlig kombinasjon i sveitserstilhus. Det var også vanlig at den lafte delen sto uten kledning til tømmeret fikk satt seg.

Driftsbygningen på Østre Grini representerer sveitserlåven i sin mest utviklede form. Fjøset skal være satt opp 1900, låvedelen litt før. Det er sjelden å finne så mange opprinnelig trekk bevart. Særlig gjelder det teglsteinfjøset med rundbuevinduer med jernsprosser og utmurte lisener i vegglivet. Typisk er også de høye luftelukene i overbygningen der belistningen avsluttes i spydform og den kraftige grunnmuren i fuget granitt. Enhetslåven i sveitserstil er mer enn andre hus blitt symbol på «Det store hamskiftet» i jordbruket i siste halvdel av 1800-tallet. I dag står 70 driftsbygninger som kan beskrives som sveitserstillåver i Røyken. De setter et markant preg på kulturlandskapet, særlig i Midtbygda. Ikke alle er i like god stand og i opprinnelig form. For fem er tilstanden karakterisert som dårlig, ytterlige 12 er i middels stand. Dette er nok minimumstall, da oversikten bygger på en ytre vurdering. Siden registreringen for verneplanen begynte i 2012 er fire revet. 27 sveitserstillåver er foreslått med i utvalget for vernestatus B.

Sveitserstilen preger også driftsbygningene på mindre bruk. Denne står på småbruket Østern på Spikkestad, en eiendom som ble skilt ut i 1922. Eiendommen er i dag lagt ut til boligformål.

Driftsbygningen på Søndre Bryn med fjøsdal fra 1914 er særlig forseggjort, med "kirkevinduet" med jernsprosser i gavlen.

"Tømmerhuset" på Kjekstad fra 1894 er den mest utpregede dragestilvillaen i Røyken og skiller seg ut ved å være tegnet av en arkitekt, trolig den samme som sto bak Holmenkollen sanatorium (Holmenkollen Park Hotell Rica), Balthazar Conrad Lange. Dragestilhusene har mange likhetstrekk med sveitserstilhusene. Det som særlig karakteriserer er bruken av synlige tømmervegger og markeringen av lafteknutepunktene. Planformen er gjerne asymmetrisk, og huset bygd i vinkel. Inntrukne verandaer gir assosiasjoner til svalganger i norske loft og stabbur.

Denne villaen i Fjordveien i Åros skal være bygd i 1909 og har bevart mange karakteristiske trekk for de mer «vanlige» dragestilvillaene i Røyken. Huset var opprinnelig mindre med takform i vinkel. Delen med flatt takløft er tilbygd ca.1940.

De fleste villaene med lignende nasjonalromantisk preg står på boligeiendommer som ikke er knyttet til gårdsbruk. De er karakteristiske innslag i tettstedsbebyggelsen i Røyken. Det er registrert 12 bolighus som fortsatt kan karakteriseres som folkelige dragestilhus i Røyken. Ser man nøyer etter, oppdager man at det har vært langt flere før, for mange har mistet de fleste kjennetegnene ved ombygging.

På gårdsbruk kommer nasjonalromantikken først og fremst til uttrykk gjennom stabburene. Dette står på England i Midtbygda, er datert til 1915 og er typisk for de mest utpregede. Karakteristisk er bart laft med markerte, utsveifa laftehoder, og ikke minst at loftsetasjen krenger ut – etter mønster fra loftene i Telemark og Setesdal. Av 61 registrerte stabbur i Røyken er det 24 som kan sies å ha en eller flere av disse kjennetegnene.

Inspirasjonen fra den norske loftstradisjonen lar seg også spore i enklere stabbur som dette på Nordre Flater. Ikke alle stabbur i Røyken er tømmerbur. Dette er i bindingsverk og kledt. Det er datert til 1914–20.

Den gamle husmannsstua på Haugplassen under Haug ble bygd om til jakthytte i 1919. Stabbursloftet ser ut til å ha inspirert utformingen av påbygget.

Lite uthus i Snarveien på Nærnes. Også mindre uthus kunne få forseggjort nasjonalromantisk utforming. Her med den karakteristiske utsveifingen av laftehodene. Huset er bygd av dobbeltpløyd plankelaft, et nytt produkt fra sagbrukene som gjorde huset enklere å lafte opp.

Bolighuset på Eiendommen Stranna på Nærnes er typisk for mellomkrigstidas norske panelarkitektur i nøktern utforming – men med elementer inspirert av eldre forbilder, som takformen, et klassisistisk inngangsparti og et vindu i form av små «stabbursglugger».

Doktorboligen på Klokkergårdshøgda er typisk for trenden først på 1900-tallet som søkte forbilder i byggeskikken før sveitserstilperioden. Anlegget skal være bygd rundt 1910 som bolig med legekantor. I sidebygningen var det bryggerhus, tjenerbolig og vognskjul

Arbeiderboligen i Boligveien 11 på Slemmestad er ført tilbake til opprinnelig stilpreg. Anlegget, som går under navnet «Brunegårda», ble bygd ut mellom 1916–1920 med sementfabrikken som byggherre.

Boligeiendommen i Saltbutangen 3 på NærSENS ble skilt ut i 1925 og trolig bebygd da. Hovedhus og uthus har samme stilpreg. Stilpreget er i registreringen ført som «Byggmesterjugend», som kan brukes som en samlebetegnelse for flere trender i perioden.

Denne eiendommen på Nærnestangen skal være etablert i 1920 og bebygd som fritidsbolig. Huset skiller seg lite fra samtidig boligbebyggelse.

Dette bolighuset i Spikkestadveien i Røyken sentrum er datert til 1926. Også denne hustypen er klassifisert som «byggmesterjugend». De fleste hus i denne kategorien hører hjemme i tettbebyggelsen.

Portnerstua til sementfabrikken på Slemmestad er datert til 1920 og passer fint til betegnelsen «1920-årsklassisime». Stilen preger flere av administrasjonshusene til fabrikken.

Nyskolen i Slemmestad fra 1917 er rikt dekorert med mange stilhistoriske referanser. Huset er klassifisert under betegnelsen «Romantisk rokokkobarokk».

Eiendommen Heimen i Røyken sentrum ble skilt ut i 1938 og trolig bebygd da. Huset har bevart flere av kjennetegnene slik funksjonalismen ble utformet i vanlig boligbebyggelse – også kalt «byggmesterfunkis». Typisk er helvalmet tak, hjørnevinduer, og liggende kledning av typen weatherboards som er fint sammenføyd i hjørnene – såkalt gjæra.

18 hus på boligeiendommer er klassifisert som funkishus. Dertil kommer to våningshus på gårdsbruk.

Rabben er en av fritidseiendommene som ligger til Drammensfjorden. Hytta skal være satt opp i 1938. Funkisstilen er godt representert i fritidsbebyggelsen i Røyken. Godt over 1/3 av de registrerte hyttene har dette stilpreget – 32 hus.

Det speiler tida da fritidsbebyggelsen for alvor inntar Røyken, og egne sommerboliger blir tilgjengelige for vanlig folk.

Dette huset i Spikkestadveien er kjent som det første funkishuset på Spikkestad. Det ble bygd i 1937 som bolighus med bakeri i kjelleren.

Røyken sparebank fikk ny bankbygning i Røyken sentrum i 1938. Den er en enkel forretningsgård med klare trekk fra tidens funksjonalisme – helvamet tak, sokkeletasje i mur og overbygning i tre kledd med liggende kledning som er gjæra i hjørnene.

Mange hus er det vanskelig å beskrive i stilhistoriske termer. Det gjelder enkle uthus uten mange detaljer, som for eksempel flere av de eldste stabburene. De kan likevel signalisere et klart alderspreg. I praksis vil det gjerne si at de bærer preg av å være bygd før sveitserstilens inntog. I registreringen går de under gruppen med «Ubestemmelig stil, ingen entydig stil». Dette stabburet står på Jerdal og er datert til uspesifisert 1800-tall.

Eiendommen Fagernes i Røyken sentrum ble trolig bygd i 1920. Foto fra da det var nytt (innfelt) viser et enkelt hus der pynten på takløftet består av en påføring nederst på vindskiene. Et karakteristisk trekk ved mange hus fra mellomkrigstida. I dag er huset pusset opp med mange nye detaljer i sveitserstil. I registreringen er det derfor klassifisert som «Tilpassing, kopi av eldre stil».

3.5 Hva har skjedd siden den første SEFRAK-registreringen

Tapt siden 1995

En oversikt over hva som har skjedd med husene som var registrert i 1995, hvor mange som er revet eller på annen måte har gått tapt, gir en pekepinn om sårbarhet i bestanden.

Desimeringstakten

Småbruk i Hallenskog som naturen er i ferd med å overta.

21 % av de registrerte husene har gått tapt siden registreringen (213 hus). Den nasjonale målsettingen er at innen år 2020 skal det gjennomsnittlige, årlige tapet av verneverdige kulturminner og kulturmiljø ikke overstige 0,5 %. Undersøkelser av desimeringstakten i SEFRAK-bestanden i enkelte kommuner har vært brukt som indikator for utviklingen i forhold til målet (se Riksantikvarens nettsider om Miljøovervåking). Da registreringen i Røyken var ferdig i 1995, hadde registreringen pågått i ca. 10 år. Den ble da gjennomgått, og man så at 82 av de registrerte husene var borte. Fra 1996 til 2013 er ytterligere 131 hus gått tapt. Det gir liten mening i å regne ut årlig tap for den første perioden, men i den siste perioden har det gjennomsnittlige tapet pr. år vært 0,8 %.

Fordelingen av tapene på typer hus, og hva slags historiske sammenhenger de har stått i, kan gi oss et en pekepinn om sårbare sider i kulturminnearven (se tabellene i vedleggene).

Geografisk

Oversikten over kretser viser at hus i tettstedene har vært litt mer utsatt for tap enn hus i landdistriktene, 23 mot 20 %. Om vi ser bort fra kretsene med svært få hus, ligger Spikkestad og Åros høyest med tap over 30 %, men også Søndre Slemmestad (Bødalen), Nærsnes og Hyggen/Grimsrud har tap over gjennomsnittet. Nærsnes har hatt bevaringsplan siden 1985. Tapene fordeler seg likt mellom 1996 og 2013. Båttstø, Røyken og Fossum ligger i den motsatte enden med tap under 15 %.

Næringsbygg

Det er store forskjeller i hvilke hustyper som har gått tapt siden registreringen. Samlet har gruppen næringsbygg utenom landbruket et tap på 28 %. I utgangspunktet er dette en liten gruppe. Hus som på ulike vis er knyttet til Røykens industrihistorie har vært særlig utsatt. Fabrikker og verksteder topper tapstallene med 46 %, i tall vil det si at seks av tretten hus er borte. Forretningsbygg skiller seg positivt ut med lave tapsandeler.

Landbrukets hus

Selv om hus med tilknytting til landbruket som helhet har et tap nær gjennomsnittet, er det stor forskjell på utviklingen for de ulike hustypene. Driftsbygninger i jordbruket har samlet en tapsandel på 38 %, det gjelder enhetslåvene og andre driftsbygninger. Like høye tapsandeler har smier/verksteder og diverse små uthus i tunet. Også den lille gruppen utmarkshus, inklusiv naustene, har høye tapsandeler.

Når det gjelder den øvrige tradisjonelle gårdsbebyggelsen synes stabburet mest robust, kun 4 % er borte. Også våningshuset i gårdstunet har tap godt under gjennomsnittet, 12 %. Ofte er våningshuset det siste huset som blir stående. Sidebygningene ligger samlet på gjennomsnittet.

Driftsbygningen på Daglsett 84/4 til venstre og Nedre Åsaker 82/1 til høyre har begge blitt revet i perioden undersøkelsen har pågått. Tapsandelen for hustypen har ved dette økt fra 36 % i 2013 til 38 % 2015.

Andre sektorer

Hus knyttet til fast boligbosetting utenom jordbruket har samlet tapsandeler litt over gjennomsnittet. Bolighusene ligger under, mens uthusene i de samme miljøene har vært noe mer utsatt. Hus registrert som arbeiderboliger har lavest tap, 13 %.

Offentlig forvaltning, embetsverk og andre institusjoner har tap godt under gjennomsnittet. Gruppen har kun ett tap, en skolebygning, noe som samlet gir en tapsandel på 4 %.

Opprinnelig sosial miljøsammenheng

Tapene gir seg forskjellig utslag sett mot opprinnelig sosial miljøsammenheng. Hus med tilknytting til selvstendig næringsdrivende har samlet et tap på 20 %, det samme som bøndene alene. Hus for arbeidere, husmenn og tjenestemenn har tapsandel på 26 %. Det er først og fremst husmannsplassene som gir dette utslaget, men også et relativt stort tap i gruppen som er definert som tjenestemenn.

Alder

Tapene fordeler seg også ulikt på alder. Hus som er datert før 1850 har lavere tapsandeler enn gjennomsnittet, ca. 16 %. Hus bygd før 1850 har som nevnt en viss (om enn mest teoretisk) beskyttelse i loven om meldeplikt ved tiltak. Litt uventet ligger den lille gruppen hus bygd etter 1925 med høyest tapsandel av alle – 44 %. I antall gjelder det 12 revete hus. Et viktig kriterium for å ta med så nye hus den gangen var at de var lite endra. Men siden registreringen av så nye hus i SEFRAK ikke er komplett, er det vanskelig å legge for mye i dette resultatet. Også den ganske store gruppen uten datering har høy andel av tapene.

Sårbarhet

Diagrammene over alder, hustyper og sosial miljøsammenheng gir et bilde av spekteret i bygningsarven i Røyken. Det gir også et bilde av hvor smale segmenter enkelte deler av historien er representert med, og hvor sårbare de er for endringer. Det må være et mål at hele spekteret fortsatt skal være representert.

Tapene av verkstedene i industrien og jordbrukets driftsbygninger har en særlig betydning fordi det er denne delen av bygningsarven som mest direkte dokumenterer Røykens næringshistorie – hvordan folk har funnet sitt livsutkomme, enten det er snakk om de gamle primærnæringene eller nyere industri. Eldre verksteder og fabrikker utgjorde i utgangspunktet en relativt liten del av bygningsarven slik den kommer fram i SEFRAK-registreringen. Med stort, relativt tap framstår hustypen som særlig sårbar. Det samme gjelder de siste restene av utmarksbebyggelsen.

Evalueringen i 1995–96

Ved gjennomgangen i 1995 og 1996 ble de gjenstående husene fra SEFRAK-registreringen vurdert og gruppert i fem vernekategorier: A – fredningsverdige; B – aktuelle for regulering til spesialområde vern; Bm – redusert egenverdi, men høy verdi som del av miljø; Cm – lav egenverdi, men av verdi for miljøet; C – ingen bevaringsverdi. Kun to hus ble ansett fredningsverdige, det var 0,2 % av de vurderte. Ingen av disse er revet. 336 hus ble vurdert som kategori B, og av disse er i dag 36 hus revet (11 %). Av de 176 husene som ble vurdert til kategori Bm, er 37 revet (21 %). Av 138 hus i kategori Cm er 18 revet (13 %). Om vi konsentrerer oss om det samlede tapet på 91 hus, av de 652 husene som ved evalueringen ble gitt en verneverdi, blir det årlige gjennomsnittlige tapet siden 1996 0,8 % – det samme som for alle SEFRAK-registrerte etter 1996.

3.6 Nyregistreringer – bebyggelsen fram til 1940

Ved SEFRAK-registreringen som ble avsluttet i 1995, ble det registrert i alt 300 bygninger fra 1900-tallet, med en klar overvekt på perioden før 1925. Ved tilleggsregistreringen i 2013 kom det med 429 nye hus, 47 % er datert til perioden 1900–1924, 39 % til perioden 1925–1940. Dertil noen få som er eldre og yngre.

Nyregistreringen er relativt jevnt fordelt over kommunen, med en overvekt på ca. 6 % i kretser med tettsteder. Det er særlig Nærnes som drar opp denne prosenten. Ellers er det mange nyregistreringer i kretsene med Hygge og i Kirkebygda.

Når det gjelder hus typer hører 45 % av de nye registreringene til den «frittstående» boligbosettingen (195 hus), derav flest bolighus, men også en god del tilknyttede uthus. Det speiler samfunnsutviklingen med industrialiseringen i regionen og veksten i denne typen bosetting også utenom de rene tettstedene. Men bygningsminner etter næringsvirksomhetene som har gitt grunnlag for denne befolkningsveksten, lar seg i mindre grad spore i materialet. Kun en liten del av den nyregistrerte bebyggelsen mellom 1900 og 1940 hører til gruppen med næringsbygg, 3 % (13 hus), slik at dette segmentet fremdeles er smalt. Noen få flere hus knyttet til offentlig forvaltning, embetsverk og andre institusjoner er kommet med fra perioden, 3 % av nyregistreringene.

Landbrukets hus utgjør 28 % av de nye registreringene (118 hus). De gir et bide av fornyelsen av bygningsmassen i perioden. Noen representerer også nye gårdsbruk. Det er flest driftsbygninger blant disse, 12 % – og nesten bare av typen enhetslåve. Mange av de mest markante av de store sveitserstillåvene som preger gårdslandskapet i Røyken, er fra perioden 1900–1940 – ved nybygg eller, som nevnt foran, ved ombygging av eldre uthus. Ellers fordeler de nye husene i landbruksbebyggelsen seg jevnt på våningshus, sidebygninger og andre uthus.

Fritidsbosettingen er, som nevnt foran, blitt den mest synlige nye sektor i 1940. 21 % av de nye registreringene er feriehus. Andelen av bygningsarven samlet har økt fra 1 til 8 % i forhold til det opprinnelige SEFRAK-materialet.

Vestre Grette i Midtbygda (tunet til venstre) fikk nye hus i mellomkrigstida, låven i 1923 og våningshuset i 1934. En lavere og eldre fjøsfløy til låven er revet etter siste krig. Også låven på Østre Grette er fra samme periode.

Eiendom Tua ble skilt ut i 1934. Her står en og særpreget funksibolig av bungalowtype. Karakteristiske trekk er hvalmede takhjørner, sprang i vegglivet med mange hjørnестilte vinduer og liggende kledning av typen og weatherboard med gjæra hjørner.

Veslebo i Slemmestadveien ble skilt ut i 1939 og bebygd med en funksibungalow av enklere type.

«Svabergbua» ble bygd i 1928 på Svaberg dampskipsbrygge. Den ble flyttet opp til Sundbyveien som lekur for rutebussene i 1959 og renoveret av Svaberg vel i 2000. Ytterkledningen røper funksistilen.

Killingholmen med hyttebebyggelse, hovedsakelig fra mellomkrigstid. Dampskipsbrygga i front.

4 Fordelingen av kulturminner og kulturmiljøer med vernestatus A og B.

4.1 Geografisk fordeling

Etter registreringen i 2013 hører 53 % av de registrerte husene hjemme i spredtbygde områder, tilsvarende 47 % i kretser med tettstedsbebyggelse. Fordelingen av de høyest vurderte husene er så godt som lik – 51 mot 49 %. Det er flest høyt vurderte hus i Nærnes, men Nordre Slemmestad, Hyggen og Kirkebygda kommer like etter.

4.2 Landbruksbebyggelsen

Vangsbråten har et komplett tun med hovedbygning og driftsbygning fra rundt forrige århundreskiftet og et eldre stabbur. Bryggerhuset er bygd ut i vinkel fra våningshuset, et trekk man ofte finne på litt større bruk. Som regel er det tilbygd senere, bryggerhuset på Vangsbråten er fra 1933. Driftsbygningen er en av de best bevarte store enhetslåvene i sveitserstil.

Nær halvparten, 46 % av alle registrerte hus i Røyken fra før 1940, har sin opprinnelse i primærnæringen, i hovedsak vil det si at de er del av gårdsbruk. 32 % av de registrerte landbruksbygningene (179 hus) er tillagt vernestatus A og B. De utgjør nær halvparten av husene i det prioriterte utvalget.

Om vi ser på fordelingen av status A og B på de enkelte hustypene i landbruket, er bildet variert. 74 % av de registrerte stabburene er med i det høyest vurderte utvalget, 19 % av våningshusene, men siden det er registrert langt flere våningshus, blir forskjellen i antall ikke så stor. 35 % av driftsbygningene er med i det høyest vurderte utvalget. Av den lille gruppa med utmarkshus er det ene sommerfjøset med og seks hus av typen naust og sjøbuer, det gir en uttelling på 58 %.

19 av 55 utvalgte kulturmiljøer har gårdslandskap eller gårdsbebyggelse som hovedtema. I hovedsak gjelder dette større bruk. Småbruk og rester av tidligere husmannsplassbebyggelse inngår i ca. 7 kulturmiljøer, litt etter hvordan de defineres. Om vi tar med spor etter strandsitterbebyggelsen i flere av tettstedene, blir det flere. Ser vi på hvordan alle hus i gruppe A og B fordeler seg på sosiale kategorier i landbruket, er 34 % av hus fra bondestanden med, mens utvalget fra husmannsplassene er på 19 %.

De typiske arbeiderbrukene i Røyken er klart underrepresentert blant de høyest vurderte kulturminnene i forholdt til det omfang og betydning de hadde før. Det er en type kulturminner som er særlig sårbare for endringer og fortetting. Eiendommen Bjerknes i Bødalen er det kulturmiljøet (miljø 1101) som i dag best representerer denne bosettingsformen.

4.3 Tettstedene

De eldste tettstedene utviklet seg som del av den tradisjonelle kystkulturen. Nærnes, Båttstø og Åros er gamle strandsteder ved Oslofjorden. Hollenderfarten fra tidlig 1600-tall er kjent fra anløp i Slemmestad, Nærnes og Åros. Et skogstykke som heter Hollenderen i Hyggen antar man har samme bakgrunn. Ved Drammensfjorden er Hyggenstranda det viktigste strandstedet, i første halvdel av 1800-tallet også det største. Ved folketellingen i 1865 er det kun Hyggenstranda som nevnes særskilt, men bare 10 år senere er Nærnes, Båttstø og Åroselven med. En stund er Nærnes størst i folketall, men blir rundt 1900 forbigått av industristedet Slemmestad. Jernbanestasjonene Røyken og Spikkestad ved Drammenbanen vokste til typiske stasjonsbyer med landhandlerier og meierier og variert næringsliv og bosetting. Stasjonsbyen Røyken utviklet seg til kommunesenter med fast møtested for herredsstyret fra 1892 til 1975. Spikkestad Teglverk, i drift fra 1897 til 1973, gjorde Spikkestad i tillegg til et industristed. Men Spikkestad og Røyken telles ikke som egne tettsteder før folketellingen i 1946. I 1946 utgjorde befolkningen i tettstedene 56 %.

En skulle trodd at tettstedveksten ville slått noe sterke ut i registreringsmaterialet, særlig med tilleggsregistreringene i 2013, men som nevnt over hører fortsatt en overvekt av registreringene hjemme i spredtbygde områder. Fordelingen av høyt vurderte hus med vernestatus A og B er også lik. Ca. 15 av de utvalgte kulturmiljøene representerer tettstedsbebyggelse. Det er med miljøer fra alle de gamle strandstedene, stasjonsbyene og industristedene.

4.4 Industrien og de nye næringene

Samlet utgjør bygningsarven direkte knyttet til næringsvirksomheter etter registreringene i 2013 51 hus, kun 4 % av alle registrerte hus. Nyregistreringene førte ikke til at andelen økte. I en kommune hvor industrien har spilt så stor rolle som i Røyken skulle man vente et større antall, men dette er som nevnt en husstype som er utsatt for endringer og tap. 23 hus er med i det høyest vurderte utvalget (46 %).

Den gamle industrien ved elvene

Industrihistorien i Røyken blir i dag først og fremst forbundet med de store fabrikanleggene på Slemmestad og Spikkestad, men bygda har også en lang historie med vannkraftbaserte virksomheter lokalisert ved elvene. Skithegga og Åroselva har gjennom tidene gitt kraft til møller, kverner, sagbruk, stamper og kraftverk. Mange sager ble avdømt ved sagbruksforordningene på 1600-tallet. I 1836 var det 6 sagbruk i Røyken. På slutten av 1800-tallet var det tre sagbruk og tre møller.

I dag er det to (til en viss grad tre) miljøer som kan sies å videreføre den gamle vannkraftbaserte industrien ved elvene. Men det er bare Grodalen mølle (miljø 1301) som kan peke på en 400 år lang tradisjon og som har så høye antikvariske verdier at hus er foreslått med vernestatus A.

Ved Åroselva, like utenfor tettstedet Åros, ble «Røken Klædesfabrik» anlagt i 1898. Her er det fortsatt næringsvirksomhet. Huset har mange tilbygg, men den opprinnelige delen er klart lesbar, og som en av Røykens få, eldre industribygninger er den foreslått med vernestatus B.

Ved Grodalselva, nedenfor Grodalen mølle lå nok en møllebedrift, «Aksjemølla», som i 1929 ble overtatt av Røyken Jernvarefabrikk A/S, også den med drift basert på egen vannkraft. Fortsatt er det næringsvirksomhet her, men ingen eldre bygninger.

Istrafikk, steinindustri, skipsbygging og teglverk er stikkord for virksomhetene som karakteriserer mye av det nye næringslivet fra andre halvdel av 1800-tallet. Og fra slutten av århundret gjør

fabrikkindustrien seg gjeldene med sementfabrikken på Slemmestad og dynamittfabrikken på Engene i Hurum.

Om vi holder de store industriforetakene fra århundreskiftet utenom, er særlig steinindustrien og isnæringen virksomheter som har blitt karakteristisk for Røykens næringshistorie og som har satt mange spor etter seg. Disse næringene la mye av grunnlaget for den første veksten som førte til at de gamle strandstedene ved kysten ble til tettsteder.

Isnæringen

Isnæringen var først ute. Den første isen ble skåret på Bårsrudtjernet i 1850-årene og skipet ut fra Nærnes, som ble istrafikkens senter i Røyken. På 1860-tallet ble de første kunstige dammene bygd på Morberg. Rundt 1910 var det 17 isanlegg i Røyken, langt de fleste langs Oslofjorden. De viktigste utskipingsstedene for is var Nærnes, Ramton, Høvikvollen, Båttstø og Beston. Første verdenskrig gav næringen en knekk, men ennå på 1920-tallet var det noen gode isår. I 1948 var det fem isforretninger igjen i Røyken: Den siste isbåten gikk til Gøteborg i 1961, og kundene var svenske fiskere. Istrafikken fikk mange ringvirkninger, for bosettingen og veksten av tettstedene langs Oslofjorden, og for andre næringer.

Isnæringen er i varierende grad til stede i flere kulturmiljøer. Først og fremst gjelder det de mest synlige minnene, dammene, men også i kunnskap og historier knyttet til andre typer minner og til folk som har bodd i husene. Isnæringen er del av det historiske innholdet i åtte av de høyt vurderte miljøene, alle i området mot Oslofjorden.

Den er et av hovedtemaene i fire av disse (miljø 1501, 1504, 1602 og 1803), men aller mest framtrædende i miljø 1504 «Nærnes – gårder, skole og kirkested». Her er flere bygninger knyttet til næringen foreslått med vernestatus A.

Skipsbygging

Skipsbygging i Røyken er kjent fra 1700-tallet. Oppsvinget i skipstrafikken på 1800-tallet, godt hjulpet av istrafikken, førte til oppblomstring av skipsverft. Chr. S. Morberg begynte å bygge fartøyer i 1844 og satte dem også inn i egen istrafikk. Fra 1850-årene ble det bygd fartøy i større antall. I Åros var det flere små skipsbyggerier, og næringen var her en vesentlig del av grunnlaget for utviklingen av tettstedet Åros. Verftene trengte stort mannskap og allslags håndverkere, og fikk slik mange ringvirkninger på næringslivet.

Historien om skipsbyggingen er til stede i flere miljøer langs Oslofjordkysten, men er et hovedtema på Grundvik under Morberg og på Verven i Åros (miljø 1502 og 1703).

Steinindustrien

Store deler av grunnen vest for Grodalselva er granitt. Steinindustrien tok til fra 1870-åra og fikk særlig betydning for Hyggen-området, men også for Spikkestad. I 1875 åpnet W. Werner, konstruktør av Drammens jernbanebru, to kvadersteinsbrudd på Lahell. Steinindustriforetakene utviklet seg på slutten av 1800-tallet til store bedrifter som eksporterte til europeiske byer, mest gatestein. Rundt 1900 var det stillstand, men Olaf Hyggen bygde opp virksomheten med base i Hyggen og hadde flere felt i drift i 1910. De leverte kvalitetsstein til store offentlige byggeprosjekter, bl.a. i Oslo, og ikke minst til industriutbyggingen på Rjukan og Notodden. Under andre verdenskrig gikk mye stein fra steinbruddene rundt Oslofjorden til Tyskland, til Hitlers påtenkte seiersmonument. Så også fra Røyken. Mye stein ble liggende igjen da krigen sluttet, men kom etter hvert til nytte. Moloen i Båttstø er et slikt eksempel.

Indirekte kan steinindustrien spores i flere av bosettingene i grunnfjellområdene mot Drammensfjorden. Det er bare ett høyt vurdert miljø der dette er et tema, miljø 901 «Vestre Hyggen med Jonsbu».

Fabrikkindustrien

Fabrikkindustrien begynte med teglverkene. Kjekstad teglverk produserte drenerør til jordbruket i 1865, de leverte også noe annen stein. Verket var i drift til ca. 1890, men produksjonen var beskjeden. Under høykonjunkturen i byggebransjen på 1890-tallet ble det anlagt flere teglverk i Røyken, de mest kjente på Spikkestad, Slemmestad, Hyggen og Nærnes. Bare Spikkestad Teglverk fikk lang levetid, fra 1897 til 1973. Virksomheten hadde store leirtak på Spikkestad.

Det er få eller ingen fysiske spor etter teglverksindustrien i dag og heller ingen av de utvalgte miljøene som har dette som hovedtema. Men Spikkestad teglverk spilte en stor rolle for

utviklingen av stasjonsbyen Spikkestad som er et av de høyt vurderte tettstedsmiljøene (miljø 301). Her er det dessuten godt bevarte teglsteinshus bygd av stein fra verket. De er blitt stående som fine minnesmerker etter denne industrien. Våningshuset på Vang (miljønr 803) skiller seg også ut med fin teglsteinsarkitektur, uten at det er dokumentert hvor den kommer fra. I samme kategori kommer en del forseggjorte teglsteinsfjøs, typiske for tidens store enhetslåver i sveitserstil.

Sementfabrikken på Slemmestad ble opprettet i 1888 av et svensk/tysk selskap med grunnlag i Slemmestadåsens kalksteinforeskomster. Etter et par års drift og konkurs overtok et nytt norsk selskap – A/S Christiania Portland Cementfabrikk. Kalksteinen tok etter hvert slutt, og i 1899 kjøpte fabrikken Langøya ved Holmestrand og startet brudd der.

Slemmestad sentrum med Badet og Hotell Norge i forgrunnen.

Etter en brann i 1908 var tønnefabrikken den eneste av fabrikkbygningene som sto tilbake, foruten arbeider- og funksjonærboligene. Fabrikkanlegget ble betydelig fornyet i perioden 1947–1950. Fra 1894 til 1907 steg arbeidsstyrken fra 190 til 400 mann. Sementfabrikken førte til at Slemmestad alt rundt 1900 var det største tettstedet i Røyken. Fabrikken ble også arbeidstedet til folk bosatt i en langt videre omkrets.

Industristedet Slemmestad er dokumentert og vurdert i en rapport for kommunedelplan 2010: («Bygninger og bygningsmiljøer – vurdering av verneverdi» ved Jørn Jensen, Buskerud fylkeskommune). Rapporten framhever seks miljøer med høy verdi, de omfatter fabrikkbygninger, arbeiderboliger, hus for offentlige service og sosiale formål, samt rester av opprinnelig gårdsbebyggelse.

Også industrien i nabobygdene har satt spor i Røyken. Dynamittfabrikken på Engene i Hurum og fyrstikkfabrikken på Heggedal i Asker ble viktige arbeidsssteder for mange fra 1870/80-åra, og spilte inn på bosettingen i Røyken – særlig i Hallenskogområdet og på Åros.

Yrker, sosial fordeling og representativt utvalg

Selv om vi har prøvd å ta hensyn til at kulturminner fra ulike yrkesgrupper og sosiale sammenhenger skal være representert, viser oversikten over det høyst vurderte utvalget (se tabell i vedlegg) at full representativitet er vanskelig å oppnå. Nå ligger det mye skjønn i fordelingen av disse gruppene i materialet, men trenden er klar.

Kulturminner som dokumenterer arbeidere og husmenn har lavest andel. De er representert med henholdsvis 19 og 7 hus, dvs. 19 % av gjenstående kulturminner i sin kategori. 1/3 av arbeiderhusene inngår i miljøer i Slemmestad, de øvrige ligger spredt i kommunen. Av hus registrert med tilknytning til fiskere er 30 % med i utvalget og bøndernes andel er 34 %. For næringsdrivende samlet er 37 % av gjenstående hus med. Her utgjør husene til A/S Christiania Portland Cementfabrikk i Slemmestad en vesentlig del, under kategorien «Selskap/organisasjon».

Håndverkere har en relativt sett en god andel av sine hus med i utvalget – 38 %. Flere av disse er knyttet til bygningshåndverkere som var en viktig gruppe, direkte knyttet til utbyggingen av bl.a. de nye tettstedene. Høyt vurderte miljøer der bygningshåndverkere inngår som et viktig tema gjelder Kleiva (miljø 1601) i Båtsø og Hyggenstranda (miljø 902).

Fruktdyrking og feriefolk

Fruktdyrking med torgsalg i Oslo og Drammen og byfolk på ferie ble viktige tilleggsnæringer som også satte preg på det fysiske miljøet. Som for handelsjordbruket var hagebruket og turismen avhengige av de store, voksende bybefolkningene i regionen og bedre kommunikasjoner. Særlig Hyggen og Nærsnes hadde gunstige forhold for fruktdyrking. Rundt 1900 produserte 70 % av eiendommene på Nærsnes frukt for salg i Oslo. Men også flere gårdbrukere la om til større frukthager.

På Morberg, en av gårdene som satset på hagebruk og grønnsaker, ansatte de gartner og bygde eget boliganlegg for ham i mellomkrigstida. Disse husene inngår i et høyt vurdert kulturmiljø (miljø 1501), og er blant få minner som eksplisitt dokumenterer det eldre hagebruket. Torghandlerne på de mindre eiendommene er det færre spor etter, annet enn at det opplyses om enkelte uthus, at de har vært brukt som fruktlager. I tettsteder som Nærsnes er mange av de gamle frukthagene fortettet, men det finnes eiendommer som har bevart store, gamle hager (miljø 1404).

I andre halvdel av 1800-tallet fikk den voksende bybefolkningen i Oslo og Drammen øynene opp for Røyken som rekreasjonsområde. Først ved utleie av husvære, det vanlig var at de fastboende leide ut hovedhuset og selv flyttet ut i bryggerhus eller andre uthus om sommeren. Registreringsmaterialet forteller om mange bryggerhus som ble utbedret og påbygd utover 1900-tallet, trolig de fleste med dette formålet for øye. Men alt på slutten av 1800-tallet var det enkelte som skaffet seg fritidseiendommer. Tidligere gamle husmannsplasser i strandsonen var populære, men det ble også bygd landsteder. Samtidig dukket feriepensjonatene opp. De første fritidseiendommene var forbeholdt borgerskapet. Men som en følge av nye ferielover rundt 1920, og som del av den sosiale samfunnsutviklingen utover 1900-tallet, kom vanlige folk etter hvert med. På Ramton har det vært campingplass siden 1931, og ordinær gårdsdrift tok her slutt 1948.

Ca. 8 % av den registrerte bebyggelsen fra før 1940 er satt opp som fritidsbebyggelse. I forhold til den opprinnelige SEFRAK-registreringen utgjør det en økning på 7 %. Det spiller at det først var i mellomkrigstida denne bebyggelsen tok av. 25 % av den registrerte fritidsbebyggelsen er foreslått i det høyest vurderte utvalget, hvorav to med vernestatus A (Solstua i Båttstø og Damstua på Nærsnes). Men som nevnt over, berører fritidskulturen langt flere eiendommer og hus enn den rene hyttebebyggelsen.

Fritidsbruken av bygningsmassen i Røyken er et tema i ca. 10 av de høyt vurderte miljøene, ofte med flere sosiale aspekter knyttet sammen, som på Skogsborg (miljø 1802) og Åroselven og Verven (miljø 1703). På Skogsborg og Høvikvollen (miljø 1803) er fritidskulturen et av hovedtemaene.

Bekkevoll er en av mange små hytteeiendommer i Hallenskog, skilt ut i 1925. Anlegget er lite endret og et fint eksempel på de små skogshyttene.

4.5 Samferdsel

Oldtidsveien vest for Askestad

De eldste veiene

Samferdselshistorien er tett sammenvevd med bosetting og næringsliv og dermed med dagens kulturminnebilde. Terje Martinsen poengterer i boka *Røyken, Bygda og menneskene, 1840–1940* at de eldste veiene gikk fra fjorden og opp i bygda, og at man i Røyken kan følge slike far fra fjord til fjord. Oldtidsveien, som ble etablert som et begrep på 1980-tallet, er en slik far fra fjord til fjord som går fra Gullaug i Lier til Slemmestad ved Oslofjorden. De mest urørte partiene fra Mellom-Bø til Lillelien (ved Slemmestad ungdomskole) er fredet. Andre partier av Oldtidsveien følger strekningen som kalles «Gamle Drammensvei» fra Lier grense. Den inngikk i den viktigste hovedveien gjennom bygda i eldre tid, på kart fra 1827 kalt «Kongeveien fra Drammen til Drøbak». Ved Røyken kirke skilte denne lag med Oldtidsveien og gikk over de viktigste gårdene på sørsida av Åroselva fram mot Åros. Videre inn mot Hurum fulgte den stort sett veien som i dag kalles Ivers vei. Som karakteristisk for de gamle veiene gikk den fra gård til gård, ofte innom tunet. Da gårdstuna lå på høydene, førte det til mange stigninger. Veien ble betydelig opparbeidet tidlig på 1800-tallet, men skal i hovedtrekk ha fulgt sin gamle trasé. Dette bildet endret seg radikalt etter 1850.

De gamle hovedveiene er nært forbundet med den eldste bosettingen. Mange av de historisk viktigste kulturminnene er derfor å finne ved de gamle veiene. Det gjelder selvsagt Oldtidsveien. Rundt 110 av de registrerte kulturminnene ligger i sammenheng med dette veifaret, enten direkte eller de inngår i veiens kulturlandskap. Det gjelder også syv av de viktigste kulturmiljøene (miljø 402, 403, 602, 803, 806, 1301, 1302 og 2001). På Askestad (miljø 402) er selve veien, som her har en av sine minst endrete partier, et av hovedelementene i det historiske innholdet.

Langs Ivers vei i Åros, tidligere del av kongeveien til Drøbaksundet, grodde det fram et miljø med småårsbebyggelse, dels med bakgrunn i eldre husmannsplasser (miljø 1704). Her finnes fine representanter for det eldste sjiktet av den minste stuebebyggelsen. Mellom de store gårdene på vestsida av Åroselva er det også flere spor etter den gamle Drøbaksveien, men disse veisporene er ikke registrert for dette prosjektet. Frøtvet og Follestad er de eneste gårdene her som er knyttet til et høyt vurdert kulturmiljø (miljønr 1801).

Jernbanen

Drammenbanen ble ført gjennom den sentrale leirjordsbygda langt fra fjordene. Ved åpningen i 1872 var det kun én stasjon, Røyken. I 1885 fikk Spikkestad lasteplass og året etter stoppested, men ble først i 1911 et stasjonssted. Jernbanen la grunnlag for helt nye knutepunkter med ny bebyggelse.

Chausséene

Jernbanen skapte behov for nye veiforbindelser til stasjonene. Den første veien som ble lagt om, var den gamle hovedveien til Drøbaksundet, som ikke tilfredsstilte det nye trafikkbildet. En ny vei mellom Åros og jernbanestasjonen ble bygd ut i perioden 1871–79, og den fikk en helt ny trasé. Den ble på moderne vis anlagt etter chaussé-prinsippet i dalbunnen langs Åroselva. Her følger den elveløpet og terrenget i myke kurver og unngår de bratteste kneikene.

Også fra Lier mot Spikkestad kom det ny vei, offisielt åpnet 1902. For å unngå de bratte Gullaugkleivene gikk den om Lahell og fulgte i større grad daldraget med Dauerudbekken. Med unntak for noen mindre utrettinger, bl.a. i Daueruddalen, følger dagens Fv. 282 fortsatt chausséen fra 1890-tallet. Det kom også ny vei mellom stasjonene på Spikkestad og Røyken. Lenge het den Nyveien, i dag kalles den Spikkestadveien. Den gamle hovedveien over Gullaugkleivene mot Spikkestad ble bygdevei og kalles i Røyken Gamle Drammensvei. Den inngår i Oldtidsveien.

Jernbanebyene Røyken og Spikkestad, med stasjonsbygningene og den eldste tilknyttede bebyggelsen, er begge representert med høyt vurderte kulturmiljøer (miljø 301 og 601). De nye veiene inn mot stasjonsstedene ble innfartsveier til tettstedene som tiltrakk seg ny bebyggelse. Et slikt miljø langs Spikkestadveien i Røyken er framhevet som kulturmiljø (miljø 603).

Fra 1890-tallet til rundt 1920 var det mange veiprosjekter i Røyken, utbedringer og helt nye veier. Tettstedene langs Oslofjorden ble nå knyttet sammen ikke bare sjøveis, men også landeveis. En av de viktigste var Sundbyveien som ble bygd fra Nærsnes til Sundby mellom 1912 og 1915, med arm til Båstø. Og i 1922 ble resten av den gamle hovedveien til Hurum og Drøbaksundet utbedret og flyttet fra Ivers vei til ny trasé langs fjorden mellom Åros og Beston. På samme tid ble strekningen Morberg–Slemmestad ferdig. Forbindelsen mellom Slemmestad, Bødalen og Midtbygda ble forbedret med nye veiprosjekter i årene rundt 1900, også med en arm til Nærsnes. Viktig for kontakten til Asker var ny vei gjennom Grodalen som var ferdig like etter 1900. Forbindelsen mellom Hyggen og Kirkebygda ble forbedret med ny vei i perioden 1875–1897. Også langs Drammensfjorden kom veien langs kysten, Grimsrudveien, først rundt 1920.

De nye veiene styrket bosetting og næringsliv. Det er registrert bebyggelse som ble etablert langs disse, men ingen miljøer som er framhevet som høyt vurderte.

Dampbåtene

Til det nye samferdselsmønsteret med jernbane og chausséer hørte dampskipstrafikken – og med dampskipene dampskipsbryggene. I løpet av 1870-tallet var rutebåttrafikken med dampbåter blitt regelmessig. På 1920-tallet var det 10 anløpssteder: Slemmestad, Nordstranda, Nærsnes, Svaberg, Ramton, Høvik, Østre og Vestre brygge i Åros, Killingholmen og en privat brygge på Skogsborg. Fra 1890-tallet var det dampbåt i trafikk på Drammensfjorden. Rutebåttrafikken opphørte i 1952.

Det er registrert få kulturminner som direkte dokumenterer eller er nært knyttet til dampbåttrafikken. Dampskipsbrygga på Nærsnes er sentral i et høyt vurdert miljø som dokumenterer tettstedsbebyggelsen der (miljø 1402). Både brygge og leskur på Killingholmen skal være fra dampbåttida, men er ikke registrert.

Et leskur, «Svabergbua», som sto ved anløpsstedet Svaberg ved Ramton, ble i 1959 flyttet opp til Sundbyveien og satt opp som leskur for rutebussene. Etter initiativ fra «Foreningen Nærsnes venner» ble det totalrenovert av «Svaberg vel» i 2000. Leskuret er gitt vernestatus B.

4.6 Offentlige hus – kirker, sykehjem, skoler, forsamlingshus m.m.

Bygdas gamle senter var Røyken middelalderkirkested med steinkirke datert til 1229. Den var eneste gudshus fram til slutten av 1800-tallet. Røyken Prestegård ligger i visuell sammenheng med middelalderkirka. Utover i de første 10-årene av 1900-tallet ble det bygd kapeller, som senere ble kirker, på Nærsnes, Åros og Slemmestad, alle med en utforming som speilet tidens arkitektur på en fin måte.

Det gamle kornmagasinet fra nødsårene tidlig på 1800-tallet sto ved Røyken kirke. Det mistet sin betydning etter at Røyken bank ble opprettet i 1857 og ble i 1875 solgt for at inntektene skulle gå til skolevesenet fremme. Huset på Grette, som i dag kalles «Kornmagasinet», ble bygd som matvarlager under første verdenskrig.

Alle kirkene er med i det høyest vurderte utvalget. Røyken middelalderkirke er automatisk fredet. Nærnes kirke, som fikk sin nåværende form i 1925, er en gjennomført bygning med rike detaljer fra 1920-tallets romantisk, historiske panelarkitektur. Den er foreslått med vernestatus A. Med unntak for Slemmestad gravkapell inngår de andre kirkebyggene i høyt vurderte kulturmiljøer (miljø 602, 1205, 1504 og 1704). De fleste husene i Prestegården er foreslått med vernestatus B. Kornmagasinet på Grette er vurdert til vernestatus A.

Huseby, Kjekstad, Frøtvet, Bjørnstad og Grini er gamle tingsteder. Det første herredstyremøte etter formannskapslovene i 1837 ble holdt på Grini som også var gjestgivergård. Fra 1860 til Skysstasjonen ved Røykens stasjonssted overtok i 1892, var Bjørnstad samlingsted. «Skysstasjonen» ved Røyken stasjon er den bygningen som, før det nye rådhuset kom i 1975, er sterkest forbundet med historien om kommunens styre.

De første bygdebankene var viktige institusjoner i lokalsamfunnet. Røykens Sparebank A/S ble etablert i 1857 etter et kommunestyrevedtak. Banken startet virksomheten fra gården Hotvedt og holdt deretter hus på Søndre Bryn. Først i 1937 fikk banken egne lokaler i Røyken sentrum.

Sykehjemmet på Grette i 1910 var det første sosiale byggeprosjektet som kommunen gjennomførte. Huset brant i 1919 og ble gjenoppført, men har i dag veket plassen for en større institusjonsbygning på samme sted. I 1917 gikk kommunen til innkjøp av sommerpensjonatet Fagertun på Høvik, som ble kommunens gamle hjem fram til 1987. I dag er det dette huset som representerer denne viktige epoken i utbyggingen av sosiale tjenester i bygda.

De tre bygningene som direkte er knyttet til «kommunehistorien», Skysstasjonen, Fagertun og Røyken Sparebank, er alle foreslått med vernestatus B. De inngår også i høyt vurderte miljøer (miljø 601 og 1605). Grini ligger til Oldtidsveien og er sammen med Prestegården del av et verdifullt kulturlandskap (miljø 2001), men det er ingen fysiske minner fra gjestgiverperioden

Skolene

Blant de kommunale byggeprosjektene står skolene i en særstilling. Utover 1800-tallet kom det skolelover som påla kommunen å sørge for et økende antall skolebygninger. Skolene var som regel de første større byggeprosjekter kommunen tok fatt på etter at formannskapslovene ble innført i 1837. Som en av landets første «fastskoler» ble hovedhuset på Røyken Klokkegård kjøpt og tatt i bruk i 1803 (erstattet av ny skole i 1890). Den første egenbygde skolen i Røyken var Frydenlund gamle skole. Den sto ferdig i 1863, tre år etter skoleloven fra 1860. Da ble bygda delt i fire skolekretser som etter hvert fikk egne skolehus, egenbygde og innkjøpte. Til denne generasjonen skoler hørte det som regel lærerjord med uthus. Ingen slike er bevart, men flere av skolehusene står. Etter som befolkningen vokste, og etter den nye «folkeskoleloven» i 1889, kom en ny generasjon skolebygninger, større og enkelte oppført i teglstein fra lokale verk.

Det er registrert 12 skolehus i Røyken, derav fire som ble oppført etter skoleloven av 1860. Kun to er i en form som er lesbar, og her er Frydenlund mest autentisk. Av neste generasjon, oppført etter folkeskoleloven fra 1889, er det flere godt bevarte bygninger. Det gjelder på Slemmestad, Nærnes og Spikkestad. Alle disse og Frydenlund har vernestatus B og er i tillegg foreslått som del av høyt vurderte kulturmiljøer (miljø 1207, 1504, 601 og 1702).

Forsamlingslokaler.

Det er registrert ti forsamlingslokaler fra perioden 1890–1928 (1946) bygd av private foreninger. Arbeiderkulturen har stått sterkt i Røyken, og her var foreningene tidlig ute med å bygge egne hus. Mellom 1899 og 1913 ble det bygd forsamlingshus i Hyggen, Slemmestad, Åros og Spikkestad, tre av disse står fortsatt. I samme periode kom bedehusene, disse er det registrert tre av – på Spikkestad, Nærnes og Slemmestad. I tillegg kommer hus for ulike, mer frittstående foreninger som festlokalet Høyenhall ved Røyken sentrum, Fram på Nærnes, hvor det var kinovisninger, og Blåfjellhytta til Heggedal ungdomslag. Dertil er skytterhuset på Fossum tatt med, satt opp av en tyskerbrakke etter krigen.

Totalt er fem av forsamlingshusene blant de høyest vurderte husene. To av disse – Høyenhall, det flotte festlokalet til Røyken Vel fra 1928 og Samhold, arbeiderforeningens hus i Hyggen fra 1899, er forslått med vernestatus A. Det er bare Samhold, av arbeiderforeningenes forsamlingshus som

har bevart sin karakter fra perioden det ble bygd. Men Folkets Hus i Slemmestad, bygd i 1900 og utvidet med kino i 1925, er fortsatt i bruk som forsamlingshus. Det er nå hindutempel og speiler den nye funksjonen ved eksteriørendringer og tilbygg. Det har fått vernestatus B.

Av bedehusene er Vårsol på Spikkestad høyest vurdert, med vernestatus B. Vårsol er også del av et høyt vurdert miljø med sentrumsbebyggelse på Spikkestad (miljø 601). Det samme gjelder forsamlingshuset og kinoen Fram på Strandheim ute på Nærstangen (miljø 1403) og det mer ombygde Betel på Nærnes (miljø 1404).

Indremisjonens bedehus Vårsol ligger i et sentralt veikryss på Spikkestad. Det ble bygd 1911 på branntomta etter smia til Spikkestad teglverk. Smia var et kjent samlingssted, som før brannen også fungerte som samfunnshus.

Slemmestad gravkapell og kirkegård ble bygd av kommunen i 1923. Alle kirkebyggene i Røyken er med i det høyest vurderte utvalget.

5 Utvalgte kulturmiljøer

301 Stasjonsbyen Spikkestad

Eiendom
Vernestatus hus
(SEFRAKnr)

Frikstad 6/6
Landhandel og
bolig: B
(0627-003-012)
Uthus: B
(0627-003-013)

Solheim II 85/396
(før 85/7)
Meieri og bolig: B
(0627-003-014)

Dammen 6/9
Stasjonsbygning: B
(0627-003-020)
Pakkehus: B
(0627-003-021)

Lekeplassen 6/20
Skole: B
(0627-003-015)

Vårsol 85/17
Bedehus: B
(0627-003-017)

Alfstad 85/25
Bolighus: -
Uthus: -

Bodal 85/45
Bolighus: B
(0627-003-016)

Sommerfryd 85/58
Bolighus: C
Sidebygning: C

Fredheim 85/77
Bakeri/bolig: B
Uthus: C

Utgangspunktet for tettstedet Spikkestad – eldre bebyggelse med jernbanestasjon, meieri, landhandel og skole.

Da Drammenbanen åpnet i 1872, var det uten stoppested på Spikkestad. I 1885 fikk Spikkestad lasteplass og året etter stoppested – omtrent der veien mot Bølstad i sør og Kjos i nord tok av fra den såkalte Oldtidsveien (nå Gamle Drammensvei). Først i 1911 (offisielt i 1913) ble Spikkestad stasjonssted ved Drammenbanen. I 1897 ble Spikkestad teglverk anlagt mellom Gamle Drammensvei og Jernbanen, like ved stoppestedet. I 1902 ble den gamle veien erstattet av Spikkestadveien (som lenge het Nyveien). Den gikk fra Gullaug i Lier over Lahell mot Røyken stasjonssted. Tettstedet Spikkestad vokste fram langs en akse mellom Gamle Drammensvei og Nyveien – med stasjonen, veikryssene og teglverket som tyngdepunkter.

I dag er mye av denne sammenhengen brutt, teglverket er borte, og det har kommet ny tung bebyggelse i sentrum. Men to områder peker seg ut med en konsentrasjon av eldre bebyggelse som skriver seg fra tettstedets første tid – selve stasjonsområdet og kryssområdet Spikkestadveien og Teglverksveien/Bølstadveien.

Den bevarte bebyggelsen ved stasjonen og vegkrysset er typisk for tettstedene som grodde fram i kjølevannet av de nye kommunikasjonene på slutten av 1800-tallet. De spanner over et tidsrom fra stasjonens første tid til like før 1940 og dokumenterer mangesidige virksomheter innen næringsliv og samfunnsliv i tillegg til utviklingen innen samferdselen. De bevarte bygningene representerer viktige faser i tettstedets historie og gjør den lesbar. Miljøet har stor kunnskapsverdi og identitetsverdi for lokalsamfunnet.

Spesielle hensyn: Det er viktig at sammenhengen mellom stasjonsområdet og Spikkestadveien ikke svekkes ytterligere.

Stasjonsområdet har den eldste og best bevarte bebyggelsen – den gamle landhandelen (Frikstad 6/6) fra 1885 og meierigården (Solheim II 85/396) fra 1897. Begge er sveitserstilhus med høy grad av autenticitet. Stasjonsbygningen og pakkehuset (Dammen 6/9) ble satt opp her i 1921 og har i hovedtrekk et eksteriør fra denne perioden. Stasjonsbygningen (i hvert fall deler av den) er imidlertid fra Drammenbanens første tid, flyttet hit fra Høvik i Bærum.

Krysset i Spikkestadveien har bevart eldre bebyggelse i alle fire hjørner. Her er

Vestbygda nye skole (Lekeklassen 6/20) fra 1906, som erstattet den første faste skolen på Båhus ved Gamle Drammensvei. Den nye skolen var også det første huset i Røyken bygd av stein fra det nye teglverket på Spikkestad. På hjørnetomta tvers over Telgverksveien, på eiendommen *Bodal* (85/45), står en mindre Jugendstilvilla fra 1920, den også i teglstein fra verket. Den er kjent som overlærerens bolig gjennom mange år, men eier de første fem årene var Spikkestad Aktieteglværk, som trolig hadde den til formannsbolig. Huset tvers over Spikkestadveien for skolen er Vårsol (85/17), indremisjonsforeningens bedehus fra 1911. Rett vest for Vårsol, på eiendommen Fredheim (85/77), ligger Spikkestads første funkishus, bygd som bolig med bakeri i 1937. Her er det også et uthus fra samme periode. Eiendommen på det fjerde hjørnet, Bølstadveien 1, Sommerfryd (85/58), ble skilt ut i 1923 til en jernbanearbeider og trolig bebygd da. Her står bolighus og en større sidebygning. Eldre flyfoto viser et lite "boliggårdsbruk". Bebyggelsen i krysset er noe mer endret enn i stasjonsområdet, men det er likevel lett å lese opprinnelige sammenhenger mht. tidsepoke og funksjoner.

Spikkestad stasjonsbygning til venstre, deretter Meierigården og landhandlergården på Frikstad.

Kryssområdet fra skolen sett mot Vårsol og Fredheim.

Vestbygda skole

Overlærerens bolig

401 Brøholt

Eiendom
Vernestatus hus
(SEFRAKnr)

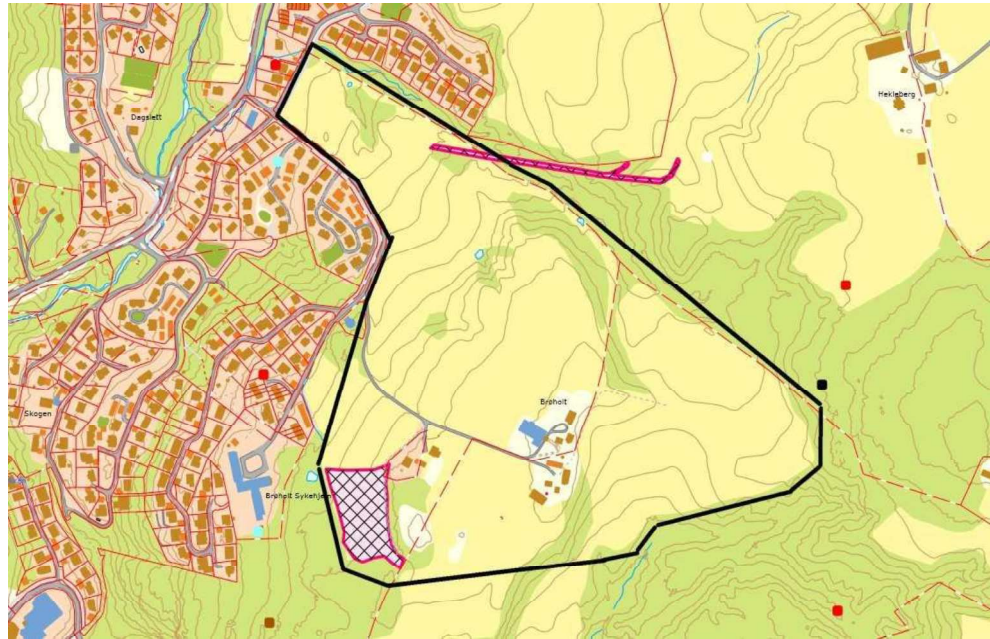
Søndre Brøholt 80/1

Våningshus: -
(0627-004-003)
Stabbur: B
(0627-004-004)
Bryggerhus: B
(0627-004-005)
Driftsbygning: C
(0627-004-006)
Vogn-/vedskjul: B

Nordre Brøholt 80/2

Våningshus: B
(0627-004-001)
Bryggerhus: B
(0627-004-002)
Driftsbygning: B
(0627-004-060)
Vognskjul: B
(0627-004-061)

To gårdstun i verdifullt kulturlandskap. Komplette tun med mange ulike typer tradisjonelle gårdshus. Arkeologisk lokalitet.

Brøholt inngår i et karakteristisk kulturlandskap av gårder på hver side av daldraget som skiller Røyken og Lier, der gårdstuna har en særlig markant beliggenhet på høyderyggen i landskapet. Landskapsbildet med gårdsbebyggelse og innmark på høydene og skog- og beiteressurser i ravedalene har lange tradisjoner. Selv om de lavere partiene i dalen i dag er preget av nyere bebyggelse og veier, er det likevel, på grunn av de topografiske forholdene, stor visuell sammenheng mellom gårdstuna. Brøholt er i dag den mest intakte av disse gårdene når det gjelder eldre bygningsmiljø.

Samlet gir miljøet et helhetlig bilde av tradisjonelle gårdshus for ulike funksjoner. Det er i dag sjelden å finne så komplette bygningsmiljøer med variasjon i eldre hustyper. Husene har jevnt over høy autentisitet og representerer ulike tidsepoker og utvikling. Deler av bebyggelsen hører til det eldste sjiktet av bevarte gårdshus i kommunen. Tungruppen framstår i hovedtrekk slik den ble tidlig på 1900-tallet da driftsbygningene ble utbygd, men har utgangspunkt i en gårdsdeling rundt 1850. Deler av gårdslandskapet på Brøholt drives i dag som hjortefarm.

Spesielle hensyn: For å ta vare på hovedtrekkene i det historiske gårdslandskapet, er det viktig at innmarka som ligger i sammenheng med tunområdet ikke bygges ut.

Brøholt er nevnt i skriftlige kilder fra 1400-tallet. Gården hører med blant de større i Røyken og ble delt mellom to brødre i 1859. Nåværende tunstruktur ble nok lagt i den sammenhengen, men rektangelkart fra 1827 antyder alt da en situasjon med bebyggelse til to tun sammen. Det felles tunområdet ligger på det høyeste punktet, omgitt av jordveien som igjen er av avgrenset av skog. Husene ligger med felles gårdsvei, men ordnet hver for seg. Tunstrukturen er relativt åpen. Våningshusene ligger lengst inn og med langsida mot dalen. Driftsbygningene ligger på «moderne» vis på tvers av terrengfallet med gavlene utover, slikt at begge tun åpner seg mot Drammen og Blefjell. Ved SEFRAK-registreringen ble det anslått at begge våningshusene ble bygd i rundt 1850, men dette er usikre opplysninger. De kan godt være eldre.

Selv om deler av eksteriøret er fornyet, har *våningshuset* på **Nordre Brøholt 80/2** bevart mest av alderspreget og framstår i hovedtrekk som et empirehus. Det er ganske stort, et halvannenetasjes midtgangshus typisk for større gårdsbruk. Ark og tilbygd sidegang skriver seg fra 1930-åra.

Bryggerhuset går for å være noe eldre enn våningshuset, et tradisjonelt hus innenfor sin type med to lafta rom, bryggerhus og drengestue og lavt loft over. Det ble restaurert rundt 2010. I vinkel med bryggerhuset står et ganske stort *vognskjul* som ligger slik til at det har innkjøring til loftet fra terrenget. Det mest markante huset er den store *driftsbygningen*. Den framstår som en typisk enhetsbygning i sveitserstil, og er bygd ut slik i etapper tidlig på 1900-tallet. Men utgangspunktet er en eldre tømmerlåve som nå er inkorporert. Sveitserstillåven framstår i det ytre med typiske elementer som et stort teglsteinsfjøs med originale rundbuevinduer, gjødselkjeller av kraftig røykengranitt og overbygd låvebru på oppsida. Interiøret er imidlertid dels ominnredet til ny bruk, slakteri i første etasje og oppholdsrom i andre. Funksjonsendringene røpes i vinduene i 2. etasje.

Våningshuset på **Søndre Brøholt 80/1** ble endret flere ganger utover 1900-tallet og har sitt nåværende eksteriør i hovedsak fra 1982. Det er likevel, på grunn av beliggenhet i terreng og tun, lett å lese huset som en eldre hovedbygning. Også *driftsbygningen* på Søndre Brøholt hadde utgangspunkt i en gammel tredelt tømmerlåve, men her står i dag kun den fremste delen, et fjøs med høyloft fra ca. 1900. Denne har imidlertid bevart mange elementer typiske for sveitserstillåvene fra perioden og utgjør en karakteristisk front mot dalen. *Stabburet* på Søndre Brøholt kan godt være gammelt, det er tradisjonelt rettvegget, kledd med tømmermannspanel og står med stabber på grime. *Bryggerhuset* og *vognskjul* flankerer hovedbygningen, de er bygd først på 1900-tallet og er typiske uthus fra sveitserstilperioden.

Over: Brøholt sett fra Gullaugkleiva, dvs. Liers del av Gamle Drammensvei.

Nordre Brøholt til venstre, Søndre Brøholt til høyre. Innfelt våningshuset og bryggerhuset på Nordre Brøholt.

402 Askestad og Transet

Eiendom
Værnstatus hus
(SEFRAKNr)

Øvre Askestad 7/1

Våningshus: B
(0627-004-025)
Sidebygning: B
(0627-004-026)
Stabbur: B
(0627-004-027)
Driftsbygning: C
(0627-004-028)
Kårbygning: -
(0627-004-029)
Kjellerhus: C

Nedre Askestad 7/2

Våningshus: C
(0627-004-023)
Sidebygning: C
(0627-004-024)

Nedre Transet 10/9

Våningshus: C
(0627-004-020)
Driftsbygning: C

Østvoll 10/26

Bolig/verksted: -
(0627-005-001)

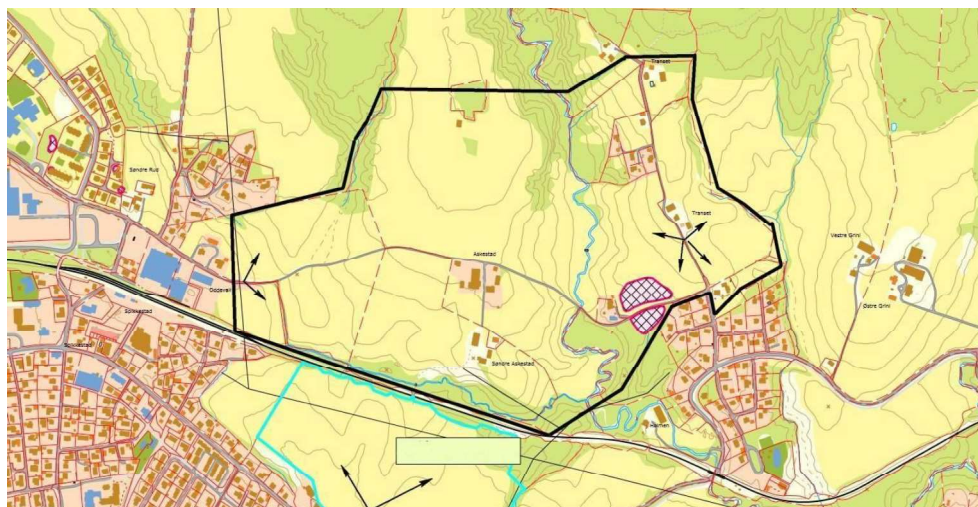
Grønli 10/29

Bolig: -
(0627-004-021)

Transet Mellom
10/146 (før 10/23)

Våningshus: C
Driftsbygning: B

Godt bevart parti av Oldtidsveien. Vakkert kulturlandskap med variert gårdsbebyggelse – komplette gårdstun typisk for større bruk, i samspill med småbruksgrend som har utgangspunkt i husmannsplasser. Gravfelt.

Askestad og Transet ligger vest i det åpne jordbruksplatået mellom Røyken kirke og Spikkestad. Sammen med Røyken prestegård og Grini (KM 2001), Røyken kirke og Klokkegårdshøyden (KM 602) og Kjekstad (KM 806) utgjør disse miljøene et sammenhengende kulturlandskapsbelte med høyt historisk innhold og stor opplevelsesverdi. Skogen i Kjekstadmarka avgrenser innmarksområdene mot nord og mindre bekkedaler rammer inn de enkelte gårdsvaldene. Gjennom området går «Oldtidsveien», og særlig over Askestad har den et av sine mest urørte partier.

Askestad er en gammel gård kjent fra skriftlige kilder fra 1390. Transet har bakgrunn i en grend med husmannsplasser under Prestegården. De ble selveide småbruk først noe ut på 1900-tallet.

Askestad-gårdene er et av de mest markante anleggene ved Oldtidsveien og viktig som en del av veiens kulturhistoriske innhold. Bygningsmiljøet er typisk for større gårder i sveitserstilepoken. Øvre Askestad har bevart et sjeldent komplett gårdsmiljø med hus for ulike funksjoner, slik det utviklet seg fra 1800-tallet fram mot midten av 1900-tallet. Transet gir et bilde av de nye småbrukene på begynnelsen av 1900-tallet med bakgrunn i den tidligere plassbebyggelsen. Askestad–Transet er også viktig som del av utsynet mot det sammenhengende kulturlandskapet man ser fra Spikkestadveien etter å ha passert Spikkestad på vei mot Røyken.

Spesielle hensyn: Her er siktlinjene fra Oldtidsveien til den historiske bebyggelsen og gravfeltet særlig viktige. Men også utsyn mot hele kulturlandskapet fra Spikkestadveien, fra området ved Spikkestad ungdomsskole og Nordhagen. Forståelsen av Transet som en småbruksgrend vil være sårbar ved ytterligere fortetting.

Askestad er delt i to bruk og delingen er trolig gammel. Det var to oppsittere i 1723. Hovedtrekkene i dagens landskapsbilde samsvarer med rektangelkart fra 1827, som viser tunområdet til Øvre Askestad oppe ved den gamle veien og tunet til Nedre Askestad lenger sør mot ravinebeltet. På Transet er tre plasser avmerket på rad i 1827. Tuna gjenkjennes fortsatt, men miljøene er noe fortettet med bolighus.

Bebyggelsen til Askestad ligger på en bred, men markert høyderugg som strekker seg sørover mot bekkedalen med jernbanelinja. Innmarka er rammet inn av ravinedaler der den opprinnelige beitebruken fortsatt delvis preger kultur-

landskapet. Tunordningen på begge bruk er firkantun, og som man ofte finner det på tun som ligger nær hverandre, er husene orientert på samme måte. Våningshusene ligger i front mot dalen og driftsbygningene vest i tunet, på «moderne» vis på tvers av bakkefallet.

Øvre Askestad 7/1 har det mest komplette og tette miljøet. Den store driftsbygningen fra 1895 fyller den ene sida av gårdsplassen, mens sørsida avgrenses av hovedbygningen fra 1888 – et stort sveitserstilhus med rik dekor. Sidebygning og stabbur avgrenser i nordøst. Sidebygningen, eller deler av den, har tradisjoner for å være det gamle våningshuset. I tillegg kommer kårbygning fra 1938, som er gjenbruk av en tidligere husmannsstue, og en potetkjeller med hønsehus fra 1942. Med unntak for noen eksteriørendringer på driftsbygningen er autentisiteten gjennomgående høy. Store løvtrær er med å markere gårdstunet i landskapet, og ved Oldtidsveien på østsida står noen askekaller.

Bebyggelsen på **Nedre Askestad 7/2** er fra samme periode, men mer endret, og driftsbygningen er erstattet med nytt redskapshus.

Transet ligger nærmere utmarka, og bebyggelsen er spredt langs en høyderykk mellom Grini og Askestad. Ennå ved folketellingen i 1910 var to av Transet-bruka oppført som husmannsplasser. I dag finner vi to gårdstun med eldre hus. Transet Mellom 10/146 ble skilt ut som eget bruk i 1916 og framstår som et tidsenhetlig småbruk fra sveitserstilperioden – selv om driftsbygningen skal være bygd så seint som i 1932. Den ligger med gavlen mot dalen og har flere av stilens kjennetegn godt bevart. Våningshuset er en del utbygd i senere år, men fronten mot hagen med sveitserstilveranda virker opprinnelig i hovedtrekk. Det er nylig pusset opp med rik sveitserstildekor. Bruket ligger fint til mot skogbrynet øverst i grenda, er godt synlig og en viktig del i et større landskapsbilde, blant annet sett fra Oldtidsveien.

Våningshuset på **Nedre Transet 10/9** skriver seg trolig fra husmannstida, men det er mye endret. Det gjelder også driftsbygningen fra 1915.

Ved eiendommen **Østvoll 10/26** lå en av de kjente smiene i Røyken. Dette var også en av Prestegårdens husmannsplasser, skilt ut som eget bruk i 1921. Smia er borte for lenge siden. I dag står et sjeldent «anlegg», der en mindre stuebygning og et uthus, en liten driftsbygning, er bygd sammen i vinkel. Ytre preg er fra sveitserstilperioden, men bolighuset kan godt være eldre. Verdien reduseres av tilstanden, særlig til uthuset, som er svært dårlig.

Askestad-gårdene sett fra Spikkestadveien. To av bruka på Transet i bakgrunnen.

Oldtidsveien og Askestad sett fra Transet, Nedre Askestad til venstre og Øvre Askestad til høyre. Innfelt: våningshuset og sidebygningen på Øvre Askestad.

Transet Mellom ligger lengst mot skogbrynet.

403 Øvre Myre og Spikkestad

Eiendom
Vernestatus hus
(SEFRANr)

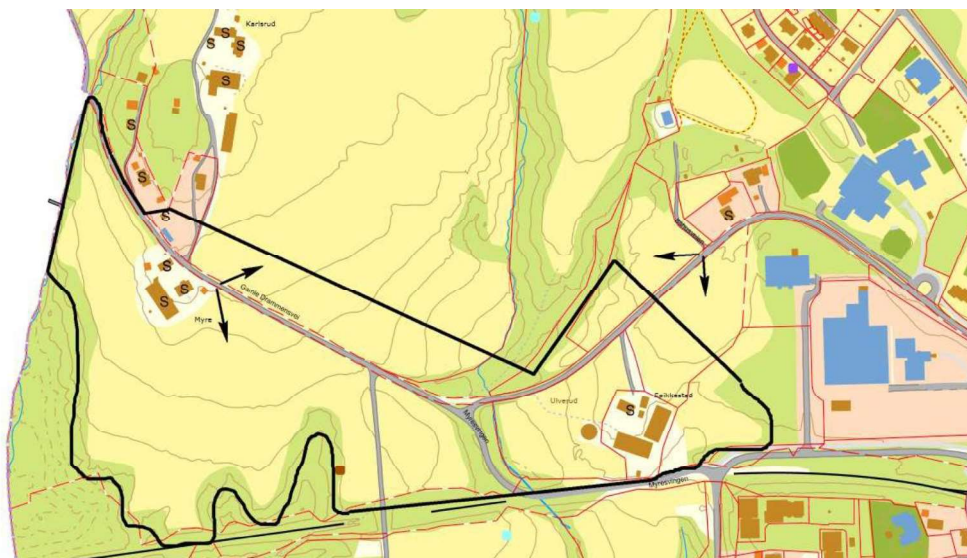
Øvre Myre 1/1

Våningshus: -
(0627-004-011)
Sidebygning: C
(0627-004-012)
Smie: C
(0627-004-013)
Driftsbygning: B
(0627-004-069)
Bierkås 2/7 under
Øvre Myre
Sag: C

Spikkestad 6/1

Våningshus: B
(0627-004-041)
Driftsbygning: C

To gårdstun ved Oldtidsveien med gårdslandskap som grenser mot Spikkestad tettsted. Variert bebyggelse og spenn i alderspreg.

Øvre Myre og Spikkestad ligger i det åpne jordbrukslandskapet vest for Spikkestad tettsted. Begge gårdstuna ligger tett ved Gamle Drammensvei, også kalt Oldtidsveien. De inngår, som Brøholt, i et karakteristisk landskapsbilde med eksponert gårdsbebyggelse på høydene på hver side av daldraget med Dauerubekken.

De viktigste elementene er lesbarheten til de gamle gårdstuna slik de ligger i landskapet og til den gamle hovedveien. Selv om autentisiteten varierer i bygningsmiljøet på Øvre Myre, har tunet som helhet interesse som et sjeldent komplett gårdsmiljø tett ved den gamle hovedveien. Det gir et bilde av sammenhengen mellom veier og bebyggelse som før var vanlig, men nå er sjelden. På Myre har det gamle steinfjøset stor bygningshistorisk verdi, og gir sammen med empirebygningen på Spikkestad tidsdybde til miljøet. De to gårdene er viktige som del av opplevelsen av det kulturhistoriske innhold langs Oldtidsveien.

Spesielle hensyn: For å ta vare på hovedtrekkene i det historiske gårdslandskapet, er det viktig at innmarka nær tuna ikke bygges ut. Det er særlig viktig å bevare fri sikt til de to gårdsanleggene sett fra veien.

Gårdsvaldet til Myre strekker seg til Dauerubekken og delet mot Lier i vest. De to tuna ligger på hver sine høyder med en bekkedal som eiendomsgrense. Store deler av beitbakkene i ravedalen har vært tilplantet siden 1950/60-tallet, men det er også partier som holdes i hevd ved hestebeite. Rektangelkart fra 1827 viser at hovedstrukturen i bebyggelse og landskap er omtrent som i dag. Et jordskiftekart fra 1885 viser at den gamle veien er rettet litt ut over jordene øst for Myre. Rundt 1870 ble Drammenbanen ført gjennom området – og nedlagt i 1973. I dag er banen dels blitt ny vei, og det er laget et nytt kryss for tilkobling til den gamle hovedveien.

Myre kan følges tilbake i skriftlige kilder til 1369. Det er mulig at det var tingstue på gården på 1400-tallet. Tidlig på 1700-tallet var det tre oppsittere på Myre. Spikkestad er kjent fra skriftlige kilder fra 1499 og ser ikke ut til å ha vært delt. Spikkestad har avgitt mye areal til tettstedet.

Bygningsmiljøet er mest komplett på **Øvre Myre 1/1**, der tunet fikk sin form med mange nye hus sist på 1800-tallet. Hovedbygning, bryggerhus og driftsbygning danner et firkanttun, mens smie og gårdssag ligger på den andre siden av Gamle Drammensvei. Her sto også et gammelt stabbur før, som ble erstattet av et nytt

Inne på hovedtunet rett etter siste krig. Det er utformet i nøktern, men tilnærmet nasjonalromantisk "stabbursstil".

Det mest interessante huset på Myre, og trolig også det eldste, er driftsbygningen. Et gammelt natursteinsfjøs var utgangspunktet da de rundt 1900 bygde stor, moderne sveitserstillåve. Alderen på steinfjøset er ukjent. Slike steinfjøs er svært sjeldne i Røyken, og dette er et av de største og best bevarte. Med unntak for nytt taktekke har driftsbygningen som helhet høy autentisitet. Autentisiteten til den øvrige bebyggelsen varierer. Våningshuset er endret flere ganger, men har bevart skikkelsen til det opprinnelige sveitserhuset. Sidebygning, sag og smie er tradisjonelle brukshus i enkel utforming.

På **Spikkestad 6/1** står en av Røykens få gamle hovedbygninger som har bevart et stilpreg fra før sveitserstilperioden. Selv om eksteriørdetaljer i senere år er en del endret, framstår det i hovedskikkelse som et typisk empirehus fra begynnelsen av 1800-tallet. Det er mulig det er et enda eldre hus som da ble bygd om. Det står sammen med en stor driftsbygning i hovedsak fra 1940 og noen yngre uthus.

Myre sett fra Gamle Drammensvei i nord. Innfelt tunet fra sør, samt smie og sag.

Spikkestad sett fra nord.

601 Stasjonsbyen Røyken

Eiendom
Vernestatus hus
(SEFRAKnr)

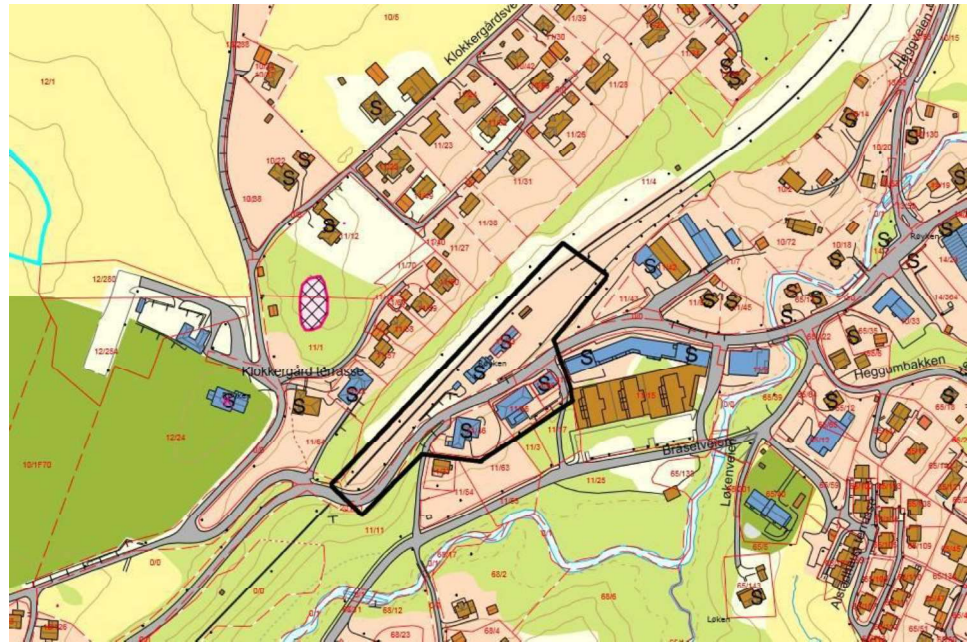
Røyken
jernbanestasjon 11/4
Stasjonsbygning: B
(0627-006-033)
11/53
Pakkehus: B
(0627-006-034)

Lille Solberg 11/46
«Skysstasjonen»: B
(0627-006-036)

(Utby) 11/56
Bankbygg: B

(Udby 11/3) 11/65
Landhandel: B
(0627-006-019)

Røykens første kommunesenter, vokst fram rundt jernbanestasjonen på Drammenbanen fra 1872. Stasjonsbygninger, gammel skysstasjon som ble herredshus, landhandel og bankbygning.

Da Drammenbanen åpnet i 1872, var Røyken stasjon eneste jernbanestasjon i kommunen. Den ble lagt til kirkestedet Røyken. Her var det fra gammelt et viktig veikryss. Mens hovedveien fra Drammen fortsatte sørover mot Drøbaksundet, gikk en annen videre mot nord, over Stokker til Asker og videre til Christiania. Deler av denne inngår i traséen som i dag kalles Oldtidsveien. (Men denne skiller lag ved Fossum og går mot kysten ved Slemmestad.)

Selv om Røyken kirke og Klokkegården var sentrale steder i bygda før også, har tettstedet Røyken stasjonen som sin forutsetning. Stasjonsbyen vokste fram med hus for mangesidige virksomheter og tjenester. Miljøet har bevart typisk bebyggelse som forteller om denne utviklingen.

Bygningsmiljøet ved stasjonen representerer typiske institusjoner og virksomheter som forteller om viktige epoker i Røykens historie. Flere er knyttet til fellesskapets historie. Fra 1892, til det ble bygd nytt rådhus i Midtbygda i 1975, holdt herredstyremøtene og kommunes administrasjon til i «Skysstasjonen». I dag er det «Johannesens Landhandleri» som best har bevart et eksteriør fra stasjonsbyens første tid, men samlet gis et bilde av utviklingen i bebyggelsen som i hovedtrekk framstår slik den var før 1940. Miljøet har høy identitetsverdi og historisk verdi.

Spesielle hensyn: Her er det særlig viktig at sammenhengen mellom stasjonen og de øvrige husene i miljøet ikke svekkes.

Stasjonsbygningene (11/4 og 11/53) ble bygd i 1870 og var oppført etter jernbanens arkitekt Georg A. Bulls tegninger for typen «mellomstasjoner». Selve stasjonsbygningen var delt på langs med en publikumsdel mot perrongen og en leilighet for stasjonsmesteren på motsatt side. Leiligheten hadde egen inngang fra gavlveggen. Dette var frodige sveitserstilhus der stilens snekkerglede fikk utfolde seg, bl.a. i det store skjermtaket som strakk seg ut på perrongsiden. Stasjonsbygningene var blant de første husene som brakte sveitserstilen i full utforming til bygdene.

Opprinnelig var stasjonsbygningen på halvannen etasje. Den ble forhøyet i 1927 og har sitt mer nøkterne preg fra da og ytterligere endringer i 1956. Også

pakkhuset er en god del endret. Verneverdiene er først og fremst knyttet til stasjonens identitetsverdi og nøkkelrolle for utviklingen av Røyken som tettsted.

Huset som går under betegnelsen «**Skysstasjonen**» (11/46) kom året etter jernbanens åpning, og skulle med sine mange virksomheter bli en sentral bygning i kommunens historie. Den ble bygd som landhandel av skysskaffer Nils Andersen. Stedet overtok som skysstasjon etter Østre Grini ved den gamle hovedveien.

Fra 1892 leide herredsstyret forsamlingslokale i Skysstasjonen. Nåværende utseende fikk huset i 1912 etter en total om- og påbygging som stasjonsholder Tingelstad sto for. Formålet var bl.a. å få større forsamlingslokale til herredstyremøtene, men også å få bedre plass til skysstasjonen med bevertning og hotell. Huset fikk da nyklassisistisk utforming, et preg det tross detaljendringer fortsatt har. Skysstasjonen inngår i en rekke med større bygg i nærområdet, offentlige og private, som har samme stiluttrykk, og som derfor er blitt karakteristisk for deler av Røykens bygningsarv fra denne epoken. I 1936 kjøpte kommunen gården og flyttet alle kommunale kontorer hit. Kommuneadministrasjonen holdt til i huset helt til Røyken rådhus var ferdig i 1975.

«**Røyken Landhandleri**» (11/65) ble trolig bygd i 1877 av landhandler Johannessen. Etter tradisjonen er huset satt opp av andre etasje av våningshuset på Nordre Bryn (20/4) – et hus fra siste del av 1700-tallet. Hele bygningen ble flyttet litt lenger ned i veien sist på 1930-tallet for å gi plass til Røyken sparebank. Til tross for dette har huset bevart flere originale detaljer i sveitserstil og er et av få hus i Røyken sentrum som fortsatt har et eksteriør som forteller om tiden stasjonsbyen ble til. Huset var lenge postkontor og bank.

«**Røkens Sparebank 1857**» (11/56) ble etablert i 1857 som privat aksjeselskap. «Banklokalene» var først på gården Hotvedt, deretter på Søndre Bryn, med filial i Skysstasjonen på Røyken fra 1914. I 1937 ble det besluttet å bygge ny bankbygning, som sto ferdig 1939. Den er en enkel forretningsgård med stiltrekk fra tidens funksjonalisme, helvalmet tak, sokkeletasje i mur og overbygning i tre kledt med liggende kledning. Det er siden bygd på en fløy på baksiden, og huset er pusset opp, men det har bevart opprinnelig karakter i hovedtrekk.

Jernbanestasjonen og «Skysstasjonen» sett fra brua over jernbanen.

Spikkestadveien sørover fra Stasjonsområdet, bankbygningen i midten.

Bygningen til "Røyken Landhandleri"

602 Røyken kirke og Klokkergårdshøgda

Eiendom
Vernestatus hus
(SEFRAKnr)

Stuer 10/22
Bolighus: B
(0627-006-050)
Sidebygning: B
(0627-006-051)

Tua 10/34
Bolighus: B

Klokkergården 11/1
Stabbur: C

Hraukvin 11/12
Bolighus: B
(0627-006-052)

Nedre Klokkergård
11/4
Skole,
Forsamlingshus: B
(0627-006-018)

Nedre Klokkergård
11/64
Skole: B
(0627-006-037)

Leikvoll 12/24
Kirke: F
(0627-006-064)

Miljø rundt Røykens middelalderkirke og første skolested, med skolebygninger, villabebyggelse og gravhauger.

Røyken middelalderkirkestedet er Røykens gamle senter og ligger i tilknytning til det åpne jordbruksplatået som strekker seg fra Kjekstad til Spikkestad. Sammen med Røyken prestegård og Grini (KM 2001), Askestad/Transet (KM 402) og Kjekstad (KM 806) utgjør disse gårdene et sammenhengende kulturlandskapsbelte med høyt historisk innhold og stor opplevelsesverdi. Oldtidsveien binder områdene sammen. Røyken kirke har en flott beliggenhet på brinken av jordbrukslandskapet mot daldraget langs Hegga/Skithegga. I dag ligger den også i grenseområdet mellom jordbruksbygda og tettstedet rundt Røyken stasjon.

Klokkergården var den første bebyggelsen som kom i området, utenom kirka. Her startet Røykens skolehistorie tidlig på 1800-tallet. Selv om den gamle Klokkergården er borte, har miljøet bygninger knyttet til denne skolehistorien. Tidlig på 1900-tallet kom to herskapelige villaanlegg for lærer og klokke og bygda lege. Den sekulære bebyggelsen inngår i et helhetlig bilde av markante og staselige bygg rundt middelalderkirka, og er med og markerer det gamle kulturhistoriske senteret.

Spesielle hensyn: Området er del av større kulturlandskap av høy verdi, og det er viktig at sammenhengen til dette landskapet ikke svekkes. Det må ikke bebygges slik at siktlinjer til og fra Røyken kirke forringes. Likeens er siktlinjene fra Oldtidsveien til det kulturhistoriske kulturlandskapet viktige.

Røyken kirke er datert til 1229 og er en langkirke i stein, med rektangulært skip og smalere kor. Den gjennomgikk en omfattende restaurering 1936–39 (DIS-Buskerud).

Hovedhuset på **Røyken Klokkergård** ble solgt til skole alt i 1803, som en av landets første fastskoler, etter initiativ fra røykenpresten Christian Holst. Den gamle skolen ble revet og ny bygd i 1890. I 1940 ble den påbygd, samtidig med at det ble reist en større sidebygning for skolekjøkken og gymnastikk, som erstattet den gamle driftsbygningen. Anlegget har sitt preg fra denne perioden, med en blanding av nyklassisisme og funksjonalisme i eksteriøret. Røyken videregående skole var siste bruker av huset til undervisning. I 1979 kjøpte Røyken menighet Nedre Klokkergård som menighetshus.

De to villaene **Stuer** 10/22 fra ca. 1910 og **Hraukvin** 11/12 fra 1923, er bygd i herskabelig stil preget av romantisk rokokko/barokk og nyklassisme. Til anleggene hører store hager. Lenger inn på Klokkegårdshøgda ligger eiendommen Tua 10/34 med en bungalowtype med stildetaljer godt bevart. Villaene representerer samlet sett typisk arkitektur fra første halvdel av 1900-tallet.

I miljøet står også et nasjonalromantisk stabbur flyttet hit fra Røyken sykehjem i 1960-åra. I dag bruker speiderne stabburet.

Røyken kirke og villabebyggelsen på Klokkegårdshøgda sett fra Prestegården. Innfelt: Hraukvin.

Røyken kirke med Prestegården til høyre. Innfelt: Røyken kirke og skolebygningen fra 1890.

603 Bebyggelse ved Spikkestadveien

Eiendom
Vernestatus hus
(SEFRAKnr)

Åsly II 14/12

Bolig: C
(0627-006-041)
Uthus: C

Rundhaug 14/24

Landhandel: B
(0627-006-028)

Noatun 14/27

Bolig: C
(0627-006-042)

Fagertun 14/28

Bolig: C
(0627-006-043)

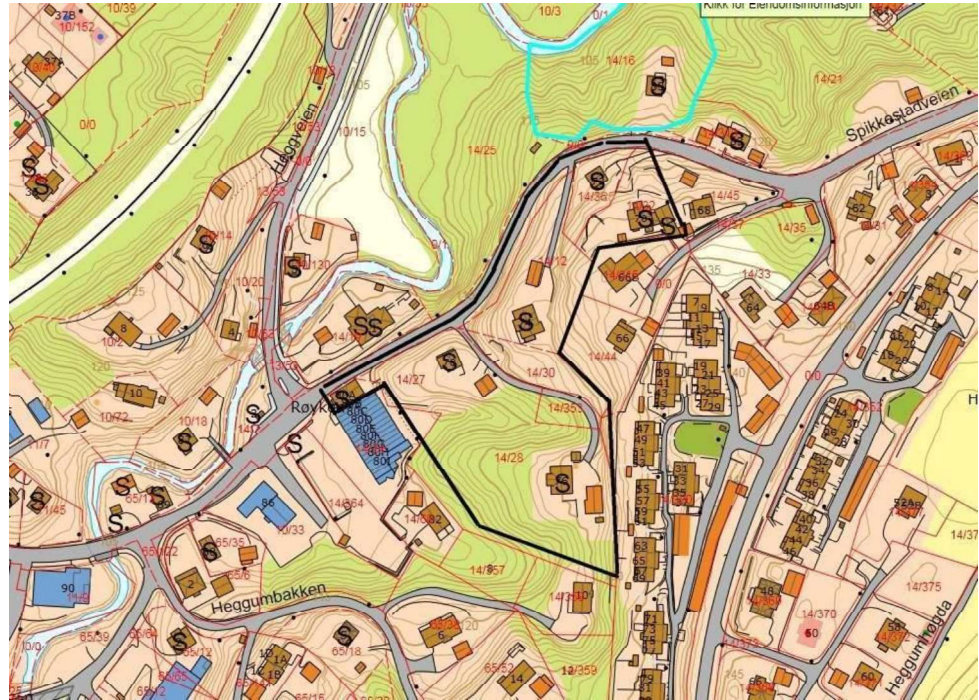
Solvang 14/32

Bolig: B
(0627-006-038)

Retiro 14/36

Bolig: B
(0627-006-040)

Bolig- og forretningsbebyggelse langs innfartsveien til Røyken stasjon.

Selv om Røyken kirke fra gammelt har vært et møtested og knutepunkt, var det lite bebyggelse i den dype dalen langs Skithegga sør for Klokkegårdshøgda. Det var trolig kun én eller to husmannsplasser under Heggum. Røyken jernbanestasjon, som åpnet i 1872, endret stedet. I 1879 var den gamle hovedveien sørover fra stasjonen til Åros utbedret og fornyet. Etter hvert som stasjonsbyen vokste med virksomheter og kommuneadministrasjon, økte bosettingen. En del av denne kom langs den gamle hovedveien, i dag kalt Spikkestadveien, som nå også ble innfartsvei til kommunesenteret. Det meste av denne bebyggelsen kom etter 1900.

Den eldre bebyggelsen ligger relativt spredt langs veien, flere hus er endret, og noen områder er fortettet. Eiendommene i Spikkestadveien nr. 70–80 utgjør et miljø der bebyggelsen har middels til høy autentisitet og samlet gir et godt bilde av den første bosettingen langs veien.

Spesielle hensyn: Bebyggelsen har grodd fram langs Spikkestadveien, og det er viktig at lesbarheten av sammenhengen til veien ikke svekkes.

Tomtene på sørsida av Skithegga er skilt ut fra Heggum, de fleste i perioden 1912 til 1921. Eldst er Åsly som ble bebygd i 1891.

Landhandlergården på **Rundhaug 14/24** skiller seg ut og er, sammen med den gamle landhandlergården ved stasjonen, de to forretningsgårdene i Røyken sentrum som har bevart et ytre preg fra sveitserstilperioden, noe som knytter dem til stasjonsbyens første år. I tillegg til butikk var det bakeri i kjelleren og boliger i andre etasje. Den er et sveitserstilhus fra 1910-tallet med mange opprinnelige detaljer bevart. Midt på 1980-tallet ble huset sammenbygd med en ny stor butikk. Det opprinnelige huset har imidlertid sine fasader mot Spikkestadveien intakte, slik at landhandlergården fortsatt markerer begynnelsen på det gamle sentrum i Røyken når man følger Spikkestadveien fra Midtbygda.

For øvrig er dette miljøet ren boligbebyggelse. Tre av eiendommene er bebygd med relativt store, halvannenetasjes sveitservillaer med midtark. Best bevart er huset på **Solvang 14/32**. To er preget av 1920-tallets nyklassisme og byggmesterjugendstil, best bevart på **Retiro 14/36**.

Landhandlegården Rundhaug sett inn mot Røyken sentrum

Fagertun

På Åsly II står bolighus og et større uthus.

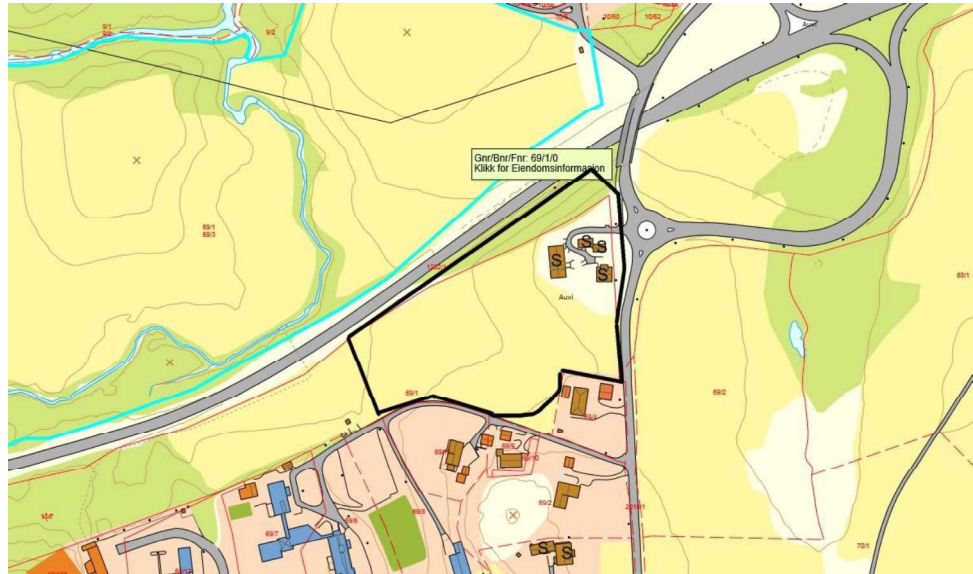
Eiendommene Solvang til venstre og Retiro til høyre.

801 Nordre Auvi

Eiendom
Vernestatus hus
(SEFRAKnr)

Nordre Auvi 69/1
Våningshus B
(0627-008-010)
Driftsbygning C
(0627-008-011)
Sidebygning B
(0627-008-012)
Vogn- og vedskjul B
(0627-008-013)

Tidsenhetlig og komplett gårdstun fra sveitserstilperioden.

Auvi har en sentral beliggenhet i bygda. Gårdstunet på Nordre Auvi ligger i dag ved kryssområdet for Rv 23 og Hyggenveien, tett opp i rundkjøringen. Bebyggelsen ligger, som vanlig, på toppen av en høyderyg, og selv om omgivelsene er mye endret på grunn av veianlegg og ny bebyggelse, er tunet godt synlig i landskapet og i sammenheng med jordveien. Nordre Auvi gir et sjeldent helhetlig bilde av et vanlig gårdsbruk rundt forrige århundreskifte og er en viktig del av det historiske gårdslandskapsbildet i Kirkebygda.

Spesielle hensyn: For å ta vare på hovedtrekkene i det historiske gårdslandskapet, er det viktig at den delen av innmarka som fortsatt ligger i sammenheng med tunområdet ikke bygges ut. Tilstand og situasjon for driftsbygningen må avklares.

Auvi er kjent i skriftlige kilder fra 1300-tallet. Matrikkelen i 1723 forteller om to oppsittere. Senere kom flere. I dag er det to (av tre) bruk som har eldre hus. Mens gårdsbebyggelsen på Søndre Auvi er en del fornyet, har Nordre Auvi et komplett og tidsenhetlig gårdstun med hus fra rundt forrige århundreskifte. Husene er ordnet i et tett firkanttun med våningshus, bryggerhus, skjul og låve. Ytre stilpreg fra sveitserstilepoken er godt bevart med gjennomgående høy autentisitet. Våningshuset er (2013) under utbedring. Men særlig driftsbygningen er i dårlig forfatning. Den står nær Rv. 23, og uavklarte planer om vegutvidelse gjør prognosene for istandsettelse/bevaring usikker.

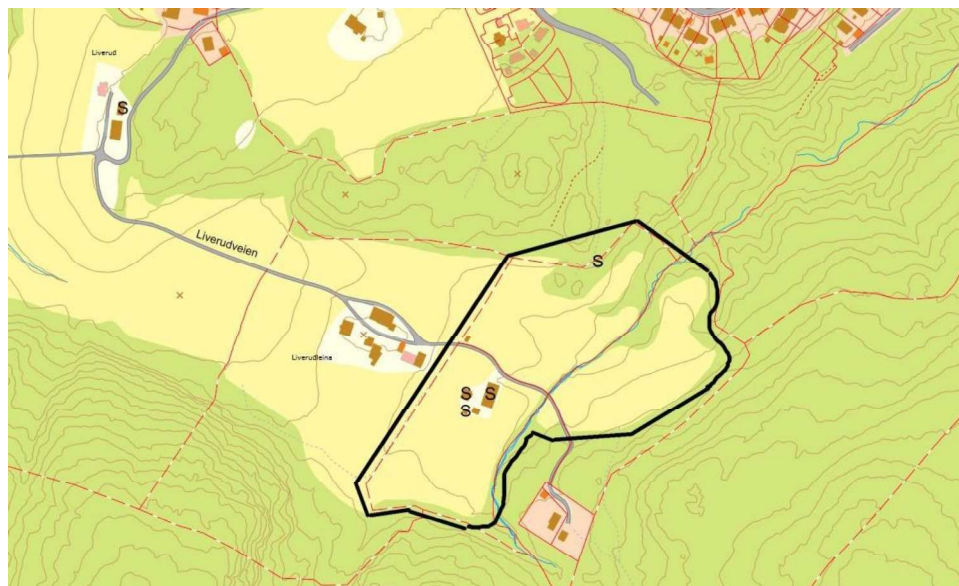

802 Liverud bruk 2

Eiendom
Vernestatus hus
(SEFRAKnr)

Liverud 66/2
Våningshus: B
(0627-008-024)
Stabbur: B
(0627-008-109)
Driftsbygning B
(0627-008-110)
Bryggerhus: C

Komplett gårdstun i avgrenset gårdslandskap.

Liverud ligger i utkanten av Midtbygda, innerst i en jordbrukslomme, en liten dal avgrenset av skogkledte åser – Katrineåsen og Storåsen. Bruk 2 på Liverud ligger lengst inn i denne dalen, med bebyggelsen på en slak høyde omgitt av jordveien. Her er et komplett tun med hus fra litt ulike stadier av sveitserstilperioden, bygd ut mellom 1893 og 1947. Tunet gir et representativt bilde av et vanlig gårdstun på mindre bruk, slik det framsto før midten av 1900-tallet.

Spesielle hensyn: For å ta vare på hovedtrekkene i gårdslandskapet, er det viktig at innmarka som ligger i nær sammenheng med tunet ikke bygges ut.

Husene er ordnet i et åpent, men regelmessig firkanttun. Våningshuset fra 1893 er eldst, et enkelt sveitserstilhus med firedelt plan – en av de mest utbredte hustypene fra denne perioden. Driftsbygningen skal være fra 1919, men fikk sin form som enhetslåve med nytt fjøs i 1947. Den er utformet innen tradisjonen til sveitserstillåven. I tillegg kommer et nasjonalromantisk stabbur fra 1924 og et bryggerhus fra 1919. Noen tak og vinduer er fornyet, men i hovedsak framstår bebyggelsen slik den var før 1950. Det er lenge siden husene var i bruk i vanlig drift.

803 Vang

**Eiendom
Vernestatus
hus**
(SEFRAKnr)

Vang 13/1

Våningshus: B
(0627-008-039)
Stall,
vognskjul: C
(0627-008-40)

Vang 13/2

Våningshus: -
(0627-008-036)

Vang 13/3

Våningshus: C
(0627-008-027)
Driftsbygning: C
Vognskjul C

Fjell 13/12

Smie: B
(0627-008-033)

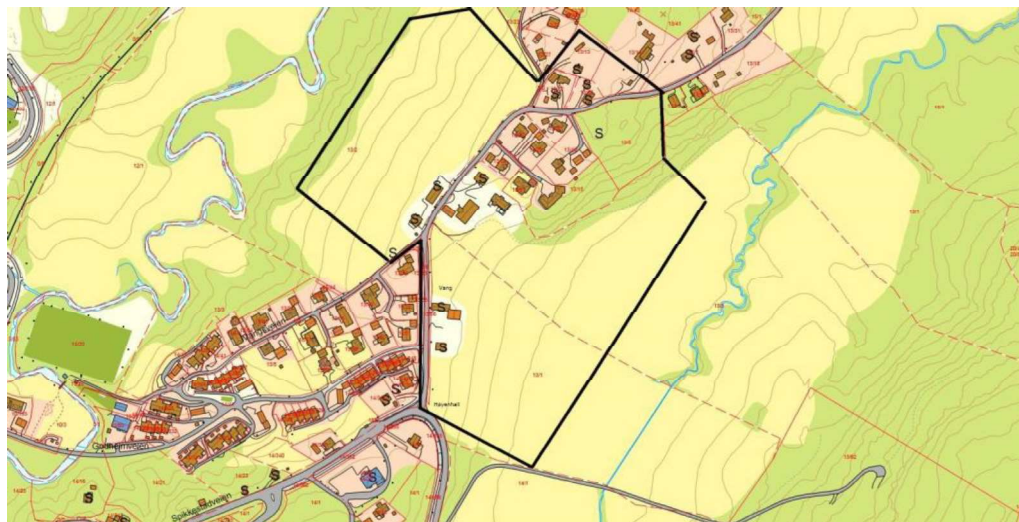
Solhøgda 13/32

(tidl Fjell 13/12)
Bolighus: C
(0627-008-031)

Glitre 13/13

Bolighus: -
(0627-008-035)

Sammensatt miljø langs Oldtidsveien. Gårdsbebyggelse med tre tun, boligbebyggelse og smie. Tradisjonssted knyttet til rettersted.

Vang ligger på den smale høyderyggen mellom Skithøgda og Skomakerbekken og Gleinåsen, ryggen som også Oldtidsveien går over. Miljøet er en viktig del av det kulturhistoriske innholdet knyttet til Oldtidsveien. Vang hører trolig med til det eldste sjiktet av gårder i Røyken, og kan ha vært et sentralt sted i forhistorisk tid. I miljøet er det bevart et ubebygd område med tradisjoner om rettersted.

Vang ble tidlig oppdelt i mindre bruk. I dag er Vang innhentet av tettbebyggelsen fra Røyken sentrum, som følger Spikkestadveien og Mølleveien. Gårdsbebyggelsen ligger likevel i kontakt med så mye bevart jordvei at de opprinnelige sammenhengene i de gjenværende restene av gårdslandskapet rundt Røyken tettsted fortsatt kan leses. Enkelthus av særskilt interesse er en smie ved den gamle veien i Vangsåsen, og et særpreget våningshus i teglstein på bruk 1, som også er et minne etter Røykens teglverkshistorie.

Spesielle hensyn: Den smale ryggen med Vang-gårdene er et karakteristisk element i kulturlandskapet rundt tettstedet. For fortsatt å kunne lese de historiske elementene, er det viktig at innmarka som ligger i sammenheng med den eldre bebyggelsen ikke bygges ut. Tilstanden til våningshuset på bruk 1 må avklares. Tilstand og status til retterstedet må avklares.

Vang 13/3 ligger lengst øst ved fotenden av Vangsåsen. Bruket har et tilnærmet komplett tun fra sveitserstilepoken med våningshus fra forrige århundreskifte, vognskjul fra 1918 og driftsbygning fra 1928. Våningshuset er modernisert, men har bevart opprinnelig hovedpreg. Uthusene er lite endret. Et nyere bolighus i tunet og fortetting med nye hus i omgivelsene forstyrrer inntrykket av gårdstun noe, men sidebygningen og driftsbygningen har en eksponert beliggenhet i sammenheng med gårdslandskapet.

Våningshuset på **Vang 13/1** skiller seg ut. Som eneste hovedbygning i gårdsmiljø i Røyken er det bygd i upusset teglstein. Det er et forseggjort hus med markerte sprang i vegglivet for etasjeskille og over rundbuevinduer. Det hører hjemme i en historistisk byggetradisjon for murarkitektur, mer vanlig i bysammenheng og industriarkitektur. Huset er sjeldent autentisk, men deler av muren viser svakhetstegn. Den øvrige tunbebyggelsen er redusert, men de restene som står igjen av en større driftsbygning, fjøs, stall og vognskjul, gir likevel sammen med våningshuset inntrykk av gårdstun.

Tunet til **Vang 13/2** ligger i det samme området, av eldre bebyggelse er bare et noe modernisert våningshus i sveitserstil bevart.

Litt nord for Vang-tuna er det en klynge med bolighus. I dag et fortettet miljø, som har bakgrunn i typisk småkårsbebyggelse vokst fram langs den gamle veien. Etter denne er det registrert et par eldre stuebygninger og en smie. Eiendommen Fjell 13/12 ble skilt ut som eget bruk i 1906. Her bodde det i 1910 en familieforsørger som drev med gårdsarbeid «deri smedarbeid på Kjekstad». Stuebygningen sto her trolig godt før 1906, men har tapt alderspreget ved endringer. Smia, som nok er yngre, er mindre endret og lett å lese som et verksted fra første del av 1900-tallet.

Stedet der det er tradisjoner om tingsted/rettersted ligger rett sør for Mølleveien ved foten av Vangsåsen.

Vang sett fra Gleinåsen.

Våningshuset på Vang bruk 1.

Våningshuset på Vang bruk 3.

Driftsbygning og vognskjul på Vang bruk 3.

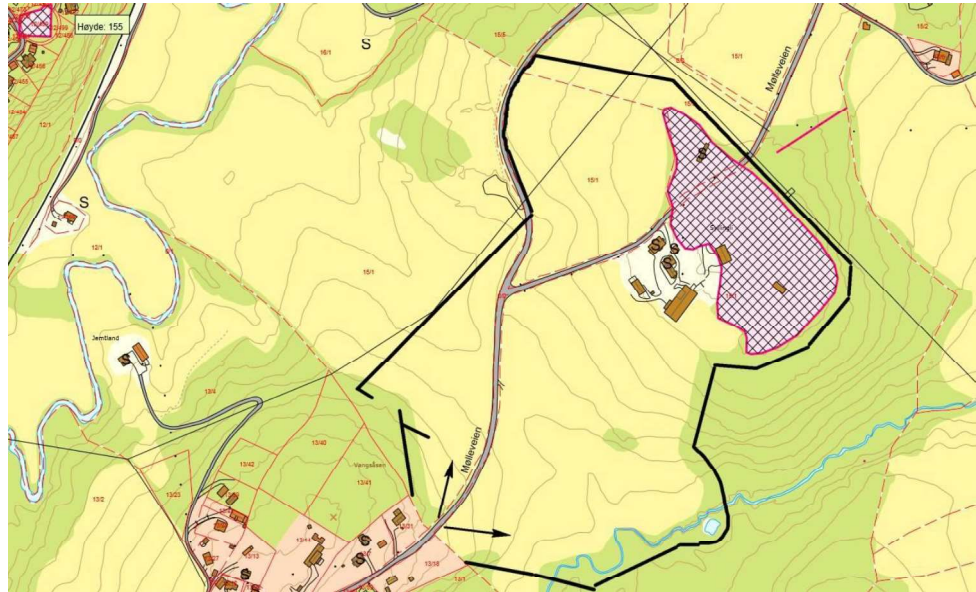
Smiebygningen på Fjell.

804 Syltingli

Eiendom
Vernestatus hus
(SEFRANr)

Syltingli 151
Våningshus: C
(0627-008-046)
Sidebygning: B
(0627-008-047)
Stabbur: B
(0627-008-048)
Driftsbygning: C
Ruin av sag: -
(0627-008-120)

Gårdstun og gårdslandskap med markant beliggenhet til Oldtidsveien. Bygningsmiljø som viser typisk utvikling på større bruk fram mot midten av 1900-tallet.

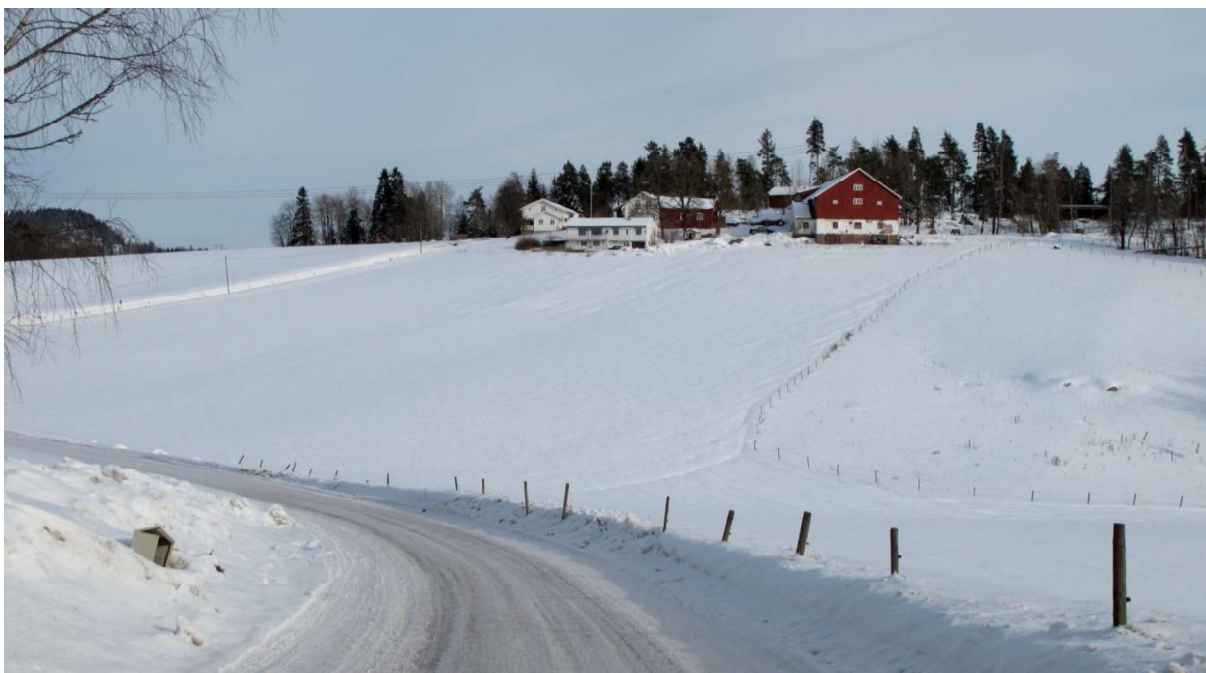

Syltingli er en av de gamle udelte gårdene i Røyken og kjent i de eldste skriftlige kildene. Gårdsbebyggelsen har en særlig fin beliggenhet i skogbrynet på en framstikkende åsrygg, med jordveien under. I skogen tett bak bebyggelsen er det et stort gravfelt som stadfester gammel bosetting. Tunet ligger til Oldtidsveien, det vil si Mølleveien, som her gjør en bratt kneik opp mot åsen. Syltingli har et komplett tun med flere tradisjonelle gårdshus med et stort spenn i alder. Selv om autentisiteten til enkelthus varierer, gir tunet samlet et representativt og interessant bilde av utviklingen i vanlige gårdstun gjennom et langt tidsrom. Syltingli er et viktig historisk ankerfeste i Oldtidsveiens kulturlandskap.

Spesielle hensyn: For å ta vare på hovedtrekkene i det historiske gårdslandskapet, er det viktig at innmarka som ligger i sammenheng med tunområdet ikke bygges ut. Det er viktig å bevare frie siktlinje fra Oldtidsveien/Mølleveien til gårdsbebyggelsen.

Kaptein Heyerdahls kart fra 1826 viser tunet slik det ligger i dag til Mølleveien. Største endring i landskapet gjelder Underlandsveien mot Hallenskog som ble bygd ut midt på 1920-tallet. Den tar av fra Mølleveien over jordveien nedenfor tunet. Den gamle forbindelsen i åsen lenger øst er pløyd bort.

Sidebygningen er datert til rundt 1750. Den står slik at den i dag deler tunet i et inntun og uttun og ble bygd sammen med et vognskjul i 1924. Stabburet skal være fra tidlig 1800-tall. Hovedbygningen er datert til 1863, og er det huset som er mest preget av eksteriørendringer, men bygningskroppen er intakt. Ytre stilpreg til innhusene samlet er fra sveitserstilepoken. Eldste del av driftsbygningen er fra 1927. Sin endelige utforming fikk tunet ut på 1940-tallet, da driftsbygningen ble forlenget og den gamle låven, som før sto motsatt røstet i nedkant av tunet, ble revet. Den nye driftsbygningen fikk en moderne plassering på tvers av bakkefallet, og er en typisk og markant enhetsbygning fra midten av 1900-tallet, med hvitkalket fjøs. Med unntak av noen vindusskift etter moderniseringer i 1987 har den bevart sitt tidspreg. Der den gamle låven sto, ble det på 1970-tallet satt opp et moderne bolighus. I skogen vest for Mølleveien sto det en gårdssag, som i dag er falt i ruin.

Syltingli sett fra Mølleveien.

Stabburet er datert til rundt 1800. Det bærer preg av å ha fått nytt tak i sveitserstilperioden.

Innhusene på Syltingli, våningshuset lengst fram, sidebygningen med det sammenbygde vognskjulet til høyre.

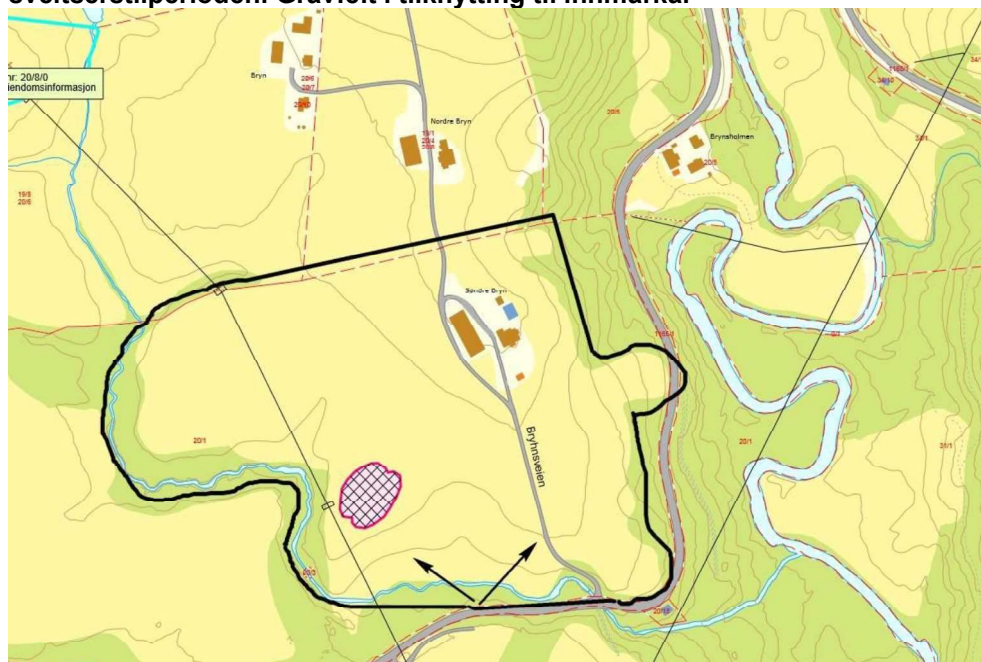
805 Søndre Bryn

Eiendom
Vernestatus hus
(SEFRAKnr)

Søndre Bryn 20/1,
2

Våningshus: B
(0627-008-056)
Stabbur: B
(0627-008-057)
Driftsbygning: B
(0627-008-115)
Uthus: C
(0627-008-116)
Garasje: B

Sentral gård i Midtbygda med nær tilknytting til kommunehistorien. Komplette gårdstun som viser typisk utvikling på større bruk ved utgangen av sveitserstilperioden. Gravfelt i tilknytting til innmarka.

Bebyggelsen til Bryn-gårdene ligger på en markant høyderygge som følger vestsida av Grodalen. Tunet på Søndre Bryn, som ligger lengst ned, har i tillegg en eksponert beliggenhet mot Midtbygda og Slemmestadveien. I jordveien sør for tunet er det et overpløyd gravfelt med spor etter fem hauger.

Søndre Bryn har et sjeldent helhetlig bygningsmiljø med tradisjonelle gårdshus for ulike funksjoner, bygd ut fra 1800-tallet til 1930-tallet. I hovedsak har bebyggelsen høy autentisitet, noe som gjør det lett å lese miljøet som et gårdstun typisk for større bruk i sveitserstilperioden. Driftsbygningen er en særlig fin representant for de store enhetslåvene i perioden.

Fra 1888, til den nye bankbygningen ved Røyken stasjon sto ferdig i 1939, var gården sete for bygdas bank og kommunekasse. Det gir miljøet en spesiell tilknytting og verdi for Røykens felleshistorie. Tunet er dessuten en viktig del av kulturlandskapet i Midtbygda.

Spesielle hensyn: *For å ta vare på hovedtrekkene i det historiske gårdslandskapet, er det viktig at innmarka som ligger i sammenheng med tunområdet ikke bygges ut. Bryn-gårdene er del av et åpent gårdslandskap i Midtbygda, og det er viktig at denne sammenhengen ikke brytes.*

Bryn het i oldtiden Bruvin, og kaltes ved et skifte i 1737-tallet Broen. Et navn som settes i sammenheng med bru over Grodalselva. Kaptein Heyerdahls kart fra 1826 samsvarer i hovedtrekk med dagens bilde av gårdstun og beliggenhet på Bryn. Størst endring gjelder Slemmestadveien som ble lagt over jordene sør for tunet i 1891 og som førte til ny oppkjørsel lenger øst. (Tidligere var det større sammenheng mellom gårdsveiene over Ølstad og Bryn.)

Husene er ordnet i et regelmessig firkanttun der Bryhnsveien, som forbinder Bryn-bruka, går igjennom. I front mot bygda ligger hovedbygningen fra 1888, et stort midtgangshus i sveitserstil med bryggerhus fra 1910 bygd til i vinkel. Fra det var nytt til 1939 fungerte huset som lokaler og hovedkontor for Røyken Bank AS. Det var derfor bygd med eget hvelv. Kommunekassa holdt også til her. Våningshuset har etter hvert gjennomgått en del endringer, men er for en stor grad tilbakeført

stilmessig i løpet av de siste årene. Stabburet og et stort uthus utgjør østsida i tunet. Stabburet er av tradisjonell type, stort og rettvegget unntatt en utkraging i front. Det sto her i 1870, men er sannsynligvis eldre. Uthuset ble bygd i 1890 og inneholdt do, vognskjul og verksted. I andre etasje hadde banken arkiv.

En stor driftsbygning med fjøs fra 1914 og låve med stall fra 1937 lukker tunet mot vest. Den er en særlig fin og autentisk representant for enhetsslåvene i sveitserstil. Vinduet i gavlen over fjøset er utformet som et rundbuet "kirkevindu". Teglsteinsfjøset er forsterket med lisener i murlivet og har beholdt originale rundbuevinder. Ved oppkjørselen er det en garasje fra 1921 som virker autentisk.

Søndre Bryn sett fra Fossumveien.

Tunområdet og hagen er beplantet med store varmekjære lauvtrær som gir et parkmessig preg og er med å markere tunet i landskapet. Innfelt stabburet og uthuset.

806 Kjekstad med Hannestad

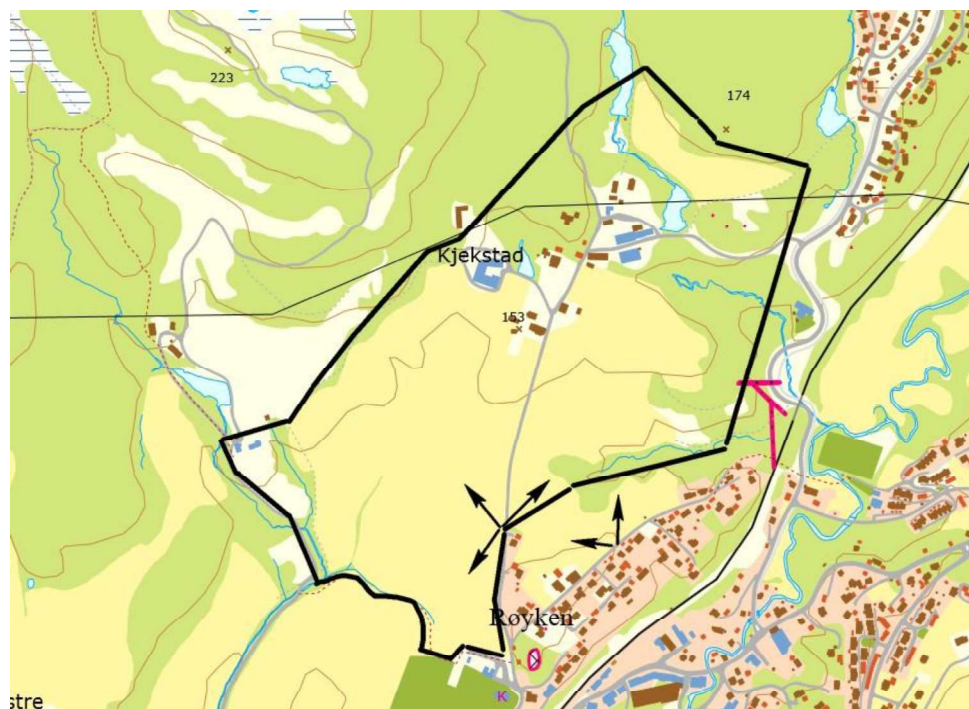
**Eiendom
Værnstatus hus
(SEFRAKnr)**

Kjekstad 12/1, 2
Våningshus: B
(0627-008-073)
«Tømmerhuset»: B
(0627-008-074)
Drengestue: B
(0627-008-075)
Stabbur: B
(0627-008-076)

Salmakerverksted: B
(0627-008-077)
Arbeiderbolig: B
(0627-008-078)
Uthus: C
(0627-008-079)
Snekkerverksted og
bolig: C
(0627-008-080)
Smie: B
(0627-008-081)
Driftsbygning: C
Uthus: C

Hannestad 12/1, 2
Våningshus: C
(0627-008-085)
Driftsbygning: C
(0627-008-086)

Storgårdsmiljø med mangesidig bygningsmiljø og herregårdslandskap.

Kjekstad er Røykens største gård, når det gjelder innmark og ikke minst skog. Gården har satt spor etter seg som et foregangsbruk for driftsmåter i jord- og skogbruk, og tilknyttede virksomheter.

Kjekstad er den østligste gården i det åpne jordbruksplatået som strekker seg mot Spikkestad. Sett i sammenheng med miljøene Røyken kirke og Klokkergårdshøgda (KM 602), Prestegården og Grini (KM 2001) og Askestad og Transet (KM 806), er dette et sammenhengende kulturlandskapsbelte med høyt historisk innhold og stor opplevelsesverdi.

Bygningsmiljøet på Kjekstad er mangesidig og typisk for en storgård. Det dokumenterer byggeskikk fra ulike tidsaldre og for ulike funksjoner og samfunnsklasser. Selv om noen av bygningene har eksteriørendringer som reduserer tidspreget noe, er det likevel lett å lese funksjon og opprinnelige sammenheng. Storgårdskarakteren understrekes av parkmessig hage. Det nasjonalromantiske «Tømmerhuset» har også høy verdi i en arkitekturhistorisk sammenheng.

Spesielle hensyn: *For å ta vare på hovedtrekkene i det historiske gårdslandskapet, er det viktig at innmarka som ligger i sammenheng med tunområdet ikke bygges ut. Området er del av større kulturlandskap i Kirkebygda, og det er viktig at sammenhengen til dette landskapet ikke svekkes. Det gjelder spesielt siktlinjene fra Oldtidsveien.*

Til Kjekstad har det vært knyttet flere virksomheter utenom ren gårds- og skogsdrift. Her kom i 1860 det første meieriet i Buskerud, et gårdsmeieri som ennå var i drift i 1905. Kjekstad teglverk produserte drenerør for jordbruket i 1880-åra. Et betydelig torvstrøanlegg med fabrikk lå i området som i dag er golfbane. Viktigst har likevel treforedlingen vært, med sagbruk og høvleri som fortsatt er i virksomhet. Kjekstad har vært en betydelig arbeidsplass for mange. Eieren i andre halvdel av 1800-tallet, Bernhard Kjekstad, sto sentralt i utviklingen av disse tiltakene og var en foregangsmann også når det gjaldt skogskjøtsel, han var en pådriver for stiftelsen av Det Norske Skogselskap i 1898.

Bebyggelsen på Kjekstad ligger rett nord for Røyken kirke, i en stor skålformet jordbrukslomme med husene på brinken av en terrasse mot jordveien, og med den store skogeiendommen som bakteppe. Området for bebyggelsen er stort, med mange hus fordelt på tre tunområder – inntunet med hovedbygningen og andre bolighus, gårdsdriftstunet og sagbruksområdet.

Inntunet har de eldste husene, med hovedbygning, drengestue/forpakterbolig og stabbur fra midten av 1700-tallet. Dette er i utgangspunktet tradisjonelle gårdshus, men kun stabburet har bevart et tradisjonelt ytre. Hovedbygningen og sidebygningen ble pusset opp på 1960-tallet og fikk da et rustikt, tilnærmet nasjonalromantisk utseende. Litt lenger inn på flata står "Tømmerhuset", en stor nasjonalromantisk villa fra 1894 som skal være tegnet av arkitekt Balthazar Conrad Lange, kjent for dragestilbygninger – bl.a. Holmenkollen sanatorium og flere jernbanehus. «Rødbygningen» er en større arbeiderbolig i sveitserstil, som trolig er et eldre tilflyttet og ombygd hus. På hver side av "inntunet" er det et salmakerverksted fra 1930 og et snekkerverksted fra 1880.

Driftsbygningen utgjør et tun for seg selv og består av et trefløyet anlegg med stall, låve og grisehus fra 1920-tallet og fjøs fra 1937. Hovedform vises som i dag på flyfoto fra 1947. Den står på kraftig mur av røykengranitt, fjøsvegger med mer er i pusset mur, mens låven er i panelt treverk. Det er et uthus i forlengelsen av tradisjonen etter sveitserstillåven, og bærer preg av moderate endringer og fornyelser opp til i dag.

Sagbruksområdet er mest fornyet. Av eldre hus her står en smie fra 1890, en enkel énetasjes bygning i vinkel.

Området er parkmessig behandlet med store trær og en stor dam foran «Tømmerhuset». En bjerkeallé mot tunet ble hogd i 2013 for å erstattes av en ny allé, trolig blir den med lindetrær.

Kjekstad hadde mange husmannsplasser. En som ligger relativt nært tunet er Hannestad. Bebyggelsen ligger på en mindre høyde i utkanten av innmarka sør for hovedtunet. Her står et mindre våningshus og en liten driftsbygning som skal være bygd rundt 1900. I dag er de tatt i bruk som servicehus for Kjekstad Golfklubb. Våningshuset er tilbygd en fløy for kafé, men opprinnelig del er godt lesbar. Omgivelsene er imidlertid preget av golfanlegget.

Kjekstad sett fra Prestegården. Sagbruksområdet lengst til høyre.

*Rødbygningen og hovedbygningen sett fra
Tømmerhuset. Salmakerverkstedet innfelt til venstre.*

Hannestad sett fra Prestegården..

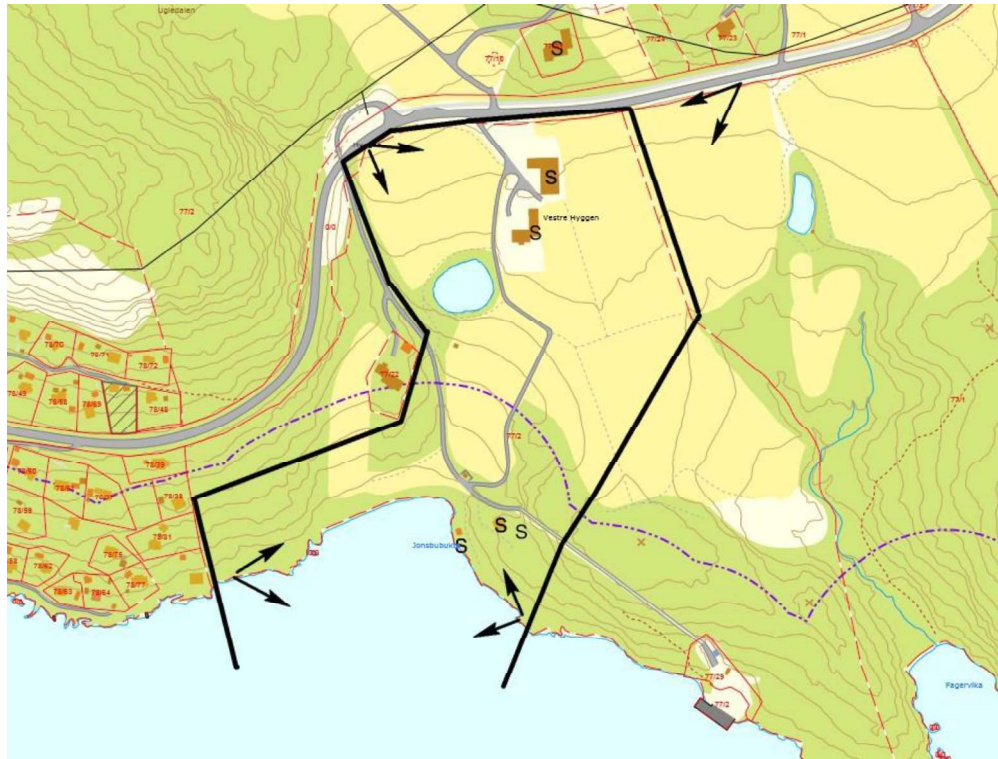
901 Vestre Hyggen med Jonsbu

Eiendom
Vernestatus hus
(SEFRAKnr)

Vestre Hyggen 77/2

Våningshus: B
(0627-009-0101)
Driftsbygning: C
(0627-009-124)
Sjøbu: B
(0627-009-105)
Bolighus B
(0627-009-002)
Uthus: C
(0627-009-002)

Gårdsbebyggelse til et større bruk med særpreget hovedbygning og arbeiderstue/husmannsstue ved fjorden. Sjøhus, steinbrygge og spor etter granittbrudd ved stranda.

Det var typisk for de første anleggene i steinindustrien i Røyken at de ble lagt nær fjorden med egen brygge for utskiping. På Vestre Hyggen er sammenhengen mellom hovedgården, arbeiderbostedet, steinbruddet og utskipingsstedet lett å lese i landskapet og dokumenterer tidligere sosial bosettingsstruktur og næringshistorie. Med sin sterke tilknytting til steinindustrien i Hyggen berører miljøet på Vestre Hyggen og Jonsbu viktige sider ved Røykens historie.

Hovedbygningen med bryggerhusfløy har en interessant arkitektur som er knyttet til bygdas egen arkitekt Eindride Slåtto. Sjøbua er i dag en sjeldent forekommende hustype som forteller om en eldre bruk av sjøen.

Spesielle hensyn: *For å ta vare på hovedtrekkene i det historiske gårdslandskapet, er det viktig at innmarka som ligger i sammenheng med tunområdet ikke bygges ut. Viktige sammenhenger i miljøet er mellom gården, plassen ved stranda, brygga og steinbruddene.*

Hyggen har vært delt i mange gårder og bruk fra gammelt av og er kjent i skriftlige kilder fra 1400. Ifølge rektangelkart fra 1827 lå bebyggelsen før noe mer samlet rett opp for Hyggenstranda, men en avtegnet plass lenger sørvest kan samsvare med dagens plassering av tunet på Vestre Hyggen. Da Vestre Hyggen ble delt mellom to brødre i 1862, var det lite dyrkbar jord på det som ble bruk 2. Omfattende rydnings- og dreneringsarbeider, sammen med oppkjøp av naboeiendommer gjorde Vestre Hyggen fra slutten av 1800-tallet til en betydelig gård når det gjaldt jord, skog og ikke minst granittforekomster. Vestre Hyggen ble sterkt knyttet til starten på steinindustrienepoken i Røyken, særlig ved Olaf Olsen Hyggen, eier fra 1890. Steinbruddvirksomheten tok slutt i 1945.

Hyggen ligger gunstig til for fruktdyrking, og tradisjonene om fruktdyrking strekker seg tilbake til midten av 1800-tallet. Vestre Hyggen er en av få gårder i Røyken som fortsatt driver med fruktdyrking i større skala.

Gårdsbebyggelsen på Vestre Hyggen ligger på en terrasse over fjorden, omgitt av jordveien i en slak, sørvendt li. Hovedbygningen i tunet går for å være gammel. Den ble ombygd og påbygd i 1929, bl.a. med ny bryggerhusfløy inn mot tunet. Hovedbygning og sidebygning utgjør et særpreget anlegg i nyklassisistisk utforming, karakterisert av valmede tak og en loggia inn mot tunet. Røykens egen Eindride Slaatto var arkitekt. Driftsbygningen skriver seg fra 1916. Den har et av få steinfjøs i Røyken, med forseggjort kvadersteinmur i rød granitt – bygd for Olaf Hyggen med stein fra eget steinhuggeri på Kinnartangen. Opprinnelig var fjøset del av en stor, tradisjonell sveitserstillåve, men står etter en omfattende ombygging rundt 1990, som et mindre hus med lavere overbygning. Et vognskjul er tilbygd i vinkel. Selv om den opprinnelige driftsbygningen er sterkt redusert, oppleves dagens uthus sammen med hovedbygningen som et markant gårdstun i landskapet. Det bevarte steinfjøset dokumenterer tilknytningen til steinindustrien.

På østsida av en mindre vik nedenfor gårdstunet ligger **Jonsbu**, som skal være bygd rundt 1900 av Olaf Hyggen som husvære for de som arbeidet i steinbruddene. Her står en enkel stuebygning i sveitserstil med firedelt plan og et lite uthus. Husene har høy autentisitet. De bærer preg av manglende bruk over tid, men det er nå planer om å sette de to husene i stand. Tunet på Jonsbu ligger på en mindre landskapsterrasse rett over en større steinbrygge lagt opp av store granittblokker. På den andre siden av vika er det spor etter et av **steinbruddene** i Hyggen. Flyfoto fra 1954 viser at brygga og en terrasse langs stranda da er opplagssted for tømmer. Ved enden av brygga står ei lita lafta sjøbu, den står på selve svaberget og skal være gammel, trolig bygd før steinindustriens tid.

Vestre Hyggen, hovedtunet.

Området ved Jonsbu med brygge og sjøbu. Innfelt stuebygningen.

902 Hyggenstranda

Eiendom
Vernestatus hus
(SEFRAKnr)

Fosshaug 74/4
Bolighus: B
(0627-009-018)
Sidebygning: B
(0627-009-019)
Uthus: C
(0627-009-020)

Kringsjø 74/5, 11
Forretningsgård: B
(0627-009-006)
Lagerhus mm: B
(0627-009-019)

Korsveien 74/6
Bolighus: C
(0627-009-077)
Uthus: C
(0627-009-078)

Fredheim 74/12
Bolighus: -
(0627-009-017)

Bekkstad 74/10
Bolighus/butikk: C
(0627-009-012)

Stranden 75/5
Bolighus: B
(0627-009-079)
Uthus: B
(0627-009-080)

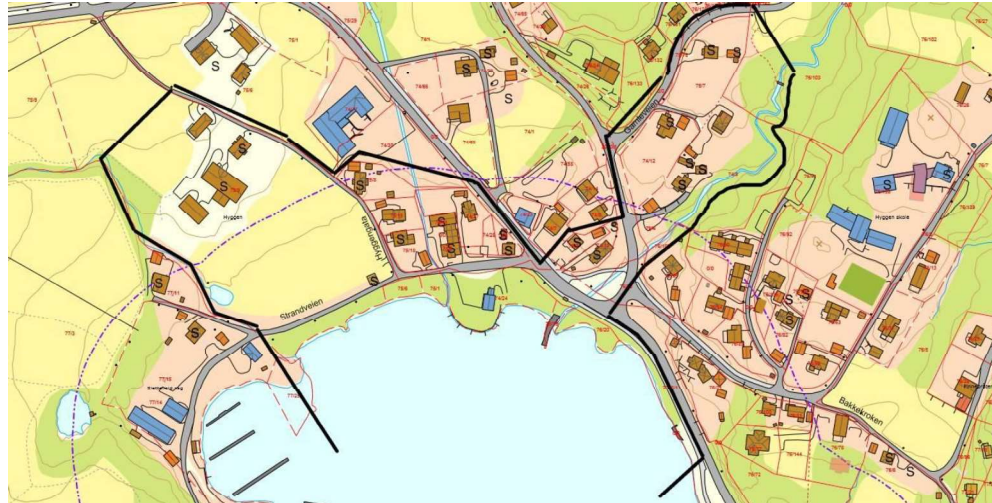
«Bymarken» 75/7
Bolighus: B
(0627-009-015)
Driftsbygning: B
(0627-009-016)

Solheim 75/8
Bolighus: -
(0627-009-128)

Østre Hyggen 75/9
«Skipperhuset»: A
(0627-009-010)
Våningshus: C
(0627-009-009)
Driftsbygning: B
(0627-009-126)

Tomta 75/18
Bolighus: -
(0627-009-005)

Lite tettsted ved Drammensfjorden med bakgrunn i gammel strandsitter-bosetting. Variert bygningsmiljø med gårdstun, strandstue og tidligere landhandleri og boligbebyggelse. Flere av husene hører til det eldste sjiktet bebyggelse i Røyken.

Hyggenstranda er det gamle strandstedet til gårdene i Hyggen. Tettstedet ligger lunt til innerst i Hyggenvika, rett nedenfor høydedraget med den opprinnelige gårdsbebyggelsen. Alle de fire matrikelgårdene i Hyggen har hatt sine parter av strandområdet. Den første bosettingen var såkalte strandsittere og underlagt hovedbrukene. Utover 1800-tallet vokste tettstedet fram, næringsvirksomheter utenom jordbruket ga grunnlag for en bosetting med mangesidig yrkesbakgrunn.

Hyggen har en variert eldre bebyggelse som dokumenterer ulike faser av stedets historie. Boligbebyggelsen har spredt seg, og tettstedet har vokst, men ikke mer enn at de opprinnelige sammenhengene med de eldste husene ved stranda og gårdene i høyden er lesbar. En sammenheng som er lettere å se her enn ved de gamle strandstedene i Røyken som ligger ved Oslofjorden, der utbygging og fortetting har vært sterkere. «Skipperhuset» i Strandveien nedenfor Østre Hyggen står i en særstilling når det gjelder å dokumentere den opprinnelige strandsitterbebyggelsen. Boliganlegget til byggmester Otto Johansen Auke på Fosshaug representerer en kjent lokal handverker og sveitserstilens snekkerkunst på sitt beste. Graden av autenticitet i bebyggelsen varierer, men også de mer ombygde husene støtter opp om et typisk bosettingsmønster knyttet til strandstedet.

Spesielle hensyn: De viktigste sammenhengene i miljøet er mellom gårdstunet på Østre Hyggen, bebyggelsen ved stranda og sammenhengen til strandlinja. Det er derfor viktig at jordveien sør for gårdstunet ikke bebygges. Tilstanden for Skipperhuset må avklares.

Ved folketellingen i 1865 er 52 personer hjemmehørende i «Hyggenstranden». De fleste livnærer seg ved gårdsarbeid og som sjømenn, men yrkene skredder, skomaker, teglversarbeider og selveiende gårdbruker er også representert. Kart fra 1827 antyder seks bosteder her, kart fra 1892 atskillig fler. Det kom tidlig annen næringsvirksomhet til strandstedet, et skipsbyggeri er kjent i 1852. Hyggen teglverk ble anlagt på Mellom-Hyggen strand i 1889, men det var teglverksdrift i Hyggen en tid på 1860-tallet også. I tillegg kom alle steinhoggeriene i området. I 1880-åra var det to som drev handel i Hyggen. Strandstedet var blitt et tettsted for folk med svært ulike yrker.

Etter de tidligere næringsvirksomhetene er det få spor. Ved stranda er det rester etter noen steinbrygger. På området der teglverket lå, kom det senere en trevarefabrikk, som raste ut i sjøen i 1978. Her er det i dag en småbåthavn.

Gårdstunet på Østre Hyggen 75/9 ligger et trinn over strandbebyggelsen, med jordveien skrånende ned til stranda. Våningshuset skal være bygd rundt 1840 og er tilbygd i flere etapper. Nåværende klassisistiske hovedformer skriver seg nok mest fra påbygg i 1926, men eksteriørdetaljene er yngre. En stor driftsbygning står i vinkel med hovedbygningen. Den er bygd i to omganger, og fjøset er eldst, fra 1863 etter innskrift i granittmuren det står på. Det er et tømmerfjøs, som så ble bygd sammen med en stor bindingsverkslåve til en moderne enhetslåve rundt 1910. Fjøset vises som et vinkelutbygg i låvesiden. Det er vanlig at de store driftsbygningene er bygd ut i etapper, men mer sjeldent at det er tømmerfjøset som utgjør den eldste delen. Stallen er i teglstein. Med et så pass gammelt fjøs blir driftsbygningen på Østre Hyggen en av de eldste i Røyken. Tunet representerer den opprinnelige gårdsbebyggelsen og er på grunn av den åpne jordveien godt synlig i landskapet og i sammenheng med strandsitterbebyggelsen.

Det er trolig tre eller fire av husene som kan føres tilbake til den eldste strandsitterbebyggelsen. «**Skipperhuset**» (på Østre Hyggen **75/9**) skiller seg ut. Det er en liten toromsstue som ligger for seg selv ved Strandveien nedenfor tunet på Østre Hyggen. Det er sjelden at slike hus er så lite tilbygd. Det dokumenterer det opprinnelige strandstedet på en svært lesbar måte, ved huset i seg selv og ved beliggenheten. Skipperhuset er fredningsverdig, men det begynner å bære preg av manglende bruk og vedlikehold.

Eiendommen **Korsveien 74/5,11**, som ligger der Strandveien begynner, er også en av de opprinnelige Hyggenstrand-plassene. Den ble skilt ut fra Sjøfsgården i 1898. Opprinnelig var også dette et mindre tømmerhus, som ble utvidet til en fireromsstue i sveitserstilperioden. Eksteriørdetaljer er siden endret, men hovedtrekkene fra sveitserstilperioden er beholdt. En tid først på 1900-tallet var det postkontor i deler av huset. **Stranden 75/5**, som ligger på nordsida av Grimsrudveien, er skilt ut fra Østre Hyggen. Her står også et hus som dateres til 1700-tallet. Grunnplanen viser et tidligere svalgangshus, noe som er et alderdommelig trekk. Det er i senere år påbygd en ark og modernisert, men har bevart opprinnelig hovedpreg. Både i Korsveien og Stranden står det eldre uthus.

Til Gamleveien litt opp i lia langs Skjærabekken ligger «**Bymarken**» 75/7, en «romslig» eiendom som nærmer seg småbruk, og som trolig hører til et eldre lag bebyggelse i Hyggen. Stedet nevnes i folketellingen fra 1865. Tidlig på 1900-tallet ble en mindre stuebygning utbygd til et halvannenetasjes sveitserstilhus. På denne tida bodde en steinhoggerfamilie her. Bymarken har også et eldre uthus, bygd som låve i en liten driftsbygning, der fjøset ble revet rundt 1950. Bolighuset er nylig satt i stand med tilbakeførte krysspostvinduer, og gir et gjennomført inntrykk av et hus fra sveitserstilperioden. Uthuset er lite endret, men i dårlig stand. Det er sjelden i dag å finne slike «småbruk» så intakte.

Et av de viktigste anleggene som forteller om utviklingen til tettsted sist på 1800-tallet er landhandlegården på eiendommen **Kringsjå 74/5,11**. Den ligger til Strandveien rett innenfor brygga. Her står et større sveitserstilhus fra 1898, med lagerfløy og tilhørende stort uthus. Tross enkelte endringer i nyere tid er det fortsatt godt mulig å lese anlegget som et tidstypisk handelshus fra forrige århundreskifte.

Fosshaug 74/4 hører også til tettstedsbebyggelsen slik den utviklet seg rundt 1900. Dette var eiendommen til bygmester Otto Johansen Auke. Her er det et sjeldent godt bevart, enhetlig boliganlegg fra sveitserstilperioden med bolighus, bryggerhus og uthus. Bolighuset er en liten sveitserstilvilla med svært rik utforming. Huset er restaurert med gjennomgående høy autentisitet, en særlig forseggjort glassveranda er fornyet som kopi av originalen. Sidebygningen har også rik utforming, i bart maskinlaft med nasjonalromantisk preg. Begge hus står på forseggjorte murer av røykengranitt. Uthuset er tradisjonelt med dører utenfra til hvert rom. Anlegget representerer en kjent lokal handverker og sveitserstilens snekkerkunst på sitt beste. Det kan trolig ses på som "utstilling" for bygmester Otto Johansens profesjon. Ny garasje med dominerende plassering ved inngangen til tunet reduserer sammenhengene til omgivelsene noe.

De øvrige husene i miljøet er mer endret, noen kan kanskje høre med til det eldste sjiktet, men de er vanskeligere å lese som historiske kilder.

Hyggenstranda sett fra Høgda.

Stranda sett fra Slettevold sag. Brygger av røykengranitt.

Strandveien fra eiendommen Korsveien mot landhandlergården Kringsjø.

Skipperhuset.

Byggmester Otto Johansen Aukes hus på Fosshaug.

Det tidligere svalgangshuset på eiendommen Stranden til venstre.

Bymarken i Gamleveien.

903 Skogheim, Døves feriehem og naboer

Skogheim

61/43

Feriehem

: B

Feriehem

: B

Feriehem

: B

Uthus: C

Uthus: C

Høgtun

61/47

Fritidsboli

g: C

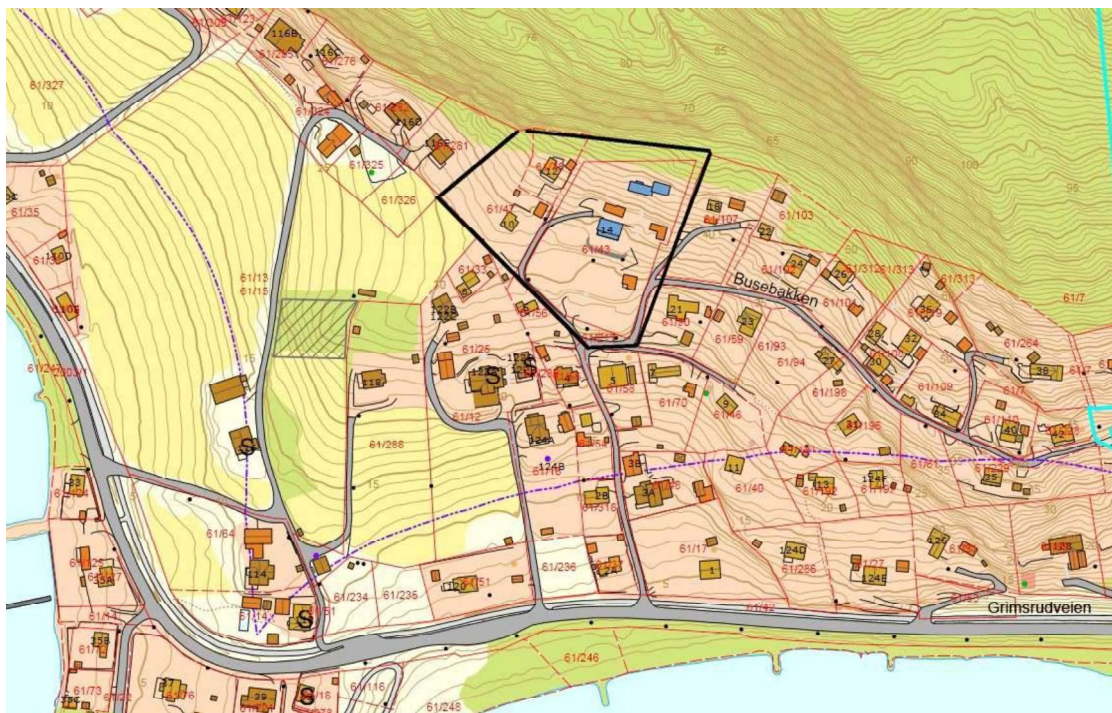
Fjellstad

61/78

Fritidsboli

g: C

Fritidsbebyggelse fra midten av 1900-tallet, for sosial institusjon og private.

Skogheim ligger øverst i den bratte lia ovenfor Gjerdalsbukta. Drammen Døveforening startet arbeidet med å anskaffe et feriehem i 1934. I 1937 kjøpte de den ubebygde eiendommen Skogheim på Gjerdal og engasjerte arkitekt Reinhard Jensen. Midt på 1950-tallet var det bygd opp et helhetlig anlegg med tre boligavdelinger og uthus.

Skogheim er viktig fordi stedet dokumenterer et sosialhistorisk aspekt ved ferie- og fritidskulturens utvikling i første halvdel av 1900-tallet. Det ble vanligere at foreninger og sosiale institusjoner gikk til anskaffelse av fritidsanlegg for sine medlemmer. Skogheim dokumenterer dette ved et godt bevart og tidstypisk funksjonanlegg fra perioden. Autentisiteten blir dessuten ivaretatt ved fortsatt opprinnelig tilknytning og funksjon. Hytter fra samme tid nært ved bygger opp om inntrykket av et helhetlig fritidsmiljø fra midten av 1900-tallet.

Spesielle hensyn: For å ta vare på inntrykket av et tidsenhetlig fritidsmiljø, er det viktig at ny bebyggelse ikke bryter den visuelle sammenhengen mellom husene i miljøet.

Arbeidet med å reise det første huset ble i hovedsak utført på dugnad, og det ble ferdig i 1941. Etter hvert kom det uthus, kjeller under feriehemmet, og i 1954 og 1956 ble to såkalte familiehus innviet. Anlegget ligger mot skogbrynet i bratt terreng. Hus og friarealer er anlagt i terrasser med det første feriehemmet sentralt. Her inngår gråsteinsmurte terrasser og trapper i røykengranitt. Bygningene har funksjonalistisk utforming med mye bruk av liggende kledning og flate tak. Husene bærer preg av moderate eksteriørendringer, men hovedinntrykket av fritidsbebyggelse fra midten av 1900-tallet er godt ivaretatt.

Høgtun 61/47 og Fjellstad 61/78 er to fritidseiendommer som ligger som nærmeste nabotomter til Skogheim i vest. Her står to enkle funkishytter med samme stiluttrykk som Skogheim. De er noe mer endret i detaljer, men bygger opp under inntrykket av et helhetlig fritidsmiljø fra midten av 1900-tallet.

(For mer informasjon se RHÅ 2008, JJ s.53.)

Skogheim.

Høgtun og Fjellstad.

904 Hernestangen

Stenberg 61/14

Bolighus: B
(0627-009-052)

Fredly 61/18

Våningshus: C
(0627-009-045)

Hernes 61/22

Våningshus: B
(0627-009-041)
Driftsbygning: B
(0627-009-042)
Sidebygning: B
(0627-009-043)
Stabbur: B
(0627-009-100)
Gjellumstua: B

Furuly 61/51

Fritidsbolig: B

Strannstua 61/71

Fritidsbolig: -

Solstrand 61/72

Fritidsbolig: -

Fjordblink 61/73

Fritidsbolig: -

Liten husklynge ved Drammensfjorden med bakgrunn i tidligere husmannsplasser. Småbrukertun fra sveitserstilperioden, som i dag er Røykens bygdetun. Hyttebebyggelse fra midten av 1900-tallet.

Opprinnelig er dette en del av Gjerdals gårdsområde, gården som har sine kjerneområder inne i bukta litt lenger øst. Jordsmonnet på Hernestangen er morene og terrenget relativt slett. Her var det dyrkingsmuligheter, og dette ble et område for etablering av flere husmannsplasser under Gjerdal. Innenfor dette miljøet er det tre eiendommer som har sin bakgrunn i den gamle plassbebyggelsen, Hernes, Fredly og Stenberg. Tidlig ble dette attraktive fritidsområder for bybefolkningen i Drammen. Gamle strandsitterstuer og andre bosteder ble kjøpt opp, og utover 1930-tallet skjøt hyttebyggingen fart. Den flotte beliggenheten førte til at store deler av Hernestangen ble kjøpt inn av Røyken kommune i 1974 og lagt ut til friareal og stevneplass.

Miljøet har et bygningsmiljø som forteller om utviklingen av området. Det er bare Hernes som framstår med gårdsbebyggelse i dag. Her er til gjengjeld et sjeldent godt bevart småbrukertun fra sveitserstilperioden, bygd mens bruket ennå var underbruk av Gjerdal. TUNET på Hernestangen fungerer i dag som et bygdetun med flere aktiviteter, og Røyken Historielag eier og disponerer noen av de gamle bygningene som museum. Stuebygningen på Fredly går for å være et av de eldste husene i området og har bygningshistorisk interesse i tillegg til sosialhistorisk verdi. Sveitserstilvillaen på Stenberg ble bygd etter husmannsperioden og representerer typisk frittstående boligetablering tidlig på 1900-tallet. Funksjonen som barneskole gjennom mange år og senere landhandel gir huset en lokalhistorisk identifikasjonsverdi. Funkishytta på Furuly er en fin representant for mellomkrigstidas fritidsbebyggelse.

Småbruket Hernes (Hernestangen 61/22) ble skilt ut i 1932. De fleste husene som står her nå, er fra forrige århundreskifte. Våningshus og driftsbygning er datert 1895, sidebygning 1912 og stabbur 1931. Våningshuset hadde ved SEFRAK-registreringen på 1980-tallet gjennomgått en del endringer. Det er nylig satt i stand og ført tilbake til opprinnelig sveitserstileksteriør med høy grad av detaljering. I tillegg kommer Gjellumstua, som var drengestue i bryggerhuset på gården Gjellum. Den ble satt opp her etter 1991 og innredet som museum med gjenstander fra 1800- og 1900-tallet.

I 1920 ble en av de gamle plassene kjøpt og skilt ut som eiendommen **Fredly** 61/18 og tatt i bruk som fritidsbolig. Stuebygningen går for å være en av de eldste i området. Den hadde tidligere gråsteinsmurt bakerovn, og fireromsplan med åpen gang. Selv om den har et modernisert ytre, er det gamle huset fortsatt lesbart i hovedform og størrelse. Huset ligger tett i Grimsrudveien, en situasjon som skriver seg fra 1918–20, det var først da denne kyststrekningen fikk vei. En gammel låve ble revet da Grimsrudveien ble bygd.

Stenberg 61/14 ble skilt ut som eget bruk i 1901, og bolighuset som står her nå ble sannsynligvis satt opp rett etter. Det er en flott halvannenetasjes sveitserstilvilla som har bevart mange av stilens detaljer, bl.a. en typisk veranda. En av de første beboerne var lærerinne, og fra ca. 1915 til 1940 var deler av huset skole for Gjerdal og Grimsrud. På 1950-tallet var det butikk i huset. Det er ikke spor etter eldre uthus.

Den frodige kysten ved Hernestangen ble etter 1900 mer og mer attraktiv for fritidsbosetting, særlig for byfolk fra Drammen. Hyttebyggingen skjøt fart utover 1930-tallet. I dag preger fritidsbebyggelsen mye av omgivelsene til den gamle plassbebyggelsen på Hernestangen. Hyttene ligger hovedsakelig i to områder, nede ved sjøkanten og oppe i lia ved skoggrensa.

Kjøpmann Andreas Thoresen fra Drammen var en av dem som ville skaffe seg fast sommerhusvære på Gjerdal. Han kjøpte like gjerne Øvre Gjerdal i 1934 og bodde der om sommeren. I 1937 bygde han en hytte på eiendommen **Furuly** 61/51 nærmere sjøen. Her står en tidstypisk funkishytte med tilnærmet pyramidetak, hjørnестilte vinduer og liggende kledning. Den ligger eksponert mot Grimsrudveien og Gjerdalsbukta, der han også bygde en brygge. Til tross for noen mindre endringer gir den et autentisk inntrykk, og den er en av de best bevarte funkishyttene fra perioden. Andreas Thoresen startet også utparsellering av andre hyttetomter i området.

I strandkanten på nordvestsida av selve tangen ble det skilt ut tre hyttetomter i 1940. Den sørligste av disse, **Strannstua** 61/71, har et autentisk hytteanlegg fra funkisperioden, men er preget av manglende bruk over tid. De to andre er endret slik at de er vanskelige å lese som hytter fra denne perioden.

(For mer informasjon se RHÅ, JJ, 2008 og 2013.)

Fra Tunet mot Fredly.

Furuly.

905 Bakken–Brudeberget

Gammelstua (Bakken) 76/75

Våningshus: B
(0627-009-049)
Uthus: -
(0627-009-050)

Steinbråten 76/12

Våningshus: C
(0627-009-071)
Driftsbygning: B
(0627-009-108)
Sidebygning: C

Brudeberget 76/19

Våningshus: B
(0627-009-048)

Smal strandbrem langs Drammensfjorden med små stuebygninger som har bakgrunn i tidligere strandsitterplasser.

Sørover fra Bukta i Hyggen byr landskapet på en smal landbrem under et ganske skrint brattheng. Her skulle man tro forholdene lå dårlig til rette for fast bosetting. I hvert fall i jordbruksammenheng er dette et marginalt område. Men kart fra 1870-tallet viser en rekke mindre bosteder her. Området lå under Søndre Hyggen, og dette var strandsitterplasser under gården. På det knappeste partiet er det registrert eldre hus på tre eiendommer som har slik bakgrunn, Gammelstua, Steinbråten og Brudeberget. Opprinnelig lå disse med tomter ned til stranda, noe som nok ga litt større jordstykker rundt husene enn inntrykket er i dag. Grimsrudveien kom først rundt 1920, det var sjøen som var atkomstveien og grunnlaget for bosettingen. For de fleste som bodde her inngikk sjørelaterte yrker som del av livsoppholdet, men det hørte også et lite jordbruk til, noe bebyggelsen dokumenterer.

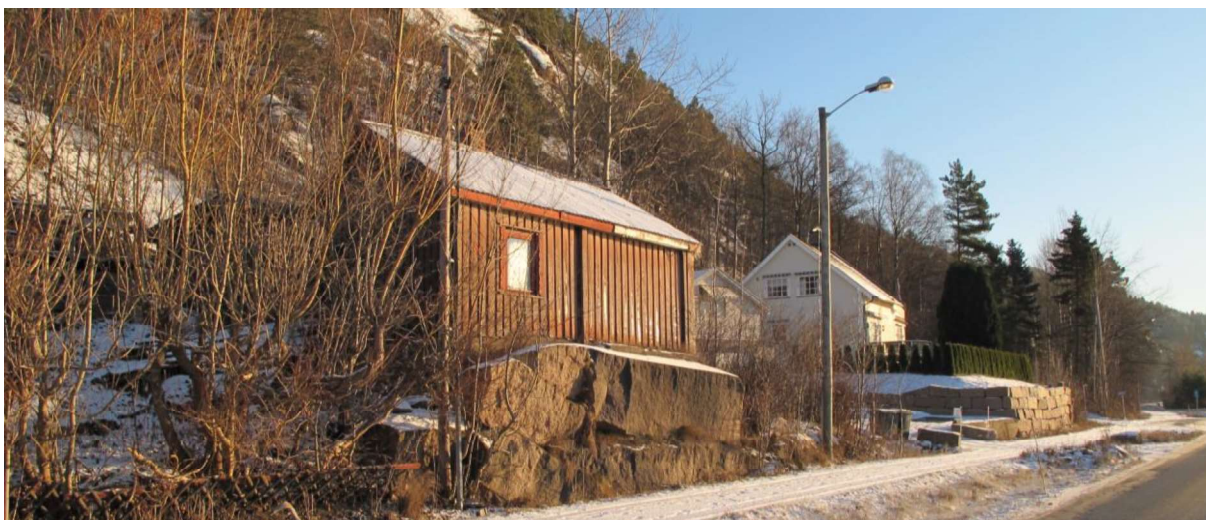
De tre eiendommene har bevart bygningsminner som sett under ett gir et sjeldent godt bilde av den opprinnelige strandsitterbosettingen. På Steinbråten står en liten driftsbygning som i dag er blitt en svært sjelden hustype. Uthusene i småkårsbebyggelsen er blant den mest sårbare bygningstypen. De to små stuebygningene på Brudeberget og Gammelstua er bevart på en slik måte at de gir et autentisk inntrykk av byggemåten for vanlige folk langs kysten. De hører også til det eldste sjiktet bevart bebyggelse i Røyken.

Mest intakt er stuebygningen på **Brudeberget 76/19**. Det er antatt at den er bygd like før 1850, at den først besto av kun ett tømra rom, og at huset er bygd til i lengden senere. Stua på eiendommen som i dag er skilt ut som **Gammelstua 76/75** (tidligere Bakken eller Bakkelandet), har samme karakter i hovedtrekk, og er trolig fra samme periode. Den er noe mer endret, bl.a. med et tilbygg i uthusform på baksiden, men det opprinnelige huset er fortsatt lett å lese sett fra framsida. Selv om de to husene ligger med noe avstand, oppfattes de som en del av et enhetlig miljø. På Brudeberget skal det ha vært svært lite jordvei til, men det er en ruin etter et uthus der det er tradisjoner om geitehold. Ved oppkjørselen er det et par styvingstrær. På Gammelstua står et falleferdig lite uthus der det var plass til ei ku.

Steinbråten 76/12 ligger litt sør for Gammelstua. Her står bolighus og sidebygning med preg fra sveitserstilperioden og en eldre driftsbygning. Også her antar man at det opprinnelige bolighuset kan dateres til litt før 1840. Det har nok vært av lignende type som på Brudeberget og Gammelstua, men er utbygd flere ganger, først rundt 1900, så i nyere tid. Sidebygningen er bygd etter 1900. Driftsbygningen står et stykke sør for innhusene. Det er en intakt liten driftsbygning av sammensatt type med fjøs og låve på rekke. I fjøset var det plass til et par kyr og en gris. Det er i dag svært sjelden å finne så intakte og godt bevarte uthus i småkårsbebyggelsen. Men området rundt huset begynner å bli svært tilgrodd. Husene på Steinbråten følger terrenget i et rekketun. Det er en naturlig følge av terrenget, men også den mest utbredte tunformen til småbrukene videre utover fjorden langs Hyggen og Gjerdal.

Over: Brudeberget. Under: Brudeberget , Steinbråten og uthuset til Steinbråten.

Eiendommen Gammelstua, tidligere Bakken eller Bakkelandet, med den gamle stuebygningen nærmest.

1001 Mortensrud og Klemmetsrud

Eiendom
Vernestatus hus
(SEFRAKnr)

Søndre
Klemmetsrud 29/1
Våningshus: C
(0627-010-019)
Stabbur: -
(0627-010-020)
Jordkjeller: B
(0627-010-102)

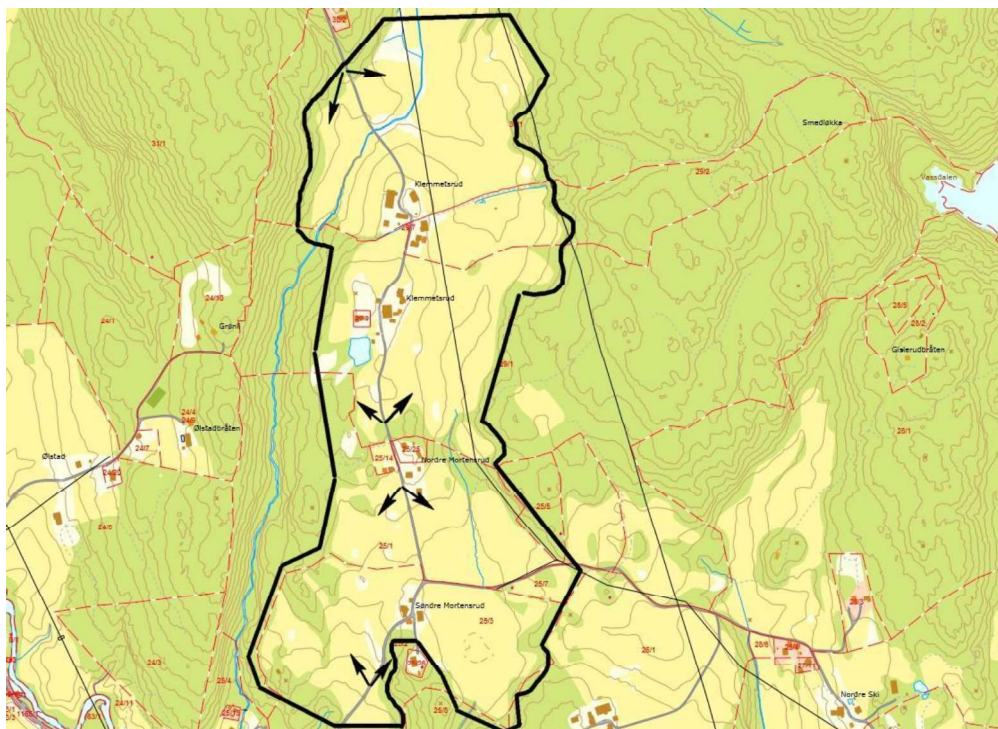
Søndre
Klemmetsrud 29/2
Våningshus: C
(0627-010-108)
Driftsbygning: B
(0627-010-100)
Sidebygning: B
(0627-010-099)

Nordre
Klemmetsrud 30/1
Våningshus: B
(0627-010-021)
Driftsbygning: B
(0627-010-022)

Søndre
Mortensrud 25/2
Våningshus: C
(0627-010-015)
Stabbur: C
(0627-010-016)

Nordre Mortensrud
25/1
Ingen eldre hus

Gårdstun til flere bruk langs gammel bygdevei i et avskjernet, variert kulturlandskap. Bygningsmiljø med tradisjonell gårdsbebyggelse med ulike typer hus fra 1800- og tidlig 1900-tall.

I dag er Klemmetsrudveien en bygdevei mellom Åroselva i sør og Åsgård øverst i Bødalen. Den har blitt liggende utenfor hovedveinettet i Røyken og har unngått større utrettinger og oppgraderinger. Den følger høydedragene med innmark i et vekslende terreng og går på «gammeldags» vis fra tun til tun over gårdene Mortensrud, Klemmetsrud og Gunnerud. Særlig på Klemmetsrud, og delvis på Mortensrud, utfylles bildet av godt bevarte eldre bygningsmiljøer og et variert og vakkert kulturlandskap.

Samlet gir bebyggelsen på Klemmetsrud et bilde av tradisjonell og typisk gårdsbebyggelse fra 1800- og tidlig 1900-tall, med tun med mange hus for ulike funksjoner. Autentisiteten varierer, men er for flere av husene høy, slik at det er lett å lese opprinnelige funksjoner og sammenhenger. Klemmetsrudveien og gårdene langs gir et godt bilde av hvordan gårdstuna er lokalisert til landskapets høyderytter og hvordan veiene før gikk fra tun til tun. Siden området ikke har vært aktuelt for moderne veiutbygging, har miljøet høy verdi som et referanseområde for sammenhengene i et eldre kulturlandskap.

Spesielle hensyn: For å ta vare på hovedtrekkene i det historiske gårdslandskapet, er det viktig at innmark som ligger i sammenheng med tunområdene ikke bygges ut. Siktlinjer mellom gårdstuna, og fra den gamle veien til tun og kulturlandskap, er viktige. Det er viktig å bevare den gamle veiens karakter. Tilstanden til driftsbygningen på Nordre Klemmetsrud 30/1 må avklares.

Før utbyggingen av kommunikasjonene på 1800-tallet gikk de gamle veiene fra gård til gård. Klemmetsrud lå før i et kryss for forbindelseslinjer øst-vest og nord-sør. Et av vefarene fra Midtbygda til Oslofjorden skal ha gått over Klemmetsrud. Kaptein Heyerdahls kart fra 1826 viser en vei østover til Bårsrud med forgreninger til Ramton, Nærnes og Høvik. Vestover går det en vei (over Grønli) i retning Villingstad og Bjørnstad. Øst-vestforbindelsen over Klemmetsrud gikk ut av allmenn bruk da den nye chausséen langs Åroselva kom i 1870-åra. Men eierne på Nordre Klemmetsrud hadde også Bårsrud. De opparbeidet og holdt den østlige

delen ved like, bl.a. i istrafikken.

Klemmetsrud er kjent fra skriftlige kilder fra tidlig 1300-tall. Den består av to matrikelgårder, Nordre og Søndre Klemmetsrud, og har derfor trolig vært delt fra gammelt av. På kart fra 1826 er gården framstilt med ett tunområde, men på kart fra 1879 er situasjonen antydnet som i dag. Bruk 1 på Søndre Klemmetsrud ligger litt for seg selv, mens bruk 2 på Søndre og tunet på Nordre Klemmetsrud ligger mer sammen, og trolig var dette det eldste tunområdet. Det er også her veifarene etter den gamle øst-vestforbindelsen kommer opp.

Det er eldre tradisjonelle gårdshus i alle tun. Mest komplett er de to som ligger sammen lengst nord, her er også to eldre driftsbygninger bevart. Trolig kan flere av innhusene, eller deler av dem, være bygd før 1850, men det er sveitserstilperioden som preger eksteriøret.

Den store sveitserstillåven på bruk 1 under Søndre Klemmetsrud er revet etter registreringen og erstattet av ny redskapsbygning. Driftsbygningen på **Nordre Klemmetsrud 30/1** har høy autentisitet, men er i dårlig stand. Den er datert til 1882 og er blant de eldre enhetslåvene i Røyken. Våningshuset på Nordre Klemmetsrud framhever seg som en staselig hovedbygning i sveitserstil, en stor midtgangsbygning fra 1875 med mange opprinnelige detaljer bevart. Den står bl.a. på en tidstypisk pølsefuget natursteingrunnmur og har bevart opprinnelige kjellervinduer med jernsprosser.

Søndre Klemmetsrud 29/2 har et tun med våningshus, driftsbygning og sidebygning, alderen er uvisst, men de er trolig bygd før 1900. Driftsbygningen er av sammensatt type der tidslagene er lette å lese, fjøset ble fornyet i 1925. Våningshuset kan være et tilflyttet eldre hus. Det har fireromsplan som er utvidet i lengden. Eksteriøret er en del endret, men hovedpreg fra sveitserstilperioden er bevart. Mest autentisk er sidebygningen, en tradisjonell toroms tømmerstue med bryggerhus og drengestue bygd sammen med et skjul i bindingsverk. Mot veien er det et par askekaller.

Med unntak for et tidligere småknauset beiteområde vest for Søndre Klemmetsrud bruk 1, som er igjengrodd/tilplantet, ser hovedtrekkene ved gårsdagens kulturlandskap ut til å være intakt – etter flyfoto fra 1954 å dømme. Her er åkerholmer, bekkedaler og varierte skogbryn.

Mortensrud er kjent fra skriftlige kilder fra 1400-tallet og var trolig ett bruk fram til 1820-åra. I 1865 er det fire bruk. Kart fra 1826 antyder at bruk 1 og 2 har sine tun slik vi finner dem i dag. **Søndre Mortensrud 25/2** representerer trolig det eldste tunområdet. Tunet ligger synlig til på brinken av et høydedrag. Våningshuset har tradisjoner om høy alder, men er tilbygd og endret i etapper. I 1997 fikk det Røyken kommune byggeskikkpris for oppussing med tilbakeføring av tidligere sveitserstileksteriør. Her står også et enkelt stabbur, men driftsbygningen var erstattet av nyere redskapshus før registreringen på 1980-tallet.

Klemmetsrudveien sørover mot Nordre Klemmetsrud

Ved Søndre Klemmetsrud.

Våningshuset på Nordre Klemmetsrud.

Driftsbygningen på Nordre Klemmetsrud.

Veien sørover mot Søndre Mortensrud.

1002 Ølstad

**Eiendom
Vernestatus hus
(SEFRAKnr)**

Gran 20/9

Våningshus: B
(0627-010-063)

Nordre Ølstad 23/3

Våningshus: -
(0627-010-028)

Nordre Ølstad 23/4

Bryggerhus: B
(0627-010-064)
Driftsbygning: B
(0627-010-105)

«Ølstad skole» 23/5

Våningshus: C
(0627-010-027)

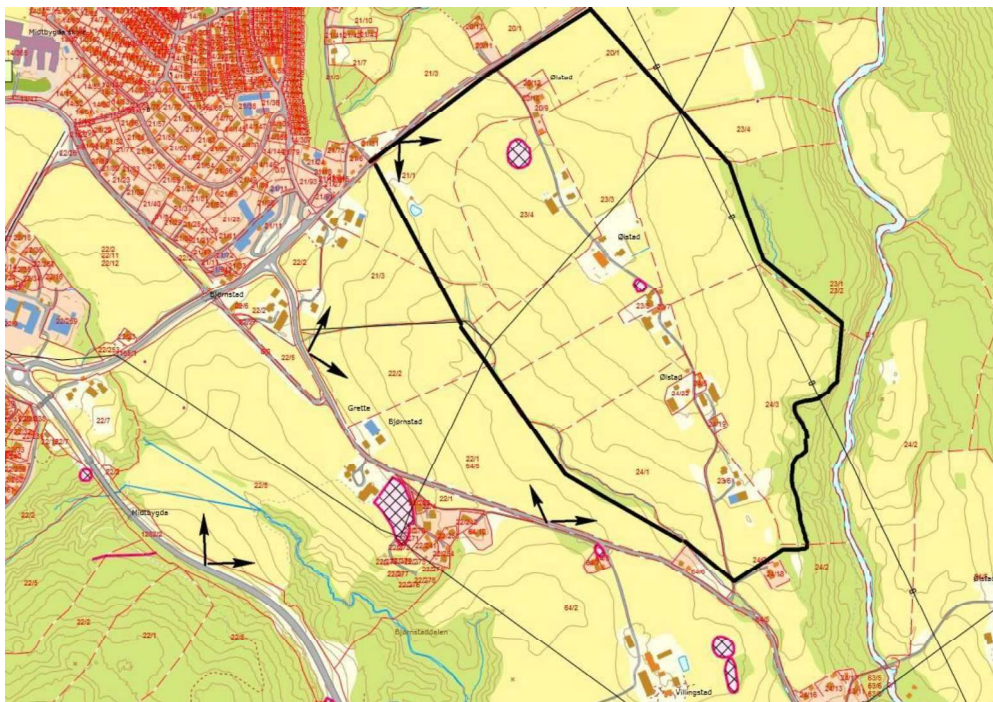
Søndre Ølstad
24/3

Våningshus: -
(0627-010-025)
Driftsbygning: C

Søndre Ølstad
24/22 (tidl. 24/1)

Stabbur: B
Driftsbygning: B

Gårdsbebyggelse til flere bruk på rad langs felles gårdsvei i et åpent kulturlandskap.
Overpløyd gravfelt.

Bebyggelsen på Ølstad følger et markant høydedrag vest for Grodalselva. Tuna ligger på rad etter Ølstadveien og er omgitt av store åkervidder. Det åpne jordbrukslandskapet gjør Ølstad godt synlig i Midtbygda. Ølstad består av to matrikkelgårder og har vært delt fra gammelt av. Kart fra 1826 indikerer at hovedtrekkene i dagens landskapsbilde har lange tradisjoner, men med flere bruk utover 1800-tallet.

Ingen av tuna er komplette i den forstand at alle hus er fra før 1940. Men samlet gir miljøet et representativt bilde av eldre byggeskikk på gårder, og enkelthus er sjeldne eksempler på sine typer. Det gjelder blant annet et gammelt bryggerhus og en sveitserstillåve på Nordre Ølstad.

Det som særlig karakteriserer gårdsmiljøet på Ølstad, og som blir viktig i vernesammenheng, er de store driftsbygningene innen enhetsslåvetradisjonen som ligger på rad. Dette gjør Ølstad til et særpreget og markant kulturlandskap i Midtbygda.

Spesielle hensyn: Ølstad er en sentral del av et åpent jordbrukslandskap i Midtbygda, og det er viktig at denne sammenhengen ikke brytes. For å ta vare på hovedtrekkene i det historiske gårdslandskapet, er det viktig at innmarka som ligger i sammenheng med høyden med tunrekka ikke bygges ut. Det er viktig å bevare utsynet til miljøet fra vest, bl.a. fra Hurumveien. Tilstanden til driftsbygningen og bryggerhuset på Nordre Ølstad 23/4 må avklares.

Det er i dag eldre hus på seks gårdsbruk i miljøet. Dertil kommer et tun, det sørligste, der alle hus er fornyet. For øvrig varierer autentisiteten, og innslaget av nyere hus og endrete hus er relativt høyt. Ølstadveien binder bebyggelsen sammen og går innom tuna, men tidligere var gårdslandskapet mer oppdelt med flere atkomstveier. Helt i nord ligger **Gran 20/9**, et småbruk utskilt fra Bryn. Gran har et fint eksempel på tilbakeført våningshus i sveitserstil.

Nordre Ølstad 23/4 ligger lengst nord av Ølstad-gårdene, med husene på hver side av veien i et åpent, tilnærmet firkanttun. Et gammelt våningshus ble erstattet med

nytt i 1967. Bryggerhuset og driftsbygningen står i vinkel med hverandre på vestsida av veien. *Bryggerhuset* er et lite enetasjes hus med vanlig bryggerhusplan – to rom pluss en liten gang. Det går for å være gammelt, men er et bindingsverkshus så det er sannsynligvis bygd godt etter 1870. Det er kledt med litt varierende tømmermannspanel, har ulike vinduer av eldre type og taktekke med krum tegl. Huset har høy autentisitet, men er preget av forfall. Det er svært få bevarte hus av denne typen, og det har verdi for mangfoldet i gårdsmiljøet på Ølstad. *Driftsbygningen* er en typisk enhetslåve fra 1916 med låvebru i gavlveggen. Grunnmur, pilarer og brufot er i røykengranitt. Fjøset, som ble modernisert i 1950-åra og støpt på ny, har dører og vinduer i godt bevart funkisstil. Bygningen er en av få store driftsbygninger med taktekke av gamle teglpanner, men også her begynner manglende bruk og forfall å redusere verdien (huset er under utbedring sommeren 2015).

På **Søndre Ølstad** 24/22 (før 24/1) er det også en godt bevart sveitserstillåve der teglsteinsfjøset har originale rundbuevinduer og dekorativt bruk av mursteinforbandt i gesimsen mot låvedelen. Våningshuset er revet, men et stabbur står – maskinlftet og i utpreget nasjonalromantisk form. Både driftsbygning og stabbur har sen datering i forhold til stilpreg – henholdsvis 1936 og 1945 i følge Norske Gårdsbruk.

Ølstad skole 23/5 skriver seg fra 1875 da det ble besluttet å bygge fastskole på egen utskilt skoletomt på Nordre Ølstad. Skoletomta ligger midt mellom gårdstuna på høyden. Den første skolen hadde ett skoleværelse og en liten lærerleilighet. Alt i 1880-åra var den blitt for liten, og det kom en ny skolebygning i tunet, men denne er revet. Den gamle skolen er en del ombygd, men har likevel en viss symbolverdi som en av de første fastskolene i Midtbygda etter Klokkergården, og er slik knyttet til fellesskapets historie. Ølstad skole ble nedlagt da det kom ny skole i Midtbygda i 1955.

Ølstad sett fra Hurumveien ved Bjørnstad. Innfelt: Ølstad tidligere skole.

Nordre Ølstad med bryggerhuset.

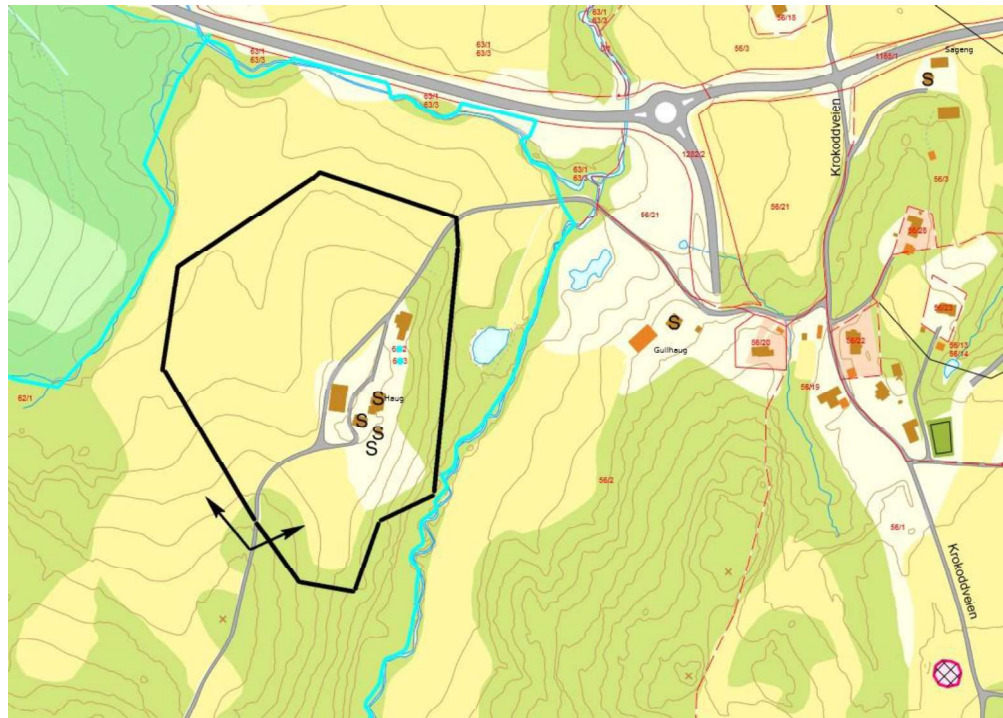
1003 Haug

Eiendom
Vernestatus hus
(SEFRAKnr)

Haug 62/1

Våningshus: B
(0627-010-037)
Sidebygning: B
(0627-010-038)
Stabbur: B
(0627-010-039)

Gårdsbebyggelse til ett bruk med markant beliggenhet i landskapet. Komplet og tett tun bygd opp av hus fra 1700- til 1900-tallet.

Haug ligger lengst sør i Midtbygda. Tunet ligger på en relativt smal høyderabb og er godt synlig i landskapet. Haug har et komplett tun med tradisjonell gårdsbebyggelse som viser utvikling over tid. Flere av husene hører med til et eldre sjikt enn vanlig. Selv om autentisiteten til bygningene er noe varierende, er det lett å lese alderslagene. Det er fin visuell sammenheng til tunet på Huseby og de to gårdene gir sammen et fint bilde av hvordan den eldste gårdsbebyggelsen er lokalisert i gårdslandskapet.

Spesielle hensyn: For å ta vare på hovedtrekkene i det historiske gårdslandskapet, er det viktig at innmarka som ligger i sammenheng med tunområdet ikke bygges ut.

Husene er ordnet i et tilnærmet firkanttun, men med et nyere bolighus et steinkast fra. Bryggerhuset er datert til 1700-tallet og går for å være den gamle hovedbygningen før nytt våningshus ble bygd i 1883. Flere trekk ved huset gjør dette sannsynlig. Selv om det ble endret en del da det ble tatt til bryggerhus, har det bevart alderspreget fra før sveitserstilperioden.

Også stabburet er fra 1700-tallet. Driftsbygningen er en typisk funkslåve fra 1952. Våningshuset er mest endret ved mindre tilbygg, men har bevart opprinnelig stilpreg og mange detaljer ved oppussing. Gårdstunet er omgitt av jordveien. I den bratte skråningen mot bekkedraget som skiller mot Gullaug, nabogården i øst, var det beitehage, men denne er nå i ferd med å gro igjen.

Haug med Huseby i bakgrunnen.

Hovedbygningen på Haug er datert til 1883.

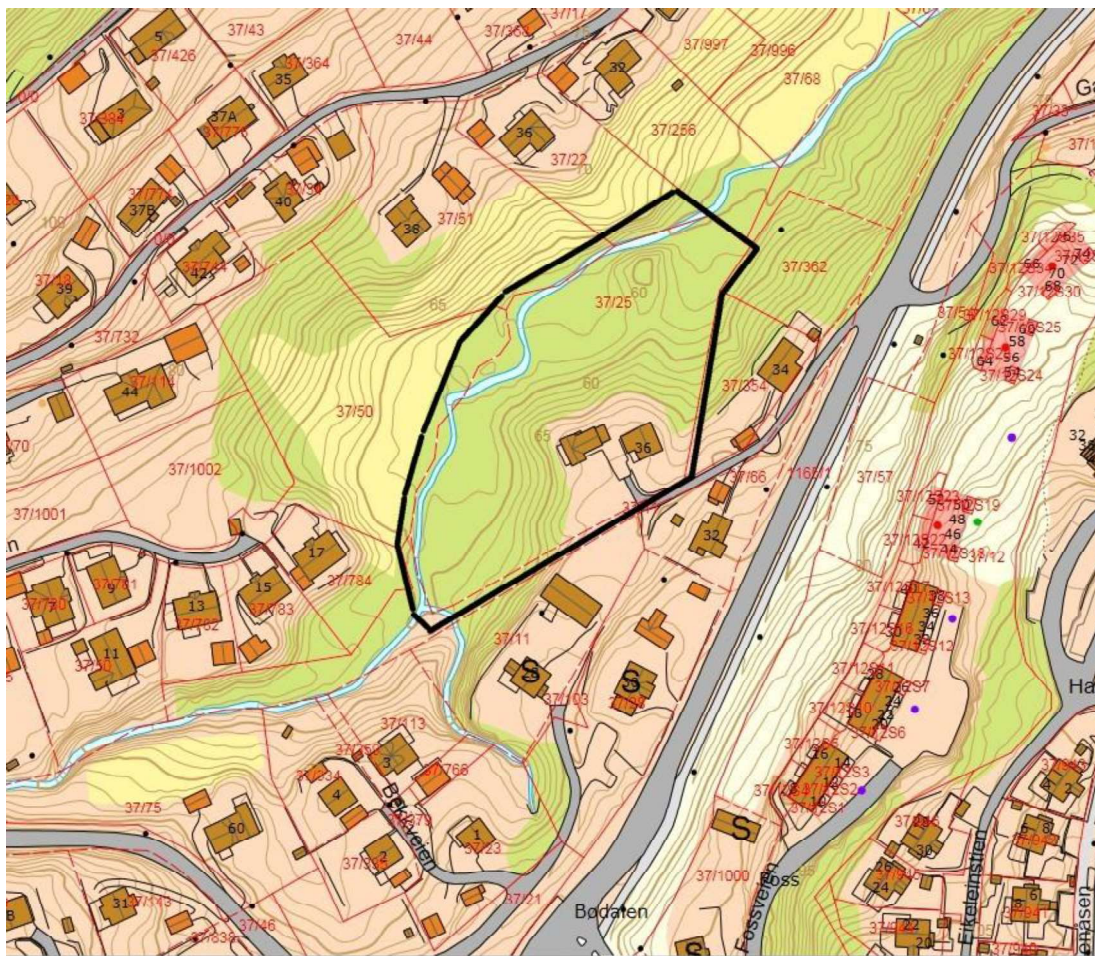

Bryggerhuset som går for å være den gamle hovedbygningen.

1101 Bjerknes i Bødalen

Bjerknes
37/25
Våningshus
: B
Driftsbygning
g: B

Arbeiderbruk i Bødalen fra tida rundt 1900, med hus og jordvei intakt.

Småbruket Bjerknes ligger omtrent midt i Bødalen og utgjør en smal tarm mellom Slemmestadveien og Bøbekken. Eiendommen ble skilt ut i 1904, og husene kan godt være satt opp på denne tida. Småbruket ligger synlig til ved Slemmestadveien, på en liten framspringende høyde med rester av jordveien ned mot Bøbekken.

Bjerknes er et fint eksempel på et godt bevart arbeidersmåbruk i sveitserstil fra tida rundt 1900. I denne kategorien er det svært sjelden at både driftsbygningen og bolighuset er så godt bevart, samtidig som husene ligger i lesbar sammenheng til den tidligere jordveien. Dette var en svært utbredt boligform i Røyken og særlig karakteristisk for Bødalen, der de som bodde på småbruka hadde kort vei til arbeidet på sementfabrikken på Slemmestad.

Spesielle hensyn: For å bevare karakteren av småbruk, er det viktig at resterende jordvei ikke bygges ut, og at området sør for husene ikke ytterligere fortettes.

Ved folketellingen i 1910 bor det to familier her. Eieren er tømmermann, i tillegg leies det ut til en sementarbeiderfamilie og en enslig sementarbeider. Bolighuset er et typisk halvannenetasjes sveitserstilhus, trolig med firedelt plantype. Det er noe utbygd ved inngangen, men ser ellers opprinnelig ut. Det bærer preg av å være nylig pusset opp. Stedet har en intakt driftsbygning i form av en vinkelbygd liten sveitserstillåve med sinklaffet fjøs/stall. Med unntak for nyere platetak ser den autentisk ut. Flyfoto fra 1954 viser tunet omgitt av åpen jordvei i drift. I dag er eiendommen i ferd med å gro til. Det er også skilt ut noen boligtomter, men det er ennå mulig å lese stedet som et tidligere småbruk.

1301 Grodalen mølle

Eiendom
Vernestatus hus
(SEFRAKnr)

Grodals Foss 36/5.
065

Mølle: A
(0627-013-033)
Møllerstue: A
(0627-013-034)

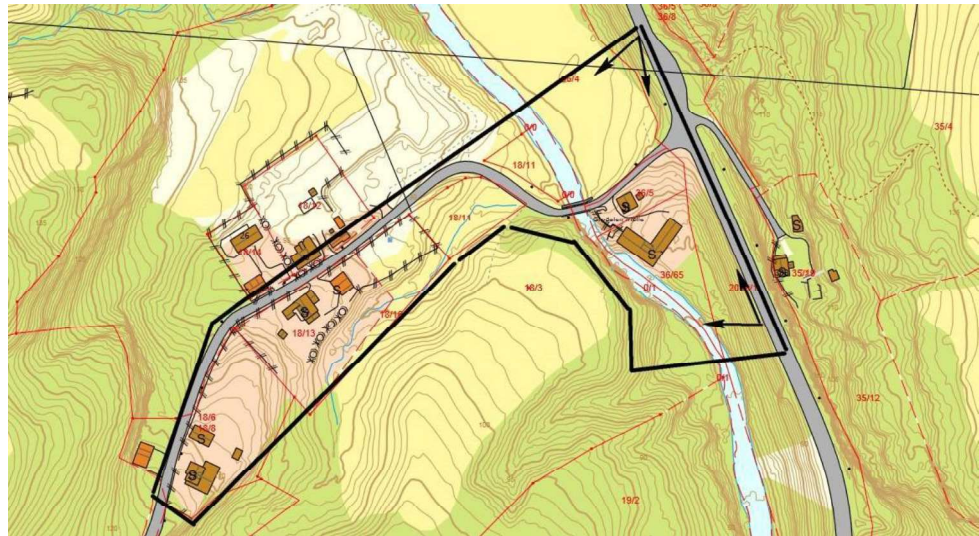
Fagerås 18/6

Våningshus: -
(0627-013-029)
Driftsbygning: C
(0627-013-030)

Elvebakken 18/13

Våningshus: -
(0627-013-031)

Miljøet omfatter en stor tofløyet mølle-/sagbygning med tilhørende møllemesterbolig tett ved, og enkelte løsligere tilknyttede boliger/småbruk i nærområdet. «Oldtidsveien» går gjennom miljøet.

Grodalen mølle ligger ved det største naturlige vannfallet mellom Heggedal og Åros. Den ligger der den gamle veien fra Røyken kirke om Vang, «Oldtidsveien» krysser elva. Grodalen mølle formidler et næringsmiljø med lange tradisjoner. Sagbruk på stedet er kjent fra 1614, og mølledrifta går enda lenger bakover.

Både bygninger og strukturen i miljøet rundt elva og den gamle veien opp mot Hajum er lite endret i moderne tid. På østsida av Røykenveien (fylkesvei 167) fortsetter «Oldtidsveien» som sti i «Fossumkleiva» opp mot Fossum. Med den gamle møllerstua utgjør dette et komplett og lesbart historisk miljø som i dag er sjeldent. Det dokumenterer en tidlig ressursutnyttelse av vannkrafta, og representerer den eldste formen for næringsvirksomhet utenom jordbruket – noe som har en spesiell interesse i lys av den senere industrihistorien i Røyken. Miljøet er et av de historiske tyngdepunktene langs «Oldtidsveien».

Spesielle hensyn: For å ta vare på lesbarheten av mølleanlegget ved elva og dammen, er det viktig at området rundt mølla, på hver side av Mølleveien, ikke bygges ut.

Møllebygningen som står her i dag, ble bygd opp igjen etter en brann i 1893/1894. Da veien gjennom Grodalen til Heggedal ble utbedret rundt 1900, fikk stedet økt tilgjengelighet. I 1901 ble anlegget utvidet med en sag og i 1903 med et frørenseri. Byggherre var Christoffer Stokker fra Nedre Stokker, mølla hørte til gården som brukerfamiliens private eiendom. Grodalsmølla var den siste av møllene i Røyken som var i drift, men i 1976 var det slutt. Etter noen år ble også sagbenkene fjernet. Det har siden vært ulike aktiviteter i huset.

Den opprinnelige møllebygningen står, sagfløyen ble påbygd i høyden i 1939 og senere ominnredet til andre formål, frøenseriet ble revet i 1960. Anlegget utgjør et stort næringsbygg med to fløyer i vinkel, mølla ligger nærmest fossen. Bygningene er pusset opp, sagfløyen med en del moderne elementer. Som helhet gir et autentisk inntrykk der det er lett å lese opprinnelig funksjon.

Møllerstua ligger rett ved mølla og tett opp i veien. Den framstår i dag som et halvannenetasjes sveitserstilhus med fireromsplan etter påbygg i 1895. Men huset går for å være et av Røykens eldste bolighus. Etter tradisjonen har huset hatt jordgolv og «akershusisk» stuetypeplan.

Røyken Historielag overtok bygningene i 2005, og i de følgende årene ble området ryddet og husene satt i stand, bl.a. fikk møllebygningen nye vinduer. Historielaget solgte eiendommen videre i 2011.

På hver side av mølla ligger det eldre hus etter tidligere **arbeiderboliger og småbruk**, det gjelder Fjellhøy (35/19) på østsida, og på vestsida Fagerås (18/6) og Elvebakken (18/13). I hvert fall Fagerås har vært bolig for møllearbeidere. Eksteriørendringer reduserer den historiske lesbarheten, men de har en verdi som del av møllas omgivelser.

Mølleanlegget sett fra Fjellhøy.

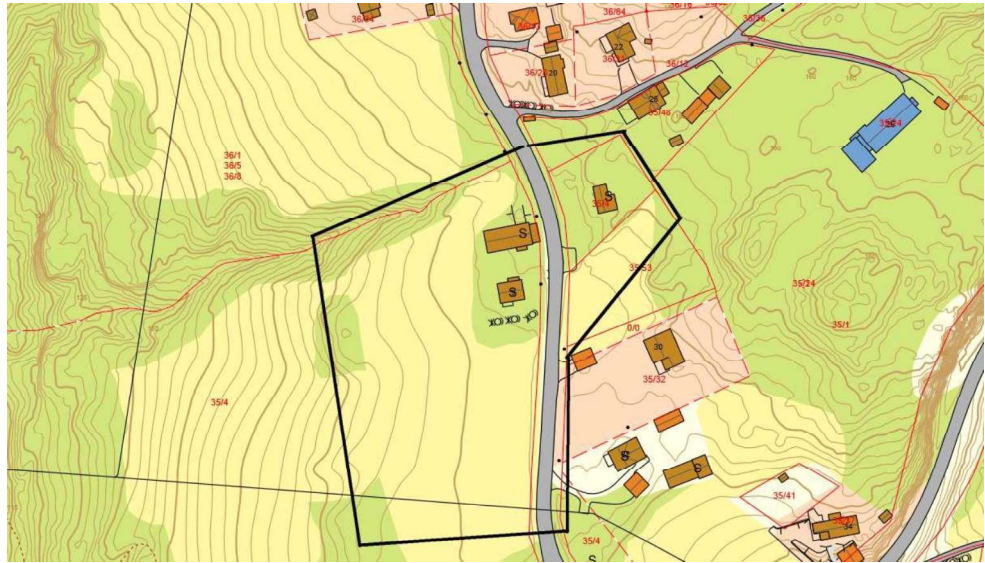

1302 Fossum, "Hjulmakerstua"

Eiendom
Vernestatus hus
(SEFRAKnr)

Fossum 35/4
Våningshus: C
(0627-013-040)
Driftsbygning: B
(0627-013-041)
Verksted: B
(0627-013-042)

Småbruk med hjulmakerverksted tett ved gammel bygdevei.

Gårdstunet på Fossum bruk 4 ligger tett til Bøveien, med våningshus og driftsbygning på den ene sida av veien og et hjulmakerverksted, i kombinasjon bryggerhus med verksted og materiallager, på den andre.

Håndverkere som smeder og hjulmakere utførte viktige servicefunksjoner i det førindustrielle samfunnet, og mye av virksomheten var rettet mot de veifarende. Etter hvert som kommunikasjonene ble utbygd, var det flere som etablerte seg langs veiene. Miljøet på Fossum har bevart bygningsmiljø og beliggenhet som gjør det til en særlig fin representant for denne typen kombinasjonsbruk fra forrige århundreskifte.

Spesielle hensyn: Småbruket har lokalisering ved veien som en historisk forutsetning. For å ta vare på sammenhengen mellom gårdstunet på den ene sida av Bøveien og hjulmakerstua på den andre, er det viktig at området rundt hjulmakerstua ikke bygges ut. Siktlinjer fra Bøveien til bebyggelsen er viktige.

Da bonde og hjulmaker Johan Stokker overtok bruket rundt 1890, flyttet han bebyggelsen ut av det gamle tunområdet på Fossum og bygde opp et nytt tun 140 meter lenger nord langs bygdeveien mot Asker. Det nye tunet ble lagt tett ved veien.

Våningshuset ble bygd nytt, men driftsbygningen, i hvert fall fjøsbolken, skal være flyttet fra gamletunet. Lenge brukte han det gamle våningshuset i det tidligere tunet som hjulmakerverksted, men satte så opp et nytt verksted her i 1920-åra. Verkstedet var i drift som hjulmakerverksted til 1930-tallet, men man fortsatte med andre snekkeroppdrag i mange år.

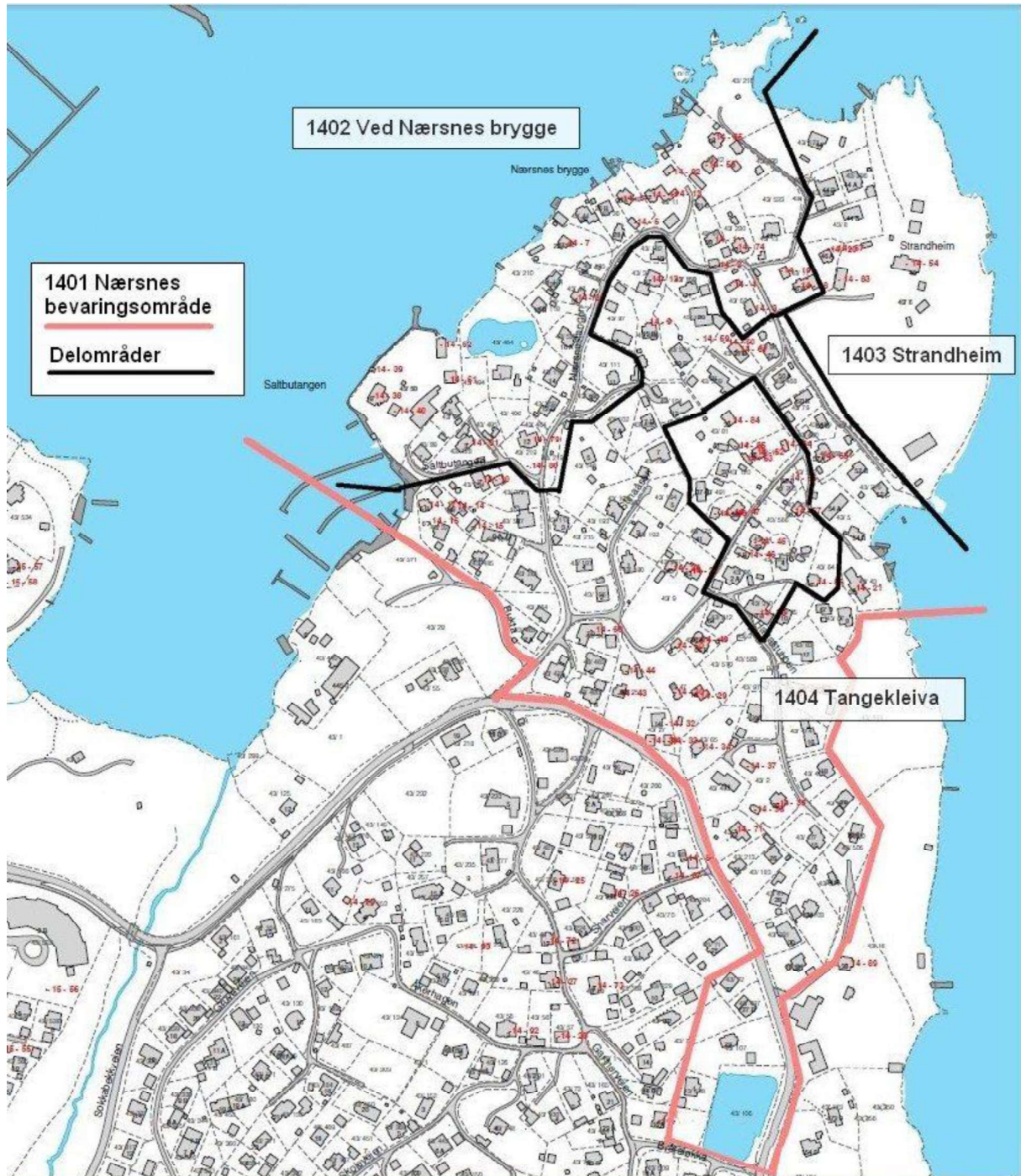
Våningshuset er et tidstypisk halvannenetasjes sveitserhus med fireromsplan. Det ble foretatt en del eksteriørendringer på 1960-tallet, men det er fortsatt godt lesbart som et hus fra sveitserstilperioden. Driftsbygningen er mer opprinnelig, og er et fint eksempel på en mindre sveitserlåve fra slutten av 1800-tallet. På tradisjonelt vis er låven i midten, med fjøs og grisehus i den ene enden og stall i den andre – ut mot veien. Hjulmakerverkstedet er en kombinasjon av verksted med materiallager, bryggerhus og hønsehus i et utbygg. Bryggerhusrommet og verkstedet er i plankelaft, resten i bindingsverk. Bakerovn og høvelbenker med utstyr er fortsatt på plass. Huset har høy autentisitet. Hage med store løvtrær på hver side av veien er med å markere stedet i landskapet.

(For mer informasjon se RHÅ 2007, JJ s. 57.)

1401 Bevaringsområdet Nærnes

Tettsted ved Oslofjorden med bakgrunn i et gammelt strandsted, men med tyngdepunkt i sveitserstilperioden rundt forrige århundreskifte. Istrafikkens historiske senter i Røyken. Variert miljø der bebyggelsen har vokst fram etter hvert langs strandkanten og smale veifar, i et småkupert terreng. Deler av miljøet er sterkt fortettet med nyere bolighus. I struktur og hovedpreg er det likevel lett å lese Nærnes som et eldre, selvgrodd tettsted/strandsted ved Oslofjorden, slik det framsto i tida rundt forrige århundreskifte.

Noen områder skiller seg ut med en konsentrasjon av eldre hus som har bevart høyere grad av antikvarisk kvalitet – autentiske hus eller kulturminner som forteller om spesielle sider ved historien. De er gitt egen omtale og kulturmiljønummer. Det gjelder særlig sjøsida mot bukta, området ved Nærnes brygge fra Saltbutangen til Skjæret (1402 Ved Nærnes brygge). Det gjelder Strandheim ute på Tangen (1403 Strandheim) og et miljø ved Tangekleiva (1404

Tangekleiva). Øvrige eiendommer innen bevaringsområdet Nærnes er gitt nr. 1401 i registreringslisten.

På kaptein Heyerdahls kart fra 1826 vises området som tynt bosatt. På selve neset ut mot fjorden er det avmerket en plass kalt Nærnestangen. Inn mot Nærnesbukta lå Bugten. Agerhaugen og Braaten (el. Bråteløkka) er to husmannsplasser inn på flata litt lenger sør. På Tangen bodde Hans Adamsen i 1840-årene, og her drev han et skipsbyggeri sammen med broren Jens (RHÅ 1993, GK s.17).

Strandstedet Nærnes vokste til det første større tettstedet i Røyken. Nærnes nevnes ikke spesielt ved folketellingen i 1865, men er i 1875 blitt det største tettstedet i bygda etter folketall. Nærnes beholdt denne posisjonen til Slemmestad overtok rundt 1900.

Gamle næringsveier var fiske og båtbyggeri. Navnet Saltbodtangen forteller også om en tidligere viktig kystbasert virksomhet. Utover i andre halvdel av 1800-tallet fikk istrafikken med tilknyttede virksomheter stor betydning. I og ved tettstedet ligger fortsatt mange av de viktigste isdammene i Røyken, to innen «Nærnes bevaringsområde». Etter hvert kom andre virksomheter, industri med bl.a. teglverk og steinhuggerier. Fruktdyrking med torgsalg i Oslo og byfolk på ferie ble viktige tilleggsnæringer som satte preg på det fysiske miljøet. Rundt 1900 er det dampskipsanløp, tre landhandlerier, bakeri og kafe på Nærnes.

Det er få direkte bygningsspor etter de gamle boplassene som vises på kartet fra 1826. På eiendommer som kan videreføre den opprinnelige plassbebyggelsen, er husene enten revet eller så om- og tilbygde, at det er svært usikkert om det er noe av det opprinnelige igjen.

Under SEFRAK-registreringen på 1980-tallet ble det registrert 86 hus i tettstedet Nærnes. Siden registreringen er 21 hus av disse revet (24 %). Med tilleggsregistreringene fra 2013 står det i dag 131 hus bygd før 1940 på Nærnes. Ca. 40 er datert til 1800-tallet, kun syv fra perioden 1850–1874, de fleste er fra perioden 1875–1899. Den største bolken, 53 hus, er datert til perioden 1900–1924. Dette reflekterer den viktigste byggeperioden på Nærnes med en konsentrasjon rundt forrige århundreskifte.

Folketellingene fra 1900 og 1910 forteller om et beboermiljø med variert yrkesbakgrunn. Mange er naturlig nok knyttet til sjøbaserte næringer – som rekefiskere, skipsførere, matroser, jaktegutter eller skipsbyggere. Flere er tømmermenn, med arbeid i både skip- og husbygging. Isnæringen er sterkt representert i mange hus, og flere er arbeidere ved sementfabrikken på Slemmestad.

Opplysningene fra SEFRAK-registreringen forteller om en likartet bygningshistorie – en opprinnelig liten stue er bygd på etter hvert, og husene har fått sin nåværende form nærmere århundreskiftet. Et par steder forteller tradisjonen at dagens sidebygning kan være den første stuebygningen. Det er sveitserstilen rundt 1900 som preger miljøet, det gjelder de eldste husene og de som ble bygd nye i perioden. Her er også et lite innslag av hus med nasjonalromantiske detaljer og noen fine eksempler på anlegg i jugendstil/nyklassisisme. Senere fortettinger og eksteriørendringer spiller ulike faser av 1900-tallets stilmoder, og i dag preger «nysveitserstilen» mye av byggevirkomheten.

De fleste av eiendommene har bevart eldre uthus, ett, noen ganger flere. I dag er det flest av typen «sidebygninger» som gjerne dekker flere uthusfunksjoner, hvorav bryggerhus/vaskehus er den viktigste. Det er også noen opplysninger om uthus med rom for dyr. Utover mot 1920 ble flere bryggerhus utbedret til små boliger og har i dag karakter av anneks. Det var behovet for husvære til ferierende byfolk som lå bak denne utviklingen, enten for direkte utleie eller ved at eierne selv flyttet dit om sommeren og leide ut hovedhuset.

Trolig er svært få av de registrerte husene i miljøet bygd som ferieboliger. På Nærnes var utleie vanligere enn salg for hyttebebyggelse. Eiendommen Steinborg ytterst på Saltbutangen omtales som landsted av A. Killingstad i hans bygdebok fra 1928. Den skiller seg ut med standsmessig bebyggelse datert til 1910-tallet. Det er usikkert om landsted da var formålet, men også her var utgangspunktet en mindre bolig. Ute på Tangen skiller Strandheim seg ut med herskabelig bebyggelse og lang historie på 1900-tallet som kristelig ferie- og leirsted for ungdom.

Et av de eldste skipsbyggeriene skal har vært lokalisert på Tangen, men flyttet inn i bukta i 1919. Tyngden av næringsvirkomhetene lå rundt bukta. Etter denne er det få fysiske spor.

Den eldste tettbebyggelsen kom utover neset. Den småkuperte topografien har gitt premissene for et variert bygningsmiljø der innhus og uthus er orientert slik terrenget bestemmer. Bebyggelsen har preg av å ha grodd fram etter hvert langs strandkanten og de smale veifarene som følger terrenget.

Trolig fra slutten av 1870-tallet har det vært brygge med dampskipsanløp på Nærnestangen. Tidlig på 1900-tallet ble Nærnes knyttet til bygdeveinettet, først til Bjørnstad via Bødalen, i 1915 kom veien mot Sundby. Sundbyveien utgjør i dag en søndre grense for bevaringsområdet Nærnes, med unntak for et lite område ved Bråtaløkkdammen. Veien la grunnlag for et nytt sentrum.

Fra slutten av 1900-tallet har Nærnes blitt sterkt fortettet med yngre boligbebyggelse. I de fleste av frukthavene som tidligere særpreget stedet, står det nå nye hus. Samtidig har utvidelser og påbygg av den eldre bebyggelsen fortsatt, med varierende grad av lesbarhet for det opprinnelige huset. Deler av Nærnes ble regulert til spesialområde bevaring i 1985 (se kart).

Nærnestangen fra Skjæret til båthavna ved Stranda. Det meste av det vi ser, er innenfor Nærnes bevaringsområde.

Øverst i Tangekleiva. Kulturmiljø 1404 Tangekleiva er innenfor Nærnes bevaringsområde.

Villa på eiendommen Damgård ved Bråtaløkkdammen, trolig bygd på 1910-tallet. Et av få hus vest for Sundbyveien som er innenfor Nærnes bevaringsområde.

Bolighuset på Lillerud er datert til 1887 og har markert beliggenhet ved Sundbyveien. Det er innenfor Nærnes bevaringsområde.

1402 Ved Nærnes brygge

Eiendom
Vernestatus hus
(SEFRAKnr)

S. Nærnes.
«Skjærvik» 43/11
Bolighus: B
(0627-014-011)
Uthus B
(0627-014-082)

S. Nærnes.
«Skjæret» 43/12
Bolighus: B
(0627-014-055)
Sidebygning: C
(0627-014-056)
Fritidsbolig: -
(0627-014-057)

Elleftun 43/17
Bolighus: C
(0627-014-018)
Sidebygning: C
(0627-014-019)

Steinborg 43/30
Bolighus: B
(0627-014-038)
Badehus: B
(0627-014-039)
Sidebygning B
(0627-014-040)

Saltbutangen
«Løkkeberg» 43/35
Bryggerhus: B
Bolighus: B
(0627-014-007)

Vennerslund 43/48
Bolighus: -
(0627-014-008)

Linaas 43/61
Bolighus: B
(0627-014-001)
Sidebygning: B
(0627-014-002)

Solberg 43/62
Bolighus: B
(0627-014-003)
Sidebygning: B
(0627-014-004)

Solstua 43/89
Bolighus: -

Fjell 43/90
Bolighus: -

Aaslund 43/111
Bolighus: C
Uthus: C

Lyngstrand 43/118
Bolighus: B

Det gamle senteret på Nærnes, med dampskipsbrygge og tidligere landhandleri. Tettstedsbebyggelse fra forrige århundreskifte med bakgrunn i eldre strandsitterboplasser.

Området har bevart mange typiske elementer fra Nærnes historie, fra den tidligste strandsitterbosettingen til tettstedboomen i sveitserstilperioden rundt 1900. Bygningsmiljøet dokumenterer først og fremst de fastboende, men mange ombygde «bryggerhus» forteller også om perioden med «samboerskap» med ferierende byfolk, litt senere på 1900-tallet.

Isakdammen er et minne etter den viktige istrafikken. Særlig Isakbrygga (med landhandelen til Isachsen), men også landhandelen til Lunde gjorde miljøet til et sentralt sted i lokalsamfunnet. Sett fra «landsida» er dette tettstedet Nærnes viktigste visuelle profil.

Det er stor variasjon og spenn i bebyggelsens karakter i dette området, fra små enkle stuebygninger med bryggerhus i strandkanten, som på eiendommen «Løkkeberg», til det herskaplige anlegget på Steinborg med badehus i strandkanten.

Spesielle hensyn: Viktige hensyn gjelder lesbarheten av bebyggelsens lokalisering til strandkanten og langs veifaret Nærnestangen. Eksisterende siktlinjer mellom de eldre husene må ikke fortettes.

Rundt 1870 etablerte Hans Isachsen seg her med handelshus og brygge. Huset er revet og ny bolig reist på stedet, men **Isakbrygga** står fortsatt som et sentralt historisk element i miljøet. Isakbrygga er kjent som dampskipsbrygga på Nærnes, selv om det i kortere perioder var anløp andre steder. Like ved ligger Isakdammen, i røykensammenheng en liten dam, men med kort vei til utskiping.

Litt lenger fra sjøen, i Nærnestangen nr. 12, ligger eiendommen **Stein 43/219** (før Saltbodtangen 43/29) hvor Ivar Lunde bygde hus med landhandel i 1917. Her var det også postkontor. Dette huset står, bygd om til ren bolig og i delvis tilbakeført form med rik sveitserstil. Butikkens lagerhus ved veien er revet. Det hørte til to små uthus på vestsida av huset, det ene med husvære for betjeningen sommerstid, men nylig ble også de revet.

Fire av husene i miljøet hører med til Nærnes eldste og har datering fra rundt midten av 1800-tallet. De er som nevnt tilbygd i flere omganger og speiler i hovedtrekk byggeboomen i sveitserstilperioden rundt 1900. Selv om også senere eksteriørendringer preger de fleste, har de bevart detaljer og former som gjør historien lesbar.

To av de best bevarte, eldste miljøene, Skjæret og Skjærvik, ligger side om side ved stranda lengst ut mot neset. Begge eiendommer skal være bebygd midt på 1800-tallet, og har både bolighus og flere eldre uthus. Dette må før ha pekt seg ut som et håndverkermiljø. Ved folketellingene tidlig på 1900-tallet er hovedforsørgerne henholdsvis hustømmermann og skipsbygger.

Ytterst ligger **«Skjæret» 43/12**. Bolighuset her er et halvannenetasjes hus med tilnærmet korsform etter flere utvidelser i sveitserstilperioden. I forhold til denne er autenticiteten høy. Sidebygningen var opprinnelig et bryggerhus bygd sammen med fjøs. Også her er hovedinntrykket fra sveitserstilperioden, men det er mer endret og preget av senere funksjon som sommerbolig. Det gjelder også den lille hytta fra rundt 1930. På **«Skjærvik» 43/11** er bolighuset og bryggerhuset lenket sammen ved et nytt bolighus i mellompartiet (bygd på 1990-tallet). De er likevel lette å oppfatte som selvstendige bygninger. Bolighuset er et relativt lite hus med firedelt romplan og lav annenetasje, i sin kategori er dette et av de best bevarte. Glassverandaen kom litt ut på 1900-tallet. Eksteriørdetaljer er gradvis noe fornyet, men hovedpreg fra sveitserstilperioden er godt tatt vare på. Bryggerhuset ble påbygd i 1922 og har høy autenticitet i fra denne tida. Til eiendommen hører også et eldre uthus.

Wang 43/128
Bolighus: B
(0627-014-081)
Uthus: B

Stein 43/219 før
(Saltbodtangen
43/29)
Bolig/Forretning: B
(0627-014-079)

Solfryd «Nordhaug»
43/230
Bolighus: C
(0627-014-074)

Østre Løkkeberg II
43/449 (43/36)
Bolighus: B
(0627-014-005)
Uthus: B
(0627-014-006)

På en strandeieendom sør for Isakbrygga, «**Løkkeberg**» 43/35, står en liten stuebygning datert til 1852. Huset har kun én etasje, fireromsplan og to små utbygg. Eksteriørdetaljer er fra midten av 1900-tallet, men det er likevel lett å lese som et hus fra den eldste bebyggelsen på Nærnes. Bryggerhuset står tett i strandkanten på en oppmurt terrasse ved brygge.

Elleftun 43/17 ligger lenger opp fra stranda. Her ble en liten, eldre stuebygning, trolig med toromsplan, utvidet til et større sveitserstilhus med midtgangsplan i 1905. I dag er det igjen utvidet, kjedet sammen med et nytt hus i tilpasset stil ved et lite mellombygg. Eksteriøret i det opprinnelige huset er noe modernisert, men klart lesbart som et hus fra sveitserstilepoken. Bryggerhuset ble bygd om til bolig i 1919.

Eiendommen **Steinborg** 43/30 ytterst på Saltbutangen skiller seg ut på mange måter. Også her skal et opprinnelig mindre bolighus fra 1870-tallet ha vært utgangspunktet. Mellom 1915 og 1919 ble stedet bygd standsmessig ut med tjenerbolig/garasje, badehus og båthus i tillegg til stor hovedbygning. Til anlegget hører en parkbehandlet hage med basseng (tidligere også ørretdam), anlagt på en terrasse med en imponerende mur langs strandkanten (lagt opp på nytt i senere tid). Bebyggelsen har en særpreget arkitektur med elementer fra klassisisme og jugendstil. Alt tyder på at daværende eier, arkitekt Alf Hurum, tegnet husene.

Der veien Nærnestangen svinger sørover, ligger eiendommene **Linaas** 43/61, **Solberg** 43/62 og **Solfryd** 43/230. Her er det et relativt tett miljø med boligeiendommer fra sveitserstilperioden. Felles for bolighusene er at de er moderat tilbygd og noe modernisert i eksteriøret, men alle har også bevart flere originale detaljer. På Linaas og Solberg er husene datert til tidlig 1900-tall. Her står det også godt bevarte bryggerhus. Solfryd har opphav i en eldre eiendom Nordhaug 43/13, og det kan godt hende at dette huset er en del eldre.

På høyden ligger også eiendommen **Aaslund** 43/111, skilt ut i 1918 og bebygd like etter. Her står et høyreist, halvannenetasjes sveitserstilhus med uthus i en romslig hage. I hovedsak er tidspreget til bolighuset godt bevart, med gråsteins grunnmur, faspanel og høyt tak. Men vinduene har blitt modernisert på litt ulike stadier, og en stor glassveranda med arkoppbygg fikk sin endelige utforming i 1990-åra. Uthuset er på én etasje med to fløyer i vinkel. Det har samme form på flyfoto fra 1954.

Østre Løkkeberg II 43/449 (før 43/36) er en av eiendommene nede ved stranda, øst for Isakbrygga. Eiendommen ble skilt ut i 1886, og bolighuset kan godt være bygd på denne tida. Ved registreringen i 1981 var dette et halvannenetasjes sveitserstilhus med firedelt romplan. Det er utvidet i etapper. Ganske tidlig ble verandaen bygd inn. Etter registreringen har huset fått et vinkelutbygg mot tunet, men opprinnelig del er fortsatt lesbar. Huset er pusset opp, og en del eksteriørdetaljer er fornyet/tilbakeført. Til eiendommen hører et eldre, tradisjonelt uthus, men her begynner tilstanden å bli dårlig.

1900-tallets byggeskikk etter sveitserstilen er representert med to godt bevarte anlegg, begge fra 1920-tallet – og i forhold til Steinborg langt mer vanlige og tidstypiske. På **Wang** 43/128 på Saltbutangen er bolig og sidebygning oppført i jugendstil av hagebytypen, med kjennetegn som spiss takvinkel, ovale loftsvinduer og mørkt panel. Villaen på **Lyngstrand** 43/118, tett ved Isakdammen, er trolig en av få i miljøet som er bygd som fritidsbolig. Stilpreget ligger nærmere nybarokk, også referert til som byggmesterjugend. Huset er kompakt, har bratt halvvalmet tak og ark med bueformet avslutning. Før var også dette huset malt mørkt. Det er noe modernisert, men hovedpreg er intakt. Begge hus har vinduer som på tidstypisk vis er delt mellom store flater og små ruter.

Nærnes «innside», fra Skjæret til Saltbutangen.

Bebyggelsen på Skjæret er blant den eldste på Nærnes, men har ytre preg fra sveitserstilperioden. I sidebygningen var det bryggerhus og fjøs.

Skjervik ligger ved veien ut til Skjæret. Bolighuset er blant de eldste på Nærnes, og blant de best bevarte små stuebygningene i sveitserstil med firedelt plan.

Nærnestangen ved Linaas. Den høye smale bygningen var et lite bryggerhus som ble påbygd én etasje i 1920-årene.

Bolighuset på «Løkkeberg» har en datering til 1852 og er blant de eldste på Nærnes.

Østre Løkkeberg til venstre, med nytt vinkelutbygg mot tunet. Bolighuset på Skjervik til høyre.

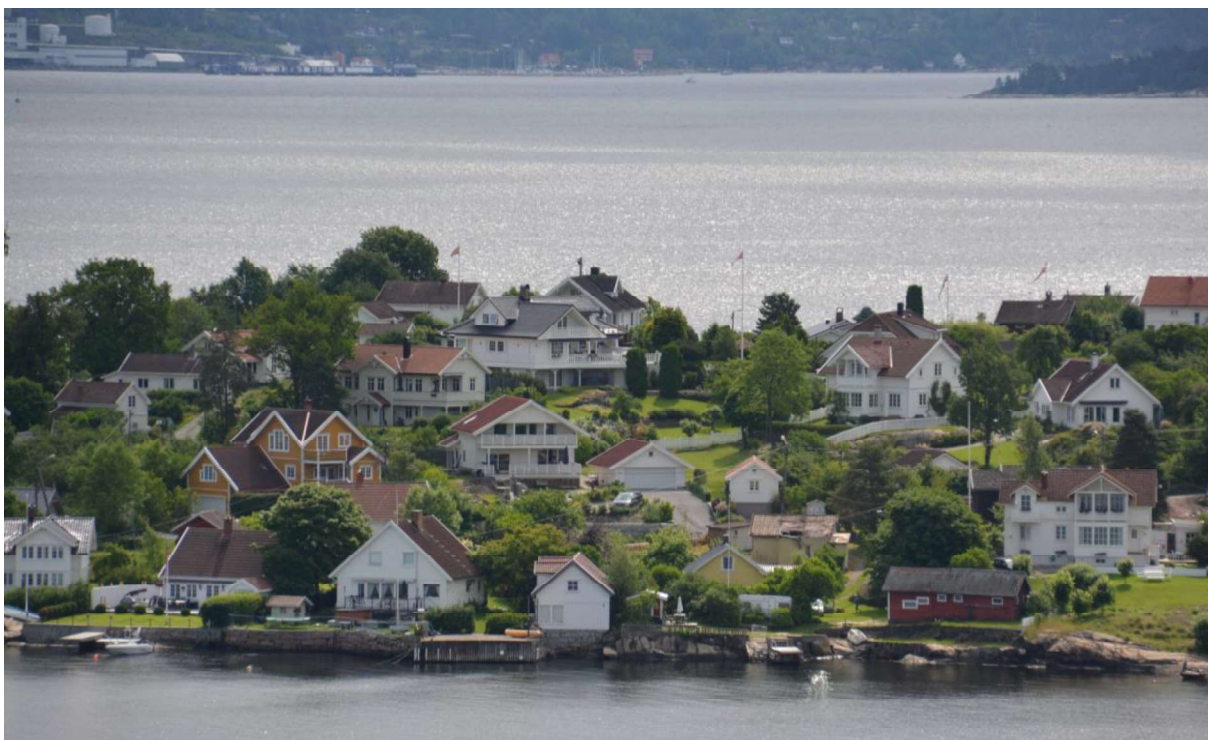
Saltbutangen med Steinborg. Handelsgården til Ivar Lunde ligger litt opp til venstre for det lille daldraget.

Steinborg: Bolighuset og sidebygningen med bolig og garasje. Bygd ut til nåværende utseende 1915–19.

Villaen på Lyngstrand er en av få på Nærnes som ble bygd som fritidsbolig, trolig rundt 1920.

Isakbrygga står fortsatt, men bebyggelsen på brygga er fornyet. Til høyre for Isakbrygga ligger eiendommen Saltbutangen 43/35, kalt «Løkkeberg», med bryggerhuset, det lange røde huset, helt i strandkanten.

Ellefstun. Sidebygningen til venstre er et bryggerhus som ble bygd om til bolighus i 1919.

Solberg. Bolighuset, som er fra århundreskiftet, var i ferd med å pusses opp 2013.

Uthus som hørte til butikken til Ivar Lunde. Det ene ble brukt som bolig for butikkbetjent, i hvert fall om sommeren.

Ivar Lundes landhandel på eiendommen Stein.

1403 Strandheim

Strandheim 43/6. 7

Hovedbygning: B
(0627-014-054)
Forsamlingshus: B
(0627-014-083)

Leir- og feriested fra midten av 1900-tallet med bakgrunn i herskapelig boligeiendom ytterst på Nærnestangen.

Området ytterst på Nærnestangen har vært et viktig sted for Nærnes fra langt tilbake. Det er gjennom historien knyttet til den første bosettingen kalt Nærnestangen. Møtelokalet Fram har vært et kjent samlingssted for lokalbefolkningen fra 1920-tallet. Som leirsted har Strandheim fra 1942 hatt betydning for en langt større gruppe mennesker. Stedet er med å dokumentere allmenn sosialhistorie. Selv om enkelthus har gjennomgått endringer, har stedet som helhet bevart en form som gjør det lett å lese historien.

Strandheim er i dag KFUK/KFUMs leir- og feriested for ungdom. Historien som kristelig leirsted går tilbake til 1942 da Nils Seim kjøpte eiendommen. I 1952 ble den formelt overdratt «Strandheim kristelige Leir- og Feriested for Ungdom». Utover å være et feriested for ungdom har Strandheim spilt en viktig rolle i flere sosialhistoriske sammenhenger. En tid etter krigen ble stedet brukt som gjennomgangshjem for hjemføring av tyske krigsbarn, senere har det vært flyktningeleir. Strandheim har også vært leid ut som leirsted for andre grupper, bl.a. politiske partier.

Navnet Strandheim på eiendommen skriver seg fra 1940-åra. Opprinnelig var Strandheim del av en større eiendom som omfattet det meste av Nærnestangen, ofte referert til som Tangen. I dette området lå husmannsplassen kalt Nærnestangen på kartet fra 1826. På 1870-tallet ble den ytterste delen skilt ut og ganske snart tatt i bruk av kondisjonerte «byfolk» med bakgrunn i handel og næringsliv. Ikke som feriested, det ser ut til at disse har hatt fast bopel på Nærnes det meste av tiden. Den registrerte bebyggelsen skriver seg fra denne tiden og består av en herskapelig hovedbygning, bygd i 1908 etter brann, men med preg fra 1900-tallets jugendstil/nyklassisisme, trolig etter tilbygg i 1916. Her står også et forsamlingshus fra 1920-tallet som bl.a. har fungert som festlokale for bygda og som en av de første kinoene i Røyken.

Hovedbygningen bærer preg av forenklede eksteriørendringer, men har bevart sin hovedform. Forsamlingslokalet er et enkelt sveitserstilhus med noen flere detaljer bevart. Det er tida som leirsted for KFUM som i dag først og fremst preger Strandheim. Den gamle frukthagen som hørte med, er i dag store åpne plensletter med idrettsbaner, og det er bygd et par overnattingshus. (Se omtale i RHÅ 2010.)

1404 «Tangekleiva»

Eiendom
Vernestatus hus
(SEFRAKnr)

S. Nærnes 43/14

Bolighus: C
(0627-014-045)
Uthus: C

Søndre Nærnes 43/15

Bolighus: C
(0627-014-062)
Uthus: B
(0627-014-063)
Sidebygning: C
(0627-014-064)

Fjellset 43/42

Bolighus: -
(0627-014-047)
Bolig/Sidebygning: B
(0627-014-048)

Sundby 43/64

Bolighus: B
(0627-014-086)

Hansstad 43/81

Bolighus: B
(0627-014-084)
Sidebygning: B
(0627-014-085)
Anneks: B
Uthus: B

Løvås 43/96

Bolig/Sidebygning: B
(0627-014-046)
Uthus: C

Finstad 43/120

Bolighus: -
(0627-014-084)
Uthus: C

Betel 43/310

Forsamlingshus: C
(0627-014-078)

Karakteristisk og tettbygd boligmiljø midt på Nærnestangen.

«Tangekleiva» er et karakteristisk bratt parti av veien Nærnestangen der den tar seg opp fra de flattere partiene ved Strandheim. Miljøet gjelder bebyggelsen på hver side av Tangekleiva. Miljøet har bevart flere elementer typiske for det gamle tettstedet og spenner fra små stuebygninger, som representerer et eldre sjikt av tettstedsbebyggelsen, til et godt bevart villaanlegg som Hansstad fra den viktige byggeperioden tidlig på 1900-tallet. Forsamlingshuset Betel dokumenterer en viktig side ved tettstedets sosiale liv. Miljøet har også mer moderniserte hus og er dels fortettet, men som helhet er det den eldre bebyggelsen som gir karakter til dette området.

Spesielle hensyn: Viktige hensyn gjelder lesbarheten av bebyggelsens lokalisering til veifaret Tangekleiva. Eksisterende siktlinjer mellom de eldre husene må ikke fortettes.

Ved foten av kleiva ligger eiendommene Hansstad og Søndre Nærnes bruknr. 15 med eldre bygningsmiljø og tradisjonelle hager. Eierhistorien for begge forteller om tilknytting til Nærnes skipsindustri. Særlig **Hansstad 43/81** framhever seg med mange antikvariske kvaliteter. Eiendommen skal være skilt ut i 1909, og er trolig bebygd da. Her står et av Nærnes relativt få hus i tilnærmet nasjonalromantisk stil sammen med flere typer eldre uthus i en stor «gammeldags» hage med bl.a. mange frukttrær.

Naboeiendommen, **Søndre Nærnes 43/15**, er eldre og skilt ut i 1866. Her bodde i 1875 Anton Hansen (Anton Tangen) som var selveier, gårdbruker og skipstømmermann. Bygningsmiljøet er noe mer endret enn på Hansstad, og bolighuset har ytre preg fra midten av 1900-tallet, men også her er det bevart hage og to eldre uthus.

Vendt mot fjorden ligger boligeiendommen **Sundby 43/64** som skal være skilt ut i 1901. Eier i 1910 er fraktemann. Her står et lite, godt bevart sveitserstilhus i hage. Det har trolig tradisjonell firedelt plantype, og det er sjelden denne hustypen er så lite tilbygd som her.

Litt lenger opp i Tangekleiva, på eiendommene **Fjellset 43/42** og **Løvås 43/96**, står to små hus som sidebygninger med nyere/ombygde hovedbygninger. Ved SEFRAK-registreringen på 1980-tallet ble begge oppgitt å være de opprinnelige bolighusene. De er i så fall sjeldne eksempler på den tidligere småskalerte stuebebyggelsen som må ha preget mye av bosettingen på Nærnes i tettstedets første år. Huset på Fjellset har høy autentisitet også i detaljer.

Godt synlig på høyden over Tangekleiva ligger **Betel 43/310**. «Kristi menighet på Nærnes» ble etablert i 1888, og allerede i 1890 bygde de forsamlingshuset Betel. Huset er tilbygd mange ganger, også etter registreringen i 1989. Dets verdi er knyttet til den historiske betydningen.

Ved Søndre Nærnes 43/15.

Sidebygning, tidligere bolighus på Fjellset.

Sidebygning, tidligere bolighus på Løvås.

Tangekleiva fra Høgda. Løvås til høyre. Hovedbygningen på Strandheim skimtes lengst inn.-

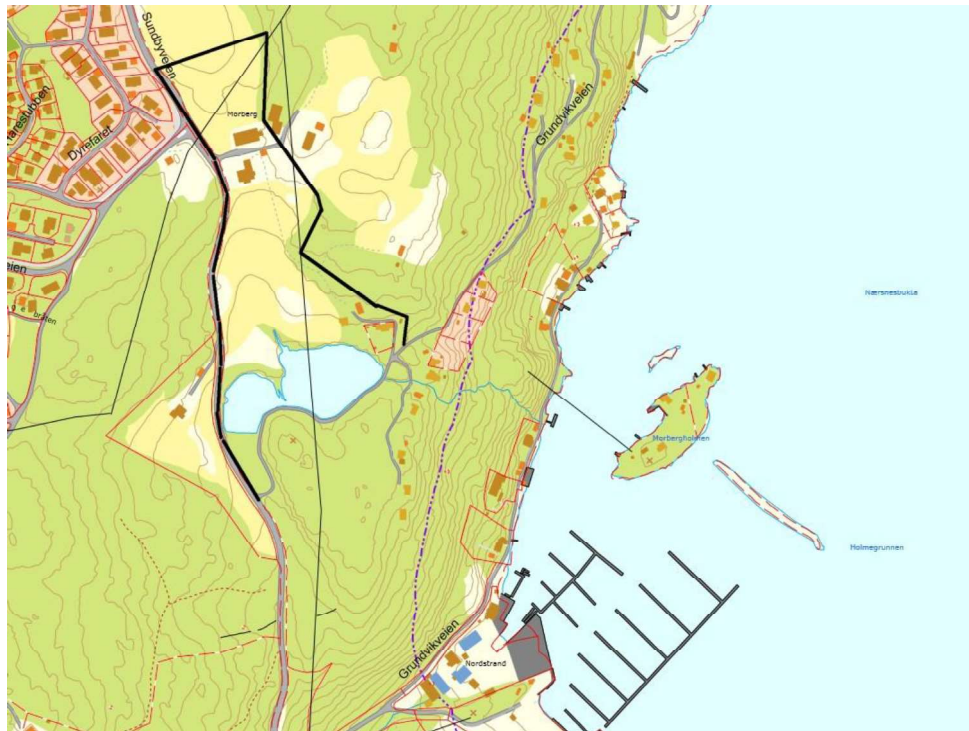
Hansstad.

1501 Morberg

Eiendom
Vernestatus hus
(SEFRAKnr)

Morberg 41/1:
Våningshus: B
(0627-0015-021)
Stabbur: C
Driftsbygning: C
Gartnerbolig: B
Sidebygning: C
Uthus sagbruk: -

Markant og komplett gårdstun med bygninger typisk for større bruk, fra 1870-tallet til mellomkrigstid. Gårdslandskap med isdammer.

Morberg ligger i kupert terreng ved Oslofjorden med en lang kystlinje og store skogeiendommer, bl.a. med verdifull eikeskog egnet for skipsbygging. Gårdstunet har en flott og synlig beliggenhet på ryggen av høydedraget mellom Slemmestad og Nærnes. Fra bebyggelsen skråner innmarka ned mot sør og nord. Etter beliggenheten er det lett å tenke seg at Morberg må være en gammel gård. På 1800-tallet var Morberg et sentralt sted for skipsbygging og utviklingen av isnæringen. De første kunstigbygde isdammene i Røyken kom på Morberg midt på 1860-tallet. Dette miljøet omfatter gårdstunet med et av Røykens godt bevarte våningshus i sveitserstil og et vakkert kulturlandskap med isdammer og gartnerbolig fra mellomkrigstid.

Spesielle hensyn: For å ta vare på hovedtrekkene i det historiske gårdslandskapet, er det viktig at innmarka som ligger i sammenheng med gårdstunet ikke bygges ut. Det gjelder hele området på sørsida ned til dammene og gartnerboligen.

Kaptein Heyerdahls kart fra 1826 viser symbol for gårdstunet som samsvarer med dagens beliggenhet, men antyder to tun. I 1844 overtok Christoffer Larsen og kona Oline Adamsdatter Nærnes gården, og hadde den til 1885. Paret var aktive i flere av tidens næringsvirksomheter utenom gårdsdrifta og satte mange spor etter seg i området. De var bl.a. sterkt engasjert i skipsbygging, med verft på egen strand, og var med i mange prosjekter knyttet til istrafikken. Christoffer Larsen bygde tre kunstige isdammer på sin egen eiendom. De to dammene som ligger i enden av jordveien sør for tunet, er datert til 1866.

Husene på Morberg er ordnet i et relativt åpent tun, der våningshuset fra 1876 avgrenser mot sør, og driftsbygningen fra 1927 lager en vegg mot nord. I mellom står et stabbur fra 1930-tallet. Kårhus fra 1970-tallet og nyere redskapshus er bygd på en høyde litt utenfor det gamle tunet.

Våningshuset, bygd i Christoffer Larsens tid, hører med til de større og mer utpregede hovedbygningene fra sveitserstilperioden. Den er av typen med lavere bryggerhusfløy i en vinkel mot tunet, og som vanlig er det opplysninger om at denne fløyen kan ha kommet noe senere. Huset karakteriseres av et bredt tak med stort utstikk, en form typisk for tidlig sveitserstil. Det har bevart mange originale detaljer, men har også noen elementer som er yngre, som funksivinduer under flatt takløft. Beliggenheten på toppen av de sørvendte jordene over dammene gjør huset til et blikkfang i gårdslandskapet.

De to dammene ligger i visuell sammenheng med gårdstunet. En smal landstripe skiller dem. I dag går det en vei over deler av damvollene. Denne må ha kommet mellom 1954 og 1966 etter flyfoto å dømme. Isveien til utskiping på Nordstranda gikk ned Krokkleiva. Gården hadde vei ned her før også, men den var for bratt. Isveien trengte flere svinger. Den er fint oppmurt, og ca. halvparten er fortsatt i bruk som turvei og vei ned til båtplassene. Veien går stedvis nær Sundbyveien og har vært truet av utbygging av denne (isveien ligger utenfor det avgrensede miljøet).

Morberg ligger fint til for hagebruk og hadde en stor frukthave. Her ble også anlagt et gartneri. Like ved dammene ble det bygd bolig med sidebygning for gartneren, trolig i 1930-åra. Dette er to små hus på halvannen etasje, typisk for nøktern panelarkitektur fra mellomkrigstid, med anstrøk av nyklassisisme/jugendstil. De ligger med gavlsidene som front mot sør, er karakterisert av relativ høy takreisning som er myket opp med tidstypisk påforing av vindskiene nederst, og de er kledt med mørkbeiset tømmermannspanel. Særlig bolighuset ser ut til å være i nær opprinnelig stand.

Arkitekturen har mye til felles med tidens typetegninger for småbrukere og landbruksarbeidere, slike vi blant annen finner på landbruksskolen på Sem i Asker.

1502 Grundvik

Eiendom
Vernestatus hus
(SEFRAKnr)

Søndre Grundvik I
41/9

Bolighus: -
(0627-0015-040)
Sjøbu: B
(0627-0015-041)

«Gamle Grundvik»
41/10

Bolighus: B
(0627-0015-038)
Sjøbu: B
(0627-0015-039)

Nordvik 41/24

Bolighus: C
(0627-0015-006)
Uthus: C
Sjøbu: C
Sjøbu: C
Fritidsbolig: -

Thorvik 41/40

Fritidsbolig: C

Grundvikverven

«Slottet» 41/45

Bolighus: B
(0627-0015-022)
Uthus: B
(0627-0015-023)

Grundvikverven

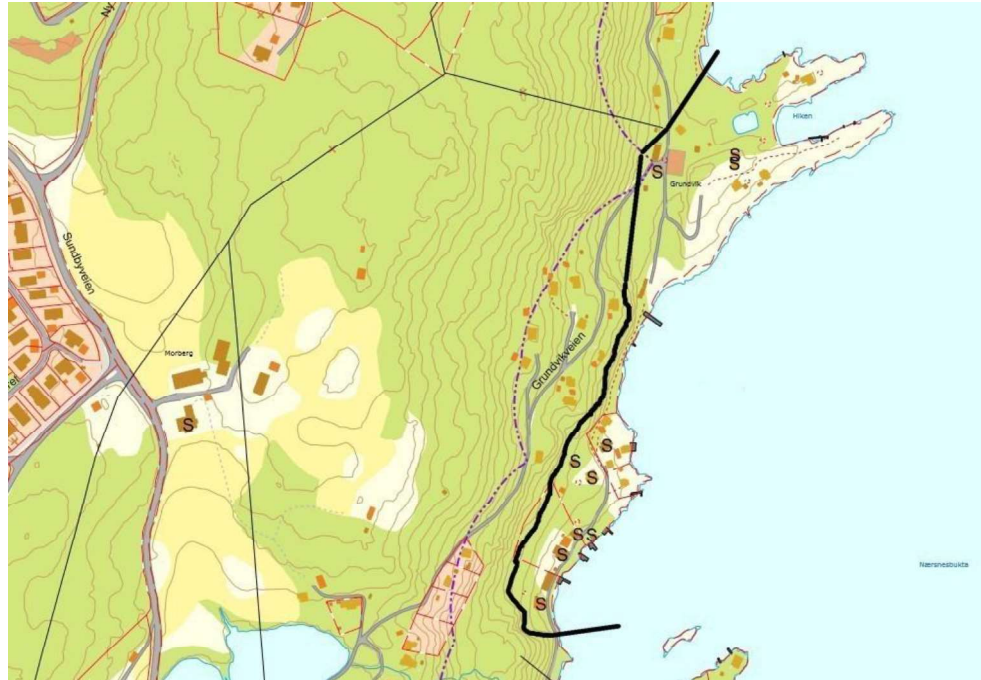
41/45

Bolighus: C
(0627-0015-073)
Verksted: C

Søndre Grundvik II
41/51

Uthus: -
(0627-0015-024)

Smal kyststripe langs Oslofjorden. Et lite miljø som har bakgrunn i fiskerbosetting fra midten av 1800-tallet. Hus og andre minner etter skipsbyggervirksomhet og enkle sommerhytter fra 1900-tallet. Her er også tysk bebyggelse fra 2. verdenskrig.

Dette er gamle strandområder til gården Morberg. Bebyggelsen ligger på en smal brem under en bratt skogkledt ås. Grundvik er kjent i røykenhistorien for særlig to ting – skipsbygging og fiskerbosetting. Begge kan føre historien tilbake til midten av 1800-tallet. Den siste båten som ble bygd her, "Sigfar", var ferdig i 1949. Det er hus og spor i landskapet etter båtbyggervirksomheten fra et langt tidsrom.

På 1850-60-tallet var det rike fiskerier ved Nærsnes, og Grundvik-beboerne er kjent som drevne fiskere gjennom flere generasjoner. Fra midten av 1800-tallet vokste det fram et miljø med enkle boliger utover den smale strandbredden. Her var det liten plass til gårdsdrift. I dag er Grundvik det mest helhetlige, større miljøet i Røyken når det gjelder å dokumentere den eldre fiskerbosettingen. Selv om autentisiteten i bygningsmiljøene er vekslende, er de historiske sammenhengene som helhet lette å lese – i beliggenhet og hustyper. Her er det bevart flere mindre sjøbuer, en hustype som er relativt sjelden i dag.

Utover 1900-tallet ble også Grundvikstranda et yndet feriemål. Inne imellom den opprinnelige fiskerbebyggelsen ble det reist små beskjedne sommerhytter. De har i hovedsak bevart sitt preg fra mellomkrigstid. Miljøet på Grundvik dokumenterer flere typiske trekk fra Røykens kystkultur før 1940 – fiskerbosettingen, skipsbyggervirksomheten og hyttebygging for vanlige folk.

Spesielle hensyn: Her er sammenhengen mellom bebyggelsen og kystlandskapet viktig. Eksisterende siktlinjer mellom de eldre husene må ikke fortettes.

Kaptein Heyerdahls kart fra 1826 viser ingen bebyggelse på denne strandlinja. Folketellinga fra 1865 har fire hushold i Grundvik – flere livnærer seg som fiskere, men her er også en skipstømmermann og en tømmerfløter. Kart fra slutten av 1800-tallet viser flere bosettinger og en ankerplass i sjøen.

Det var Christoffer L. Morberg som startet med skipsbygging i Grundvikverven, trolig ikke lenge etter at han overtok Morberg i 1844. Da skipsbyggervirksomheten i Røyken skjøt fart i 1850-åra, var Chr. L. Morberg blant de mest aktive. Verftet lå der landbredden vider seg ut til en landtunge nord i Grundvik. I dag speiles skipsbyggervirksomheten i navnet **Grundvikverven** 41/45, men det er også bevart fysiske minner. I selve verftsområdet står en liten stuebygning der verftets bestyrer bodde, i dag med modernisert eksteriør. I bakken er det flere spor bl.a. etter båtopptrekk for store båter, og det er brygge.

Under krigen ble verftsområdet beslaglagt av okkupasjonsmakten som produserte landgangsbåter her. Fra denne tida står en kombinert spisebrakke og verksted, en mindre murbygning på én etasje med pulttak. Høy autentisitet i eksteriørdetaljer knytter den til perioden. Etter krigen var den store verftsbygningen kun sporadisk i bruk, den ble tatt ned for noen få år siden.

Også i dette miljøet er det spor etter isnæringen. Nordøst for verftsområdet, nær stranda ved Hiken, er det en dam bygd opp av grovt tilhogg kalkstein, et sjeldent byggemateriale for dammer i Røyken. Den er en av Christoffer L. Morbergs tre kunstigbygde dammer fra 1860-åra. Den er i ferd med å gro igjen.

Stedet som kalles «**Slottet**» 41/45 ligger litt ut på landtungen. Her står et halvannenetasjes bolighus og et mindre uthus. Bolighuset har firedelt plan og eksteriørdetaljer fra mellomkrigstid, men skal etter tradisjonen være eldre. Uthuset er av tradisjonell type med innganger til hvert rom fra langveggen. Begge hus har høy autentisitet.

«**Gamle Grundvik**» 41/10 skal være bebygd noe ned på 1800-tallet. Her har det bodd en fiskerfamilie gjennom flere generasjoner. Alt ved folketellingen i 1865 oppføres de som selveiere. Bolighuset går for å være flyttet fra Båttstø, og grunnen til at familien slo seg til i Grundvik skal ha vært at det var bedre havn her. Huset framstår i dag som et typisk halvannenetasjes sveitserstilhus med firedelt plan, stort takutstikk og et lite blondebislage. Om tradisjonen om alder stemmer, må det ha fått dette preget etter en utbygging nærmere forrige århundreskifte. Huset har nye krysspostvinduer, men har bevart mange originale sveitserstildetaljer. Bolighuset ligger på en liten terrasse litt opp fra sjøen. Et lite uthus er revet, men en av sjøbuene nede ved stranda hører til.

Også **Nordvik** 41/24, som ble skilt ut fra Grundvik i 1904, er bygd som fiskerbolig. Stedet ligger i strandkanten nedenfor Gamle Grundvik. Bolighuset er mer ombygd enn det på Gamle Grundvik, men det har bevart sveitserstilpreget i hovedtrekk. Det står sammen med flere mindre hus – uthus og gamle sjøbuer som dels er bygd om til små hytter. Miljøet er likevel lett å lese som fiskerbosted fra sveitserstilperioden.

Huset på eiendommen **Thorvik** 41/40 i strandkanten sør for Nordvik er trolig bygd som fritidsbolig. Her står en funkishytte fra mellomkrigstid. Autentisiteten er middels. Den øvrige bebyggelsen i Grundvik er mer endret.

Fra Søndre Grundvik mot nord. Innfelt: bolighuset på «Gamle Grundvik».

Nordvik med "Gamle Grundvik" bak. Fritidseiendommen Thorvik til venstre.

Sjøbua til "Gamle Grundvik".

Sjøbua til Søndre Grundvik.

Grundvikverven til venstre, «Slottet» på høyden til høyre. Innfelt spisebrakk og verkstedet fra 2. verdenskrig og «Slottet».

1503 Morbergholmen

Eiendom
Vernestatus hus
(SEFRAKnr)

Morberg, «Toppen»
41/11

Våningshus: B
(0627-0015-037)
Uthus: C
(0627-0015-036)

Morberg, «Villaen»
41/11

Fritidsbolig: B
(0627-0015-035)

«Nordodden» 41/234
Fritidsbolig: B

Liten øy med gammel strandsitterbebyggelse og fritidsbebyggelse fra ulike perioder.

Morbergholmen er en liten øy utenfor Grundvik. Eldste faste bosetting var strandsittere under Morberg. Holmen har trolig vært brukt som feriested for "byfolk" alt fra slutten av 1800-tallet, og i dag er slik bruk enerådende. Det er tre bosteder på holmen: den gamle strandsitterstua, en sommervilla fra 1890-tallet og et moderne sommerhus fra 1960-tallet. De tre stedene dokumenter ulike lag i øyas historie og har godt bevart bebyggelse som gjør lagene lette å lese. Morbergholmen representerer typiske sider ved Røykens kystkultur.

Spesielle hensyn: Her er sammenhengen mellom bebyggelsen og kystlandskapet viktig. Eksisterende sikotlinjer mellom den eldre bebyggelsen må ikke fortettes.

Den opprinnelige strandsitterstua, «**Toppen**», ligger øverst og har tradisjoner for å være fra 1700-tallet. Kaptein Heyerdals kart fra 1826 viser ikke bebyggelse på holmen. Ifølge folketellingen fra 1865 bor det en skredderfamilie her, i 1875 er forsørgeren tømmermann. Her står en liten stuebygning i én etasje. Den kan godt være gammel, og har bevart et klart alderspreg fra før sveitserstilepoken. Med unntak for en terrasse i bakkeplan med takoverbygg gir huset et opprinnelig inntrykk. Et mindre uthus hører til. Byfolk står som eiere av Morbergholmen alt i 1870-åra, samtidig var det fastboende her ennå ved folketellingene rundt 1900. Det er mulig at den gamle stua i denne perioden fungerte som fritidsbolig for eierne om sommeren, mens de fastboende flyttet ut i enklere hus, slik det var vanlig.

«**Villaen**» nede ved sjøkanten skal være bygd som fritidsbolig på 1890-tallet. Et lite utbygg kan ha utgangspunkt i en eldre fiskebu. Huset har i all hovedsak bevart tidspreget fra sveitserstilen, men opprinnelig stående panel er i dag skiftet ut med liggende. Det har også nytt taktekke. Det er flere mindre uthus i området, noen kan være eldre.

Det yngste innslaget er hytta på «**Nordodden**» fra 1963. Den erstattet ei tømmerhytte kalt Spitsbergen, fordi den var modell for fangsthytter på Spitsbergen. Arkitekt i 1963 var Paul Cappelen. Hytta har en modernistisk, maritim utforming der et spisst saltak går ned til bakkeplan og utgjør veggene på langsiden. Formen gir assosiasjoner til Frammuseet på Bygdøy (fra 1936). Mindre uthus har samme form. (Hytta ble omtalt i Bonytt 1964.)

(Morbergholmen er omtalt i RHÅ 2008, JJ).

Morbergholmen med Nærnestangen i bakgrunnen

«Villaen».

"Nordodden".

Strandsitterstua "Toppen".

1504 Nærsnes – gårder, skole- og kirkested

Eiendom
Vernestatus hus
(SEFRAKnr)

Nordre Nærsnes
42/1:

Våningshus: B
(0627-0015-02)
Stabbur: B
(0627-0015-003)
Vognskjul: B
(0627-0015-005)

Søndre Nærsnes
43/1

Spisebrakke: A
(0627-0015-046)

«Bryggebakken»
43/21

Bolighus: -
(0627-0015-057)

Kapelltomten 43/63
Kirke: A

Breidablikk 43/115
(Søndre Nærsnes)

Våningshus: B
(0627-0015-060)
Fjøs: C
(0627-0015-061)

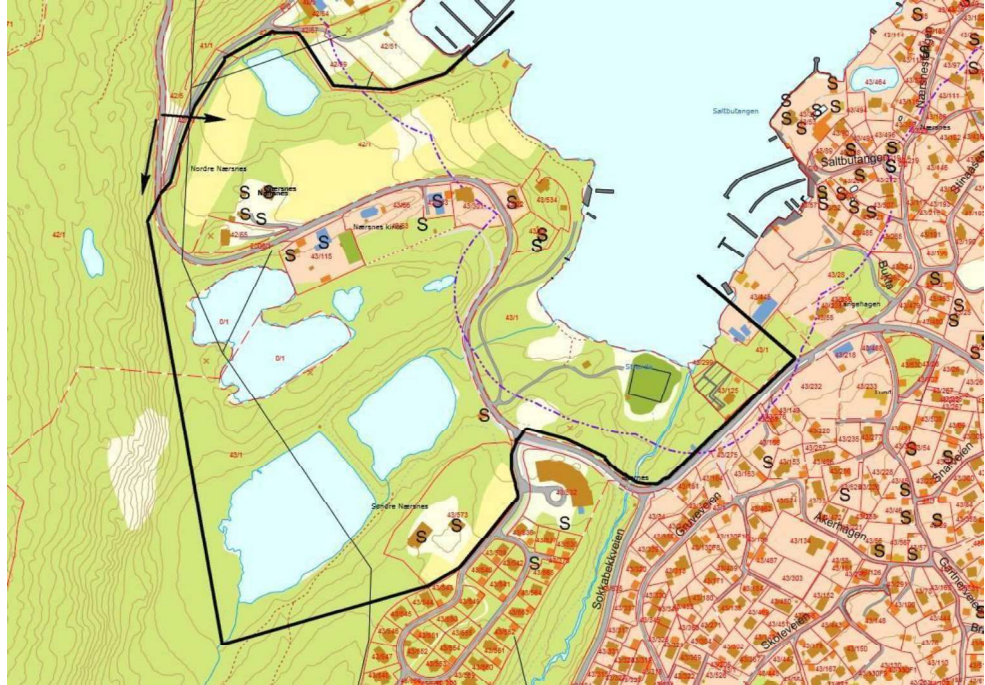
Stranna 43/125
Bolighus: B
Uthus: C

(Skoletomten) 43/343
Nærsnes gamle
skole og grendehus:
B
(0627-0015-062)

Søndre Nærsnes
43/573

Våningshus: A
(0627-0015-053)
Stall: A
(0627-0015-054)

Sammensatt miljø med gammelt tunområde, offentlige hus som kirke og skole, minner etter istrafikken i form av isdammer, spisebrakke og hus for administrasjon og eiere. Bygningsmiljøet gir et særlig godt bilde av 1920-tallets arkitektur.

Før 1850 var Nærsnes to gårder og noen spredte plasser. Gårdstuna på Søndre og Nordre Nærsnes lå samlet på høyderyggen rett innenfor Nærsnesbukta. Selv om tettstedet vokste fram ute på Nærsnestangen, ble viktige fellesinstitusjoner for det nye samfunnet, som skole og gudshus, lagt til det gamle tunområdet. Den opprinnelige gårdsbebyggelsen, Nærsnes kirke og skolebygningen utgjør i dag et miljø som representerer viktige epoker i områdets historie.

Nærsnes utviklet seg tidlig til et sentrum for isnæringen. Den første isen i Røyken ble skåret på Bårsrudtjern i 1850-åra. Etter hvert kom store damanlegg i det skrånende terrenget ned mot Nærsnesbukta. I miljøet inngår fire store og noen mindre isdammer. I tilknytning til disse er det bevart en spisebrakke for isarbeiderne med verksted. Dette er den eneste bevarte bygning i Røyken som har vært direkte knyttet til isproduksjonen. Et annet bygningsmiljø som er nært knyttet til utviklingen av basisnæringene på Nærsnes, er det nye tunet til Søndre Nærsnes fra 1921, med herskabelig hovedbygning og stor stall.

Samlet har miljøet en konsentrasjon av kunnskapsverdier og opplevelsesverdier som forteller om viktige sider ved Røykens historie. Nærsnes kirke, spisebrakka ved den nedre Nydammen og det nye tunet på Søndre Nærsnes har så høye antikvariske verdier at de er foreslått i verneklasse A.

Spesielle hensyn: Dette er et sammensatt miljø med mange hensyn. For å ta vare på hovedtrekkene ved det opprinnelige gårdslandskapet, er det viktig at innmarka som ligger i sammenheng med det gamle tunområdet på Nærsnes ikke bygges ut. Her er siktlinjer til Nordre Nærsnes fra Nærsnesbukta også viktige. Sammenhengen mellom de gamle gårdstuna på Nærsnes og kirke- og skolebebyggelsen må ikke reduseres ved fortetting. En annen viktig sammenheng som ikke må brytes, er mellom det nye tunet på Søndre Nærsnes, isarbeiderbrakka og dammene.

Restene etter den opprinnelige gårdsbebyggelsen ligger på hver side av Sundbyveien. Som gårdstun er miljøene fragmenterte. Mest intakt er Nordre

Nærnes med fint restaurert og tilbakeført hovedbygning i sveitserstil, stabbur og skjul. Særlig våningshuset er et viktig element i landskapet sett fra mange kanter. Våningshuset på Søndre Nærnes ble skilt ut fra gården og kjøpt av kommunen som lærerbolig i 1922, senere var det i flere år barnehjem for Oslo kommune. Eksteriørdetaljer er mer endret, men huset er lett å lese som en større hovedbygning fra sveitserstilperioden, og det har kunnskapsverdi og symbolverdi knyttet til tiden som lærerbolig og barnehjem

Nærnes kirke ble bygd 1893 som bedehus etter privat innsamling. Snart ble det holdt regulære gudstjenester i bedehuset, som i 1900 ble ombygd og innviet til kapell. Nåværende utseende skriver seg fra 1925, da det igjen ble utvidet og ombygd etter tegninger fra arkitekt Chr. Dahl fra Oslo. Det er en gjennomført bygning med rike detaljer fra 1920-tallets romantisk, historiske panelarkitektur, inspirert av både klassisme og rokokko. Autentisiteten er høy.

Ved forrige århundreskifte hadde barnetallet på Nærnes økt så mye at stedet fikk egen skole, bygd i 1904 like ved kapellet (av samme type som i Vestbygda). Dette ble også skolen for barna fra Bødalen, fram til det ble bygd ny skole i Slemmestad i 1916 – noe som kan være med å forklare valget av skoletomt utenfor tettstedet. I 1922 kom en ny og større skolebygning ved den gamle. Skolen fra 1904 brant en gang i mellomkrigstida, men skolen fra 1922 står. I mange år har den vært i bruk som grendehus. I senere år er den pusset opp og underetasjen innredet til barnehage. Ved moderniseringen har den mistet mye autentisitet i detaljene, men hovedtrekkene er bevart, og den er fortsatt lesbar som et større offentlig hus fra perioden.

Da eierne av **Søndre Nærnes** i 1921 bygde opp et nytt tun, fikk det en mer strategisk beliggenhet i forhold til hovednæringene som var skogsdrift, sagbruk og isproduksjon. Tunet, som består av hovedbygning og en stor stall, ligger på en høyde like sør for damanleggene. Her kommer veien fra skogene ved Bårsrudtjern ned, og her lå sagene til bedriften før. Den nye bebyggelsen ble særpreget med en herskaplig hovedbygning i tilnærmet nybarokk utforming, med innslag av nasjonalromantikk i valget av mørkt, oljebredt trepanel. Huset karakteriseres av et høyt mansardtak og har bevart opprinnelig taktekke med glasert flat tegl. Autentisiteten er høy. Stallen har samme stilpreg, men er i enklere utforming, i hovedsak innenfor tradisjonen til sveitserstillåvene. Husets primære funksjon var som stall for hestene som ble brukt i skogsdriften og istrafikken. Det er sjelden man i dag har fysiske minner som så klart dokumenterer den betydningen hesteholdet hadde for tidligere tiders næringsliv.

Den eldste av **isdammene** i miljøet er Swartzedammen bygd i 1867, året etter at de første kunstige dammene kom på Morberg. På 1890-tallet kom Nydammene, to store dammer like sør for Sundbyveien. Byggherren var Thorvald Baarsrud. Han var da blitt eier av Søndre Nærnes, Bårsrud, og Nordre Klemmetsrud, og hadde sikret seg rettigheter i Bårsrudtjernet. Thorvald Baarsrud og sønnen Adam Baarsrud ble de største iseksportørene i Røyken. Det var Adam Baarsrud som bygde opp det nye tunet på Søndre Nærnes. I 1926 ble eierskapet overført til selskapet Søndre Nærnes AS.

Spisebrakka til isarbeiderne ligger like ved Nedredammen og ble satt opp av Thorvald Baarsrud rundt århundreskiftet. Den var kombinert varmistue og verksted og er et enkelt hus i sveitserstil med høy autentisitet.

Istrafikk og skogsdrift var viktige næringer for framveksten av Nærnes som tettsted, men det var også andre virksomheter som la grunn for tettstedsveksten. Flere av aktivitetene var samlet på **stranda** innenfor Nærnesbukta. Her hadde isnæringen mange av sine isstabler og brygger. Her har også vært teglverk og båtbyggeri. I dag er Promhavn Slip AS litt lenger ut i bukta arvtaker etter deler av denne virksomheten, men det er ingen hus og få andre spor tilbake etter de gamle bedriftene. Nærnes kystlag har restaurert en **sliskeslipp** fra 1920-tallet, en av svært få (også på landsbasis) i treverk. Den ligger på sørsida av bukta inne på området til Promhavn Slip AS. På stranda er det registrert et fundament for isstabel. I dag er dette friområde, etter at kommunen sist på 1990-tallet inngikk en langsiktig leieavtale med grunneieren Søndre Nærnes AS.

Inne i bukta, midt i friområdet, lå før eiendommen **Stranden**, et småbruk som tidlig ble skilt ut fra Søndre Nærnes. Her holdt Lord Bamford til på 1870-tallet. Han overtok også Søndre Nærnes, sikret seg rettigheter til strandområdet og drev noe med istrafikk, men han er først og fremst kjent for sine sølvskjerpingsprosjekter. Bamford solgte etter få år til Thorvald Baarsrud.

I dag er en boligeiendom i hjørnet av bukta kalt **Stranna**. Eiendommen ble skilt ut i 1923 og er trolig bebygd på denne tida. Bolighuset er et eksempel på 1900-tallets panelarkitektur inspirert av klassisistiske og nasjonale forbilder. Selv om den har en langt mer nøktern utforming, hører den hjemme i samme tradisjonen som anlegget på Søndre Nærnes, og bygger opp om tidsbildet som preger mye av bygningsarven i miljøet.

Tunet på Nordre Nærnes med kirka i bakgrunnen.

Mot Nordre Nærnes fra Nærnestangen.

1601 Kleiva

Eiendom
Vernestatus hus
(SEFRAKnr)

Båtstø 47/7:
Driftsbygning: -
Uthus: -

Solaas 47/10:
Bolighus: A
0627-016-002)
Uthus: B
(0627-016-002)

Lyngås 47/16
Bolighus: A
(0627-016-063)

Lillestuen 47/150
Sidebygning: A
(0627-016-064)
Utedo: A
(0627-016-065)
Stabbur B
(0627-016-066)

Båtstøkleven 47/20:
Bolighus: C
(0627-016-019)
Uthus: C

Damli 47/23
Bolighus: C
(0627-016-057)
Uthus: B
(0627-016-058)

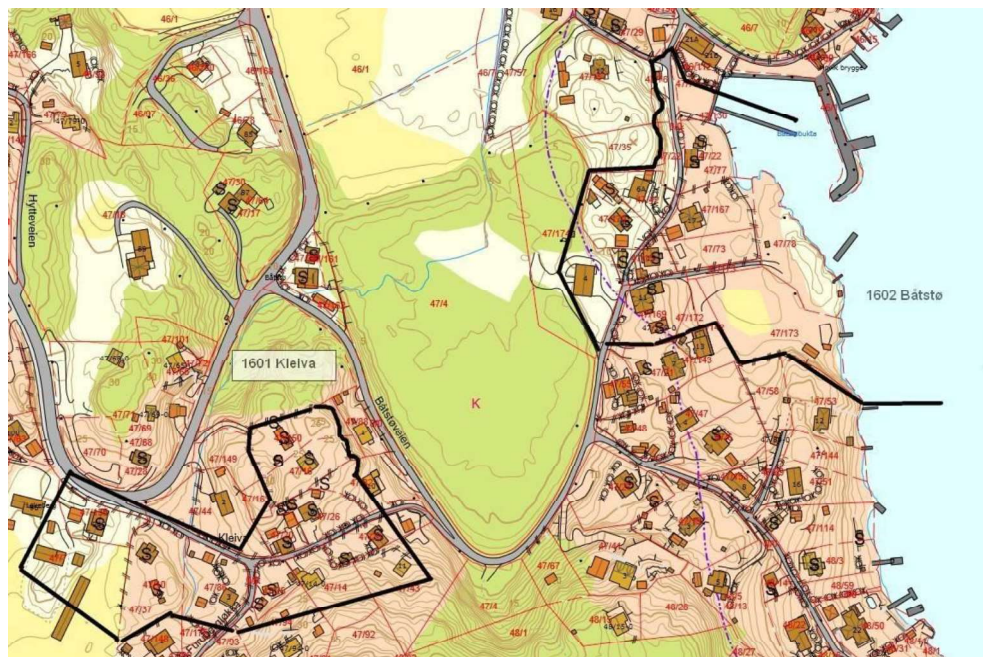
Aasli 47/25: -
Bolighus
(0627-016-017)

Bergheim 47/26
Bolighus: B
(0627-016-059)
Uthus: C
(0627-016-060)
Grisehus C
(0627-016-062)
Anneks: C
(0627-016-061)

Karihøgda 47/43
Fritidsbolig: C

Fredbo 47/155: -
Våningshus: -
(0627-016-003)

Miljø med boligbebyggelse fra forrige århundreskifte, vokst fram langs gammelt veifar mot strandstedet Båtstø. Bygningstil miljø preget av sveitserstil og nasjonalromantikk. Spesiell tilknytting til kjente bygningshåndverkere.

Kleiva er del av den gamle veien fra gården Hov til strandstedet Båtstø. Tidlig på 1800-tallet var det noen få boplasser i Båtstø, de som bodde her var strandsittere under Hov, og lengst sør under Sundby. Utover 1800-tallet, særlig mot 1900, grodde det fram en bebyggelse langs den gamle veien. En klynge av disse finner vi i det bratte partiet som kalles Kleiva. Veien er i seg selv et kulturminne som trekker trådene bakover i historien. Mens bygningsmiljøet først og fremst representerer den sterke veksten i folketall og bosetting, som førte til at de gamle strandstedene vokste til tettsteder på begynnelsen av 1900-tallet.

Det var et snitt av vanlige folk som slo seg til her. Men det som framfor noe særpreger dette miljøet, er tilknyttingen til en gruppe kjente bygningshåndverkere og sjeldent godt bevarte bygningsmiljøer nært knyttet til disse.

De det gjelder er byggmester Kristian Isaksen, sønnen Julius Kristiansen og gråsteinsmurer Anton Abelsen. Etter et par generasjoner er navnene til de som bygde husene som regel ute av manns minne. Her, på eiendommene Solaas og Lyngås, er de godt dokumentert med sine bosteder og resultatet av sitt virke. Samtidig er bygningene representative for mye brukte hustyper fra denne tida, i Røyken og i regionen. Det er sjelden å finne disse i så autentisk form og så godt bevart.

Lyngås (med Lillestuen) gir som helhet et sjeldent helhetlig tidsbilde av den nasjonalromantisk inspirerte byggestilen rundt forrige århundreskifte. Bolighusene på Lyngås og Solaas er klassifisert som vernestatus A, svært høy verneverdi.

Spesielle hensyn: Viktige hensyn gjelder lesbarheten av bebyggelsens lokalisering langs den gamle veien. Eksisterende siktlinjer innen den eldre bebyggelsen må ikke forsettes.

Kaptein Heyerdahls kart fra 1826 viser området tynt bebodd. Ved veien litt opp i bakken ligger en plass kalt Kleven. Kart fra 1879 viser en liten klynge bosteder ved Kleven. Etter folketellingen fra 1900 livnærte folk seg som sjømenn, fiskere, arbeidere, isarbeidere – og som nevnt, som bygningshåndverkere.

Flere var i familie med hverandre, noe som inngår som et relativt vanlig mønster i utbyggingen av tettstedene.

Det er registrert ni eiendommer med hus fra før 1925 i miljøet. Dertil kommer en fritidsbolig fra 1928. Kleiva er noe fortettet med yngre bolighus og fritidsboliger, men ikke mer enn at det er den eldre bebyggelsen som gir karakter til miljøet. Alle eiendommene er skilt ut fra Hov, de fleste i perioden 1900–1918, men flere er bebygd før. Det er bolighus og uthus med ytre preg fra sveitserstilperioden som preger bygningsmiljøet i Kleiva, men med et markert innslag av nasjonalromantikken fra århundreskiftet. Store hager hører til.

De best bevarte bygningsmiljøene har eiendommene Solaas og Lyngås (med Lillestuen). **Solaas 47/10** ligger øverst i Kleiva nr. 1 og er bebygd rundt 1900. Her står bolighus og uthus, trolig bygd samtidig, i en stor hage der det før ble drevet et lite villajordbruk. Bolighuset er en tidstypisk sveitserstilvilla med alle detaljer bevart – fint utskåret veranda, krysspostvinduer med original belistning, dekor på vindskier, krumme teglpanner til taktekke og eldre skorsteiner. Dette var boligen til mureren Anton Abelsen (f. 1870, d. 1956). Han er kjent for å ha murt mange av de fine kjellermurene i naturstein som preger bebyggelsen fra denne perioden. En slik kjellermur har også dette huset, lagt opp av store uregelmessige steiner med «pøsefuging» mellom og med originale jernsprosser i kjellervinduene, der det også er brukt teglstein innerst mot rammeverket. Anton Abelsen skal ha hatt et steinbrudd på eiendommen sin, og steinen til en del av kjellermurene i nærområdet er nok tatt derfra. Tømmer- og snekkerarbeidet sto far og sønn Kristian Isaksen (f. 1832) og Julius Kristiansen (f. 1870) for.

Julius Kristiansen bygde sitt eget anlegg på eiendommen **Lyngås 47/16** i Kleiva 8. Eiendommen ble skilt ut i 1912, men han bodde her allerede ved folketellingen i 1910. Anlegget ligger på en godt synlig knaus og består av hovedbygning, sidebygning, med bl.a. snekkerverksted og bryggerhus, foruten utedo og stabbur. Alle hus er gitt en rik utforming preget av sveitserstil og nasjonalromantikk. Nasjonalromantikken (eller dragestilen), vises bl.a. i bruken av bart plankelaft med utsveifa laftehoder både under takskjegg og ved grunnmur. Typisk er også solhjuls motivet i gavlfeltene på hovedhuset. Men mye av den øvrige rike snekkerdekoren følger mer tradisjonell sveitserstil. Hovedbygningen og sidebygningen står på forseggjort natursteinsmur som man regner med at Anton Abelsen sto for. Julius Kristiansen var både møbelsnekker og byggmester og hadde sitt verksted i sidebygningen. Den opprinnelige eiendommen Lyngås er i dag delt slik at sidebygningen fungerer som hovedhuset på Lillestuen, her står også stabburet og utedoen. Husene på Solaas og Lyngås er svært forseggjorte og har nok også fungert som god reklame for sine byggmestre.

Bergheim 47/26 i Kleiva 6 ble oppført i 1917 og ligger litt nedenfor Lyngås. Julius Kristiansen og Anton Abelsen går for å være byggmester og murer her også. Byggherren arbeidet på ørretsoppdrettsanlegget på Lingsom. Her står bolighus og tre mindre uthus, hvorav i hvert fall to er bygd før 1940. Bolighuset er oppført i bart plankelaft i nasjonalromantisk utforming, mens den rike dekoren ellers er karakteristisk for sveitserstilen. Kjelleren er høy, og huset gikk for å ha den fineste vaskekjelleren i Båstø. I senere tid er det kommet et verandaanlegg rundt hele bolighuset som reduserer lesbarheten til den opprinnelige villaen en del. Uthusene er typiske småhus for eldre boligmiljøer – do, vedbod, hønsehus, grisehus og et anneks trolig bygd for overnattingsgjester midt på 1900-tallet. Hovedformer er bevart, men autenticiteten i detaljer er middels.

Den gamle plassen Kleven på kartet fra 1826 ble skilt ut som eget bruk i 1867 (kalt Klevjordet) og gjenfinnes trolig i dag som eiendommen **Båstø 47/7**. Den ligger øverst i Kleiva, til Sundbyveien. Flere av eiendommene i miljøet har gått ut herfra igjen. En driftsbygning fra 1900-tallet er bevart, men bebyggelsen ellers er så endret og omgivelsene så fortettet, at opprinnelige sammenhenger er vanskelige å lese.

Damli 47/23 og **Båstøkleven 47/20** er to boligeiendommer bebygd rundt århundreskiftet. Damli har nok fått sitt navn etter den store Båstødammen som lå like ved fram til 1960. De som bodde i Damli drev da også mye med isarbeide. Båstøkleven ligger på en bakketopp tett til veien. Også dette var hjemmet til folk som arbeidet i isnæringen. Begge eiendommer har mindre, halvannenetasjes sveitserstilhus, trolig av tradisjonell firedelt plantype. Lesbarheten som hus fra sveitserstilperioden er godt bevart, men endringer reduserer verdiene noe – eksteriørdetaljer fra midten av 1900-tallet og en ny veranda på Damli og breddeutvidelse på huset i Båstøkleven. Miljøverdien er imidlertid høy, forsterket av at begge står sammen med tradisjonelle uthus av eldre type.

Båstø ble utover 1900-tallet et populært feriested, og flere byfolk fikk etter hvert egne hytter her.

Karihøgda 47/43 ble skilt ut i 1928, og trolig ble huset som står her bygd som fritidsbolig da.

Eiendommen ligger nederst i Kleiva og litt til siden for den gamle veien, på en høyde mot skogkanten.

Her står et enkelt enetasjes bindingsverkshus med loft. Grunnmuren er støpt, kledningen er liggende og vinduene er av ulike typer – kanskje sekundært brukt. Boarealet er utvidet ved at en tidligere åpen veranda i hjørnet er bygd inn i huset, og det har kommet et tilbygg på baksida. Med ny veranda på forsida framstår huset med middels autentisitet. Det er likevel lett å lese som en bygning fra mellomkrigstida.

Sidebygningen til Lyngås (Lillestuen).

Lyngås.

Bergheim.

Båttøklevan.

Solås.

Damli, Karihøgda lengst inn

1602 Båttstø

Eiendom
Vernestatus hus
(SEFRAKnr)

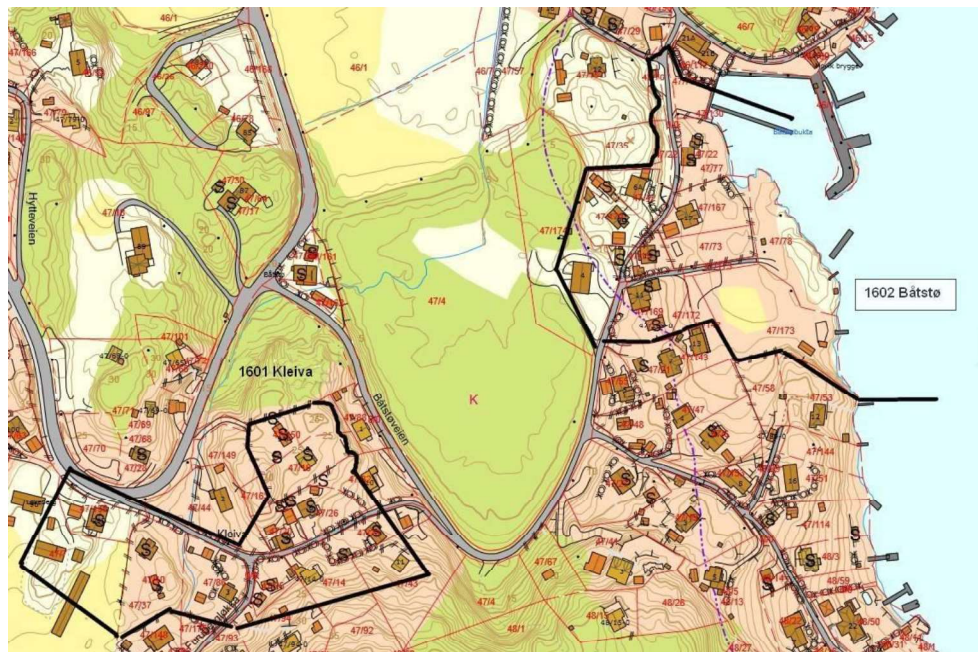
Ingstad 47/15
Bolighus: C
(0627-016-022)
Sidebygning: C
(0627-016-023)

Strandvik 47/22
Bolighus: -
(0627-016-054)
Uthus: -
(0627-016-055)

Steinsby 47/42, 170
Bolighus: C
(0627-016-024)
Sidebygning: -
(0627-016-025)

«Båttstøgården»
47/169
Våningshus/butikk: B
(0627-016-050)
Uthus/lager: C
(0627-016-051)

Sammensatt miljø i den nederste delen av den gamle strandveien til Båttstø. Miljøet dokumenterer flere lag av Båttstøs utvikling – strandsitterbebyggelse, småbruk, boligbosetting og handelsvirksomhet rundt 1900. Isnæringen er representert i form av lasteberg med skutebolter og rester av isdam.

Båttstøveien er, sammen med Kleiva, del av den gamle sjøveien for gården Hov til båttstø ved fjorden. Miljøet omfatter den nederste delen av Båttstøveien. Bebyggelsen her representerer deler av den eldste bosettingen i Båttstø. Dette var gamle strandsitterplasser under Hov. Etter hvert som befolkningen vokste, kom det flere bosteder langs den gamle veien. Miljøet har bevart bebyggelse fra ulike perioder. De eldste husene er imidlertid så endret at de som enkelthus reflekterer senere byggeskikk. Men i måten de ligger på ved den gamle veien, og som del av et eldre utbyggingsmønster, er de med på å gi miljøet tidsdybde.

Det er som vanlig sveitserstilperioden som gir tidspreget til bebyggelsen, og det viktigste anlegget er Båttstøgården. Den gamle butikken og samlingspunktet er et sentralt hus i lokalmiljøet og dokumenterer utviklingen fra strandsted til tettsted. Anlegget, med stort og rikt utformet hovedbygning og lagerhus, er bevart på en måte som gjør det lett å lese disse sammenhengene. Istrafikken ble etter hvert en forutsetning for veksten av tettstedet, og Lasteberget med gamle fortøyningsbolter og restene etter Båttstødammen er konkrete minner etter dette. Et like viktig kulturminne er den gamle veien i seg selv – som har strukturert bebyggelsen og som binder den sammen i dag.

Spesielle hensyn: Her er bebyggelsens sammenheng til sjøkanten, særlig Lasteberget, og til den gamle veien, viktig å ivareta. Eksisterende siktlinjer innen den eldre bebyggelsen og til havna må ikke fortettes.

Kaptein Heyerdahls rektangelkart fra 1826 viser to bosteder ved fjorden i dette området – de gamle strandsitterplassene under Hov. Folketellingen fra 1801 nevner tre personer under Hov som «nærer seg» ved fiske, båt eller båtfrakt. Ved folketellingen i 1865 er det tre bosteder kalt Båttstø på Hov, og forsørgere er knyttet til sjøen, som fraktemenn og sjømann. To er husmenn uten jord, mens en er selveier. Ved tellingen i 1910 har bosettingen økt betraktelig, og det er et spekter av yrker. Mange er isarbeidere. Midt på 1880-tallet anla Båttstø Iskompani AS en stor isdam tett ved den gamle veien. Utskipingen av is skjedde fra Lasteberget, en naturlig berghylle der skutene kunne legges til. Dammen ble fylt igjen i 1960.

I dag er det bare to av eiendommene, Strandvik og Ingstad, som har hus som kan skrive seg fra den eldste strandsittertida, men ingen har bevart et eksteriør som forteller om det. Huset på **Strandvik** 47/22 framstår som et toetasjes hus fra 1950-tallet etter påbygg da, men utgangspunktet var en liten toromssstue, etter tradisjonen fra 1700-tallet. Huset på **Ingstad** 47/15 ser ut som et vanlig, moderat endret sveitserstilhus på halvannen etasje, men man mener at også dette huset skjuler en eldre kjerne. Tvers over veien ligger en sidebygning som hørte til, der det i flere år var skomakerverksted. Også den skal ha en eldre kjerne, men er nok endret i flere omganger.

De to andre registrerte husene i miljøet skal være bygd tidlig i 1880-åra. I begge har det vært handel. Den viktigste er **Båtstøgården** 47/169 (før 47/5), opprinnelig et gårdsbruk, skilt ut alt i 1884. Ennå rundt 1900 var dette et småbruk med husdyrhold, åker og kjøkkenhage. En god del av eiendommene i området er siden delt fra Båtstøgården. Det gjelder også Båtstødammen. Rundt 1900, og i en lang periode på 1900-tallet (1932–1968), var Båtstøgården en forretningsgård med dagligvareutsalg, en tid også postkontor. Fra denne tida står hovedbygningen og et større uthus. En gammel låve, som sto nærmere sjøen, brant i 1920-åra og ble ikke erstattet.

Hovedbygningen er et stort sveitserstilhus datert til ca.1880. Det har rik dekor og har bevart mange originale sveitserdetaljer. Det har også noen senere tilbygg og eksteriørendringer, men deler av huset, særlig fasadene mot Båtstøveien, virker i hovedsak opprinnelige. Det er bevart ramper og trapper som fortsatt gir huset et preg fra tida som butikk. *Uthuset* ble bygd på en tidligere isstilling i 1940. Det hadde flere funksjoner utenom å være butikkens lager, bl.a. som stall og grisehus. Grisehuset er egentlig et eldre tømmerhus og sto før sammen med en do. Uthuset er moderat endret, og har bevart sin karakter av lagerhus for butikken.

I 1969 flyttet handelsvirksomheten i Båtstøgården tvers over veien til en *nybygd forretningsgård* som ligger på en fylling litt ut i det gamle damområdet. Den er en to etasjes bygning der 1. etasje er i mur og innredet til forretning med store butikkvinduer. Her var det handel til 1998. Huset ser ut til å være lite endret.

På plenen utenfor den nye butikken ligger et stort anker av typen «stokkanker». Det er et gammelt skipsanker som etter å ha uttjent sin rolle, har blitt plassert på sjøbunnen utenfor Lasteberget, og har der vært brukt til å fortøye seilskipene som anløp Båtstø. Det ble tatt opp fra sjøen og lagt på Lasteberget. I 2006 ble det restaurert og flyttet til nåværende sted. En informasjonsplakat forteller historien.

Huset på **Steinsby** 47/42, 170 skal ha blitt satt opp rett før Båtstødammen ble anlagt, dvs. tidlig i 1880-åra. Byggherren var fiskehandler. Noen år tidlig på 1900-tallet var det kolonialhandel i den ene stua, med inngang fra verandaen. Hovedhuset er et typisk halvannenetasjes sveitserstilhus, opprinnelig med rik dekor og veranda, men etter hvert mye forenklet. I dag er huset tilbygd og pusset opp på nytt i tilpasset sveitserstil. Bryggerhuset er sterkt modernisert.

Selve **Båtstøveien** har beholdt mye av sin gamle karakter. Den er smal og følger terrenget fra vika ved Båtstøbukta til landskapsterrassen der dammen lå. Strekningen er noe fortettet med yngre hus, dels med stiltilpasset «sveitserstilhus». Men det er fortsatt lett å lese de opprinnelige sammenhengene mellom Båtstøbukta, den gamle strandveien og den eldre bebyggelsen som har grodd fram langs denne.

Lasteberget, og et åpent område opp mot Båtstøgården, er regulert til friområde. Langs kanten av berget er det slått en rekke jernbolter ned i fjellet. Her fortøyd isskutene.

Båtstøgården til høyre, den nye butikken fra 1969 til venstre. Sidebygningen til Ingstad i midten.

Båstøgården.

Lasteberget med Båstøgården og Ingstad.

Båstøveien mellom Ingstad og Steinsby. «Skomakerverkstedet» til Ingstad lengst inn.

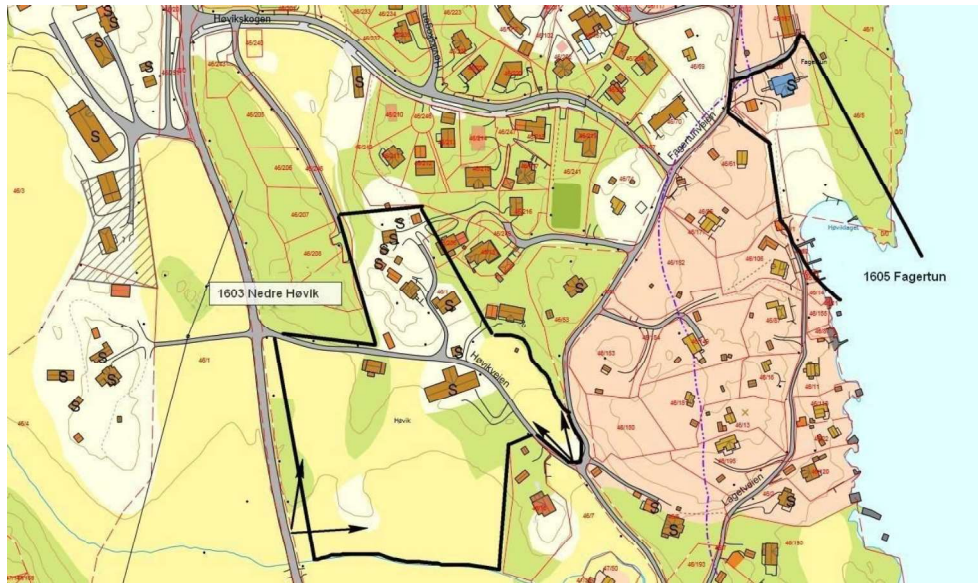
1603 Nedre Høvik

Eiendom
Vernestatus hus
(SEFRANr)

Nedre Høvik 46/1

Våningshus: B
(0627-016-035)
Stabbur: B
(0627-016-036)
Driftsbygning: B
(0627-016-037)
Smie: B
(0627-016-038)
Sommerfjøs: B
(0627-016-039)
Grisehus: B
(0627-016-040)
Ishus: B
(0627-016-041)
Våningshus: -
Sidebygning: -
Kjellerhus: -

Komplett gårdstun med mange tradisjonelle og sjeldne hustyper. Stor tidsdybde i bygningsmiljøet. Representerer den eldste bosettingen i Båttstø.

Nedre Høvik har et uvanlig komplett gårdstun med mange ulike hustyper. Enkelte hus er fine og sjeldne representanter for sine typer og tidsepoker. Det gjelder det gamle empirehuset, en hustype som var vanlig før, men som det i dag er svært få eksempler på. Og det gjelder driftsbygningen, som representerer de første enhetslåvene i bygda. Nedre Høvik skiller seg også ut med mange tradisjonelle mindre gårdshus bygd for ulike funksjoner samlet i ett tun. Det gir et bygningsmiljø som dokumenterer de mange ulike arbeidsoppgavene som hørte til driften av gården. I dag er slike gårdsmiljøer sjeldne. Det er fortsatt lett å lese det gamle gårdstunets plassering i gårdslandskapet, men fortetting nord for tunet reduserer i noen grad sammenhengen til utmarka.

Spesielle hensyn: For å ta vare på hovedtrekkene i det historiske gårdslandskapet, er det viktig at innmarka som ligger i sammenheng med gårdsbebyggelsen ikke bygges ut.

Høvik er en av relativt få eldre gårder i Røyken som ligger med bebyggelsen og jordveien nede ved kysten. Gården ble delt i 1824. Kaptein Heyerdahls kart fra 1826 viser en lokalisering av gårdstuna på Øvre og Nedre Høvik som samsvarer med dagens situasjon. Bebyggelsen på Nedre Høvik ligger rett nord for Båttstø sentrum, veien ned til havna, Høvikveien, går gjennom tunet og er nok et gammelt veifar. Husene ligger under en knauset kolle mot skogkanten i nord, med jordveien i slak sørhelling. Det er lett å tenke seg at dette må ha vært et attraktivt sted å slå seg ned, da tunet ligger lunt til i ganske flatt lende og samtidig har utsyn. Trolig lå bebyggelsen på Høvik her også før gårdsdelinga. Nedre Høvik har vært i samme families eie i lang tid, fra før folketellingen i 1801.

Tunet består av flere eldre hus, og har en uregelmessig form bestemt av terrenget. Den gamle *hovedbygningen* er en av Røykens få intakte empirehus, et enetasjes midtgangshus med profilert tømmermannspanel, empirevinduer og et karakteristisk saltak med svai. Dateringen er usikker, men huset kan godt være satt opp i forbindelse med gårdsdelingen i 1824. *Driftsbygningen* ligger på nedsida av Høvikveien. Den skal være bygd rundt 1870 og består av en langstrakt bindingsverkslåve med lafta fjøs og stall i hver ende – under det samme taket. Fjøsset står over en kraftig natursteinsmur med gjødselkjeller. Midt på langsida fra tunet går en overbygd låvebru, trolig er dette overbygget kommet til senere. Huset er i alle hovedtrekk intakt og er trolig en av de eldste og best

bevarte enhetslåvene i Røyken. Den var under restaurering sommeren 2013. *Stabburet* er datert samtidig med driftsbygningen, rundt 1870. Det er et tradisjonelt, rettvegget, toetasjes t mmerbur med inngang i gavlveggen. Teglsteinspilarene det står på, skal skrive seg fra 1940, siden da har det også stått uten ytterkledning. I 1932 ble det bygd *nytt våningshus*. Det står litt til side og bakenfor det gamle og er et halvannenetasjes bindingsverkshus med nyklassisistisk preg, men det er en del endret i detaljer.

En gruppe mindre uthus ligger samlet for seg selv i et område bak våningshusene. De er bygd rett før og etter 1900 og er smie, grisehus, sommerf s og ishus. Dertil kommer en sidebygning som erstattet det gamle bryggerhuset som brant i 1932. Dette er enkle små bindingsverkshus med stående kledning, tekt med krum tegl eller bølgeblikk. De er lite endret. Sommerf set er et av svært få bevarte i Røyken. Etter at husdyrholdet tok slutt, er det brukt som vognskjul. Også ishuset er i dag svært sjeldent. Det har en spesiell konstruksjon typisk for denne typen hus – doble vegger isolert med sagflis, og med bindingsverket synlig fra utsida. Innvendig var det et lite rom kledd med sinkpl ter. En jordkjeller ligger ved Høvikveien sørøst for tunet, på eiendommen Solvang. Den er bygd i hovedsak av naturstein og halvt gravd inn i terrenget, med saltak over bakken. Det er en tradisjonell jordkjeller, men som hustype relativt sjelden i dag i Røyken. Dertil kommer et vognskjul ved Høvikveien, bygd f r 1954.

Tunet l  f r i grensen mot egen utmark, noe som forklarer sommerf sets plassering. I dag er det her et nybygd boligområde som ligger opp mot tunet i nord. I utbyggingsområdet står en gårdssag satt opp i 1963 som erstatning for en eldre som brant.

1604 Solvang, Sole, Østvik og Solstrand

Eiendom
Vernestatus hus
(SEFRAKnr)

Solvang 46/6
Gjestgivergård: B
(0627-016-043)
Sidebygning: C
(0627-016-044)
Grisehus: B
Kjellerhus: B

Sole, 46/7
Bolighus: C
Uthus: C

Østvik 46/10
Bolighus: B
(0627-016-045)
Bryggerhus: C
(0627-016-046)
Uthus: C
0627-016-047)

Solstrand 46/19
Bolighus/butikk: -

Sammensatt kystmiljø med hus som har røtter i den opprinnelige strandsitterbosettingen. Sommerpensjonat for feriegjester fra århundreskiftet. Boliganlegg og hus for handel knyttet til knutepunkt ved brygga i første halvdel av 1900-tallet.

Miljøet omfatter deler av gården Høviks opprinnelige kystlinje i Båttstø, strekker seg fra Høvik brygge nordover langs Høvikveien og består av et område på østsida av veien. Terrenget stiger merkbart opp fra stranda, noe som skaper en solrik, sørvendt rygg mot fjorden og Båttstøbukta.

Østvik, som ligger nærmest stranda, representerer den opprinnelige bosettingen for folk som hadde kysten som hovednæring. Den fine, lille sveitserstilvillaen har bevart et utseende fra de første eiernes tid. Det er sjelden å finne slike hus så godt bevart som her. Østvik har en beliggenhet som gjør det lett å lese de opprinnelige sammenhengene – en beliggenhet som også førte til at Østvik etter hvert ble kjøpt opp som feriested.

Solvang og Østvik dokumenterer ulike sider i bruken av den attraktive kystlinja som rekreasjonsområde. Før hyttebyggingen for alvor tok til litt ut på 1900-tallet, var utleie av eget husvære det som lokalbefolkningen først og fremst bød gjestene. Eierne av Nedre Høvik utnyttet denne nisjen videre til å bygge pensjonater. Solvang er et anlegg, som gjennom godt bevart bebyggelse og beliggenhet i landskapet, dokumenterer denne historien.

Spesielle hensyn: Her er lesbarheten av bebyggelsens opprinnelige lokalisering i kystlandskapet viktig. Området sør for Solvang og Sole må ikke bebygges slik at siktlinjene fra havna blir redusert. Det er viktig at sammenhengene mellom strandsonen og Østvik holdes åpen.

Kaptein Heyerdahls kart fra 1826 indikerer ingen bebyggelse i området, men kart fra 1879 viser en gruppe mindre bosteder. En av disse kan ha vært stedet som i dag kalles Østvik 46/10. Østvik ligger ned mot stranda, atskilt fra sjøen av en smal vei. Eiendommen ble skilt ut i 1914, men var bebygd før. Tidligere navn var Høvikstranda. Ved folketellingen i 1875 bor Johan Isaksen her sammen med kone og datter. Han er omtalt som matros, huseier og leilending. Familien har en ku og dyrker poteter. De bor her fortsatt i 1900, og Johan Isaksen kaller seg nå fisker og tidligere skipsfører.

Det hørte en stor frukthage til Østvik, og fram til 1920-åra ble det solgt frukt og blomster på torget i Kristiania. I 1927 ble Østvik kjøpt av oslofolk og tatt i bruk som feriested. (JJs uferdige bok 2013.)

Bebyggelsen ligger lunt og sørvendt til mellom små skogkledde knauser. Her står et halvannenetasjes bolighus og to mindre uthus. *Bolighuset* framstår som en komplett liten sveitservilla, med rike og originale detaljer bevart. Eksteriøret passer bra med en datering huset har hatt til ca. 1890, men under en restaurering i 2009 kom det fram at dette nok gjelder en om- og påbygging og at huset må være eldre. *Bryggerhuset*, som står på framsida mot sjøen, ble utvidet og ominnredet til sommerbolig i 1942 og ytterligere forlenget i 1985. De ulike byggetrinnene er klart lesbare. Litt inn på eiendommen står nok et lite hus. Det skal være bygd som *fruktlager*, men er etter hvert utvidet og tatt i bruk som anneks for ferieformål det også.

Tett ved Høvik brygge, like innenfor Østvik, ligger eiendommen **Solstrand** 46/19, skilt ut 1924. Huset som står her nå, skal ha blitt bygd på gamle murer etter en brann i 1938. Det ble trolig bygd som bolig og forretning. I mange år fram til 1982 var det landhandleri her. Mye av handelen var basert på feriegjestenes behov. Det er et halvannenetasjes hus med sveitserstilens bygningskropp, men preget av eksteriørendringer utover 1960- og 1970-tallet.

Solvang 46/6 ligger et godt stykke ovenfor Østvik og litt sør for gårdstunet på Nedre Høvik. Stedet har en flott beliggenhet i fjordlandskapet, i skogbrynet på brinken av et høydedrag, med utsyn til fjorden og havna i Båttstø. Det er lett å forstå navnet. Rundt århundreskiftet etablerte eierne av Nedre Høvik to pensjonatbedrifter på gården. Solvang skal være bygd som pensjonat i 1898. Ved folketellingen i 1900 bor og driver Jens Christiansen Høvik og kona Maren pensjonatet. I 1903 bygde de opp pensjonatet Fagertun, som ligger litt lenger nord ved kysten, og i 1912 overtok de driften av hjemgården Nedre Høvik. Eiendommen Solvang ble skilt ut fra Nedre Høvik i 1913, og pensjonatet ble drevet videre av andre familiemedlemmer. Det var i drift fram til 2. verdenskrig. (JJs uferdige bok 2013.)

Anlegget består av hovedbygning, uthus, grisehus og en jordkjeller. *Hovedbygningen* er en stor sveitserstilvilla i halvannen etasje. Den står på grunnmur av røykengranitt og har bevart mange av sveitserstilens kjennetegn i detaljer. Mot hagen er det en stor symmetrisk plassert veranda. Verandaen er innglasset i første etasje, det er også noen andre mindre endringer med huset, men i all hovedsak er opprinnelig preg bevart. *Uthuset*, som opprinnelig inneholdt vedskjul og do, har samme stilpreg som hovedbygningen og en typisk uthusform med bratt pulttak. Huset er mer endret enn hovedbygningen og innredet til bolig. Karakter av uthus er likevel bevart. *Grisehuset* står på rekke med uthuset og er et ganske lite hus i upanelt, lafta plank med pulttak. Det er delvis gravd inn i bakken. *Jordkjelleren* ligger inn i bakken ved oppkjørselen til tunet. Den er bygd av naturstein, med teglstein i bueform over døråpningen og saltak over bakken. Jordkjelleren var opprinnelig del av gårdsbebyggelsen på Nedre Høvik.

På høydedraget mellom Østvik og Solvang ligger **Sole** 46/7, en boligeiendom skilt ut i 1913. Trolig sto det hus på eiendommen før, men bolighuset som står her nå, ble påbegynt i 1915 og sto ferdig i 1920. Det er en herskaplig villa med høyt tak og symmetrisk ark med knekk. Huset ble opprinnelig utført i en tidstypisk blanding av jugendstil, klassisme og barokk, men eksteriøret ble i 1971 en del forenklet, bl.a. er stående kledning byttet ut med liggende og verandaen bygd inn. Men hovedtrekkene ved bygningskroppen er intakt. Villaen har en flott beliggenhet på høyden over Båttstøbukta og utgjør en viktig profil i tettstedet. Et uthus ser ut til å være bygd i samme tid. Byggherren drev med isskjæring og fruktdyrking, og fortsatt er det en stor frukthage her.

Hovedhuset på Solvang.

Uthus på Solvang.

Sole.

Solstrand og Østvik. Moloen er bygd av stein tiltenkt Hitlers seiersmonument i Berlin.

Østvik med bryggerhuset.

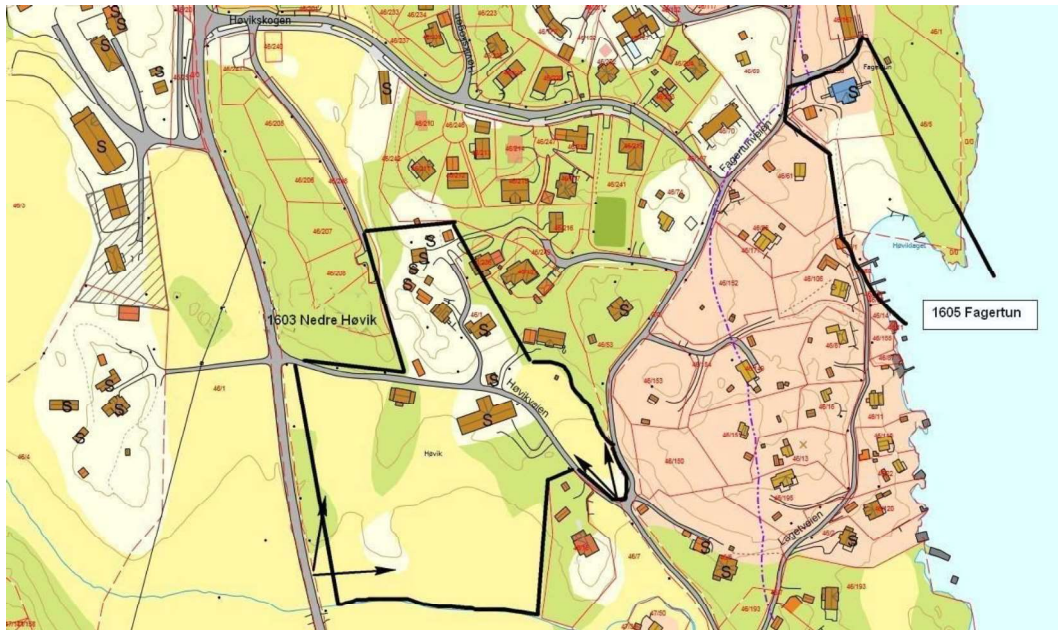
Høvikveien mot Båstøbukta og Solvang og Sole.

1605 Fagertun

Eiendom
Vernestatus
hus
(SEFRAKnr)

Fagertun
46/200 (46/5)
Hovedbygning
: B
Stabbur: C

Herskaplig sveitserstilvilla bygd som pensjonat for fritidsbruk, men med enda lengre historie som kommunens gamle hjem.

Fagertun ligger flott til ved en liten sørvendt bukt nord for Båttstø. Stedet ble bygd som sommerpensjonat i 1903 og overtatt av Røyken kommune som gamle hjem i 1917. Fagertun forteller om historien til den tidlige ferie- og fritidsbebyggelsen i Røyken, og utviklingen av en ny næringsvei for lokalbefolkningen. Men først og fremst har stedet verdi i et sosialhistorisk perspektiv, som kommunens første gamle hjem og ved denne bruken over en lang periode. Fagertun representerer en viktig milepæl i kommunens sosialhistorie.

Spesielle hensyn: Her er lesbarheten av Fagertuns lokalisering i kystlandskapet viktig. Området mellom bukta og hovedbygningen må ikke bebygges.

Dette er et gammelt bosted, før pensjonatet kom var det en husmannsplass her, kalt Høviklaget. Rundt århundreskiftet etablerte eierne av Nedre Høvik to pensjonatbedrifter på gården. Fagertun ble bygd sist, i 1903. Jens Christian Høvik, fra gården Nedre Høvik, drev stedet som sommerpensjonat til kommunen overtok i 1917 for å ta det i bruk som gamle hjem. Fagertun ble nedlagt som pleiehjem i 1987. Nå brukes det som kurssted og leies delvis ut til arrangementer.

Hovedbygningen ligger lunt i et lite daldrag i forlengelse av bukta, med hage foran helt ned til en sandstrand. Den er et stort sveitserstilhus med symmetrisk midtparti ut mot hagen. I pleiehjemstida på 1970-tallet ble det foretatt en del tilpasninger og eksteriørendringer, men på 1990-tallet ble huset delvis tilbakeført. Det er derfor et hus med middels autentisitet i detaljer, men med hovedtrekk godt bevart. Selv om hovedbygningen har gjennomgått noen endringer, er det fortsatt lett å lese Fagertun som et herskaplig hus fra sveitserstilperioden. Samtidig viser enkelte av eksteriørendringene til husets lange historie som pleiehjem. Til anlegget hører et stabbur i nasjonalromantisk utforming.

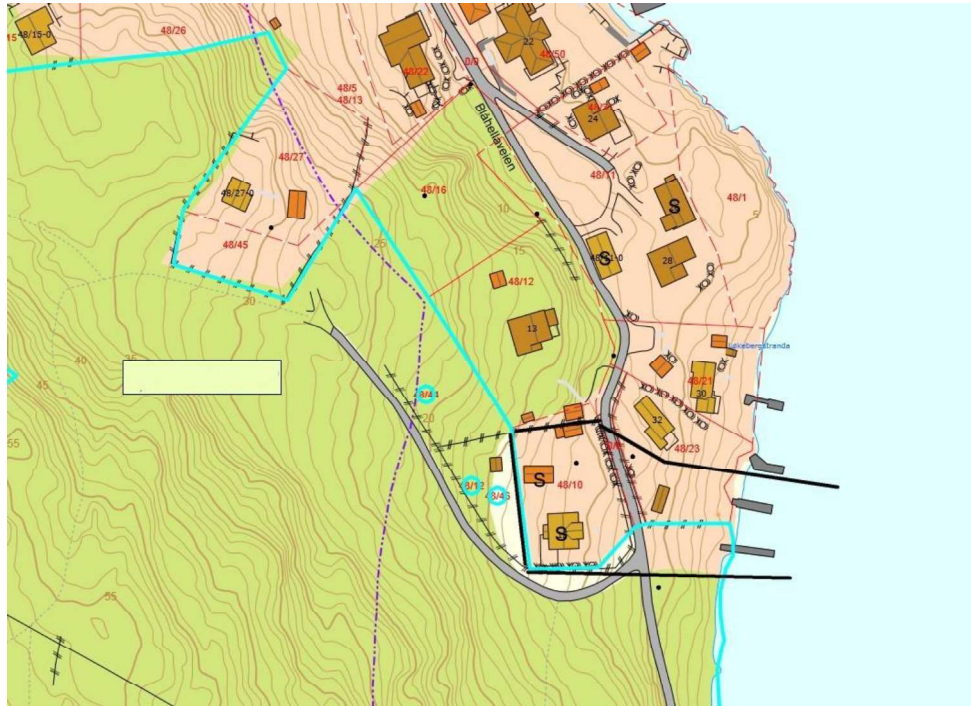

1606 Granli

Eiendom
Vernestatus hus
(SEFRAKnr)

Granli 48/10
Bolighus: B
(0627-016-009)
Sidebygning: C
(0627-016-010)
Uthus: C

En jakteskippers bosted ved stranda, komplett boliganlegg i sveitserstil.

Granli i Blåhellaveien 15 ligger i dag som den sørligste utløperen av tettstedet Båttstø. Granli er en frittliggende boligeiendom fra slutten av 1800-tallet bygd for en jakteskipper. Her står en fint restaurert sveitserstilvilla og to mindre uthus. Anlegget er representativt for tidas boligbebyggelse, som sjelden er å finne så godt bevart. De som bygde og bodde her, hadde Oslofjorden som utgangspunkt for sin næringsvirksomhet. Beliggenheten ved stranda gjør de opprinnelige sammenhengene lette å lese. Anlegget er en fin representant for kystbefolkningens bosetting på slutten av 1800-tallet.

Spesielle hensyn: Her er lesbarheten av anleggets lokalisering i kystlandskapet viktig. Det er viktig at den visuelle sammenhengen til fjorden bevares.

Dette er deler av kystlinja til gården Sundby. De eldste kartene viser ingen bebyggelse her. Flyfoto fra 1954 viser eiendommen mest omgitt av skog, med en enkel brygge ved stranda der det nå er flere brygger. Eiendom ble skilt ut i 1922, men er bebygd før – trolig en gang litt ut i 1890-åra. Ved folketellingen i 1900 er Granli en bygseleiendom under Sundby. Her bor Gjertrand Haugan med hustru Nikoline og stor familie. Det skal ha vært disse som bygde. Gjertrand var deleier i en jakt og benevnes fraktemann, en av sønnene er sjømann.

Bolighuset og de to uthusene ligger litt opp fra stranda, på en hageterrasse i skrånende terreng. *Bolighuset* er godt bevart og restaurert med alle sveitserstilens karakteristika. Huset er i halvannen etasje, står på en forseggjort natursteinsmur og har en flott, symmetrisk plassert blondeveranda. Første etasje ble kledt med vertikal faspanel på 1930-tallet, mens andre etasje, som trolig er i bindingsverk, har eldre staffpanel. Huset har enkle krysspostvinduer, dekor på vindskier og ny krum tegl og skorstein på taket. Et lite bislag på baksida er nyere, men bygd etter mønster av verandaen.

Uthusene, et bryggerhus og et skjul med do, står på tvers av terrenget på høye murer. Under bryggerhuset, som er eldst, er det gråsteinsmur. Dette er tradisjonelle små uthus med saltak og stående kledning, men de er noe modernisert. Bakerovnen ble fjernet fra bryggerhuset alt i 1935, og huset ominnredet, trolig med fritidsbolig som formål. Det har i dag karakter som anneks. Omgivelsene er noe fortettet med yngre fritidsbebyggelse, men de opprinnelige sammenhengene er fortsatt lette å lese.

1701 Nybråten

Eiendom
Vernestatus hus
(SEFRAKNr)

Nybråten 50/28
Bolighus: B
(0627-017-002)
Sidebygning: B
(0627-017-003)

Liten boligeiendom ved kysten, med bolighus og sidebygning slik de i hovedsak var i tidlig mellomkrigstid.

Nybråten er en boligeiendom som ligger nord for Åros brygge og den tetteste bebyggelsen i Åros. Det er en strandtomt der et lite tun med bolighus og uthus ligger på en fin, slett hylle litt opp fra sjøen. De to husene og den relativt romslige eiendommen er bevart i en stand som gir et autentisk og representativt bilde av vanlige folks bosteder ved kysten tidlig på 1900-tallet. Det var denne typen bosetting som skapte mye av tettstedet Åros, og i dag er det få tilsvarende miljøer igjen.

Spesielle hensyn: For å bevare lesbarheten til det opprinnelige boliganlegget, er det viktig at eiendommen ikke bygges ut. Det er viktig til å ta vare på sammenhengen til strandlinja og siktlinjer til husene fra Fjordveien.

Eiendommen ble skilt ut i 1919 fra Store Åros, men var bebodd før det. Det er ingen boplasser avmerket her på kart fra 1826, men i 1879 er det kommet en rekke plasser som alle kalles Nygård. Nybråten kan være den nordligste av disse. Ifølge SEFRAK-registreringen skal bolighuset være satt opp i 1880-åra, og de første eierne kan ha livnært seg ved fiske. Ved århundreskiftet er stedet blitt bosted for innvandrere fra Sverige, der hovedforsørgeren arbeidet ved forskjellige anlegg. Ved folketellingene i 1900 og 1910 oppgis isarbeid og arbeid ved dynamittfabrikk som yrke.

Nybråten framstår i dag stort sett slik stedet ble i 1919. Bolighuset, som opprinnelig var mindre, ble påbygd til et typisk halvannenetasjes sveitserstilhus med firedelt plan. Et gammelt uthus ble revet og erstattet med en uthusrekke med bryggerhus og skjul. I 1935 ble bryggerhusdelen innredet til en liten bolig. Uthuset er lite endret siden da, mens bolighuset er litt mer endret, bl.a. med utbygg ved inngangen og noen nyere vinduer.

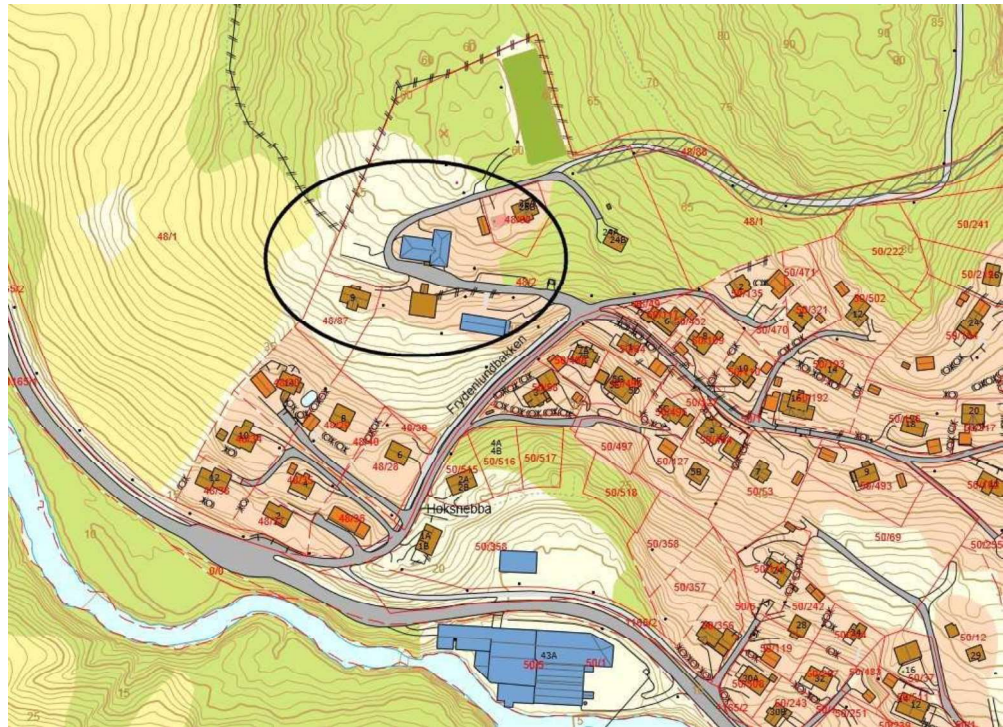
1702 Frydenlund skole

Eiendom
Vernestatus hus
(SEFRANr)

Frydenlund 48/2
Gamleskolen: B
(0627-017-004)
Skolebygning: C
(0627-017-005)

48/60
Lærerbolig: C

Et skolemiljø med to generasjoner skolehus fra 1800-tallet og lærerbolig fra 1923. Det første skolehuset som kommunen selv var byggherre for etter den nye skoleloven i 1860.

Frydenlund gamle skole er Røykens første og eldste bevarte skolebygning. Den står i et miljø som viser en skolehistorisk utvikling fra 1860 til 1970. Skoleutbyggingen med fastskoler var en av de første større byggeprosjektene for det lokale selvstyret etter innføringen av formannskapslovene i 1837. Miljøet har derfor historisk verdi og identitetsverdi utover det rent skolehistoriske. Frydenlund skolemiljø ligger med den gamle skolebygningen på brinken mot det åpne kulturlandskapet ved Åroselva i sammenheng med Sundby. Miljøet ligger i utgangspunktet godt synlig til i dette landskapet, men denne sammenhengen skjemmes i dag av krattskog.

Spesielle hensyn: *Det er viktig å holde siktlinjene til skoleanlegget fra bygda i sørvest åpne. Området rundt skolebygningene må ikke bebygges her. Tilstanden til den gamle skolestua må avklares.*

Frydenlund gamle skole ble Røykens første kommunalteide fastskole etter Klokkergården. Den sto ferdig i 1863, bare tre år etter den nye skoleloven fra 1860. Frydenlund ligger på Sundby helt i utkanten av gårdsvaldet og har bakgrunn i en husmannsplass med samme navn. Før kommunen overtok, holdt en av bygdas omgangsskolelærere til her. Skolen fra 1863 fikk både skolestue og lærerbolig. Det er noe usikkert om den gamle husmannsstua inngikk i bygget. Det finnes ulike forslag til plantegninger for huset, men resultatet følger et vanlig mønster for denne generasjonen skolebygninger – et halvannenetasjes hus med midtgangsplan som skiller skolestua fra den private delen. Stilpreget, med slakt bredt tak, samsvarer med den tidlige sveitserstilen, i så fall er dette et av Røykens første sveitserstilhus. Men det er noe usikkert om huset er påbygd senere på 1800-tallet. I hovedsak virker huset lite endret i senere tid, men det er preget av år med manglende bruk.

Da det ble bygd ny større skolebygning i 1883, gikk den gamle helt over til å bli lærerbolig. Den nye skolen skal dels være bygd av tømmer fra den gamle hovedbygningen på prestegården i Røyken. Den er senere ombygd og utvidet mange ganger og gir i dag et blandet tidspreg med hovedvekt på funkiselementer fra midten av 1900-tallet. I 1923 ble skolemiljøet på Frydenlund utvidet med ny lærerbolig som fortsatt står, fornyet i detaljer, men med tidspreg godt bevart.

Det hørte lærerjord til, og en liten driftsbygning ble revet i 1964. Her står i dag en skolebygning fra rundt 1970. Foran den gamle skolebygningen er det rester av frukthage.

Frydenlund skole sett fra Frøtvedtveien.

Frydenlund gamle skole

Flyfoto tatt før lærerlåven ble revet i 1964..

Lærerboligen fra 1923..

Skolebygningen fra 1883.

1703 Åroselven, Verven

Eiendom
Vernestatus hus
(SEFRANr)

Åroselven II 51/363
Våningshus: -
(0627-017-054)

Smiebergerget 51/279
Våningshus: B
(0627-017-041)

Hartmannstua
51/146
Våningshus: C
(0627-017-043)

Knatten
(Kalkberget) 51/21
Bryggerhus: C
Uthus: C

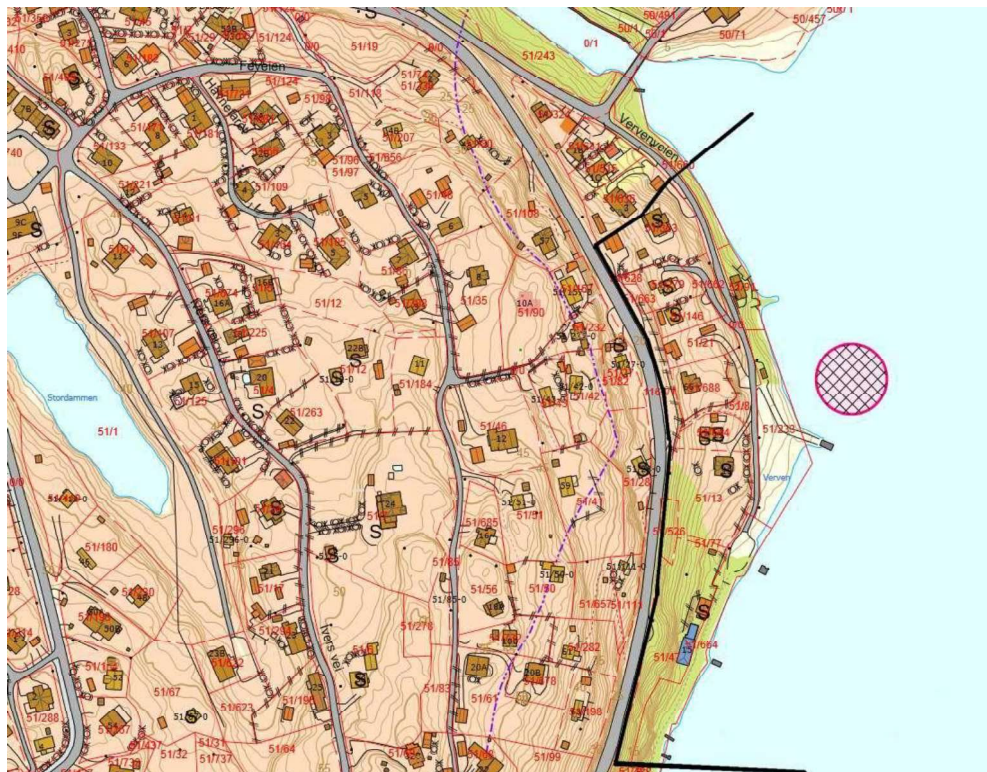
Kalkberget/Knatten
51/688
Bolighus: C

Nervi (Vatne) 51/13
Bolighus: B
(0627-017-038)

Nervi II 51/644
Sidebygning: C
(0627-017-038)
Stabbur: B

Tangen 51/47
Bolighus: B
(0627-017-037)
Barnehem: B

Kyststripe i Åros med variert bebyggelse som har utgangspunkt i gammel strandsitterbosetting. Dokumenterer skipsbyggernæringens betydning for tettstedet og viser ulike sider av fritidsbebyggelsen. Marinarkeologisk skipsfunn.

Miljøet ligger like sør for Åroselvas utløp, og den første bosettingen var en husmannsplass under Lille Åros som fikk navnet Åroselven og tidlig ble skilt ut som eget bruk. Rundt denne vokste tettstedet Åros fram i andre halvdel av 1800-tallet.

Det er særlig skipsbyggernæringen som har preget utvikling av dette miljøet. Navnet Verven skriver seg fra et skipsverft som lå på stranda nedenfor tunet til Åroselven, trolig på den flate tangen som i dag er del av friområdet. Det føyer seg inn i rekken av mindre skipsverft som dukket opp langs fjorden etter oppsvinget i skipstrafikken fra midten av 1800-tallet. Flere av husene i miljøet har på ulike måter vært knyttet til verftet. Ved stranda utenfor Verven er det gjort marinarkeologiske skipsfunn.

Den vakre strandlinja langs sundet mot Gråøya tiltrakk seg feriefolk, og miljøet har to fine eksempler på forskjellige sosiale bruksmåter av kysten i feriesammenheng: skipperhuset på Nervi som tidvis var pensjonat og den gamle strandsitterstua Tangen som ble fast feriested for et barnehem i Oslo.

Samlet dokumenterer miljøet typiske trekk ved den tidlige tettstedsutviklingen langs Oslofjorden. Bebyggelsen har tidsdybde og varierer fra små strandsitterstuer til større sveitserstilvillaer. Det belyser skipsbyggervirksomhetens betydning og det sosialhistoriske aspektet ved fritidsbebyggelsen.

Spesielle hensyn: Her er sammenhengen mellom bebyggelsen og kystlandskapet viktig. Eksisterende siktlinjer innen den eldre bebyggelsen må ikke fortettes. Sammenhengen mellom hus som opprinnelig hørte til samme anlegg må ivaretas. Tilstanden til bebyggelsen på Tangen må avklares.

Kaptein Heyerdahls kart fra 1826 viser kun to bosteder sør for elvemunningen, mens rektangelkart fra 1879 har mange mindre boplasser på hver side. Folketellingene forteller om fiskere, jakteskipper, jaktegutter og skipstømmere, men også om folk som jobbet i sprengstoffindustrien på Engene i Hurum.

Gabriel Sebjørnsen Flater (som bodde på Sundby og Lille Åros) kan ha startet skipsbyggervirksomheten på Verven. Han var en av de mest produktive i bransjen og bygde nær 50 fartøyer i perioden 1844 til 1891, de fleste i Åros. En annen skipsbygger som har satt mange spor i miljøet, er Erik Anthon Johannesen. I 1854 er han selveiende bonde på Åroselven, men har også yrke som skipstømmermann. Ved folketellingen i 1875 kalles han i tillegg skipsreder.

Dagens bebyggelse har utgangspunkt i den gamle strandsitterbebyggelsen sør for Åroselvas utløp, men det varierer sterkt hvordan de opprinnelige sammenhengene kommer til syne. Mange av eiendommene er i senere tid splittet opp i mindre parter. Flere av husene har høy alder, opprinnelsen har gjerne vært små stuebygninger på et par rom, som så er bygd ut etter hvert som tilgang på arbeid og penger har økt. I løpet av sveitserstilperioden har de fleste fått sin nåværende hovedform.

Det gamle bruket **Åroselven** 51/363 (før 51/8) framstår ikke lenger med gårdstun, kun hovedbygningen og bryggerhuset er bevart. Hovedbygningen står i dag som en vanlig, noe ombygd sveitserstilvilla på eiendommen Åroselven II. Bryggerhuset, som står på eiendommen **Smiebergerget** 51/279, er en av de historisk mest interessante husene i miljøet. Det er et lite hus med treromsplan og svalgang på baksida, og det er moderat endret. I 1910 var det bolig for en skipstømmermann. Det kan godt ha vært bolig før det ble bryggerhus i Åroselven. Plantypen er representativ for stuebygningene til strandsittere og husmenn langs Oslofjorden før 1850. En gammel grue i nabohuset på eiendommen **Hartmannstua** 51/146 tilsier høy alder også på dette huset. Det er noe mer endret. Det var en tid brukt som kårbygning av eieren av Åroselven.

Også bolighuset på **Knatten** 51/688 skal være et eldre, påbygd hus. Eiendommen ble skilt ut fra Åroselven i 1906, og huset har et eksteriør som samsvarer med denne tida, selv om det er noe endret. Her er et komplett miljø med bryggerhus og uthus som hørte til, men de er skilt ut på annen eiendom.

På eiendommene kalt **Nervi** 51/13 og 51/644 (opprinnelig Vatne, oppkalt etter første eier) er det et godt bevart sveitserstilanlegg med bolighus, bryggerhus og stabbur. Det ble bygd nytt i 1906 for en frakteskuteskipper med egen jakt. Også her har hovedhus og uthus skilt lag på egne eiendommer. Et uthus er i senere tid revet for å gi plass til en ny fløy til bryggerhuset, men i hovedtrekk er innhus og uthus godt bevart og lesbart som et helhetlig anlegg. Eget stabbur er sjeldne innslag i slike sammenhenger. Bebyggelsen ligger flott til på en høyde ved stranda og har bevart en stor hage som før ga grunnlag for torgsalg av frukt. Stedet har dels fungert som pensjonat for feriegjester, noe det er lett å forestille seg med den fine beliggenheten.

Tett i strandkanten ligger eiendommen **Tangen** 51/47. Ved folketellingen i 1900 bor jaktefører Anton Johansen her. Men stedet kan være en eldre strandsitterplass, der faren til Anton var husmann uten jord og fisker ved folketellingen i 1865. Senere skal Julius Tangen ha hatt stedet og drevet et lite småbåtbyggeri her. Midt på 1900-tallet ble Tangen fast sommersted for Frydenberg barnehjem i Oslo. Stedet skal ha blitt gitt i gave av barnehjemmets første bestyrer Thea Nielsen. Senere overtok Tangen barneverninstitusjon i Asker, og de bruker det fortsatt. Da Tangen ble barnehjem, ble det bygd et internat i flukt med det gamle huset. Begge byggetrinn er klart lesbare. Det opprinnelige bolighuset er et halvannenetasjes sveitserstilhus med firedelt plan, på høy kjeller av røykengranitt. Det har høy autenticitet. Internatet er en toetasjes bygning med typiske trekk fra funkisstilen, men med detaljer som virker eldre. Begge hus bærer preg av noe manglende vedlikehold. Miljøet på Tangen er sjeldent i det at det er godt lesbart som dokument over både den gamle strandsitterbebyggelsen og den senere historien fra barnehjemstida. (Se Årosrapport 2004, JJ)

Kalkberg/Knatten.

Smiebergerget.

Nervi II.

Nervi, tidligere Vatne.

Tangen.

1704 Ivers vei

Eiendom
Vernestatus hus
(SEFRAKnr)

Sand 51/6
Våningshus: B
(0627-017-012)

Haga 51/7
Hagestue,
bryggerhus: C
(0627-017-020)

Solberg 51/12
Bolighus: C
(0627-017-027)

Åros kapell 51/16
Kirke: B

Solhøi 51/18
Våningshus: C
(0627-017-025)

Fjellheim 51/20
Bolighus:-
(0627-017-010)

Nordal 51/22
Bolighus:-
(0627-017-057)

Fjellstad 51/23
Bolighus: B
(0627-017-023)
Sidebygning: B
(0627-017-024)

Solgliimt 51/34
Bolighus: -
(0627-017-022)

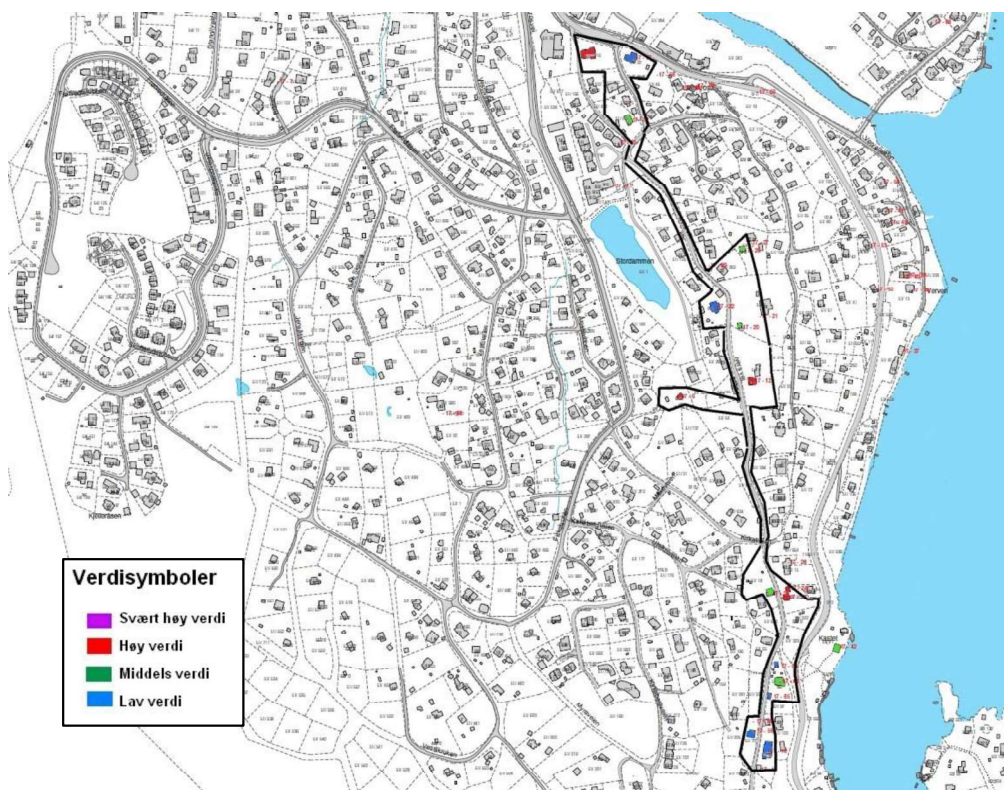
Finstad 51/67
Bolighus: B
(0627-017-009)

Granli 51/70
Bolighus:-
(0627-017-055)

Snippen 51/409
Bolighus: C
(0627-017-072)

(Fjeld) 51/648
Bolighus: C
(0627-017-063)
Uthus: -
(0627-017-064)
Uthus: -
(0627-017-065)

Spredt småkårsbebyggelse langs gammel hovedvei, dels med bakgrunn i husmannsplasser.

Ivers vei er et bevart parti av den gamle hovedveien fra Drammen til Drøbaksundet. Strekningen fra Åros sentrum til Beston ble i 1922 avløst av dagens vei til Hurum, en vei som følger kysten og unngår den gamle veiens bratte stigning. Slik den gamle veien ble liggende utenfor hovedveinettet, er den fortsatt lett å lese som en vei «fra før chausséens tid».

Småkårsfolk har fra langt tilbake slått seg ned ved de gamle hovedveiene. I tillegg til god tilgjengelighet, kunne ferdsele på veien utnyttes i yrkessammenheng. Her finner vi gjerne noen av de eldste husmannsplassene for smeder og handverkere. Det er naturlig at noe av befolkningsveksten fra andre halvdel av 1800-tallet kom i det samme miljøet. For Ivers vei har nok anlegget av sprengstoffabrikken på Engene i Hurum i 1876 vært av stor betydning. Folketellingene i 1900 og 1910 viser at det bor sprengstoffarbeidere i nesten hvert hus.

Den gamle bebyggelsen i Ivers vei ligger spredt over en ganske lang strekning, men bindes sammen av veien. Den eldre bebyggelsen dokumenterer først og fremst småkårsfolks historie, og viser et typisk bosettingsmønster for denne. Miljøet har flere eksempler på det eldste sjiktet av småskala stuebebyggelse i Røyken. Samtidig vises utviklingen i byggeskikken over tid. Autentisiteten varierer som ventet, men Sand og Fjellstad og (med forbehold om tilstand) Finstad har særlig godt bevarte boligmiljøer innen kategorien.

Spesielle hensyn: Viktige hensyn gjelder lesbarheten av bebyggelsens lokalisering langs den gamle veien. Eksisterende siktlinjer mellom de eldre husene må ikke fortettes. Tilstanden til stuebygningen på Finstad må avklares, eventuelt bør ytterligere registrering/dokumentasjon vurderes.

Ivers vei starter ved Åros kirke, går opp åsen i jevn stigning og kommer ned på dagens vei i en bratt kleiv ved Beston, like før kommunedelet mot Hurum. Fordi den ble avlastet for trafikk tidlig på 1900-tallet, har den unngått store utbedringer

Trolig følger den i stor grad sitt gamle løp. I dag inngår store deler av veien i nettet av boligveier i tettstedet Åros.

Området sør for Åroselva var del av gårdsvaldet til Lille Åros. Tunet lå litt sør for dagens sentrum og var et viktig sted langs den gamle hovedveien, her var det skysstasjon og gjestgiversted – en tradisjon som lenge ble ført videre med hotell og pensjonat. I dag er tunområdet nedbygd, og kun ett hus, en frittstående nasjonalromantisk peisestue til hotellet, står tilbake – i dag ombygd til bolighus (eiendommen Snippen).

Kaptein Heyerdahls kart fra 1826 viser området som tynt bebygd, kun to plasser, Kastet og Ulvestuen, ligger tett i veien et stykke opp i bakken. Kart fra 1879 viser et miljø med mindre bosteder langs veien, og Kastet er nå et områdenavn.

Den eldre, registrerte bebyggelsen ligger spredt fra Ivers vei 2 til 50. Noen har bakgrunn som husmannsplasser. Andre fikk bygsle en tomt for å bygge seg hus.

Sand 51/6 i Ivers vei 30 hører trolig med til den eldste bosettingen. Eiendommen ble skilt ut i 1884 til Johan Iversen, men var trolig bebygd da. Johan var en av Iver Hansens fem sønner, som hver fikk en del av farens eiendom. Iver Hansen skal være opphavet til navnet Ivers vei. På Sand står et lite halvannenetasjes hus med ytre preg fra sveitserstilen. Flere trekk ved huset tilsier at det er et eldre, mindre hus, kanskje et lite svalgangshus, som er utvidet til fireromsplan og påbygd en loftsetasje. Autentisiteten i forhold til sveitserstilperioden er høy. På 1930-tallet kom en stueutvidelse med glassveranda på den ene langsida, men det reduserer ikke den historiske lesbarheten. Det er ingen gamle uthus bevart, et annek er bygd der uthuset var etter 1954. Sand er en av få eiendommer i Ivers vei som ikke er fortettet.

Også **Solberg** 51/12 er en av eiendommene som ble skilt ut til Iver-sønnene i 1884. Eiendommen er trolig en eldre husmannsplass – en av flere som ble kalt Årosbråten. Bolighuset er et enetasjes svalgangshus. Eksteriøret er fornyet, men i bygningskropp og hovedpreg gir huset inntrykk av høy alder, godt før sveitserstilperioden. Tradisjonen sier at det ble bygd i 1877, kanskje er det et eldre hus som er flyttet hit. Det er ingen eldre uthus bevart, og nære omgivelser er under sterk endring.

Finstad 51/67 ligger ikke direkte til Ivers vei, men er godt synlig fra veien. Eiendommen ligger tvers overfor Sand, på den andre sida av en bekkedal. Her står et av de minste, eldre bolighusene i Røyken, trolig bare på to rom pluss en liten gang. Finstad har bakgrunn i en av husmannsplassene kalt Årosbråten, og ble senere bolig for fabrikkarbeidere på Engene i Hurum. Eksteriørdetaljer skriver seg nok fra midten av 1900-tallet, men det er litt uklart hva som ble gjort. Huset skal være i tømmer, men har ikke laftekasser. Det er uansett sjeldent som representant for de minste bolighusene som ikke har vært gjenstand for arealutvidelser. Men dårlig tilstand reduserer verdien.

Eiendommene som i dag kalles Fjellstad, Solhøi og Fjeld ligger i området som på kart fra slutten av 1800-tallet kalles Kastet. Her er Ivers vei kommet høyt opp i åsen og ligger ganske langt ut mot skrenten mot fjorden, med flott utsikt til kystlandskapet.

Fjellstad 51/23 i Ivers vei 42 har husene tett i veien og med hagen i skråningen mot fjorden. Fjellstad ble skilt ut i 1906, men skal være bebygd rundt 1880. Forsørgeren ved folketellingene 1900 og 1910 arbeidet i sprengstoffabrikken på Engene. Her har også bodd sjøfolk, og det opplyses i SEFRAK-registreringen at man dyrket bær. Fjellstad har et svært godt bevart lite sveitserstilanlegg med bolighus og bryggerhus i stor hage. Bolighuset er et lite halvannenetasjes hus med fireromsplan. Det har bislag på inngangssida og en liten veranda mot hagen. Mye original dekor er bevart. I bryggerhuset er oppholdsrommet avdelt med et smalt sovekammer. Det ble som skikken var, brukt som bolig av eierne mens de leide ut hovedhuset om sommeren. Det er sjelden å finne både bolighus og uthus i så opprinnelig stand.

I Ivers vei 31, tvers overfor Fjellstad, ligger **Solhøi** 51/18. Eiendommen ble skilt ut i 1905, men er trolig et av de eldste bostedene i området, et av stedene som før gikk under navnet Åroskastet. Bolighuset skal være bygd rundt 1860, da som en liten tømmerstue. Den ble utbygd og modernisert til en typisk halvannenetasjes sveitserstilvilla i 1912. I 1950-åra ble vinduene byttet ut med funkisvinduer, men ellers er sveitservillaen fra 1912 i hovedtrekk godt bevart. Byggherren for utbygging var innvandret fra Sverige og arbeidet på sprengstoffabrikken på Engene. Et nytt bolighus ligger like ved bolighuset, men ikke slik at det reduserer sammenhengen mellom den eldre bebyggelsen og Ivers vei. Til eiendommen hører flere uthus fra 1920–30-tallet. Et av disse er en paviljong bygd for å holde oppsyn med fiskeforholdene på fjorden.

Fjeld 51/648 (før 51/87) er også en av de eldste bostedene langs veien og ble før kalt Åroskastet eller bare Kastet. Beboer ved folketellingen i 1865 var husmann uten jord og fisker. Her sto før en liten

tømmerstue som etter eldre foto å dømme må ha hatt høy alder. Den ble i 1910 erstattet med huset som står her i dag, en flott halvannenetasjes sveitserstilvilla med tidstypiske innslag av dragestil. Byggmester var Peder Eriksen fra Åros. Huset har fått noen mindre tilbygg og er forenklet i detaljer, men hovedpreg er godt bevart. Huset fikk Røyken kommunes byggeskikkpris 1985. Fjeld er den av de gamle bostedene langs Ivers vei som ligger lengst ut på skrenten mot fjorden, og har derfor en særlig synlig beliggenhet. Her går det også en gammel veiforbindelse mellom Ivers vei og Hurumveien nedenfor. Hele terrenget er murt opp med høye murer i røykengranitt og med stabbesteiner langs veien.

Granli 51/70 og **Solglimt 51/34** er to eiendommer med hus bygd i sveitserstilperioden. Begge er en del endret, Solglimt er nylig ombygd i tilpasset sveitserstil. Men ved beliggenhet og hovedformer understøtter de lesbarheten av Ivers vei som et miljø med eldre hus. Den øvrige eldre bebyggelsen langs veien er i varierende grad mer endret, men også den har betydning for det historiske innholdet i miljøet.

Der Ivers vei tar av fra Hurumveien, ligger **Åros Kirke**. Den ble bygd på initiativ fra "Åros kvinneforening for indre og ytre misjon" i samarbeid med "Dalen kvinneforening". Tanken var først bedehus, men etter påtrykk fra sognepresten ble det til at man bygde kapell. Det ble innviet i 1903. Arkitekt var A. C. Dahl, byggmester Karsten Follestad. Resultatet ble en tidstypisk og utpreget nasjonalromantisk tømmerkirke. På 1960-tallet ble den pusset opp og eksteriøret forenklet, bl.a. ble tømmerveggene kledt. (Se for øvrig artikler i RHÅ 2003 og 2004.)

Åros kapell.

Sand.

Hagestue (bryggerhus?) på Haga.

Finstad.

Fjellstad og Solhøy.

Fjeld (for Åroskastet).

Iversvei ved Granli.

1801 Kulturlandskapet ved Åroselva

Eiendom
Værnstatus hus
(SEFRAKnr)

Søndre Hov 47/178

Våningshus: C
(0627-018-009)
Vognskjul: B
(0627-018-012)
Driftsbygning: B
(0627-018-014)
Stabbur: B
(0627-018-116)

Nordre Hov 47/3

Våningshus: -
(0627-018-043)
Bryggerhus: B
(0627-018-044)
Driftsbygning: B
(0627-018-045)

Sundby 48/1

Våningshus med
bryggerhusfløy: B
(0627-018-015)
Drengestue: C
(0627-018-016)
Stabbur: B
(0627-018-017)
Driftsbygning: C

Lingsom 49/1

Våningshus med
bryggerhusfløy: B
(0627-018-007)
Stabbur: B
(0627-018-008)
Driftsbygning: B
(0627-018-111)
Driftsbygning: B

Hauen 49/15

Bolighus: B
(0627-018-073)

Frøtvet 54/1

Våningshus: B
(0627-018-019)
Stabbur: B
(0627-018-020)

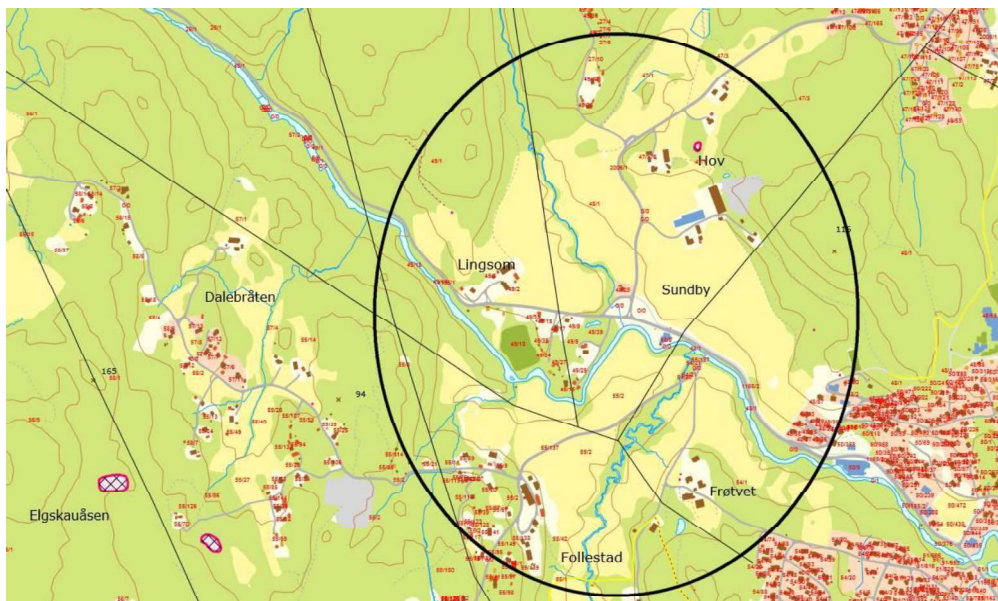
Follestad 55/2

Våningshus: B
(0627-018-001)
Stabbur: -
(0627-018-002)
Driftsbygning: C
(0627-018-003)

Follestad 55/3

Våningshus: C
(0627-018-056)

Åpent og vakkert kulturlandskap knyttet til fem store gårder på hver side av Åroselva. Varierte bygningsmiljøer som speiler gårdenes posisjon og historie og gir tidsdybde til kulturminnebildet.

Hov, Sundby, Frøtvet, Follestad og Lingsom er store gårder lokalisert i det frodige jordbrukslandskapet ved Åroselva, der den trange elvedalen åpner seg like nord for tettstedet Åros. De fire første ligger med gårdsbebyggelsen på terrasser i liene som omkranser elvedalen. Lingsom, som har bakgrunn i en yngre gårdsetablering, ligger lenger nede i dalbunnen. De topografiske forholdene skaper en stor visuell sammenheng mellom gårdstuna i miljøet og gir et bilde av et helhetlig kulturlandskap med lange tradisjoner.

Det er bevart eldre bygningsmiljøer med flere typer hus i alle tun, og samlet gir miljøet et representativt bilde av tradisjonell gårdsbebyggelse. Flere store driftsbygninger fra sveitserstilperioden er bevart. Miljøet karakteriseres også av staselige våningshus med markert beliggenhet ut mot landskapsrommet. Som vanlig er det sveitserstilen som dominerer, ved nybygg eller «moderniseringer» av eldre hus i denne perioden. Men eldre hus, bl.a. et godt bevart empirehus på Lingsom, er med å gi synlig tidsdybde til bygningsmiljøet. Åroselva og bekker den får tilsig fra, går i sine naturlige løp, noe som er med på å gi kulturlandskapet et frodig preg. Åroselva har gjennom tidene vært en viktig ressurs for gårdene i miljøet.

Spesielle hensyn: For å ta vare på hovedtrekkene i det historiske gårdslandskapet, er det viktig at innmarka som ligger i sammenheng med tunområdene ikke bygges ut. Det er viktig å ta vare på siktlinjene mellom gårdstuna. Tilstanden til driftsbygningen på Søndre Hov 47/178 må avklares.

Frøtvet og Hov har begge navn som forteller om førkristne helligsteder og ligger på hver sin side av elvedalen. Frøtvet var tingsted i middelalderen. Gårdsnavnet Sundby kan vise til et gammelt sundsted ved Åroselva, eller kanskje det er «den søndre gården» i forhold til Hov? Sundby og Hov har gårdsvald som strekker seg ned til kysten ved Båttstø. Follestad og Hov er delt i flere bruk og tun. De øvrige er udelte.

Hvordan gårdstuna ligger i dag, samsvarer bra med bildet kaptein Heyerdahls kart fra 1826 gir. Men veinettet har endret seg. Den gamle hovedveien mot Hurum og Drøbaksundet gikk den gang på sørsida av Åroselva gjennom tuna på Follestad

og Frøtvet og videre mot Lund. Da det ble bygd ny vei til Røyken stasjon i 1870-åra, fulgte den dalbunnen langs elva. Litt ut på 1900-tallet kom Sundbyveien til Nærnes og la grunnlag for Sundbykrysset. Gamle forbindelser som før forbandt gårdstuna ble etter hvert pløyd bort.

Åroselva har vært en viktig ressurs for gårdene i miljøet siden vannkrafta ble mulig å utnytte. Til Sundby lå en av Røykens få privilegerte sagbruk på slutten av 1600-tallet. I 1884 var det skattlagte sagbruk på Lingsom og Follestad og møllebruk på Lingsom. I perioden 1912–1921 ble det prøvd ut fiskeoppdrett i Åroselva knyttet til Lingsom. Det ble bygd mange dammer i elva i den forbindelse, med unntak for brua over til Dalebråten er det få spor i dag.

Sundby 48/1 ble på slutten av 1600-tallet sete i et eiendomskompleks der bl.a. Hov og nåværende Lingsom inngikk. Eierne var stormenn som skilte seg ut fra bondestanden. Sundby er fortsatt en av Røykens større gårder og har, med et av de mest markante gårdstuna i bygda, bebyggelse som understreker posisjonen. Husene er ordnet i et åpent firkanttun med hovedbygningen fra 1888 i framskutt posisjon mot dalen. Med bryggerhusfløy er den en av Røykens mest utpregede sveitserstilbygninger. Drengestue og nasjonalromantisk stabbur utgjør en vegg i tunet, som lukkes mot nord av en stor driftsbygning i tilnærmet sveitserstillåvetradisjon. Den ble oppført i 1933 etter at den forrige brant.

Hov ligger på en terrasse høyere enn Sundby med to tun. **Søndre Hov 47/178** (før 47/1) ligger fremst og representerer nok det eldste tunområdet slik vi ser det på kartet fra 1826. Husene er ordnet i et tradisjonelt firkanttun, også her med våningshuset helt på brinken mot dalen. Bebyggelsen på **Nordre Hov 47/3** ligger litt inn på flata, bruket er trolig etablert etter en gårdsdeling midt på 1800-tallet. Begge tun framstår som tilnærmet komplette, i den forstand at ulike typer uthus er bevart i tillegg til våningshusene. De fleste husene er satt opp i sveitserstilperioden. Unntaket kan være et gammelt, godt bevart bryggerhus på Nordre Hov. Driftsbygningene særmerker seg som lite endrete og representerer hver sin tradisjonelle type. Driftsbygningen på Søndre Hov er en klassisk enhetslåve med teglsteinfjøs på fuget granittkjeller. Den har høy autentisitet, men er preget av manglende funksjon over en tid. Tunet på Søndre Hov er i dag skilt ut fra resten av gården som egen eiendom.

Follestad 55/2 var del av familien Huitfeldts gods på 1600-tallet, men ble solgt og delt midt på 1700-tallet. Dette miljøet omfatter bruk 2 og 3. Også her ligger våningshusene vendt mot elvedalen, og begge skal være bygd på 1700-tallet. Mens hovedformen til det gamle huset ennå kan anes på bruk 3, framstår våningshuset på bruk 2, etter oppløst i 1890-åra, som en typisk hovedbygning på litt større gårder fra sveitserstilperioden. En stor driftsbygning fyller oppsida av tunet, utgangspunktet er en sveitserlåve fra 1880-tallet som er modernisert.

Bebyggelsen på Follestad bruk 1 (kalt Follestad-Ødegården), som lå lenger sør, ble revet for noen år siden.

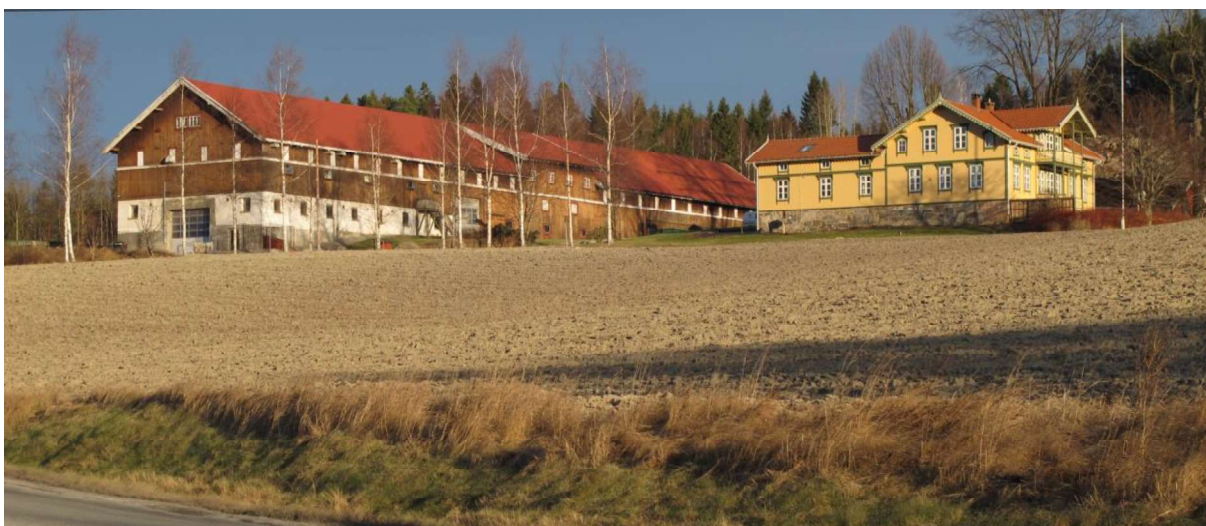
Frøtvet 54/1 ligger som Follestad på en terrasse i lia på sørsida av elvedalen. Her er våningshus og stabbur gamle, antatt fra 1800-tallet, mens driftsbygningen ble fornyet på 1970-tallet. Våningshuset ligger ut mot bygda og framstår også her som et typisk sveitserhus etter modernisering på 1890-tallet. Stabburet er av klassisk eldre, laftet type, rettvegget med utkrengende andreetasje i front. Eksteriørdetaljer er fra sveitserstilperioden. Frøtvet var en av de siste melkegårdene i drift i Røyken. Da det tok slutt i 2009 la man om til ammekuproduksjon. Frøtvet er en av få gårder i området som har satset på gårdsturisme, i tunet er det bygd nytt «bryggerhus» i sveitserstil med kafé og utsalg av varer.

Lingsom 49/1 skiller seg fra de andre navnegårdene ved at eiendommen skal være sammensatt av parter fra andre gårder. Ifølge Rygh kan navnet ha opphav i den militære kommandoen «venstre om» etter tysk «linksom». Det skal understøttes av at det finnes et jorde i nærheten som kalles «Rektsom», samt «Svingom» og «Vendom». Men det finnes andre teorier om opphavet til «Rektsom», at det kan vise til den forsvunne gården «Rigesemb» omtalt i gamle dokumenter. Som gårdsetablering hører Lingsom nok til de yngste i området. Bebyggelsen har derimot bevart et ytre preg som klart er eldre enn på nabogårdene. Det er særlig den store hovedbygningen med halvvalmet tak man legger merke til. Den er datert til årene 1800–05, noe som samsvarer bra med husets empirestil. Men også i dette huset skal det være spor av et eldre hus, som visstnok skal være flyttet fra et eldre tunområde på eiendommen. Det store stabburet skal være flyttet med fra gamletunet da hovedbygningen ble reist. Det skriver seg trolig fra 1700-tallet og hører derfor også til det eldste sjiktet hus i Røyken. Driftsbygningen på Lingsom ble reist i 1912 og inngår i bildet av store sveitserstillåver i miljøet. Den er godt bevart, men et eldre fjøs den sto sammen med, ble revet etter siste krig.

Nærmere elva ved Lingsom, på eiendommen **Hauen** 49/15 står en villa fra 1910-tallet som skiller seg ut. Det er et murhus i tilnærmet jugendstil og var boligen til disponenten ved A/S Ørretfiske som var i drift mellom 1912–1921. Det er godt bevart og dokumenterer en virksomhet typisk for næringsoptimismen tidlig på 1900-tallet.

Området sett fra Frydenlund skole.

Sundby.

Søndre Hov.

Follestad.

Lingsom.

Hauen.

Stabburet på Sundby.

1802 Skogsborg–Beston

Eiendom
Vernestatus hus
(SEFRAKnr)

Beston 53/1

Våningshus: C
(0627-018-022)
Sidebygning: B
(0627-018-023)
Driftsbygning: B
(0627-018-024)
Stabbur: B
(0627-018-025)

Skogsborg 53/2

Hovedbygning: B
(0627-018-028)
Forpakterbolig: B
(0627-018-030)
Driftsbygning: B
(0627-018-075)
Båthus: B
(0627-018-077)
Hytte: -
(0627-018-029)
Uthus: B
Uthus: -

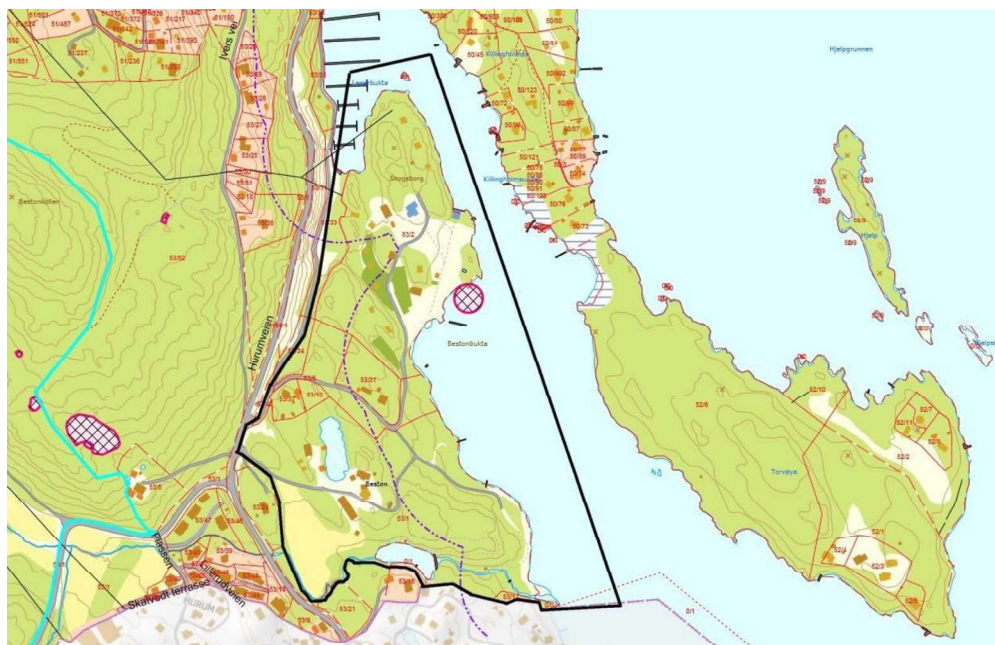
Tunhøvd II 53/31

Bolighus: B
(0627-018-080)
Stabbur: B
(0627-018-081)
Uthus: B
(0627-018-082)

Damås 1 53/37

Bolighus: B
(0627-018-083)
Uthus: C
(0627-018-084)

Sammensatt miljø. Gammel kystgård og strandsitterplass som ble fasjonabelt landsted og deretter arbeidernes feriehjem. Et variert kulturminnemiljø som viser stort spekter i type kulturminner og alder – også isdammer og marinarkeologisk skipsfunn.

Beston er den sørligste av Røykens kystgårder mot Oslofjorden og ligger i et av de mest varierte og naturskjønne kystpartiene langs fjorden. Miljøet vender mot Bestonbukta der sundet mot Killingholmen og Torvøya bidrar til en lun kystlinje. Miljøet har bevart flere kulturminner typisk for Røykens kystkultur, skipsfunn, gammel gårdsbebyggelse, minner etter istrafikken, fritidsbebyggelse med interessant, sosialhistorisk utvikling og typisk villabebyggelse fra tidlig 1900-tall.

Ved stranda utenfor Skogsborg er det gjort marinarkeologiske skipsfunn. Bukta innenfor Skogsborg kalles Lagahølet. Sammenstillinger med ordet «lag» er ofte brukt om fiskeplasser langs Oslofjorden, og kan vise til et sted man «ligger» og vokter på fisken – i så fall et indirekte minne om en tidligere viktig næring.

Den gamle kystgården er representert med et tun med flere eldre hus, også fra det eldste sjikt – før hamskiftet og sveitserstilepoken. Det vakre fjordlandskapet førte tidlig til fritidsbruk av området, og her finner vi Skogsborg, et av Røykens eldste landsteder for osloborgerskapet. I 1947 ble Skogsborg feriehjem for Slemmestad arbeiderforening, og representerer utviklingen på 1900-tallet der sosiale hensyn etter hvert gjør seg gjeldende også på dette feltet. Skogsborg dokumenterer en viktig side ved arbeiderkulturen i Røyken og har høy symbolverdi.

Spesielle hensyn: Her er sammenhengen mellom bebyggelsen og kystlandskapet det viktige. For lesbarheten av det opprinnelige landstedet Skogsborg, er det viktig at parken rundt hovedbygningen ikke bebygges.

Beston 53/1 er gammelt kirkegods som lå under røykenpresten til det ble selveierbruk etter statens salg av kirkegodsene i 1821. Navnet, som tidlig på 1500-tallet ble skrevet Bæstato, skal vise til den beste grønning, eller gressplett mellom klipper og kratt, avsats i en skråning. Det er en beskrivelse som passer bra. Bebyggelsen til gården ligger mellom noen knauser på en terrasse i lia over fjorden. I en uregelmessig tunform står våningshus, sidebygning/forpakterbolig, stabbur og en av Røykens svært få godt bevarte gamle tømmerlåver. Alderen til husene i tunet er uviss, men trolig hører de med blant det eldste sjiktet gårdsbebyggelse i Røyken.

Sidebygningen kan ha vært et toetasjes svalgangshus. Stilmessig er *innhusene* preget av utbedringer i sveitserstilperioden og klassisismen på 1900-tallet. Grosserer Lilloe fra Kristiania, som overtok gården i 1922, står bak mye av fornyelsene. Det at eierne på 1900-tallet hørte til borgerskapet, har nok satt preg på bebyggelsen. *Stabburet* er av vanlig rettvegget type. Størst antikvarisk interesse har *tømmerlåven* som er av «klassisk» tredelt type med låvebru mellom to la. Låven står på tradisjonelt vis midt i en uthusrekke mellom vognskjul og et fjøs. Fjøsdelene er fornyet etter registreringen i 1985.

Tunet på Beston er flankert av *to isdammer*, en tredje som hører til gården, lå i utmarka vest for Hurumveien. Ved Bestonstranda er det spor etter terrasser der man lagret isen før utskiping. Størstedelen av innmarka til Beston lå vest for Hurumveien, og i dag er deler av denne lagt ut til boliger.

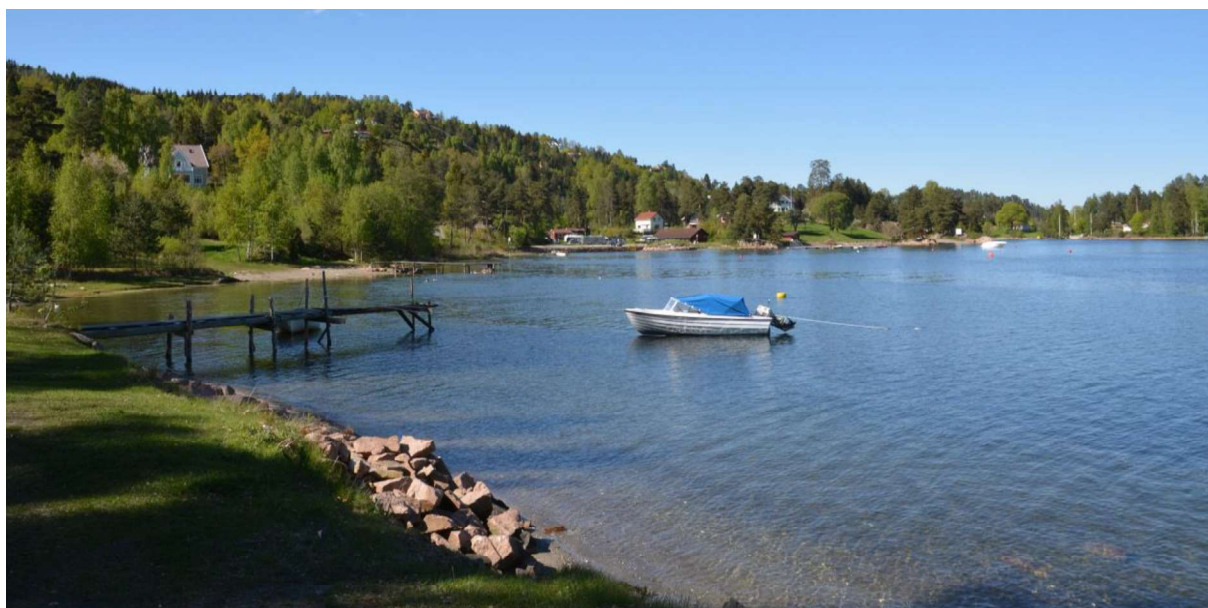
Det var borgerskapet som var først ute med å bygge seg egne hus for fritidsbosetting. **Skogsborg 53/2** er typisk i så måte, stedet ble bygd ut som landsted for vinhandler O. Syversen fra Kristiania. Det er ukjent når, men han står som eier i matrikkelen fra 1886. På kapt. Heyerdahls kart fra 1826 vises plassen **Bestonlaget** på stedet, her bor det en som kaller seg forpakter og fisker ved folketellingen i 1865.

Skogsborg var i Syversens familie til 1947 da *arbeiderforeningen i Slemmestad* overtok. Arbeiderforeningen tok sveitserstilvillaen i bruk til fellesaktiviteter og bygde flere mindre overnattingshytter. Sist på 1990-tallet ble kommunen og arbeiderforeningen enige om å opprette en stiftelse for å sikre allmenhetens tilgang til området.

Fra tida som landsted er flere hus bevart. På eiendommens høyeste punkt troner Syversens store sveitserstilvilla, et lite uthus med samme stilpreg står ved inngangen. Tilbaketrukket nedenfor høyden ligger forpakterboligen og en driftsbygning/stall. Det har vært spekulert i om forpakterboligen kan være den gamle husmannsstua på Bestonlaget. I så fall er den nok flyttet, den har samme fine pølsefugete granittgrunnmur som villaen og driftsbygningen. Nede ved sundet er det båthus med egen brygge. Det er driftsbygningen som er mest autentisk med hensyn til sveitserstildetaljene. Men tross eksteriørendringer i de andre husene er det lett å lese det opprinnelige landstedet til vinhandleren i anlegget, noe som også understrekes av parkmessig behandlet landskap med store løvtrær.

Overnattingshyttene som ble bygd etter at arbeiderforeningen overtok, er enkle små funkshytter. De fleste er bygd etter 1954 etter flyfoto å dømme. Flere har høy autenticitet. De er ikke registrert.

I miljøet er det også to boligeiendommer fra 1900-tallet med godt bevart bebyggelse som representerer hver sine byggestiler fra første del av 1900-tallet. På **Damås 53/37** står et sveitserstilhus med mange nasjonalromantiske trekk, typisk for denne typen hus i Røyken rundt forrige århundreskifte. Villaen på **Tunhovd 53/31** representerer en noe yngre panelarkitektur inspirert av nybarokk og jugendstil, og ligger med fronten ut mot Bestonbukta. Her er også en eldre uthusrekke med bl.a. et nasjonalromantisk stabbur.

Hovedbygningen på Skogsborg.

Driftsbygningen på Skogsborg.

Overnattingshytte Skogsborg.

Tunhovd.

Tunet på Beston med en av isdammene til venstre. Forpakterboligen og låven innfelt.

1803 Høvikvollen–Volloddveien

Eiendom
Vernestatus hus
(SEFRAKnr)

Vollodden 46/30
Fritidsbolig: C

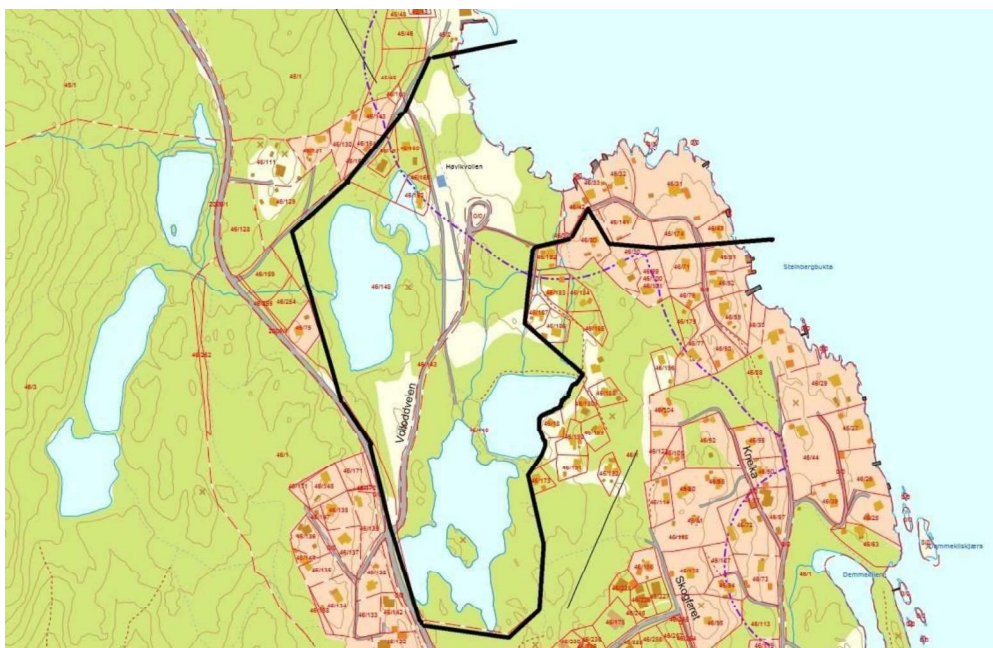
Høvikodden 46/31
Fritidsbolig: B
Gjestefløy: B

Furuholmen 46/42
Fritidsbolig: C

Gudvang 46/43
Fritidsbolig: C

Bjørhus II 46/174
Fritidsbolig: -

Fritidsbebyggelse fra mellomkrigstid og friområde med dammer og andre minner etter istrafikken.

Høvikvollen ligger ved kysten nord for Høvik-gårdens innmarksområder. Det er et småkupert område som før var utmark for Nedre Høvik. I istrafikkens tid lå det høvelig til for større anlegg av isdammer med lagringsplass og utskipingssted nært ved. Sporene etter denne virksomheten ligger her fortsatt og skaper med de mange dammene et spennende turområde, som siden 1963 har vært offentlig friområde. Høvikvollen har imidlertid lange tradisjoner som et kjent badested og et sted for lørdagsdans, på det åpne området ned mot sjøen. Historien om Høvikvollen som hytteområde skriver seg fra 1930-tallet. Dette var hytter for oslofolk, i hovedsak med middelklassebakgrunn. Fortsatt er det et miljø med hytter her som gir et godt tidsbilde av fritidsbebyggelsen fra denne perioden.

Isdammene. Eierne av Nedre og Øvre Høvik drev det stort i isnæringen. Ved Høvikvollen ble det anlagt syv kunstige dammer. De fire som på ligger på fjordsida av Sundbyveien, og innenfor dette kulturmiljøet, hørte til Nedre Høvik. All isen ble skipet ut fra stranda på Høvikvollen. Til anlegget hører isveier og stableplasser med fundamenter for isstablene der isen ble lagret. Det ble skåret is på dammene til Nedre Høvik til 1959.

Hyttene. I 1934 fikk to nyutdannede jurister fra Oslo kjøpe Vollodden, området sørøst for utskipingsstedet. Den ene av de to, Jon Leland, var kjent i området og engasjerte seg personlig i hytteutbyggingen i samarbeid med byggmester Jens Dagsleth. I perioden 1934–1942 ble det solgt 15 hyttetomter, og mellom fem og ti av hyttene skal være bygd av disse to, alle i funkisstil. I dag er mange endret, men en av funkyshyttene som har bevart flere av de opprinnelige kjennetegnene, står på eiendommen *Gudvang*. Det ble også bygd hytter med nasjonalromantiske stiltrekk. Mest utpreget finner vi det på *Furuholmen*, der den opprinnelige delen av hytta fortsatt viser en liten hytte i bart plankeloft. Og det gjelder hytta på *Vollodden*, som ble kalt «Stabburet» fordi andre etasje krenget ut på en måte som ga assosiasjoner til stabbur. *Høvikodden* skiller seg ut med stor tomt og en hytte av et mer påkostet slag, bygd ca. 1935 for eieren av Halléns hanskefabrikk og forretning i Oslo. Den har særpreget arkitektur der hovedhus og gjestefløy er forbundet med rund portal, mot sjøen er det en loggiainspirert overbygd veranda med søylerekke. Også ytterkledningen skiller seg ut med en veksling av funkisstilens liggende kledning og natursteinsforblending. (Mer info om hyttene se RHÅ 2008, JJ s.47.)

Høvikvollen.

Vollodden eller "Stabburet".

Høvikodden.

Gudvang.

Isdam og noe yngre hytter.

2001 Prestegården og Grini

Miljøet er satt sammen av hus fra krets 006 og krets 008.

Eiendom
Vernestatus hus
(SEFRANr)

Røyken Prestegård 10/1

Hovedbygning: B
(0627-006-015)
Stabbur: B
(0627-006-016)
Driftsbygning: B
Forpakterbolig: C

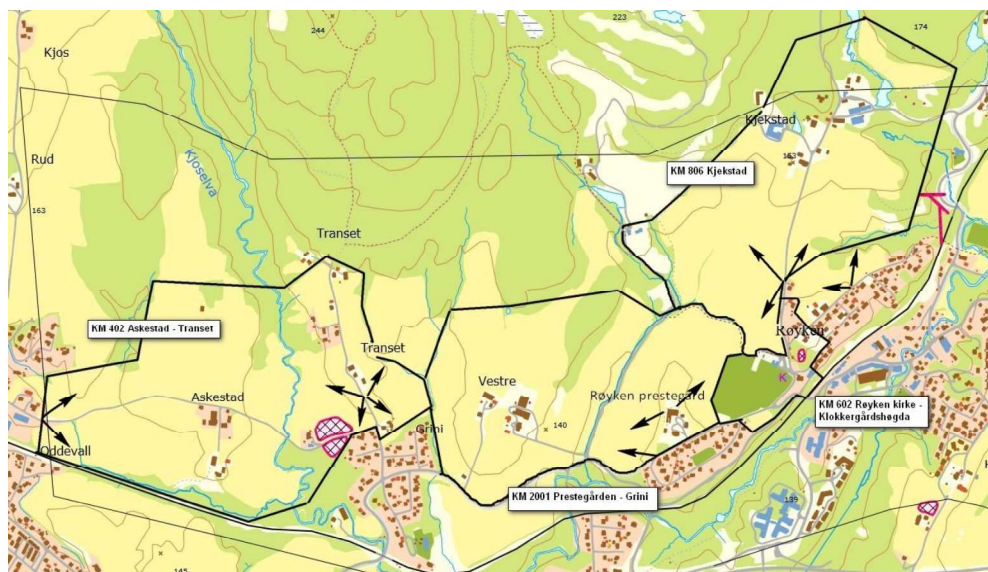
Østre Grini 9/1.2

Våningshus: -
(0627-008-017)
Driftsbygning: B
(0627-008-016)
Sidebygning: C
(0627-008-018)

Vestre Grini 8/1.2

Våningshus: C
(0627-008-019)
Driftsbygning: C

Sentrale store gårder ved Røyken middelalderkirksted – med prestegård, tidligere gjestgivergård og tingsted ved Oldtidsveien. Markante driftsbygninger. Åpnet og vakkert kulturlandskap.

Røyken prestegård og Grini ligger i det åpne jordbrukslandskapet vest for Røyken kirke. Sammen med Askestad/Transet (KM 402), Kjekstad (KM 806), og Klokkegårdshøyden med Røyken kirke (KM 602), utgjør disse miljøene et sammenhengende kulturlandskapsbelte med høyt historisk innhold og stor opplevelsesverdi. Gjennom området går «Oldtidsveien» i noen av sine mest urørte partier.

Gårdstuna på Prestegården og Grini ligger på tradisjonelt vis på markante høyder i landskapet og det er visuell sammenheng til den gamle steinkirka fra middelalderen. Dette er det gamle bygdesenteret i Røyken. Miljøet har høy historisk verdi og symbolverdi. Grini var tingsted med tradisjoner til middelalderen. Det første herredstyremøtet etter formannskapslovene i 1837 ble holdt på gjestgivergården Østre Grini. Den gamle hovedveien gjennom bygda gikk over tuna på Grini og Prestegården på vei mot kirka. Her er den lagt om, og er kun tilgjengelig for publikum ved den årlige «Oldtidsmarsjen».

Dette er store og sentrale gårder, noe bebyggelsen speiler. Selv om gårdstunas beliggenhet viderefører et svært gammelt landskapsbilde, representerer bygningsmiljøet i hovedsak byggeskikken på større gården fra tiårene før og etter 1900-tallsskiftet, dvs. fra sveitserstilperioden. Det er særlig de store driftsbygningene man legger merke til og som preger tun og landskap.

Spesielle hensyn: Området er del av et større kulturlandskap, og det er viktig at sammenhengen til dette landskapet ikke svekkes. Her er siktlinjene til og fra Røyken kirke og prestegården av særlig betydning, og siktlinjene fra Oldtidsveien. For å ta vare på hovedtrekkene i det historiske gårdslandskapet, er det viktig at innmarka som ligger i sammenheng med tunområdene ikke bygges ut.

Østre Grini var gjestgivergård og skystasjon til Drammenbanen kom med Røyken stasjon, og tyngdepunktet ble flyttet øst for gården. Noen år etter ble den gamle veien på høyden gjennom tuna på moderne vis lagt ned i dalbunnen og ført i ny trasé til Spikkestad.

Det gamle navnet på Prestegården er Solberg. Grini består av to matrikkelgårder, og delingen strekker seg langt tilbake. Prestegårdstunet ligger nærmest kirka og omtrent på samme nivå som den. Grini har bebyggelsen på en markert høyde vest for bekkedalen som skiller mot Prestegården.

Det er bare stabburet på Prestegården som har høy alder, trolig fra slutten av 1700-tallet. Prestegårdstunet er mest komplett, og bebyggelsen her er ordnet i et gjennomført firkanttun. Hovedbygningen erstattet en eldre i 1880-åra og er et typisk toetasjes prestegårdshus i sveitserstil fra denne perioden. Driftsbygningen er en stor vinkellåve fra 1920-tallet, og har nok vært svært moderne i sin tid. Forpakterboligen erstattet en eldre på samme sted i 1940-åra.

Det mest markante bygningen i miljøet er driftsbygningen på Østre Grini. Den er satt opp i årene rundt 1900 og er en av Røykens mest utpregete enhetsbygning i sveitserstil. Den har mange originale detaljer bevart i eksteriøret, men også enkelte moderniseringer. Hovedbygningen ble helt ombygd sist på 1980-tallet i klassisistisk tilpassingsstil. Også driftsbygningen på Vestre Grini har bevart typiske detaljer fra sveitserstilperioden, mens våningshuset er noe mer endret.

Grini og Prestegården sett fra Nedre Åsaker.

*Prestegården og Grini sett fra Klokkergårdshøgda.
Hovedbygningen på Prestegården innfelt.*

Østre Grini..

Vestre Grini.

Kilder

Litteratur, rapporter

- Broe, Unni og Skogstad, Solrun. 2000. *Smukt bebyggede Gaarder. Bygningshistorie i Lier*.
- Broe, Unni, Henriksen, Ronny og Skogstad, Solrun. 1999. *Rv 23 Linges-Dagslet. Kulturminner og kulturmiljø*. Fase 1 verdi- og sårbarhetsanalyse, For Statens vegvesen Buskerud vegkontor
- Dahle, Kristoffer og Sellæg, Jo. 2012. *Fagrapport for kulturminner og kulturmiljøer*. Lier kommune – 2008–2012.
- Killingstad, A. 1928. *Røyken bygd før og nu*. (AK 1928)
- Jacobsen, Erik og Selvik, Kåre. 2013. *Vi sees til nest år*. Historien om Ramton.
- Jacobsen, Vigdis mfl. 1983. *Nærnesalbumet*.
- Jensen, Jørn. 2010. *Kommunedelplan for Slemmestad. Bygninger og bygningsmiljøer – vurdering av verneverdi*. For Røyken kommune.
- Jensen, Jørn. 2007. *Evaluering Vaterland*. Rapport 2007. For Røyken kommune.
- Jensen, Jørn. 2004. *Registrering med evaluering i Åros*. Notater. For Røyken kommune.
- Jensen, Jørn. 2009. *Hytter i Røyken*. Rundt om Drammen nr. 3 2009.
- Martinsen, Terje. 2004. *Røyken. Bygda og menneskene 1840–1940*. (TM 2004)
- Martinsen, Terje. 2005. *Røyken. Bygda og menneskene 1940–2000*. (TM 2005)
- Norske gardsbruk. 1948. Bind VIII, *Buskerud fylke II*. Red. Berg, Lars m.fl. www.nb.no. NG 1948)
- Norske gardsbruk. 1991. *Buskerud fylke II*. Red. Granum, Svein Knut og Bratvold, Johan. www.nb.no. NG 1991)
- Røyken historielags årbøker*. Henvisning ved aktuelle kulturmiljøbeskrivelser. (RÅ 2003...)

Utrykte kilder, arkiv, nettsider m.m.

- arc!, nettside om arkitektur. «<http://www.artemis.no/arc/>».
- Buskerud fylkeskommune. SEFRAK-registreringsskjemaer for Røyken.
- Bygdemagasinet*, Røyken historielag. (BMnr37...)
- DIS-Buskerud. <http://bu.disnorge.no>
- Matrikkelutkastet av 1950*. Dokumentasjonsprosjektet, www.dokpro.uio.no/..
- Kulturminnesøk. *Askeladden*.
- Folketelling for Røyken 1875, 1886, 1900, 1910: <http://digitalarkivet.arkivverket.no/Ft/>.
- Folketelling, statistikk 1866–1946. *Norske folketellinger 1769–2001*. <https://www.ssb.no/a/folketellinger/>
- Gårdsmatrikkelen for 1886*. registreringssentralen for historiske data. <http://www.rhd.uit.no/matrikkel/excel.html>.
- Jensen, Jørn. 2012–13. Bokprosjekt om bosetting og byggeskikk i Røyken, foreløpige notater. Lister over hus som bør registreres. Befaringsnotater for Buskerud fylke. Liste over eiendommer og utskillingsår. Muntlig informasjon. (JJ 2013).
- Norsk historisk teglverksdatabase*. Teglverk.no
- Norges kirker*. www.norgeskirker.no
- Terra Buskerud* – Historieboka.no: «Buskerudarkitekter», «Gamle postkort fra Buskerud»
- Torkildsen, Hanne G., Lund Hanne A. G., Kloster, Halvor. *Evaluering av SEFRAK-registrerte bygninger i Røyken kommune*. 1996.

Eldre foto, kart m.m.:

Wiederøes flyfoto, vertikalfoto 1947, 1954, 1999, 2008, 2011. GEO-orienterte på kommunens nettsider.

Eldre foto fra historielagets samlinger, formidlet av Jørn Jensen.

Statens Kartverk Hønefoss:

Rektangelkart 1:20 000 1825. 14D, 7

Rektangelkart 1:20 000 1827. 14D-7..

Rektangelkart 1:50 000 1826. 14D-6..

Rektangelkart 1:20 000 1827. 14D, 2

Rektangelkart 1:50 000 1826. 14B11, 14D3, Kapt. Heyerdal..

Rektangelkart 14D4 SØ/4 1886.

Rektangelkart 1869. 1:100 000, 14B

Rektangelkart 1874. 1:100 000, 14D

Rektangelkart 1:25 000, 1890.14B, 11-nø

Rektangelkart 1:25 000, 1892.14D, 3 øst, kapt. Solem.

Rektangelkart 1:25 000, 1892 14D, 4sø/4 nv/4, Ødegaard.

Rektangelkart 1:25 000, 1890 14D, 2n/2, 14D, 6s/2, Kapt. Solem.

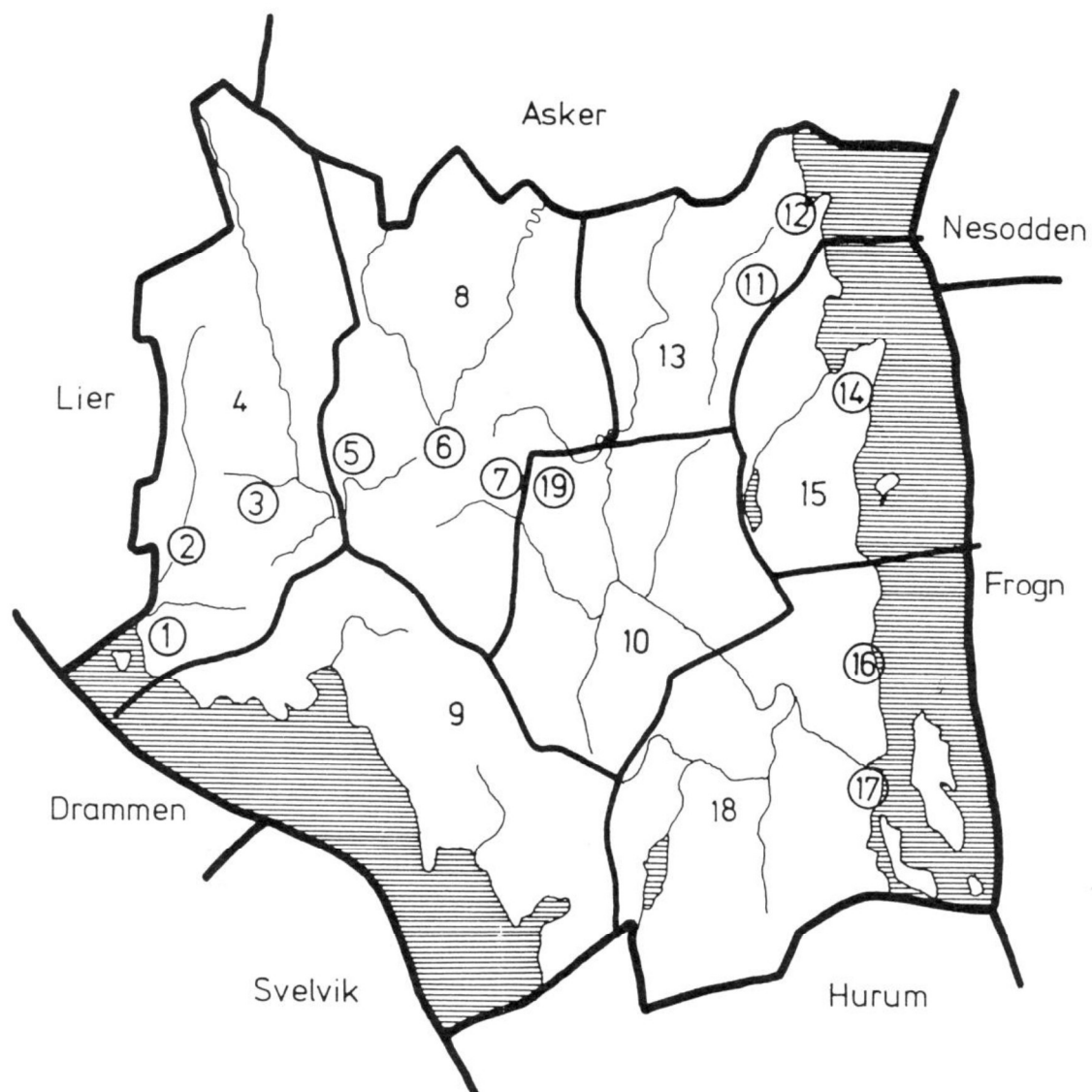
Rektangelkart 1:25 000, 1892. 14D, 3ø/2, 4v/2.

Rektangelkart 1:100 000 rev. 1921–24. 14D.

.

Kart over registreringskretser

0627 RØYKEN

Registreringskretsene i Røyken følger grunnkretsene som Statistisk sentralbyrå brukte i folketellingen i 1970. Tall i sirkel viser til tettbygde kretser. (Kart fra SSBs hefte Dokumentasjon 1970.)

Vedlegg 1. Registreringskretser, oversikt over status

Kretser	SEFRAK		Revet før 1996		Revet etter 1996	Revet		Gjenst. SEFRAK	Nyregistrert		Sum Byg-ningsnr.	F	A		B		FAB		C		Ikke gitt verdi		Ikke vurdert
1. Kastås	4	0 %	2			2	50 %	2	5	1 %	7					0 %	0	0 %	3	43 %	4	57 %	
2. Dagslett	8	1 %	1	1			25 %	6	0	0 %	6					0 %	0	0 %	2	33 %	4	67 %	
3. Spikkestad	31	3 %	8	2	2	10	32 %	21	20	5 %	41				10	24 %	10	3 %	17	41 %	14	34 %	
4. Vestbygda	57	6 %	3	7	7	10	18 %	47	16	4 %	63				21	33 %	21	6 %	28	44 %	14	22 %	
5. Bievhagen	4	0 %		3	3	3	75 %	1	1	0 %	2					0 %	0	0 %		0 %	2	100 %	
6. Røyken	57	6 %	2	6	6	8	14 %	49	21	5 %	70	1	1	1 %	26	37 %	28	8 %	17	24 %	25	36 %	
8. Kirkebygda	111	11 %	8	14	14	22	20 %	89	41	10 %	130			0 %	31	24 %	31	8 %	49	38 %	49	38 %	1
9. Hyggen/Grimsrud	107	11 %	8	18	18	26	24 %	81	53	12 %	134		2	1 %	35	26 %	37	10 %	42	31 %	55	41 %	
10. Ølstad	89	9 %	6	14	14	20	22 %	69	10	2 %	79				25	32 %	25	7 %	28	35 %	25	32 %	1
11. S. Slemmestad	35	3 %	3	6	6	9	26 %	26	34	8 %	60				10	17 %	10	3 %	25	42 %	25	42 %	
12. N. Slemmestad	87	9 %	10	9	9	19	22 %	68	32	7 %	100				36	36 %	36	10 %	44	44 %	20	20 %	
13. Fossum	44	4 %	3	3	3	6	14 %	38	16	4 %	54		2	4 %	12	22 %	14	4 %	21	39 %	19	35 %	
14. Nærnes	87	9 %	11	11	11	22	25 %	65	62	14 %	127		1	1 %	42	33 %	43	12 %	28	22 %	56	44 %	
15. Ramton	60	6 %	4	6	6	10	17 %	50	39	9 %	89		4	4 %	23	26 %	27	7 %	35	39 %	27	30 %	
16. Bålstø	67	7 %	2	5	5	7	10 %	60	24	6 %	84		5	6 %	29	35 %	34	9 %	30	36 %	19	23 %	1
17. Åros	67	7 %	8	14	14	22	33 %	45	31	7 %	76	1			18	24 %	19	5 %	26	34 %	31	41 %	
18. Follestad	81	8 %	3	11	11	14	17 %	67	20	5 %	87				33	38 %	33	9 %	20	23 %	29	33 %	5
19. Gleinåsen	5	0 %	0	1	1	1	20 %	4	4	1 %	8		1	13 %		0 %	1	0 %		0 %	7	88 %	
Røyken samlet	1001	100 %	82	131	213	213	21 %	788	429	100 %	1217	2	16	1 %	351	29 %	369	100 %	415	34 %	425	35 %	8

Vedlegg 3. Sosial miljøsammenheng, oversikt over status

Oppr. sosial miljøsammenheng	SEFRAK		Revet før 1996	Revet etter 1996	Revet 2015		Gjenst. SEFRAK	Nyregistrert		Sum Bygningsnr.	F	A		B		A og B		C		Ikke gitt verdi		Ikke vurdert
Sivil embetsperson	2	0 %			0	0 %	2	0	0 %	2		0 %	2	100 %	2	100 %		0 %		0 %		
Militær embetsperson	2	0 %		1	1	50 %	1	0	0 %	1		0 %		0 %	0	0 %	1	100 %		0 %		
Offentlig institusjon	23	2 %		2	2	9 %	21	3	1 %	24		1	4 %	17	71 %	18	75 %	5	21 %	1	4 %	
Forening, lag stiftelse	4	0 %			0	0 %	4	7	2 %	11		1	9 %	4	36 %	5	45 %	5	45 %	1	9 %	
Embetsverk uspes.	3	0 %			0	0 %	3	1	0 %	4	1	0 %	1	25 %	1	25 %		0 %		0 %	2	
Embetsverk, institusjon	34	3 %	0	3	3	9 %	31	11	3 %	42	1	2	5 %	24	57 %	26	62 %	11	26 %	2	5 %	2
Bedriftsherre	13	1 %	1	5	6	46 %	7	8	2 %	15		2	13 %	6	40 %	8	53 %	4	27 %	3	20 %	
Næringsdr. i handel, tjeneste	40	4 %	2	4	6	15 %	34	7	2 %	41		0 %	20	49 %	20	49 %	12	29 %	9	22 %		
Bonde	468	47 %	34	59	93	20 %	375	49	11 %	424	1	0 %	145	34 %	145	34 %	137	32 %	137	32 %	4	
Fisker	28	3 %	1	4	5	18 %	23	4	1 %	27		0 %	8	30 %	8	30 %	12	44 %	7	26 %		
Håndverker	50	5 %	5	6	11	22 %	39	8	2 %	47		6	13 %	12	26 %	18	38 %	14	30 %	15	32 %	
Selskap/organisasjon	20	2 %	2	2	4	20 %	16	0	0 %	16		0 %	10	63 %	10	63 %	10	63 %		0 %		
Næringsdr. useps	21	2 %	1	2	3	14 %	18	2	0 %	20	0	0	0 %	9	45 %	9	45 %	7	35 %	4	20 %	0
Næringsdrivende	640	64 %	46	82	128	20 %	512	78	18 %	590	1	8	1 %	210	36 %	218	37 %	196	33 %	175	30 %	4
Tjenestemann	14	1 %		5	5	36 %	9	2	0 %	11		0 %	3	27 %	3	27 %	5	45 %	3	27 %		
Husmann	50	5 %	5	9	14	28 %	36	1	0 %	37		1	3 %	6	16 %	7	19 %	14	38 %	15	41 %	1
Arbeider	98	10 %	10	11	21	21 %	77	24	6 %	101		1	1 %	18	18 %	19	19 %	46	46 %	36	36 %	
Arb. Husm. uspes	22	2 %	1	4	5	23 %	17	1	0 %	18	0	0	0 %	9	50 %	9	50 %	6	33 %	3	17 %	0
Arbeider, husm. tjenestm.	184	18 %	16	29	45	24 %	139	28	7 %	167	0	2	1 %	36	22 %	38	23 %	71	43 %	57	34 %	1
Ukjent	143	14 %	20	17	37	26 %	106	312	73 %	418		4	1 %	81	19 %	85	20 %	141	34 %	191	46 %	1
Røyken samlet	1001	100 %	82	131	213	21 %	788	429	100 %	1217	2	16	1 %	351	29 %	367	30 %	419	34 %	425	35 %	8

Vedlegg 4. Hustyper, oversikt over status

Hustype	SEFRAK	Revet før 1996	Revet etter 1996	Revet 2015	Gjenst. SEFRAK	Nyregistrert	Sum bygningsnr.	F	A	B	A og B	A og B fordelt	C	Ikke gitt verdi	Ikke vurdert								
Våningshus	251	25 %	8	23	31	12 %	220		23	5 %	243	20 %	1	0 %	46	19 %	47	13 %	74	30 %	120	49 %	2
Sidebygning	42	4 %	7	4	11	26 %	31	13	3 %	44	4 %	1	0 %	0	13	30 %	13	4 %	17	39 %	11	25 %	2
Bryggerhus	31	3 %	3	1	4	13 %	27	2	0 %	29	2 %		0 %	0	10	34 %	10	3 %	13	45 %	6	21 %	
Drengestue		0 %			0		0	1	0 %	1	0 %		0 %	0	1	100 %	1	0 %		0 %		0 %	
Kårbygning	5	0 %			0	0 %	5	1	0 %	6	0 %		0 %	0	0	0 %	0	0 %	3	50 %	3	50 %	
Smet/verksted	11	1 %	2	2	4	36 %	7	1	0 %	8	1 %		0 %	0	4	50 %	4	1 %	3	38 %	1	13 %	
Sidebygninger	89	9 %	12	7	19	21 %	70	18	4 %	88	7 %	1	0	0 %	28	32 %	28	8 %	36	41 %	21	24 %	2
Stabbur, loft	49	5 %		2	2	4 %	47	10	2 %	57	5 %		0 %	0	42	74 %	42	11 %	12	21 %	3	5 %	
Jordtjeller	2	0 %	1		1	50 %	1	2	0 %	3	0 %		0 %	0	2	67 %	2	1 %	1	33 %		0 %	
Utedo	1	0 %		1	1	100 %	0	0	0 %	0	0 %						0	0 %					
Mindre uthus	23	2 %	3	5	8	35 %	15	10	2 %	25	2 %		0 %	0	7	28 %	7	2 %	11	44 %	7	28 %	
Mindre uthus ved gårdstunet	75	7 %	4	8	12	16 %	63	22	5 %	85	7 %	0	0	0 %	51	60 %	51	14 %	24	28 %	10	12 %	0
Fjøs, stall, løve	7	1 %	2		2	29 %	5	3	1 %	8	1 %		1	13 %	3	38 %	4	1 %	4	50 %	4	0 %	
Driftsbygning	103	10 %	14	24	38	37 %	65	46	11 %	111	9 %		0 %	0	34	31 %	34	9 %	55	50 %	22	20 %	
Stall	2	0 %		1	1	50 %	1	0	0 %	1	0 %		0 %	0	1	100 %	1	0 %		0 %		0 %	
Grisehus/Hønseshus	13	1 %	1	5	6	46 %	7	3	1 %	10	1 %		0 %	0	7	70 %	7	2 %	2	20 %	1	10 %	
Driftsbygninger i landbruket	125	12 %	17	30	47	38 %	78	52	12 %	130	11 %	0	1	1 %	45	35 %	46	13 %	61	47 %	23	18 %	0
Utleie, sommerfjøs	2	0 %		1	1	50 %	1	0	0 %	1	0 %		0 %	0	1	100 %	1	0 %		0 %		0 %	
Kvern, sag	2	0 %		1	1	50 %	1	1	0 %	2	0 %		0 %	0	0	0 %	0	0 %	1	50 %	1	50 %	
Kole	1	0 %			0	0 %	1	0	0 %	1	0 %		0 %	0	0	0 %	0	0 %		0 %		0 %	1
Andre hus i utmark	1	0 %			1	100 %	0	0	0 %		0 %						0	0 %					
Andre hus i utmark	8	1 %			2	25 %	6	2	0 %	8	1 %		0 %	0	6	75 %	6	2 %	1	13 %	1	13 %	
Naust, sjøbu	14	1 %	0	5	5	36 %	9	3	1 %	12	1 %		0	0 %	7	58 %	7	2 %	2	17 %	2	17 %	1
Landbrukets hus	554	55 %	41	73	114	21 %	440	118	28 %	558	46 %	1	2	0 %	177	32 %	179	49 %	197	35 %	176	32 %	5
Bolighus	215	21 %	16	23	39	18 %	176	128	30 %	304	25 %		4	1 %	66	22 %	70	19 %	77	25 %	157	52 %	
Arbeiderbolig	31	3 %	4		4	13 %	27	0	0 %	27	2 %		0 %	0	9	33 %	9	2 %	17	63 %	1	4 %	
Sidebygning boligeiendom	44	4 %	3	7	10	23 %	34	12	3 %	46	4 %		1	2 %	13	28 %	14	4 %	18	39 %	14	30 %	
Stabbur boligeiendom	2	0 %			0	0 %	2	1	0 %	3	0 %		0 %	0	3	100 %	3	1 %		0 %		0 %	
Uthus boligeiendom	58	6 %	9	17	26	45 %	32	54	13 %	86	7 %		1	1 %	19	22 %	20	5 %	44	51 %	22	26 %	
Driftsbygning boligeiendom	4	0 %	1	1	2	50 %	2	0	0 %	2	0 %		0 %	0	2	100 %	2	1 %		0 %		0 %	
Fritidsbolig	354	35 %	33	48	81	23 %	273	195	45 %	468	38 %	0	6	1 %	112	24 %	118	32 %	156	33 %	194	41 %	0
Fritidsbolig	8	1 %	1	1	2	25 %	6	71	17 %	77	6 %		2	3 %	14	18 %	16	4 %	29	38 %	32	42 %	
Sidebygning fritidsbolig	1	0 %			0	0 %	1	2	0 %	3	0 %		0	0 %	3	100 %	3	1 %		0 %		0 %	
Uthus fritidsbolig	1	0 %			0	0 %	1	16	4 %	17	1 %		0	0 %	2	12 %	2	1 %	7	41 %	8	47 %	
Fritidsbebyggelse	10	1 %	1	2	20 %	20 %	8	89	21 %	97	8 %	0	2	2 %	19	20 %	21	22 %	36	37 %	40	41 %	0
Meieri/Mølle	4	0 %		1	1	25 %	3	0	0 %	3	0 %		1	33 %	2	67 %	3	1 %		0 %		0 %	
Bakeri/slakteri/trøkeri	2	0 %		1	1	50 %	1	1	0 %	2	0 %		0	0 %	1	50 %	1	0 %		0 %	1	50 %	
Verksted/fabrik	13	1 %	3	3	6	46 %	7	5	1 %	12	1 %		1	8 %	6	50 %	7	2 %	4	33 %	1	8 %	
Kraftstasjon/transformator	2	0 %	1		2	100 %	0	0	0 %	0	0 %						0	0 %					
Forretningsbygg	10	1 %		1	1	10 %	9	3	1 %	12	1 %		0 %	0	7	58 %	7	2 %	3	25 %	2	17 %	
Gjestgiver/skystasjon/kafé	5	0 %	1		1	20 %	4	0	0 %	4	0 %		0 %	0	3	75 %	3	1 %	1	25 %	0	0 %	
Bolighus og annen næring	11	1 %	1	2	18 %	1 %	9	1	0 %	10	1 %		0 %	0	0	0 %	0	0 %	6	60 %	4	40 %	
Uthus til næringsbygg	6	1 %	1		1	17 %	5	3	1 %	8	1 %		0 %	0	2	25 %	2	1 %	3	38 %	3	38 %	
Næringsbygg utenom landbruk	53	5 %	7	8	15	28 %	38	13	3 %	51	4 %	0	2	4 %	21	41 %	23	45 %	17	33 %	11	22 %	0
Kirke, kapell	1	0 %			0	0 %	1	4	1 %	5	0 %	1	1	20 %	3	60 %	4	1 %		0 %		0 %	
Skole	12	1 %			0	0 %	12	0	0 %	12	1 %		0	0 %	9	75 %	9	2 %	3	25 %		0 %	
Forsamlingshus	6	1 %			0	0 %	6	4	1 %	10	1 %		2	20 %	3	30 %	5	1 %	4	40 %	1	10 %	
Bygdemagasin, tollbu	1	0 %			0	0 %	1	0	0 %	1	0 %		1	100 %	0	0 %	1	0 %		0 %		0 %	
Sykehus, pleiehjem		0 %			0		0	1	0 %	1	0 %		0 %	0	1	100 %	1	0 %		0 %		0 %	
Stasjonsbygning	2	0 %			0	0 %	2	0	0 %	2	0 %		0 %	0	2	100 %	2	1 %		0 %		0 %	
Uthus jernbane	2	0 %			0	0 %	2	0	0 %	2	0 %		0 %	0	2	100 %	2	1 %		0 %		0 %	
Uthus til kirke, skole mfl.	2	0 %		1	1	50 %	1	3	1 %	4	0 %		0 %	0	0	0 %	0	0 %	1	25 %	3	75 %	
Hus for forvaltning, fellesskapet	26	3 %	0	1	1	4 %	25	12	3 %	37	3 %	1	4	11 %	20	54 %	24	65 %	8	22 %	4	11 %	0
Annet, ukjent	4	0 %				0 %	4	2	0 %	6	0 %		0	0 %	2	33 %	2	1 %	1	17 %		0 %	3
Samlet	1001	100 %	82	131	213	21 %	788	429	100 %	1217	100 %	2	16	1 %	351	29 %	367	100 %	415	34 %	425	35 %	8

Vedlegg 5. Liste over hus med vernestatus A og B

